

Ғалия Аскерқызы
ӨМІРБЕКОВА

Бике елінің тарихы

Алматы
2025

УДК 94 (574)
ББК 63.3 (5Қаз)
Ө 44

Ө 44 **Өмірбекова Ғ.А.**
Бике елінің тарихы. – Алматы: Қазына баспасы, 2025 - 240 бет.

ISBN 978-601-12-3141-1

Бұл кітап Бике елінің ұрпақтары өз елінің тарихын танып білу үшін жазылды. Елімнің жеті ғасырлық тарихын, бүгінгі күнге дейінгі дамуын, ұрпақ сабақтастығын ұғындыру. Ауыл-ауыл болып, көл жағалай орналасқан ауылдың колхоз, совхоз кезіндегі ерен еңбектері топтастырылған. Бүгінгі ұрпақтың ата-анасы, туыстары жайлы жазған естелігін кітап бетінен оқыйсыздар. Тарау бөлімдері суретпен әрленді. Суретке қарап, мәтінде не жайлы жазылғанын тауып алып оқу үшін. Атаулы кісілердің өмірі, ол шындық. Тарих бізге аманат, ал аманатқа қыянат жасау мүмкін емес.

Кітап ел тарихын білуге қызығушылық танытқан көпшілік қауымға арналған.

УДК 94 (574)
ББК 63.3 (5Қаз)

ISBN 978-601-12-3141-1

© Өмірбекова Ғ.А., 2025
© Қазына баспасы, 2025

КІРІСПЕ

*Болған талай қаламызда, халқымызда
Уақыт көмді бәрін жердей табытқа
Болған талай ауылымыз тайпамыз
Енді соның ізін тауып байқаңыз*

Ж.Баласұғын

Осы еңбегімді жазуға түрткі болған себеп өзімнен кейінгі ұрпақтың неге «Ауылымыз Бике» ол кім? деген сұрақтардан туған ой еді. Өзім Ресей империясының бодандалу дәуірінде туып, білім-ілім алып, қызмет атқарған жандардың бірегейімін. Жетпіс жылға жуық зайырлы мемлекет болуды аңсадық. Шүкір дейік. Егеменді ел болып, қазақ елінің еңсесі көтеріліп, көптеген жеңістікке жеттік. Елімізді дүние жүзі танып, өшкеніміз жанданып, елді аман сақтап бізге аманат еткен бабаларымызды танып тарихымызды біліп жатырмыз. Ресейлік империя басқарған жоба жоспарлары құрдымға кетіп, Абылайхан бабамыздың шекарамызды сызып бекітіп берген кең байтақ жеріміз бар. Қазақ халқының бастан кешкен тарихын парақтап айтар болсақ, жеті дәуірге бөлуге болады.

1. **Қазақ хандығының негізін қалауы** (1465–1521 жылдар)
2. **Уақытша әлсіреу жылдары** (1521–1537 жылдар)
3. **Өрлеу дәуірі** (1538–1715 жылдар)
4. **Құлдырау дәуірі** (1718–1847 жылдар)
5. **Ресей империясының отарлау дәуірі** (1847–1917 жылдар)
6. **Советтік Қазақстан кезеңі** (1917–1991 жылдар)
7. **Егеменді Қазақстан дәуірі** (1991 жылдан бастап)

Қазақ халқы мен жер тарихын білу керектігін бүгінгі жас өспірім ұғыну керек. Ел тарихын білмеген елдің жанашыры бола білмейді. Өмір бойы тұншықтырып, Ресей империясы өз жалған тарихын оқытып жадымызды улап келді. Енді міне бүгінгі күні тарихымыз жаңғырып, шындық айтылып, Жаңа Қазақстан құруға бет алдық. Болған адамдар мен олардың тарихы туралы кітаптар шығып жатыр. Адам өлседе тарих өлмейді деген осы болар. Ел тарихын жазу үшін көптеген тарихи кітаптар оқып, көз көрген қариялардан сұрадым. Елімнің зиялы қауымының қойын дәптерлерін қарап, деректермен салыстыра отырып, бүгінгі жастар өз тегін қайдан шыққанын біліп жүрсін деген ниетпен жазуға кірістім. Нәтижеге жету үшін ең бірінші өзіме талап қойдым. Қазақ елінің тарихын, Керей шежіресін оқып, оның көрнекті тұлғалары туралы мәліметтер жинай бастадым. Оны тарихпен байланыстырып, деректермен салыстыра отырып ой қозғадым. Деректерге қарасак тарихшылар әр түрлі пікірлер айтады. Себебі қазақ елі, тарихы туралы мәліметтерді Совет үкіметі кезінде, зиялы оқыған көзі ашық азаматтарымызды тұтқындап, еңбектерін жойып жіберді. Бүгінгі таңда ғалымдарымыз шетел архивтерінен деректер тауып, қазақ жерінің кең байтақ екенін, оның қалай дамығанын тауып, баспа бетінен жарық көруде. Қазақ елінің шежіресін, ауыл тарихын жазуда оқыған кітаптармен кезінде ауыл азаматы Омаров Есенғали, Оспанов Кенжетай, Жолаушин Сапарғали ағайымның Бике елі шежіресі кітабын қолдандым және аталарымнан естіген әңгімелерді қолданып, айтулы ауыл көсемдерінің ұрпақтарын іздеп тауып олардың естеліктерін жаздым. Омаров Асхат атасының жазып кеткен қол жазбасынан көптеген деректер алдым. Өткен өмір ол тарих, бүгін ол өмірдің берген сыйы, ертең ол құпия. Бүгінгі уақытты бағалай біліп, уақытты ұтымды пайдалану. Жаңа Қазақстан құрудағы басты міндет. Өзімнен кейінгі ұрпақтар сабақтасып, өзінің кім екенін, қайдан шыққанын біліп жүрсе, балалары мен немерелеріне түсіндірсе нұр үстіне нұр болары сөзсіз.

БІРІНШІ БӨЛІМ

ЖАЛПЫ ҚАЗАҚ ЕЛІ, ЖЕРІ ТУРАЛЫ ҚЫСҚАША МӘЛІМЕТ

Арғы тегіміз

Арғы тегіміз 4–5 мың жыл бұрын Аргипей, Саврамат, Массaget тайпасынан тараған. Бұған дәлел отандық фильм Томирис сақтың патшайымы болған. Ал қазақ халқының шығу тарихы. Ақарыс ұлы жүз, Жаңарыс орта жүз, Бекарыстан кіші жүз тараған. Жаңарыс өте бай болған. Үйіне келген қонақты таңдамаған. Бәріне дастархан жайған. Перзент болмаған. Күндердің бірінде Қыдыр ата келіп, дастарханнан дәм татып дән риза болғандықтан ақ бата береді. Әйелі тоғыз ай өткенде ұл туып, содан кейін жалғасы болып. Орта жүз тараған алты бала.

Қарақожа Арғын, Қыпшақ, Күрлеуіт

1. Дарадан Қоңырат, Найман, Бағаналы

2. Момыннан Тобықты, Тарақты, Қаржас

Ақтамберлі Ақ сопы, Мейрам

3. Смағұлдан Ошыбай

4. Қасымнан Жаубасар, Уақ, Шоға

Ақ сопыдан ұл жоқ, қызынан Ақ жол туады

5. Ақжолдан Атығай, Қарауыл, Қанжығалы, Күрлеуіт

Мейрамнан Қуандық, Сүйіндік, Бегендік, Шегендік

6. Ошыбайдан Керей Ашамайлы.

Керей тайпасының қазақ даласына келуі

Керейлер Шығыс Алтайды және Сібірді, Солтүстік батыста Еділ, Жайық, оңтүстікте Сыр бойы, Сарыарқаны мекендеген. Шыңғысқан шапқыншылығы кезінде, біразы Шыңғыс әскеріне бағынбай, қалың Керей жаппай Батыс Сібірге, Оңтүстік Сібірге ығысты. Тұғырылхан (1198–1203) жылдары билеген. Тұғырыл қайтыс болғаннан кейін ұлы Сангүт Тангүт еліне кетеді. Екінші ұлы Игі (Үйку қытайша) тағдыры белгісіз. Сарыша Тайбұға Сібірге келіп Ішім, Ертіс аңғарына орналасқан. Белгілі Сібір танушы ғалым Миллер «Ішім өзені бойымен Сарғыш халқы тұрады» деген. Міне осы Сарышалар уақыт өте келе Танаш биден тараған Тарышы атауына алмасады. Тарышы Ашамайлы керей болуы осыған байланысты. Бірақ билік Тайбұғаға тиесілі болады. Шыңғысхан Дешті Қыпшақ даласына келген кезде оған оң ханның (Тұғырыл) Тайбұға есімді ұрпағы осы далада деп жеткізген. Шыңғысхан немерелері Тайбұғаны тауып, Шыңғысхан Тайбұғаны әскери қолбасшы етеді. Шыңғысхан қызын үйлендіреді де, Сібір ұлысы Тайбұғаға өтеді. Ол Шыңғысхан құрметіне қала салып Шыңғы Тура (Түмен) қаласын көтерді. Тарихта Тайбұғалықтар Сібір жұрты Бүркіттер деген атаумен белгілі болды. Тайбұғалықтар Ақ Орданы жаулап алып Сібір хандығын құрады.

Сенбақты Қасым (1502–1530) ж.

Едіге (1530–1558) ж.

Бекболат (1558–1563) ж.

1563 ж. Хандық Шайбанидан Көшім ханға өтеді. 1584–1588 жылдары хандықты Бекболат ұлы Сайдак қайтарып алады. Тарихта тағы бір тұлға Тайбұғалық Махмет ұлы Сенбақты (Есенбақты) 18–19 ғ. есте қалды. Сенбақтының халқы 16 ғ. бабасының құрметіне Есенбақты керей болысы деп атауын береді.

Ашамайлы және Абақ керей, кейін мүмкін Тұрсынбай батыр Балта, Сибан, Көшебе, Тарышыны Ашамайлы керей деп біріктіріп, одан кейін, Тарышы керей Ақсары, Күрсары деп бірігеді. Ер

Жәнібек 12 ата Абақ крей деп біріктіріп, Тарышының бір бөлігін Шимойын деп қосып алады. Тарышы Шимойын Естияр, Достияр, Есжияр.

Достиярдан Ысмайыл, Ысмағұл Ысқак

Ысмайылдан Ақсары (Құрсары).

Абақ керей қазақ жері кейін Шығыс Түркістан жеріне қоныстанады. 18 ғ. дейін тарихи деректе Ашамайлы немесе Абақ деп кездеседі. Демек алдында бір керей болған.

Ал 13 ғ. қоңқайт, қырқын, жырқын, сақайт, албат, тубаут, керейт деп біріккен. Ежелден бергі керей дәстүрі Тұғырылхан дәстүр бойынша бәйбіше және кіші әйелдерінен туған ұлдарынан хан ордасын қорғауға арналған жасақ құрған. Бұл дәстүрді аталары да ұстаған, осы дәстүр бойынша орданы қорғайтын жасақтары болған. Дәстүр мағынасы балалары әкесіне қарсы қастандық жасамаған. Ол жасақ Тұрғақ аталып, кейін осы жасақты Шыңғысхан өзіне алады. Сарышада Тайбұғы да Тұрғақ болып қатарда болады. Кейбір тарихи деркте 13–14 ғ. Тұрғақ бөлек ру ретінде кездеседі. Махметұлы Есенбақты ұрпақтары кейде Тұрғақ керей болып атауын сақтап қалды. Қазіргі таңда Көкшетау (Бүркіт) тауының бөктерінде тұратын Керейлер өздерін Тұрғақпыз, Бүркіттеріміз дейді. Сол өңірдегі тау, жер, су аттары «беркут» топонимикасымен белгілі. Қазақ халқы бәріне көніп, елімізде тыныштық дегенді қайталаумен келді. Қазақстан тарихы оқулығында көбі айтылмай, оның орнына қытай жоңғарларды айта бердік. Ресей империясы (1721–1917) мен Совет Одағы (1922–1991) жылдары қазақ жерінің тарихын, тарихта белгілі болған азаматтарымызды құртып, тарихи деректерді жағып жіберген. Аллаға мың алғыс. Бүгінгі таңда сол өрттелген жазбалар, шетелдегі ғалымдар жазбасынан дәйекті дерек көздері табылуда. Қазақстан жері Алтайдан Сібірге дейін алып жатқан кең байтақ ел екені дәлелденуде. Керей Тұғырылхан жарты әлемді жаулаған. Қыяттан шыққан Эсүхей баласы Шыңғысхан оның малын баққан. Тұғырылханның немере шөбересі Тайбұғы Сібірді бағындырған.

Орта жүзде қаз дауысты Қазыбек би (1667–1764 ж.) Сырдария жағалауындағы ауылда тұрып Қаратау, Ұлытау бойында өткізген Арғынның Қаракесек (Балтақожа) руынан, сол Қаракесектің бір атасынан Бұлбұлдың екінші әйелі Айбикеден Келдібек, Тыныбек, Жәнібек, Есіркеп туады.

Келдібек би шешен отыз жасқа дейін үйленбей жүреді. Бұлбұл бабасы түсінде сен қатын алмайсың. Алатын әйелің ұзын бойлы, көзі қыли, сөзі мен ісі ақылды, сары қыз, оң аяғы аксақ, оң жақ құлағының түбінде танадай мең, екі емшегі арасында алақандай қалы болады дейді. Ақыры үйленеді. Есімі Токмейіл.

Көзімнің қылыын жасырмаймын, аксақпын

Келдекеңмен сондай тату жақсы ақпын.

Татулықтың белгісіндей тамаша

Бошанды билейтін ұл табамын деген.

Айтқандай Қазыбек би-шешен, Сәдімбек-ызақор, Асан-даңғой, Балапан-шешен, Үсен-кербез, бөдене-батыр ұл туып берген. Қазыбек би Орта жүздің мақтанышы.

Қазақта мынадай сөз бар:

Арғын аспандай.

Қыпшақ жұлдыздай

Керей қойдай

Уақ козыдай.

Қазактың тұңғыш биі Майқы би Шыңғысхан тұсында өмір сүрген.

Түгел сөздің түбі бір

Түп атасы Майқы би деп ел арасында мақал тараған.

Орта жүз 11 ғ. көшпенділер (керейлер) миллионға жуық болған. Шыңғысхан бәйбішесі Бөрте, Жошы хан әйелі Төлен керей қыздары болған. Керейдің негізгі ғұмыр кешуі Алтын Орда тарихы тілін, әдет ғұрпын, нәсілін сақтаған. Жұрт қатарында Ашамайлы керей 17 - 18 ғ. қалыптасқан.

Ұлт әкесі тарих.

Анасы тіл.

Қаруы салт дәстүр дегендейін, ел қамын ойлаған текті бабаларымыз, білікті, көрікті, ел ұйтқысы, зерек, өнерлі, айбатты, қайратты, дәулетті, көсем, көреген дарынды болған.

Керейден шыққан тұлғалар

Тұқиян ата тегімізден шыққан:

Төбе би
Жанай би
Шашты би
Бағлан би
Танаш би.

Биік тұлғалар:

Ер Жәнібек. Абақ керей.
Шұбағайыр-қолбасшы.
Қожаберген батыр-жырау.
Сегіз сері.
Нысанбай-жыршы.
Бисембай би-күйші, сазгер.
Марал Ишан Азаттық үшін күрескен.
Біржан сал (Тарышы ұрпағы).
Ақан сері.
Оспан батыр.
Дәлелхан тәуелсіздік үшін күрескен.
Дін танушы Халифа Алтай.
Мұстафа Өзтүрік (таэквондо).
Смағұл Садуақасов. Қазақ ССР-ін басқарған.
Жұмабай Шаяхметов Қазақ ССР 1-ші хатшысы.
Сәбит Мұқанов-жазушы.
Ғабит Мүсірепов-жазушы.

Шәрке сал. Қорабайұлы (1824) Бике ауылына карайтын Манақа батыр қыстауында, Орман койнауында дүниеге келген.

Манаш Қозыбаев-тарихшы.
Ғабиден Мұстафин-жазушы.
Хәкімжан Наурызбаев-мүсінші.
Төлеген Досмұханбетов-мүсінші.
Қанапия Телжанов-суретші.
Ермек Серкебаев-әнші.
Еркеғали Рахмадиев-композитор.
Ғаббас Садуақасұлы Тоғжанов (сыншы, публицист).
Бұқар жырау.
Абай Құнанбаев (Арғын).
Қаныш Сәтбаев-ғалым.
Мағжан Жұмабаев-ақыйық ақын.
Машхұр Жүсіп-халық қалаулысы.
Жаяу Мұса-әнші, сазгер.
Мыржақып Дулатов-ел патриоты.
Олжас Сүлейменов-ақын.
Ахмет Байтұрсынов-тіл атасы.
Сәкен Сейфулин-жазушы.
Күләш Бәйсейтова-әнші.
Тоқтар Әубәкіров-қазақтан шыққан тұңғыш космонавт.
Сафуан Шәймерденов-жазушы.
Аитхожин Мұрат Абенұлы.
Букетов Евней Арыстанұлы- ғалым.
Шайхутдинов Еренғайып Мәлікұлы-ғалым.
Молдахметов Зейнулла Молдахметұлы-ғалым.

Біз қандай едік?

Біз атқа мінгенде бүкіл дүние жаяу жүрген. Біз шалбар кигенде, бүкіл дүние жалаңбұт жүр еді. Біз жазу шығарып жыр толғаған кезде, қазіргі Европа қараңғылық түбінде жатқан. Біз айбынды мемлекет түзіп, жарты елді, әлемді билеп отырған кезде бүгінгі заманның ең озық жұрттары тайпалық құрылым деңгейіне жеткен. Біртұтас ұлы түркі халқы мың жыл бойы салтанат құрды, ғылым

мен өнердің озық үлгісін жасады, рухы биік, аруағы үстем, күш қуаты артық болды. Кім білер, кім сенер біз сондайда, сондай едік деп марқұм Мұхтар Мағауин айтқан.

Ағамыз айтқандай ата жұрт тарихын, Егемендік алғаннан бастап, тарихшы, ғалым, зерттеушілер шындықтың бетін ашып, қазақтың тарихы жоқ дегенді жоққа шығаруда.

Жеті атасын білмеген ер жетесіз,

Жеті ғасыр тарихын білмеген ел жетесіз деген дейін. Тарихымыз мың жылдық болса, Егеменді Қазақстанымның тарихы мәңгілік болғай. Неге біз дамыған елу елдің қатарына кіре алмай жатырмыз. Себебі жетпіс жыл Ресей империясының шырмауынан шыға алмадық. Бұл ата тегімізден қалған жуас, момындық. Маған тимесең, мен саған тимеймін деген ұғым қалыптасып әбден қанымызға сіңген дерт. Бұл дерттен арылу үшін бүгінгі жастар білім, ғылым меңгеріп, ел бірлігін сақтап Жаңа Қазақстан құруға көп еңбек ету керек. Бабаларымыз аттың үстінде, қаруы найзамен жерімізді қорғаса, бүгінгі жастар білікті маман иесі болуы керек. Елге адал қызмет ету әр азаматтың борышы екенін түсіну. Біз қазақ кезінде ен далаға сыймай, бірін бірі көре алмай, қызғанышпен өмір сүрген халықпыз. Осындай қызғаныштан Алаш тарландары өмірден озды. Аталарымыз иманды болсын.

Қазақстан мемлекеті дамуына керегі 9 тірек

Мемлекет болудың тірегі мемлекеттік жер.

Ұлт болып дербес өмір сүрудің жаны тіл.

Мәңгілік ел болудың тірегі халық.

Қуатты, күдіретті ел болудың жолы бірлік.

Келешек керемет білімді ұрпақ.

Дамыған мемлекет болудың даңғыл жолы ғылым, техника.

Өркениетті ел болудың соқпағы мәдениет, өркениет.

Дара дарынды елдің белгісі ұлттық дәстүрі.

Дамудың даңғыл жолы халықаралық демографиялық қатынас.

Өмір құпия, жұмбақ. Адам өмір бойы, өзгелерден үлгі өнеге алады. Жаманға қарап ойланады, жақсыға қарап өзін салыстырады. Тек үйрену білім арқылы ғана өз биіктігіне жете алады. **Үйрену, ұғына білу, зейінділік адамды зерделікке жетелейді, зерде адам санасын шаттандырады, көрікті ойлар туғызады. Қателікке жол бергізбейді, нақтылыққа тәрбиелейді. Өмір дәптер, адам қарындаш. Сол дәптер шимай-шатаққа емес, мағына мен мәнге, талап пен нәрге толса-ғана адаммын деп сезінесің өзінді. Сонда-ғана өмірдегі ізің, адамдық тұлған жарқырай көріне түспек.**

Адам өзі қаншалықты ақылды, қайырымды болған сайын, басқалардың бойындағы ізгіліктерді де көбірек сезетін болады. Адам болған соң ізгілікті көңілмен, ғибратты өмірмен, артында із қалдыра білу үшін дұрыс өмір сүру, қатесіз шешім мен мағыналы, мәнді мақсат керек.

Жоғарыда қазақ халқының бастан кешкен тарихын айтып өттім. Енді тарихты толық білу үшін әр кезеңдеге белгілі тұлғаларға тоқтағанды жөн көрдем.

Есте сақтап тарихты біл

Жеті атасын білмеген ер жетесіз.

Жеті ғасыр тарихын білмеген ел жетесіз.

Қазақ хандығының негізін қалаушы

Тұғырыл хан (1198–1203)

Керей хан (1465–1473)

Әз Жәнібек (1473–1480)

Бұрындық хан (1480–1511)

Қасым хан (1511–1521)

Уақытша әлсіреу жылдары

Мамаш хан (1521–1523)

Тахир хан (1523–1532)

Бұйдаш хан (1533–1534)
Қожа Ахмет хан (1533–1535)
Тоғым хан (1535–1537)

Өрлеу дәуірі

Ханзадар хан (1538–1580)
Шығай хан (1580–1582)
Тәуекел хан (1582–1598)
Есім хан (1598–1628)
Жәнібек хан (1628–1643)
Жәңгір хан (1643–1652)
Батыр хан (1652–1680)
Тәуке хан (1680–1715)

Құлдырау дәуірі

Қайын хан (1715–1718)
Болат хан (1718–1729)
Сәмеке хан – Орта жүз
Жолбарыс хан – Ұлы жүз
Әбілқайыр хан – Кіші жүз
Әбілмәмбет хан (1734–1771)
Абылай хан (1771–1781)
Кенесары хан (1841–1847)

Ресейдің отарлау дәуірі (1847–1917)

Советтік Қазақстан кезеңі (1917–1991)

Егеменді Қазақстан (1991)

Жаңа Қазақстан (2023)

Мен өзім оқып білетін керейден шыққан тұлғаларды тізіп шықтым. Білмегеніміз қанша десеңізші?!

ЕКІНШІ БӨЛІМ

КЕРЕЙ АШАМАЙЛЫ ШЕЖІРЕСІ

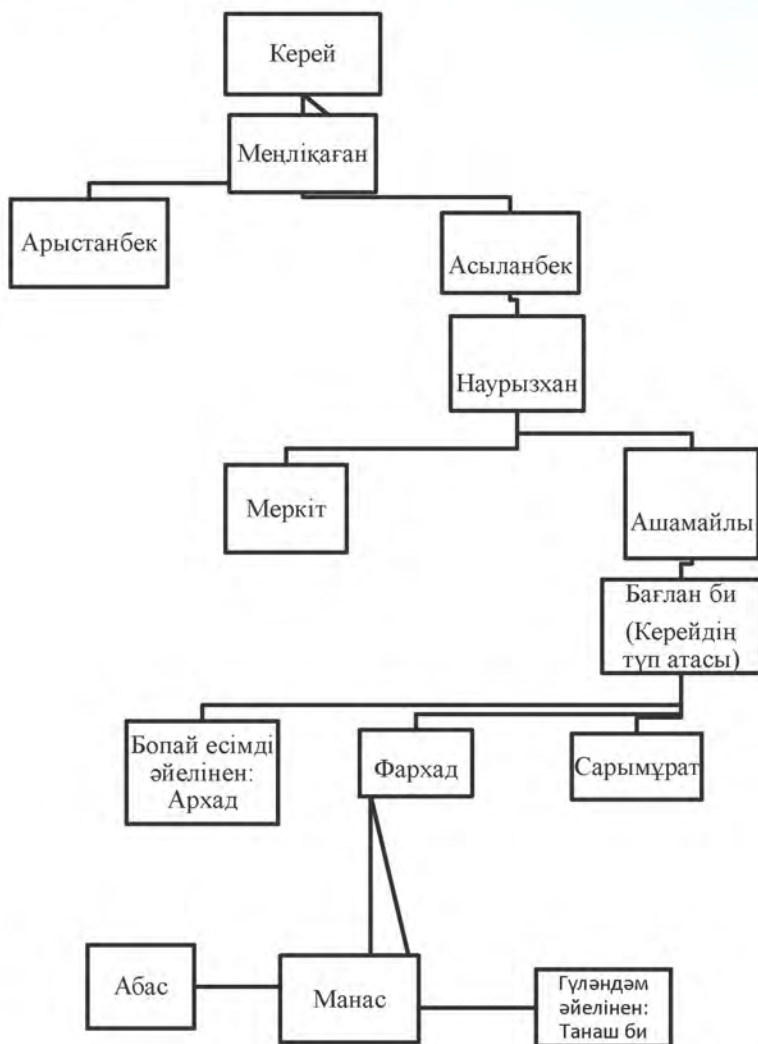
Керей шежіресінің 17–18 ғ. қалыптасуы

Керей шежіресі 17–18 ғ. қалыптасты. Руын білу рулық жікке бөліну үшін емес, тегін білу қазақтың этнографиялық тарихты білу үшін қажет. Қазақ халқы генетикалық заңдылықты берік ұстаған-ғой, екінші жағынан отбасын құрудағы аралық норм, яғни туыс жағынан алғанда қайсы буынға дейін қыз алып, қыз беріспеудің нормасын, меже-мөлшерін анықтайтын шеңберде ру шежіресі болған. Керей шежіресін жазған Мұғамеджан Тынышбайұлы 1925 ж. Ташкент. Түрік, қырғыз, қазақ һәм хандар шежіресі 1911 ж. Орынбор.

Танаштың інісі Манас жорықта қайтас болады. Оның келіншегі Сәлиманды әмеңгерлікпен алып, одан Тарышы туады. Танаш бидің бәйбішесінен: Сибан, Балта, Көшебе туады. Тарышыдан тараған ұрпақтары: Құлсары, Еменәлі, Шимойын, Есемжияр, Есмағұл, Жалбыр. Ашамайлы Керейлер.

Сибан үлкен баласы қызынан туған, Танаш оны баласы етіп асырап алады. Керейдің түп атасы Бағлан би қоғам қайраткері жоңғарлармен соғысқан батыр, шешен қолбасшы болған. Ресей империясы Орта жүз казактарының жүз мың гектар жерін тартып алып 1734 жылдары крепост салып, сауда орталығын ашқан.

Тобыл өзенінің оң жағалауында 1771 жылы Звереноголовский бекінісін 18 ғасырда салған. Бағлан би бабамыз осы жерде туып, осы жерде жерленген. Осы жерде баба есімімен жер, су, орман атаулары бар. Танаш бабамызда атасы сияқты қоғам қайраткері би, бай, әскер басшысы болған. Бабамыздың 19 баласынан тараған ұрпақтар Ашамайлы Керейлер.

Танаш ұрпағы-мекені

Тарышыдан тараған ұрпақтар: Қорған, Челябин, Түмен, Ишим, Жамбыл ауданы және Бике ауылында тұрады. Танаш бабамыз қайтарында балаларына жер бөліп берген. Үлкен баласы Балта Тарышыға жер бөліп беруде дау туындап, Балтаға Көшебе қарсы болады. Балта айтады жардан атпен шауып құламай өтсе жер соныкі болсын деген шешім айтады. Бұл кезде Тарышыға 13 жас. Көшебе жас өспірімді қимай, өзі жардан секіргенде құлап өледі. Мұны жазушы, ақын Солтүстік Қазақстан өлкесінің белгілі тұлғасы ақын, жазушы марқұм Зейнолла Әкімжановтан естігенін Гүлфайраз Кенжеболатқызы Синбаева Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университеттінің Қазақ филологиясы кафедрасының аға оқытушысы, ғылым магистрі болып қызмет атқаратын шәкіртім айтқан болатын.

Балтаның 10 әйелінен 44 ұл туады. Едіге ақсақ тағы бір әйелінен (Темірдің әскерінде болған) Көшебе ұлы Сейдек батыр Ермак жауызды өлтірген (14 ғ.).

Балтадан тараған ұрпақтар

Балтадан тараған ұрпақтар: Жәдік, Балғожа, Қартқұл, Құлас, Құлманбет, Мұраталы, Қарасары. Құрманқұл – Төлеш, Қолжа – Мырза (Бексейт ауылы). Қараменді (Николаевка), Құдайменді (Қостанайда). Сарман Тауағаш Дружба совхозы) тұрақталған.

Көшебеден тараған ұрпақтар

Жоламан, Таузар, Әлмембет (Троицк), Ашамайлы Абақ керей қытай, моңғол, елінде тұрады. 50 болыстан артық болған. Шағалақтан: Ертісбай, Медебай, Шора, Шотбай. Сибан (жиен түбі Уак).

Тарышыдан тараған ұрпақтар

Ақсары, Құлсары – Тоқымбет, Матакай, Самай, Еменәлі, Нұрәлі, Нұрымбет, Ақымбет. Бұл мәлімет Қазақ ру тайпаларының 15-том. Керей Алаш тарихы зерттеу орталығы 2014 жылы шыққан алынды.

Тарышы ұрпақтарының мекені. Керей тұрған жерлер Алтай, Еділ, Жайық, Солтүстік аймақ, Ібір Сібір, Сарыарқа. Бұл тарихи деректерді көп іздендім және Омаров Есенғали, Оспанов Кенжетай ағайларымның қол жазбаларынан алдым.

АРҒЫ АТАЛАРЫМЫЗ СМАҒҰЛ, ОШЫБАЙ, КЕРЕЙ АШАМАЙЛЫ.

Керей – Біртөбе, Керей – Шашты.

Жанайдан – Жарғак.

Керей Ашамайлы – 12 арыс Абақ. Абақ Керей 50 болыс болған. Қытай, Монғолияда тұрады.

Керей Танаштан – Балта, Сибан, Көшебе, Тарышы.

Балта – Қартқұл, Құлас, Құлмамбет – Мұраталы, Қарасары.

Құрманқұл – Төлеш, Қолжа, Мырза Бексейт ауылында тұрақтаған.

Көшебе – Әлмембет Тройцк бала кезімде Ебей деп атайтын. Осы елде тұрады.

Шағалақтан – Ертісбай, Шора, Шотабай

Танаш баласы Тарышыдан – Мойын, Шеруші.

Мойыннан Қуанбай, Жиенбай. Қуанбайдан – Достияр, Есемжияр, Естияр.

Достиярдан Жарылғамыс.

Жарылғамыстан – Смайыл, Ысмағұл, Ысқақ. Смайылдан – Ақсары, Құлсары.

Ысмағұлдан – Ошыбай, Жалбыр, Еменәлі, Имәнәлі.

Еменәліден – Күнту, Сырлыбай.

Сырлыбайдан – Өріс, Ырыс, Нұрыш.

Ырыстан – Қожеке, Құдияр, Төлен.

Нұрыштан – Елтүзер, Елгезер.

Бике елін марқұм ағаларымыз осылай жіктеп жазған екен. Қарап отырсам тарих жылнамасына сәйкес. Батыс Қазақстан жерінің көбі Түмен, Челябі кәзіргі Ресей біздің жер деп дау-даумай тудырып жүрген жерлері ата – бабаларымыз қонысы болғанын тарихты оқып көз жеткіздім. Екі дәуірде өмір сүріп келем ел тарихын оқыған сайын қазақ болып туғанымды мақтан етем.

Әлі күнге дейін ата мекенімізде ұрпақтары тұрып жатыр. Әкем марқұм оларды іштегі қазақтар деп отыратын. Ойлайтынмын ол не екен деп. Жетпістен асқан шағымда тарихи шындықты біліп қайран қалам. Олар отырған ауылдардың атауы жоғалып, бодандалу кезінде ауыл аттары өзгерген. Өзіміз тұрақтаған Солтүстік аймақта да, ауыл аттары кезінде отарлап алған жерлер ертедегі бабаларымыздың атауын жойып ойына келгенін жасаған ғой. Аллаға шүкір еліміздің атауын тайға таңба басқандай заң жүзінде қайтарып алдық.

Елтүзер Өлтүзер (Бике) ауылының ұлы бабасы. Бәйбішесі Бике апамыздан Қыдыр, Қәдір, Малай, Кенже туады. Мадиярды асырап алған бала, әкесі Орынбордың байы болған десе, енді бір деректе тоқалынан деп таратады. Кім білсін? Мадиярдан тараған ұрпақ Бике елі маңында тұрып Бикелер болып кеткен.

ҮШІНШІ БӨЛІМ

НЕГЕ БИКЕ ЕЛІ ДЕП АТАЛҒАН

Көл жағалай қоныстанған ауыл

Тарихи деректе Елтүзер деп жазылады. Бірақ деректермен салыстырғанда Өлтүзер дұрысы.

Марқұм әкем кішкене кезімде айт күні бабалар басына барып, дұға оқытқыздым деп отыратын. Ол Көтенбай қыстауы. Жоғарыда жазылған бабалар есімін Уәли, Мырзағамел, Рамазан аталарымнан естіп өстім. Сол маңайдағы ормандардан жидек теруге баратынмын. Әкем механизатор трактормен жер жыртады. Жидек терместен бұрын, ең бірінші дұға қайыратын. Маған айтқаны бұл жерде біздің арғы бабаларымыз жатыр. Жерді жыртқанда дұға оқымасам трактор сөніп қалады деп айтатын. Арғы ата тегіміз қасиеті бар

адам болған ғой. Сенің Пірадар атаң осы қорымда жерленген деп айтып отыратын. Издедім бірақ Пірадар деген есімді кездестірмедім. Мүмкін лақап аты болар. Тарихта Естаубай пірадар деп жазады. Пірадар атам Естаубай болуы ғажап емес.

Осы әңгімені Ардагер ұстаз Баймұқанов Бүркен ағайдан естігем. Ғалия сен білесің бе? Сенің Пірадар атаң болған, сенің қолыңды сермеп сөйлегенің, сөйлеуің сол атаңа ұқсайды дегені есіме түсіп отыр. Өкініштісі сол, сол кезде неге атам туралы сұрамадым. Бала, мал асыраумен жүріп асығып тұрғандықтан ойымдағыны сұрай алмағаным. Ағайым бала кезінде көрген болып тұр ғой.

Қазіргі Байжырық көлі, Менгесер (Мәңгі сор) көлі кезінде көлемі үлкен болып отыр, себебі бүгінгі күнге дейін бар. Еліміздің оңтүстік шығыс жағы, қазіргі Менгесер ауылдық бөлімшесінен екі үш шақырым жерде орналасқан. Солтүстік аймақ бірнеше ғасырлар бұрын теңізді аймақ болған. Біздің аймақтағы байлықтың көбі, осы теңіз түбінің шөгіндісі. Сол шөгіндінің дәйекті дәлелі Мәңгі сор көлі. Осы тұзды көлді жағалай Бексейт, Бостандық, Жұрып ауылдары орналасқан. Байжырық көлі балыққа бай, Менгесер тұзды көл, емге шипа. Жас кезімде ауыл адамдары атпен барып, көл басына қонып, ақ қайнар болып жатқан тұзына жатып ем алатын. Тұзды көлге түскеннен кейін, үстіңе киген киімің, қазіргі крахмал қолданғандай қатып қалатын. Қатып қалған шашымды анам күлді қайнатып, қазіргі су сабын орнына көпіртіп шашымды жуып беретін. Аққайыңды отын етіп жағып, пеш үстіне тамақ, ішіне күлше нан пісіріп, суыған соң күлін алып су сабын дайындайтын. Анам сонда ерінбейді күндіз совхоз жұмысы қойшы, бұзау күтуші болып зейнет жасына шыққанша жұмыс істеп, елімнің ел болып қалыптасуына еңбек еткен жандардың бірегейі. Анаммен бірге қойшы болып тынымсыз еңбек жасаған Сауытбаев Сұраған жолдасы Сауытбаева Айнажан апай есіме түсіп отыр. Совхозда мал шаруашылығы қарқынды дамыған 1967–1968 жыл. Қойлар төлдеп оны анасына емізуге

апаруға көмектесем. Қойнымда қозы, қолымда комсомолға өтуге дайындалатын устав жаттап жүрем. Сұраған ағайым не коммунист боласың ба дейді, мен жаксы адам боламын десем, әрине боласың айналайын қызым дейтін. Тұзды көл екенін Уәли атам айтып отыратын көл тарихын. Артынан облысқа танымал айтыс мектебін ұйымдастыруға еңбегі сіңген және өлкетанушы Баймұқанов Дәстеннен естідім, жеті ғасырлық тарихы барын. Кеше ғана тұзды мәңгі сор көліне барып, Қазақ аналары «Дәстүрге жол» ұжымы болып дем алып, шипалы суына түсіп, қасиетті балшығын жағып ем алып қайттық. Бала кезімде де әкем жылда апаратын.

Осы көлді айнала бес қыстау қоныстанған екен. Осы қыстаудың көсемдерімен Өлтүзер атамыз бас қосып, елдің әл-ауқатын жақсартып, дау-даумайды шешіп отырған көсем боған. Ал жары Бике апамыз дөңгелек жүзді, ақылы мен парасаттылығының арқасында атамызға ой салып отырған деседі. Бұл дегеніңіз ерлі-зайып арасындағы махабат үндестігі. Отбасындағы берекелі ырыс пен бақыт ұясы ғой. Сол заманның өзінде өнегелі істерімен жұрт аузында аңызға айналып Бике ауылы аталу себебі осыдан шығар. Айтулы аналарымыз бір қолымен бесік тербетсе, екінші қолымен ел ісіне араласқанын тарихтан білеміз.

Өкініштісі сол тарихта бұл кісілер жайлы ештеңе жазылмаған. Аталарымнан естіген тағы бір деректі жазуды жөн көрдім.

Бике апамыздың батылдығы мен тез шешім қабылдап, елге басмашылар шабуылдаған кезде, елді аман алып қалған. Қыстау азаматтары басмашыларға қарсы тұруға топ құруға кетеді. Бабаларымыз білектің күшімен күндіз елді қорғауға орманға кетіп, түнгісін ас ішуге келгенін бірі білсе бірі білмейді. Сол кезде ойламаған жерден басмашылар кіріп, ауылды қыйратып, жанши бастайды. Бұған шыдай алмаған Бике анамыз, ерлер киімін киіп, жауға қарсы тұрады. Айқас кезінде бас киімі жерге түсіп, бұрымы көрінеді. Оны көрген жау, әйел екен

масқара болдық деп, кейін қайтқан. Міне осындай ерлігі, батыл, ақылды, даналығымен көзге түскен апамызды мақтан етемін. Бике апамның ұрпағы болғанымды айтып жүрем. Бұл анамыз тарихи тұлға. Елімнің ел болып қалыптасуына 18 ғасырда әйелден ат салысқан ірі тұлға деп білемін. Елімде тағы бір тарихи тұлға Шәрке сал Қорабайұлы 1824 жылы наурыз айында Бике ауылына қарайтын Манақа батыр қыстауы, деген орманның қойнауында ғұмыр кешкен зергер Қорабайдың шаңырағында дүниеге келген. Азан шақырып қойған аты Шәріп Малайдан тараған ұрпақ. Қорабай кедей болған. Баласы Шәркені жалшылыққа бермекші болады, бірақ ол көнбей қашып кетеді. Он үш жасында қашып кетіп, Орал жағы қала маңында отырған Қарынбай деген байдың қойын бағады. Астына бір арық, қотыр бурыл құнан береді. Шәрке сал оны жүйрік қыламын деп, қой бағып жүргенде құйрығына құстың жүнін, кекіліне үкі тағады. Басқа ат берсе алмайды. Ақырында жүйрік болып бас бәйге алады. Қарынбайдың қойын үш жыл бағып, кетуге бел буады. Бай еңбек ақысына өзі мініп жүрген құнанды береді. Астына жүйрік ат мінген Шәрке сал ел аралап салдық құрады. Сегіз сері, Біржан сал бастаған сал – серілермен бірге жүріп, атағы қазақ жеріне тарайды. Ол Болатнай, Қызылжар медресесінде Имамғанбет сері, Көрпеш хазірет деген кісілерден дәріс алады. Араб, парсы, көне түркі тілдерін жақсы меңгеріп, діни сауатын ашқан. Сабақтан тыс уақыттарда татар, орыс балаларымен бірге жүріп олардың тілдерін үйреніп алды. Имамғанбет, сері Ырғызбек ұлынан домбыраны, Көрпеш хазірет Бахрамұлынан жетіген тартуды үйренеді. 1840 – 1854 жылы Сегіз серіге шәкірт болып, өнеге үлгі алады. Өмірінде дүние мал жинамаған. Шәрке сал Базар есімді өнерлі сұлу қызға үйленіп, оған аранап Базар қыз әнін шығарған. Базарда әнші, шешен, тігінші, тоқымашы, домбырашы бір сөзбен айтқанда сегіз қырлы, бір сырлы жан. Балалары жастай шетінеп, Нүрпейіс деген ұлы ғана тұрақтаған. Нүрпейістің Баймұрат есімді ұлынан тараған ұрпақтар

Қорған, Түмен облысында тұратын көрінеді. Қорған облысы Макөшінде тұрған деседі. Шәрке сал 1850 жылы жазында бірнеше күн жүріп білім іздеп 36 жасында бірнеше күн жүріп Қазан шахарына да барғаны тарих беттерінде кездеседі. Шәріп Қорабайұлы мен Орынбай ақын Қызылжарлық орта жүз Көшебе Керей Итемір қажы Барлыбайұлының Бәділ балуан Шағырайұлы бастаған сауда керуеніне ілесіп, Қазан шахарының базарларында сыбызғымен күй тартып, домбыра, қобызға, сырнайға қосып, өлең-жыр айтады.

*Баласы Қорабайдың Шәрке салмын
Қазы қарта болғанда мен жая, жалмын
Бойымда ұнамайтын бір мінім бар
Жастарға өзімдей бір тынышсыздауым
Ешкімнен жеңілгем жоқ бұл жасымда
Күш-қуат болды бір басымда
Алдымда мықтылармен күрескенде
Сұлатып жығып жүрдім жанбасына
Қорабай әкем менің жарлы
Ел жайлауға көшкенде тұрмысы кем
Сол жайлауда Шәрке болып мен туғам*

Бұл өлең жолынан суырып салма ақын, әнші екенін аңғрамыз. Ал мәрттігімен намысты екенін, ауыл аралап келе жатып бір жаяу келе жатқан жолаушыны көріп жөн сұрасады. Ол атым Орыс бірақ қаным қазақ дейді. Сол кезде қамшысымен жауырынан бір салып енді сенің атың Қамшыбай болсын деп астындағы атын бергенін аталарымнан естіп өстім.

*Атың сенің Қамшыбай
Атпенен жүр осылай
Тілімді менің алмасаң
Оңдамасын бір Құдай
Шәрке салды еліңе
Анықтап айт осылай*

деп астындағы атын сыйлаған екен. Туғанына екі ғасыр толған

Шәрке сал Қорабайұлының ескерусіз қалғаны жанымды сыздатады. Бике елінен шыққан еңселі тұлға тарих бетінде ел аузында ғана қалмай, тарихты зертеушілер бабамыздың өз бағасын берсе деген тілек.

1907 жылы туған жерінде қайтыс болады. Көп кісілермен араласып, әңгіме барысында өз ауылының биік тұлғалы адамдарын мақтанышпен айтып, дәріптеп отырады. Біздің елдің де ауыз толтырып айтарлықтай азаматтарымыз болған ғой. Өкінішке орай ертерек көз көрген аталарымыздан сұрап білмегеніміз өкінішті, 19 ғасыр басына дейін көл жағалай қоныстанған бес қыстау болғанын марқұм ағайым Жолаушин Сапарғали ағайымның кітабынан және аталарымнан естіген әңгіме мен белгілі көсем ұрпақтарын тауып алып, сол кісілердің естелігі желісінде жазылды. Бике елі алты – жеті үйден шоғырланып көл маңына Меңгесер жағалауына жайғасқан.

Қозығұл қыстауы

Байжырық көлінен әрі шығыс батыс жакта Тройцк баратын жолда, Құрғаккөл жанында Қозығұл ауылы орналасқан. Ол жерде тұрғандар Жұнұсов Есмағзи, Тұяқ, Нұрмолдин Зайкон, Батырқожа, Ақмырза, Жаңбырбай, Қожамсейт деген ата бабалар мекендеген екен.

Ниязбек қыстауы

Суаткөл жанында Кәдірден тарағандар Таласбай, Жақсыбай, Жұрым, Бекшебай, Есіл, Алтай, Ниязбек, Аққошқар деген ата бабалар мекендеген.

Көтенбай қыстауы

Құрғаккөл маңындағы жайылымда Ақмырза, Егіз Шамах, Орман Қожамсейт, Естаубай прадар, Жаулыбай, Жокат, Сарыбай Атығай руынан, Қартайған Уақ руы жайғасқан.

Қыдыр қыстауы

Сонда Тұрымтай бабамыздың 1929 жылы орнатылған құлыптасты көрдім. Қорым жермен жексен болып кетіпті. Бала кезімде көргендей емес.

Тарихтан білеміз 11 ғасырда көшпенді Керейлер саны миллионға жуық болған. Олар енді тайпалықтан өтіп, қыстау болып отырғанын жоғарыда жаздым. Көл жағалай қоныстану себебі, малға, жанға қолайлы. Мен өзім ес білген шағымда, Байжырық көлінен мұзды шауып алып келіп, қораға отын үйгендей дестелеп қойып анам шай қайнататын. Жазда суын ішіп, балығын жейтінбіз. Байжырық көлі күні бүгінге дейін бар. Балығы қандай дәмді. Қазақ даласындағы үлкен мереке Наурыз Көрісу деп тойлап жүргеніміз сол заманнан келе жатқан салт – дәстүріміз. Қыдыр қыстауы Өлтізер бабамыз бен Бике анамыздың тұрған жері.

Байжырық көлі маңында Қарақожа Уақпай әулеті. Тутай, Тұрымтай Алты баласы болған. Бодықтан Қозыбағар. Жанмырза, Әскер, Көпжасар. Күлшайдан Серғали, Амангелді, Болатжан. Мырзағамел. Шәжіктен Жазылбай, Байбазар, Кәрібай – Азамат. Құсан – Серік, Ерік, Берік.

Башпай – Дәуіт, Дәулетбай – Ғалым – Самат, Талғат. Ғабиден – Нұрлан. Дулат. Қыдырдан тараған өз туыстарды тізіп жаздым.

Өскен қыстауы

Сарыбалық көлі маңында Өскен ауылы. Мадиярлар қайынжұрт тегі мекендеген. Жәнібек абыз, Матақай, Қарауылдар, Махамбет, Тілеген, Тезағай – Самай. Балтадан тарған тайпалар тұрған.

ТӨРТІНШІ БӨЛІМ

АУЫЛ БОЛЫП ҚАЛЫПТАСУЫНА ЕҢБЕК ЖАСАҒАН КӨСЕМДЕР

Оспанов Бейсенбай

Атамыз Петропавл уезі Становой болысы 2 ауылда 1903 жылы кедей шаруа отбасында дүниеге келген. 1917 жылға дейін әкесінің карауында болады. 1917 жылдары арғы аталарымыз қыстауларда өмір сүріп, малмен күн көрген. 1917 жылғы Революция толқынына қыстау азаматтары қатыспаған. Колчакты біздің өңірден аластату үшін Қызыл Армияға қыстау жұртшылығы көмек берген. 1920 жылдары Совет ауылы құрылады. Олардың мақсаты жаңа өмір құру болып, жұмыс қарқынды жүріп, тұрмысы нашар жанұяға көмек көрсетеді. 1924 жылы 4 сыныпты бітіреді. 1924–1927 жылдары өз шаруашылығында істейді 1927–1929 ж. Петропавл округі Қызыл Аскер ауданы 2-ші ауылында ауыл кеңесінің хатшысы, 1929–1931 жылдары қаржы бөлімінің меңгерушісі, 1931–1934 жылдары елім Ленин атындағы колхоздың төрағасы. 1931 жылдың аяғында Төңкеріс ауданына қарап, орталығы Өрнек

болған. Шаруалар мал мүлікті ортаға салып, елде коллективизация дәуірі басталғанын тарихтан білдік. Кедей шаруалардың үйінде ішерге тамақ, жегергерге көлік болмаған жағдайда атамыз өзінің іскерлігі арқасында елді ашаршылықтан аман алып қалған. 1934–1937 жылдары Төңкеріс ауданы Ленин атындағы колхоздың бригадирі. 1935–38 жылдары Ленин колхозында Нұрмолдина Шарипа, Кенебаева Орынбасар тұңғыш әйел механизатор болып техника тізгінін ұстаған апаларымның ерлігі бізге өнеге. Уәли атамыз астық өндіруде белсенді жұмыс атқарған. Бұл жылдары колхозда мал шаруашылығы кеңінен дамиды. Соғыс кезінде Жұсұпов Қыздар басқарма болады. 1946–48 жылдары Баян ауылынан Сәрсекеев Әушәріп басқарма болады. 1948–50 жылдары Оспанов Бейсенбай болады. Солтүстік Қазақстан облысы Преснов ауданы Ленин атындағы колхоздың есеп жүргізушісі 1937–1942 жылдары. 1942–1943 жылдары Ұлы Отан соғысында Калинин майданы 31 атқыштар дивизиясында екі рет жараланған. 1943–1947 жылдары Преснов ауданы Ленин атындағы колхоздың есеп жүргізушісі. 1947–1950 жылдары Преснов ауданы Ленин атындағы колхоздың төрағасы. 1947 жылы За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941–1945 г.г. медалімен марапатталған.

Қыдыр көшесінде тұратынбыз. Атамызды көріп, еңбегіне тәнті болдым. Құрметке лайық еселі еңбегімен еленген атамызды бапа дейтінбіз. Елге сыйлы, кәдірлі атамыз жарқын бейнесімен есімде қалды. Қазіргідей сот, заң деген болмайтын елде бір келеңсіз жағдаят болса, бапамыз шешіп, талайды дұрыс жолға салған, елге пана болған дана жан еді. 1935–38 жылдары елде сауатсыздықты жою үшін, курстар ашып, елдің хал-ахуалын көтеруге ат салысқан бапамыздың ерлігін Қыдырлар мақтан етеміз. Ленин ауылы 1983 жылы 83 жасында 15 мамырда дүниеден озды. Мүрдесі Бике елінің зиратында. Бабам тұрған үйде немере, шөберелері тұрады. Ауылға барған сайын есіме алып дұғамды қайырам.

Қойбағаров Шери

Қозығұл, Көтенбай ауылын басқарған. Байжырық көлі маңындағы жайлауда өмір сүрген. Кәдірден тараған туыстарын таптым. Ресейде тұрады. Аталары туралы білмейді екен. Марат Жансүгіров деген ұрпағымен хабарластым. Ол кісі мынадай мәлімет берді. Егіз, Шамақ, Кәкім-Жансүгір, Байсүгір-Қабдолла, Баймолда-Назар, Алтай, Елтай-Төлеген, Әлібек, Жанатай, Ерсай, Елеман. Байсүгір мен Жансүгір ағайынды болған. Туыстарының көбі Ресейде тұратын көрінеді. Өз жеті атасын былай жіктеген. Өлтізер – Қадір – Ниязбек – Нүркей – Шери – Жаксымбет – Мұрат. Туыстарының көбі Ресейде тұратын көрінеді.

Нүркеев Құрман

Ниязбек, Мұсабай қыстауы Суаткөл, Байжырық көлінің шығыс батыс, қазіргі Тройцк жерін мекендеген. Құрамы Кәдірден тарағандар. Таласпай, Жақсыбай, Жұрым, Бекшебай, Есіл, Алтай, Ниязбек, Аққошқар тегін басқарған Нүркеев Құрман Самайдан тараған атамыз туралы мәліметті туған қызы Жанболова Рысты апа, Мичуринада тұрады. Сексеннің сегірінен асқан апайды іздеп тауып алдым. Апайдың айтуы бойынша Құрман атамыздың әкесі Нұрмұхамбет, анасы Бәтима арабша сауатты, діндар, иманы жүрегінде, қолынан құраны түспеген. Ата-ана тәрбиесін көрген Құрман ата қолы ашық, әділ, халық қамын ойлаған. Анасынан қалған жәдігерді жоғалтпай, мұра ретінде сақтаған. Бойында Алланың берген қасиеті, қызған балтаны тілімен жалап, дұға оқып дем салған. Совет үкіметі кезінде құранды жіпке орап, аман сақтап қалған. Туған әпкесі Сагила әжемізді көзім көрген. Біздің үйге қарсы тұрды. Орта бойлы, дөңгелек жүзді салмақты ниеті дұрыс адал

жан еді. Бала кезімде ақылын айтып отыратын. Жиен немересі Серікпай мен Шерниязды өсіріп, ер жеткен соң үйлендіріп, еншісін берген. Шернияз жиен ағам Зәкен жеңешеме қосылғаны әр уақытта санамда. Серікпай жиен аға Алтын Нұрахметқызына үйленгені де есімде. Орман руынан тараған Нұрахмет ата ағаштан түйін түйетін шеберлігімен ауылға танымал болған.

Құрман атамыздан қалған жалғыз қызы Рысты апа. Бауырлары Айбас, Бәйкөш, Еркештен тараған әулетімен хабарласып тұрады. Рысты апа алты сыныптық біліммен елде сахман, сауыншы болып, ауылшаруашылығына совхозға еңбегі сіңген жан. Қайролла қариямен 62 жыл бірге тұрып келеді. Төрт ұл, үш қыз тәрбиелеп, өсірген. Балалары оқыған, елге қызмет атқаруда.

Құрман атамыз 1899 жылы туып, 1974 жылы 28 тамызда жетпіс бес жасында(Раздольный) Жұрып ауылында қайтыс болды. Атамыздың адалдығымен мен әділдігін бағалай білген елі ауылнай, колхоз басқармасы етіп тағайындайды. Бұл міндетті де абыроймен орындап, еліне қызмет жасаған атамыздың елеулі еңбегін, ұрпақтары мақтанышпен айтып жүруге тұрарлық. Құрман атамыздың баласы Еркешпен құда болдым. Бөлем Қайыржанның үлкен қызы Бақытжанды баласы Қобландыға ұзаттық, дәмдес болдық. Еркеш құда ұзын бойлы, көрікті, салмақты кісі еді. Әкесі Құрман атамызға тартып отыр ғой. Текті жан, тектілігін көрсете білген құда еді. Иман байлығын берсін.

Бекмурзин Тұралы

Қыдыр қыстауы Байжырық көлінің батыс шығыс жағы мен Көтенбай қыстауын басқарған. Ауылымыздың тоқсаннан асқан қариясы Бегенов Қайыркен Рахымұлының айтуы бойынша 1906 жылы Байжырық пен Көтенбай есімді қос азамат қазіргі ауылдың орнын мекен еткен. Көтенбай өз заманында қара қылды қажарып айтқан би болған кісі. Жер, жесір дауын шешуге араласқан 19 ғасыр соңы 20 ғасырдың басында өмір сүрген тұлғаның, азан шақырып қойған аты басқа болуы да мүмкін — деді қария.

Байжырық туралы естімепті. 1930 жылға дейін осы қыстаулар бір-бірімен қарым-қатынаста болып, жайлауда малы араласып татутәтті өмір кешкен. Мыңғыраған малы, табын-табын жылқылары болған бай бабаларымыз Тұрымтай, Бейсен қажы болған. Қыдыр қыстауында Тұрымтай бабамыздың жылқылары жайылған уақытта, қазіргі Байжырық көлінің маңы, ауылға дейін болғанын Қайыркен ағайым айтқан және өзім қалаға келгеннен кейін 1997 жылы әкем айтып кеткен бабаларымның басына барып зиярат еттім. Омаров Сәбит, Елеусизов Бексұлтан деген ел азаматтарымен барған болатынымын. Ескі қорым, бір кездегі дөң болып көрінген мола орны жермен жексен болған. Тұрымтай бабаның басына қойлған таста анық 1929 жыл деген жазу көрініп тұрды. Мен қалаға көшкелі жиырма жеті жыл өткен екен. Бабаларымның басына тағыда барып келу жоспарымда бар. Жол қалай болады ол енді Алланың бұйыртуында.

Тұралы атамыз туралы жазар болсам мардымды ештеңе таба алмадым. Омарова Жамал туысы деген соң хабарласып едім айтарлықтай мәлімет ала алмадым. Өзімнің естігенім Тұралы атамыздың жолдасы Зейнеп, баласы Тұрғын әскерден оралмаған. Тұрғынның бірінші әйелі Құсайынова Қадиша апайды көрдім.

Сәліков Жәнібек

Сарыбалық көлі мен Тоғызбөліс көлі маңына орналасқан Өскен Көгі-Сау қыстауында Мадияр, Жәнібек абыз бабамыз мекендеген жерді басқарған Сәліков Жәнібек ата туралы мәліметті еліміздің ең үлкені апамыз Иіс апа тоқсаннан асқан қарияның айтуы бойынша ой толғадым. Сембай, Молдахмет қыстауы деген жерді мекендеген. Көг-Сау аталуы Жарқын елінің тумасы Қайролла Мұқанов атаның арғы аталары, екі жолаушы осы қыстаулардан өтіп бара жатып, отырып дем алады. Шұрайлы жерді көріп мына жердің шөбінің жайқалуы қандай тамаша. Көгі-Сау, малға жақсы, жанға жайлы жер екен деп тамсанады. Осы сөзді естіген қыстау адамдары ендеше Көксау ауылы болсын деп келісімге келеді.

Көксау (Октябрь) еліне келін боп түскенімде екі көше жетпіс үй болатын. Мектеп бастауыш 1978 жылдары 8 жылдық болды. Бүгінгі таңда бес жанұя тұрып жатыр. Елдігін сақтап отырған оларға Алланың нұры жаусын. Сәліков әулеті Жәнібек – Тінібек егіз, бауырлары Құрман, Бейсен. Жәнібек ағамыз 40 жасында 1929 жылдан 1941 жылға дейін ауылды басқарып елдің қалыптасуына еңбек жасаған. Соғысқа аттанған Жәнібек пен Тінібек екеуі бірге Ленинград майданында фашистермен айқасады. Жәнібек ағамызға оқ тиіп қайтыс болады. Тінібек оны алты күрек балшық салып шинелін үстіне жауып жерлейді. Өзі де осы шайқаста жараланып елге оралады. Тінібек атаны көрдім. Бойы ұзын мектепке бара жатқанда жолда үн жоқ қарап тұратын. Соғыста алған жан-тән жарақаты әбден есінен тандырған ғой. Бұл кісіні Иіс апа 12 жыл бағып, ақырғы демі шыққанша күтті. Тінібек ағамыздан ұрпақ қалмаған. Құрман ағасынан бір бала соғыста, екіншісі үйде қайтады. Кемпірі Шарипа Аманжол Жәнібекұлын бауырына салып алады. Жәнібек ұрпағын жалғастырушы Жәнібеков Аманжол 1929 жылы туған. Совхоз болған кезде механизатор болып, еңбегі еленіп, кезінде сыйлыққа медаль, машина алған, өте еңбекқор ағайдың қыйналған кезімде жақсылығын көп көрдім. Иіс апамен 64 жыл бірге ғұмыр кешіп 89 жасында Бескөл кентінде қайтыс болды. Мүрдесі Бике ауылы Көгі-Сау жерінде.

Иіс ападан алған мәлімет бойынша қыстауда Бейсен қажы және кедейлеу Бейсен апаның туысы болыпты. Бейсен қажы бай мың жылқысы бар ауқатты өмір сүрген. Екінші Бейсен ағамыздың бойында айтқаны дөп келетін қасиеті бар, егінін егіп күнін көрген. Бейсен қажы оған күн көрсетпейді. Бір күні Бейсен қажы келгенде теріс бата береді. Үйіне келген соң бай қатты ауырып, домалап жатып қалады. Мал-мүлкім садақа батасын қайырып алсын деп шабарман жібереді. Бірақ айтқанынан қайтпайтын Бейсен кедей берген батасын қайтып алмайды. Арып тозған Бейсен қажы жалаң аяқ, жалаң бас мал айдап келе жатып, жаз ыстығына шыдай алмай, діттеген жеріне жете алмай қайтыс болады. Оның бес қызы, екі ұлы болған. Бір қызы Қантай Сүлейменге тұрмысқа шыққан, баласы

Қәбікен Түмен облысы Армизон ауданында тұрған. Мәржәмә Әлтидің Сейтахметінің әйелі, тағы бір қызы Шағалақ Самай Шынтемірдің Тұрғынының әйелі, Ұмсынтай Балта Қосшығұлдың Сыздықбайынан тараған Садаққа тұрмысқа шыққан. Бейсеннің үлкен ұлы Шәкентай ертеде ауырып дүние салған. Ал екінші ұлы Шаймолда жиырма бес жасында болыс болған екен. 1921 жылы қызыл әскер келген кезде екі сарбаз оны үйінен алып шығып, арбаға мінгізіп алып кетеді. Бір ағаштың жанына келгенде шыбыннан қорғанатын жапырақ сындырып әкел деп жұмсайды. Алаңсыз кетіп бара жатқанда артынан атып өлтіреді. Бике ауылынан үш-төрт шақырым жерде Шаймолда атылған деген орман бар. Осы әңгімні атамнан да естіген болатынмын. Көгі-Сау зиратынан әрі киелі жер. Бұл жерде Шаймолда деген Бейсен қажының баласын зәлім қызылдың әскері атып кетті деген. Ресей империясының саяси істерінің әрекеті, жазықсыз қаншама азаматтарымыздың өмірін қыйды. Шынында осы жер киелі, марқұм ел азаматы жүргізуші Мырзағали ағайым, бөлем Кәбектің әйелі Назира, Қайыржан әйелі Айтжан аптайым киелі жерден өтіп бара жатқанда апатқа ұшырап кенеттен қайтыс болған. Иіс апам мен атамның айтуынша осылай бағамдадым. Ол жерден өткенде иек сипап өткен дұрыс. Жол апатынан аман-есен боласыңдар.

Ебіней Бейсенбі Қаракөтұлының Мәлике қызынан туған жиені. Қажы бірде түсінде дәрет алатын күміс құманын Ебінейдің ұстап отырғанын көреді. Түбінде бұл бала менің шаңырағыма ие болып қалады деп жорыпты. Ақыры айтқанындай Ебіней нағашы жұртында өсіп Бейсенбин деген тегін алып, шаңыраққа ие болып қалады. Бейсенбі қажы мен балаларына ағаштан үй салады. Осы үйдің жұрнағы ауыл зиратында күні бүгінге дейін бар. Ебінейдің Жарас, Мәркен, Әзира есімді перзенттері болған. 1947 жылы Жарас Қадиша деген қызбен шаңырақ көтеріп өмірге үш қыз әкеледі. Ебіней әйелі екеуі ауыл маңындағы қорымға жерленген. Ол сыйлы құрметті адам болған. 1982 жылы 26 шілдеде 92 жасында дүниеден өткен деп Иіс апай сөзін аяқтады. Жүз жасын алқымдаған дана қария апамыздан жазып алған деректі осылай өрбіттім.

Шеген Сүтерұлы (Сүтеров)

Бұл мәліметті Қамыспаева Гүлбаршын апайдан алдым.

Сүтеров Шеген 1900 жылы Мадиярлар қыстауы, Становой болысы, Петропавл уезі, Ақмола губерниясында орта шаруа жанұясында туған. Бәкібай деген апасынан кейін он екі жылдан соң Сүтердің жанұясында дүниеге келген екінші бала екен. Шегеннен кейін

Қымбат, Нәжім, Кәмел деген қарындастары болған. Шеген ұзын бойлы, ақ сары, көркі келбетті мінезіне сай, еліне қадірлі кісі болыпты. Кейін ауылдасы Мәкентай Шеген қара кылды қақ жарған әділ еді, жанып тұрған от деп еске алады екен. Мұрағат құжаттарында он төрт жасынан еңбекке араласқан. Әкесінің шаруа қожалығында әкесіне көмекші болып еңбекке ерте араласады. 21 жасында шаруашылықты өз қолына алып өзі басқарған. Жеке қыстауларда тұрақтаған халықты біріктіру жобасы бойынша коллективизация бастау алады. 1929 жылы колхоз ұжымына мүше болып кіреді. Ұжым қожалығының келісімімен ауылдан бес жанұя Әубәкірдің Қапаны, Сибанның Ақжігіті, Мұстафаның Абдрахманы, Есенбайдың Амандығы және Сүтердің Шегені 1931 жылы Ресейге барып Мәкүшінде біраз тұрып 1934 жылы елге оралыпты. Келісімен Шеген 1934 жылдан егіс алқабының бригадирі болады. Техника жоқ. Соқаға өгіз, жетпесе сиыр жегіп жер жыртып, бидайды қолмен сепкен қажырлы еңбекті ұрпақ білуі керек. 1934 жылы колхозда бастауыш мектеп ашылады. Алғашында Бейсен қажының кішірек үйі мектеп болған. Мектеп төрт бөлмелі ағаш үй. Осы мектепте оқыдым. Ол мектеп артынан сегіз жылдық болды. Сол салынған ағаш мектеп түлегімін. Алғаш болған мұғалім архивтен алған мәліметте Жуков Нұрмахамбет деп тұр. Архифте аталар аты тегінде орфографиялық қателер бар.

1929 – 1935 жылға дейін Төңкеріс ауданы Орталық ауылдық совет болып 1936 жылы Орман ауылдық советі құрылған. Бүгінде Орталық ауылында Орман орта мектебі бар. Онда Елтай ағай бірнеше жыл мектеп директоры болған ағайымның білікті маман болғанын шәкірттері айтып жүр. Ағайымның ұрпақтары бүгінгі таңда ұстаздықты жалғастыруда деседі. 1935 жылы Төңкеріс ауданы Преснов ауданы болып жарлық шығады. 1937 жылы МТФ басқармасы болады. Ауыл мектебінің үш жылдық білімімен ғана, жүрген жерінде істеген ісіне тыянақтылығына, іскерлігіне ұйымдастыру қабілетінің шеберлігіне тәнті болған елі оны ауылдың шаруашылығын басқаруға ұсынады. 1938 жылы Преснов аудандық партия комитетінде Ленин колхозының басқармасы болып бекітіледі. Шеген басқарма болған жылдардан ауылға техника тракторлар келе бастайды. Егін жақсы шығып, мемлекеттік тапсырманы артығымен орындағаны үшін, жыл сайын бір полуторка машинадан алып отырыпты. Оны маңайдағы колхоздарға Ебей, Мөрелбай малға айырбастап, мал басын көбейтіп үш мал, құс фермасын құрған.

Ұлы отан соғысына аттанғанға дейін 1941 жылдың 14 желтоқсанына дейін ауылда 1937–1941 жылдары Ленин колхозының егіс көлемін ұлғайтып, егін шаруашылығын дамытқан бірінші басшы. Ауылға алғаш көп еңбегі сіңген азаматтардың бірегейі. Ағамыз ерен еңбегімен есте қалған ірі тұлға Шеген ағамыз 1942 жылы 11 қыркүйекте қайтыс болған. Денесі Всевятски моласына қойылған. Дерек Бике елі және оның шежіресі Сапарғали Жолаушин кітабынан алынды. Боздақтар кітабының 4 томының 633 бұл кісі туралы дерек бар. Майданда жүріп хат жолдап тұрған. Осы өлең жолдарын марқұм Ділдебаева Гүлбаршын апайдан талай естідім. Артынан облыстық газеттің Сыр сандық бөлімінде жиені Шәріп Тұрғынұлы Құлжановтың Мамлют қаласында тұрған жанарға жас толады деп нағашысының шығарған өлең жолдарын оқып, Шеген атамыздың нағыз

ел қамын ойлаған азамат екенін ұқтым. Елін, жерін халқын сүйген азамат екенін түсіндім. Атамыз майданда жаралы боп, госпитальға түскен. Тауағаш жігіті Қозыбай деген азаматтың айтуынша Тула қаласында ауыр жараланған Шегенді көріпті жанынан өтіп бара жатқанда, менің халім өте ауыр, келіп біліп тұрғайсың деген екен. Шегеннен жалғыз қыз Бәтима бір жаста қалған. Бәтима апамыз Астана қаласында тұрады. Нағашым Қабиден апаймен жақсы қарым қатынаста болды. Қызылжар қаласында саябак маңайында жер үйі болатын, сол үйде болып апаймен, анасымен танысқан болатынмын. Бәтима апай Алматыда тұрғанда да үйінде болғам. Қазір Астанада тұрады деп естідім. Шәріп ағамыздың нағашысы Шеген Сүтер ұлының майданнан үш бұрышты хаттар жолдап, жүрегін жарып шыққан өлең жолдарын жариялағанынан оқып көп мәләметтер алдым. Гүлбаршын апайдың жиындарда айтқанын талай естіп, жанарына жас толғанын көргем. Тыңдай отырып бұл дегенің жаңбырдай жауған оқ астында окопта жатқан жауынгердің елді сағынған көз жасы, туған жерге махабаты емес пе. Тетелес достарын, ауыл адамдарын, жаңадан көшіп келген неміс, ноғайларға дейін тізіп бақұлдасқандай болыпты. Менің түсінігімде бұл хаттар соғыс кезіндегі ерліктің бір белгісі болуға тиісті. Жаумен арпалысып жүріп жазған бұл өлең жолдары, елін сағынған, сол сағыныштан қайрат – күш қуат алып, жауға қарсы құлшына ұмтылған ағайдың ерлігі үлгі болу керек. Өлеңдегі аты аталған аталарды көрдім, сол себепті ұрпақ есінде қалсын деген ниетпен тауып алып кітабыма қостым.

Ел сағынып ұйықтамаған алаңдығым,
Ойласам ол да менің надандығым.
Құрметтеп қошаметтеп аттандырған,
Жер сумен елге жазған амандығым.
Жасымнан туып өскен ел аман ба?
Өтетін нелер асқар бел аман ба?

Жайылған колхоз малы су ішетін,
Құрғаккөл, Суаткөлдей көл аман ба?
Өсірген тәрбиелеп ел аман ба?
Жасы үлкен аға-жеңге бәрі аман ба?
Кейінгі інілер мен қарындастар,
Қария жасы жеткен кәрі аман ба?
Егін егіп өнім алған дала аман ба?
Колхозшы мен колхоз малы аман ба?
Ауру-сырқау өлімнен жаман аттап,
Тік басқан аяғынан жан аман ба?
Сахара кең далада болған едім,
Байлық пен мәдениетке толған едім.
Ақсатпа шамаң келсе науқанынды,
Кешегі қызығыңда болған едім.
Басқарып байлығыңды жүрген едім,
Қызығын мәдениеттің көрген едім.
Екпіндеп, көктем егіс дайындығын,
Еңбекке тәртіппенен өрген едім.
Артыңда ел қалды деп сенген едім,
Бақытты шат тұрмысқа енген едім.
Колхозды гүлдендіріп көтере бер,
Партия тура жолды берген елім.
Байлықты еңбекпен тапқан елім,
Шалқытып сахарада жатқан елім.
Болғанда бірін әсем, бірін шешен,
Бәріне өз балаңдай жатқан елім.
Әуелі туып өскен жерді айтам,
Өсірген тәрбиелеп елді айтам.
Бауырлар бәріңді сағынамын,
Аттарыңды атап бас-басыңа сәлем айтам.
Сәлемде Қыздар, Өшім, Мәкентайға,
Сүлеймен, Нұрахмет, Бейсенбайға,

Біржан, Байжұман, Қазі, Шери,
 Бәріңе дұғай сәлем Балтабайға.
 Сәлемде Жәңгілеу, Жәнсейіт, Нұрмолдаға,
 Жетен, Шәпен, Көшебе, Мұздыбайға,
 Әрін, Қоқаш, Мұхамеджан, Төлешпенен.
 Сәлем жаздым бәріңе Жақып аға.
 Сәлемде Маяк пенен Молдабайға,
 Әбдірахман, Есімғали, Қаратайға,
 Ақжігіт, Қапан, Рамазан, Шәріппенен,
 Тәйкен мен Әбілғазы, Ділдебайға.
 Сәлем де Әбіл, Сауқым, Омар, Нұртазаға,
 Баймұқан, Көшімбай мен Әміре аға,
 Молдахмет, Молдаш, Тәжібай, Сенбайменен.
 Сізге сәлем Сәку мен Бейсен аға.
 Сәлем де Құсайын, Тілеуімбет, Баймолдаға,
 Айтмағанбет, Бірім, Қабдіреш, Шапақ,
 Шаймолдаға,
 Мұхамеджан, Қабдол, Бимұқан, Қайырменен,
 Сәлем жаздым бәріңе Бимолдаға.
 Сәлемде Мұса, Тайжан, Қожахмет, Бөлекем,
 Нұртаза, Исағұл мен Көсекеме,
 Нұрахмет, Қасым, Сәрсенбай, Райымбек,
 Сәлем жаздым бәрің Өсекеме.
 Сәлем де Маханбет пен Жанкелжанға,
 Байкенже, Уәли, Бәтес, Серғалиға,
 Көбес, Көкен, Нұрғамыс, Қаймолдамен,
 Сәлем жаздым бәріңе баршаңызға.
 Сәлем де Жағыпар, Бүркен, Сағымбай қос Сыздыққа,
 Жәкен, Сұлтан жастықпен бізді ұмытпа.
 Жанмұқан, Тұрғын, Біржан, Молдаш, Есімғали,
 Түгел сәлем бәріңе Сағындыққа.
 Сәлем жаздым жасы үлкен ағайынға,

Бәрінді қолдаушы едім маңайыңда.
Екі жыл дәмдес болған жаңа бауыр,
Сәлем де үй басыңа ноғайыма.
Бәрекелді қырық бір жасқа келісіме,
Әскерлік қатарына енісіме.
Тастауым бөтенсініп, жарамайды,
Сәлем де үй басына немісіме.
Наданға жөн білмеген бағынбадым,
Сүрініп сөйлеу сөзден жаңылмадым.
Өлеңмен бес-алты ауыз сәлем жаздым,
Ел жұртым, туған-жерді сағынғаным.
Әр уақыт асханада жүздесеміз,
Бөтен елді танымаған сұрасамыз.
Ылғи сарбаз сапарда жүр алаңсыз,
Тауағаш жігіттері дін аманбыз.
Адрес болмай елден хат ала алмай болдым алаң,
Он екі жігіт атынан түгел сәлем.
Көргенше аман-есен қош болайық,
Аяғы осыменен болсын тамам.
Шеген Сүтерұлы ағамыз жайлы естігенімді осылай еске алдым.

Шәйкенов Өмкен

Шәйкенов Өмкен 1910 жылы Көгі-Сау елінде дүниеге келген, Самай әулетінің тумасы. Анасы Салиқа, әкесі Шәйкен баласына жақсы тәлім-тәрбие берген. Жастайынан пысық, еңбеккор болып өседі. ҰОС-на қатысып әскери шенеулік қызметін атқарады. Соғыс біткен соң Беларусь жерінде қызмет істеп, 1948 жылы елге оралып, 1949 жылы Көкшетау қызы Торғай (Ғабиба) анамызбен бас қосып, Мейрам, Әсия, Қатира, Рәзия атты перзенттері дүниеге келеді. Апайды көрдім Ғабиба атын бірінші рет естідім. Өзі торғайдай кішкене, томпиған келін болған ғой. Ұлы Мейрам ерте жұмыс барысында кенеттен

кайтыс болып, немересі Әйкенайды бағып, әкесінің жоқтығын білдіртпей өсірді. Апайымыз өте еңбекқор жан, асыл әже болатын. Әйкенайды бастауышта оқытқан кезде көргенмін. Мейірімі мен қамқорлығын балаларынан аямаған еді. Немересі шәкіртім 2019 жылғы әлем бойынша тараған ковидтпен ауырып дүниеден озды. Мамлют санатори мектебінде мұғалім болып істеген болатын. Өмкен атамыз 1950 жылдары Көгі-Сау елін басқарған. Мұқанов Қайролла ағамыз есепші болып қызметтес болады. Өмкен атамыз ел болып қалыптасуға аянбай еңбек еткен. Кезінде Татар жерінен жер аударылған татар халқын, Мамлют вокзалында қайда барар бағытын білмей отырғанда бауырына басып, Бике елді мекенге әкелген. Өмкен атамыздың қамқорлығын көрген Хамзин Зинат атамыз шебер ұста болып жұмыс жасап елге еңбек еткен бірегей. Өкпесіне суық тиіп науқастанған соң 1956 жылы елді Қайролла ағай басқарады. Қайролла ағай есеп-қыйсапқа жүйрік, Көгі-Сау елі Бике елінің бөлімшесі болған жылдары өзінің іскерлігімен елдің ел болып қалыптасуына аянбай еңбек еткен ел азаматы. Өмкен атамыз 48 жасында 1958 жылы дүниеден өтеді. Артында қалған қызы Әсия айтуы бойынша мен 3 сыныпта оқып жүргенде әкемнен айрылдым деп айтқан естелігін осылай жаздым.

БЕСІНШІ БӨЛІМ

БИКЕ (ЛЕНИН) АУЫЛЫНЫҢ ӨРЛЕУІ

Бике (Ленин) ауылының өрлеу жылдары

Тарихты оқыдым, енді архив материалымен салыстыру үшін, облыстық архив төрайымы Мәлікова Сәуле ханымға хабарластым. Келіңіз бар деректерді көрсетеміз деді. Барып мән-жағдайды айтқан соң, облыстық архив бөлімінің басшысы Бике елінің тумасы Баймұқанов Мереке Бүркенұлына жолықтым. Барынша бүкіл деректі алдыма қойды. Оқу залында отырып көп кітаптар мен архив анықтамаларымен таныстым. Бірақ Сапарғали ағам жазған кітаптағы ауылдардың аттары мүлде жоқ. Марқұм ағайым естігені бойынша жазған ғой. Жерімізді жайлап алған шаштылар архив деректерін жойып жіберген. Ауылдар номермен ғана көрсетілген. Мереке Бүркенұлы сіздің іздеген деректеріңіз Омбы қаласы архивінде сақталуы мүмкін, бірақ жазылған жазу арапша болады, тілді біліп, оқып түсінетін адам керек. Екіншіден сізді онда жібермейді деді. Екі күн отырып, көзмайын тамызып, тапқан деректерге тоқталып өтейін. 1920 жылы Совет ауылы құрылып, жаңа дәуір басталады. Болатнай кәзіргі Новарабынка үлкен базар болған. Сол базарға бабаларымыз, аналарымыз төрттүліктен дайындалған тағамдарды апарып сатып малмен, егінін сеуіп күн көрген. Егіндікті сиыр, тана өгіз жегіп жер жыртқан. Оны өсіріп өндеп күн көрген. Ленин

колхозы 1928 жылы шілдеде ресми түрде тіркелген. Колхоз болған күннен кейін Преснов ауданы, Миролубов совхозы, Кладбин сельсоветіне қараған. Преснов ауылына 1789 жылы Преснов қорғанын келімсектер салған. Содан кейін үйлер салынып 1752 жылы адамдар тұрақтанған. Орталық совхозы болып 1917 жылы Преснов атауы беріледі. Миролубов совхозына қарасты Болатнай 1752 жылы қалыптасып 1837 жылы Новарабынка атауы беріледі. Тарихта жыраулардың жырында Болатнай деп жазылған өлең жолдарын көп кездестірдім. Болатнайда үлкен базар блған онда тауарын сатуға апарған ауыл тұрғындарының заттарын тартып алып өздерін шаштылар соққыға жыққан. Ұмыттым қай жыраудың өлеңінде оқығанымды. Қожаберген–батыр, жырау шығармасында оқыдым білем.

Миролубово деп аталуы

1752 жылдан бастап салынған тарихта Горькая линия Ашы белдеу деп аты қалған Жаңа Ишим шекарасы жүз шақырымнан астам Жамбыл ауданы жерінен өтеді екен. Жаңа Ишим шекарасы бойына салынған барлығы он бекіністің үшеуі, Пресногорьков, Кабань, Преснов он тоғыз бекіністің арасындағы бекеттердің, жетеуі ауданымыздың жеріне салынған екен. Осы жеті бекеттердің біреуі қазіргі Новарыбынка селосы болған. Селоның алғашқы аты Окороков, одан кейін Болотный, қазақтар Болатнай деген, кеңес үкіметі кезінен Новарыбынка деп аталған. Бұл ауылда кезінде Ресей, Қытай, Орта Азия мемлекетінің саудагерлері қатынаскан Болатнай базары болған, Сегіз сері оқыған Шақшақ медресесі болғаны туралы еліміздің бай тарихы жөнінде әңгіме бөлек. Осы жолғы әңгімені Миролубов селосының аталу тарихын жазуды жөн көрдім. 1752 жылы орнаған қазіргі Новарыбенка селосының алғашқы старостасы Окороков деген казак–орысы болған екен. Қазақ тілін тез үйреніп алған Окороков қазақ байларымен тамыр болып, сауда жасап кәсібін дөңгелетіп бай саудагер болады. Керей руы ішінде Шағалақ атасынан тарайтын Медеубай деген баймен

өте жақын дос болады. Бірде ер баласы жоқ Окарков Медеубайға келіп Сен көп баланың біреуін маған бер қызмет істесін, мен қартайып келемін, саудамды жүргізсін, сауда жасауды үйренеді дейді. Медеубай бұған келісіп Қойшыбек деген ұлын береді. Қойшыбек те алғыр, пысық екен, тез арада купецтің шаруасын дөңгелетіп әкетіп, орыс тілін үйреніп, сауда ісін тез меңгеріп кетеді. Осылай ісі алға басып жүрген Қойшыбек купецтің сұлу қызына ғашық болып қалады. Медеубай пірадардың баласы орыстың қызын алайын деп жатыр деген хабар бүкіл елге тарайды. Діннің қаймағы бұзылмаған, көпшілік қазақтардың орыстардың түрін де көрмеген кездегі бұл оқыйға оқыс іс болады. Бұл хабарды естіген дініне берік Медеубай қанша дос болғанымен баласын үйіне алып келеді. Қызды көрмесе тұра алмайтын халге жеткен Қойшыбек қашып кете береді. Амалы құрыған Медеубай Окарковты селодан қумақ болып қол жинай бастайды. Істің насырға шапқанын байқаған купец жанына екі–үш адам ертіп бітімгершілікке қазіргі Тауағаш елінің орнында отырған Медеубайға келіп Медеубай досым, сен біздің селоны шауып, мені қумақ болып жатыр дегенді естіп келдім. Жан бермек оңай емес, біздің селода мылтықтарын әзірлеп жатыр. Кабан, Преснов бекіністерінен де бізге көмек келмек. Жарайды соғысайық соғыс болғасын екі жақтан кісі өлімі болады. Оданда жиырма адам орнына бір адам өлсін дейді. Бұған түсінбей қалған Медеубай кім өлсін дейсің дейді. Ол сенің балаң, менің күйеу балам Қойшыбек. Сен баланды өлді деп есепте, өлтірген біз болып қазақтардың заңы бойынша ердің құны жүз жылқыны төлейік, батасына кететін шығынын да төлейміз дейді купец. Не істерін білмей қатты қыйналып жүрген Медубай досының тапқырлығына риза болып Мен келістім, тек балам көзіме көрінбесін, мен оны ол дүниенің адамы деп есептеймін дейді. Медеубай бұдан кейін тірі баласын өлді деп, бес болыс Керей–Уақты жаназасына шақырған екен. Медеубайдың ауылында Қойшыбектің батасы беріліп жатса, Новарыбенка ауылында Қойшыбектің үйлену тойы тойланып жатады. Окорков сияқты бай купецтің байлығына ие болып

қалған Қойшыбек қайын жұртының ауылына отырмаймын деп Новарыбынқадан төрт–бес шақырым жерге бөлек үй салғызып, көшіп келеді. Кейін бір үй селоға айналып, осы окыйғаға орай селоның аты мир және любовь деген сөздердің бірігуінен Миролубовь деп аталған екен. Бұдан екі ғасырдан артық уақыт бұрын болған окыйғаның талай жүректерде жатталып бізге жеткен мазмұны осындай, шағын мақала емес, көлемді шығармаға арқау боларлықтай. Осы селоның жанынан өткен сайын Қойшыбек пен орыс қызының махабаты. Медеубай мен Окароковтың достығы ойға оралып, ғасыр қойнауына жетелейді. 1960 жылдары Тауағаш ауылын тексеруге Есіл ауданы арасында Москвадан Орталық партия комитетінен іс сапармен келген бір уәкілі бар, облыстық партия комитетінің адамдары келе қалды. Москвадан келген адам Қойшыбектің қазіргі ұрпақтарының бірі екен, ауыл адамдарынан аталары туралы сұрастырады. Арада екі ғасырдан артық уақыт өтсе де, әкеден балаға қалып келе жатқан өсиет бойынша, естеріне сақтап, аталарының туған жеріне тағзым етуге келіпті. Қойшыбектің ұрпақтары қазір де Москва қаласында тұрады екен.

Бұл мәліметті шәкіртім Ғабит пен Азаматтың атасы марқұм Социал Жұмабаев Асыл мұра орталығында қызмет жасаған. Өлкемізді тануда аянбай еңбек жасаған ағайымнан алдым.

Соғыс кезіндегі ауыл тіршілігі өте қиын жағдайда дамыды. Ер азаматтарымыз соғысқа аттанып, қаншама азаматтарымыз елге оралмай шет жерде Татулық зиратында қалды. Бике елі Малайдан Кәкім атамыздан тараған Берсүгір баласы Қабдолла атамыздың ұлы Айчжан ұлы отан соғысына қатысып, офицер, капитан РККА, қайтыс болған 17 апрель 1945 жылы, Одер Германия Франкфурт қаласында жерленген. Фин майданына да қатысқан. Бүркіт Жансүгірұлы танкист болып 9 августа 1942 жылы Калинин бүгінгі таңда Ржев қаласында жерленген. Бике елінің азаматтарының көбі коллективизация кезінде Ресей еліне Макушинге көшіп, ұрпақтары тұрақтап қалсада елім деп ауылға ата-анасын біздің қорымға қояды.

1946–1948 жылы елді Баян ауылының тумасы Сәрсекеев Әушәріп басқарып, 1950 жылы Бейсенбай бабам, Октябрьді Өмкен атамыз басқарады. 1954–1955 жылы Айымжан тумасы Мақышев Ғалымжан басқарған. Бұл кісінің жасаған істеріне тоқталар болсақ, 1957 жылы Қыдыр, Ақмырза, Алтай көшелері қалыптасып ел бірлігі жарасады.

Ал елде қалған жас өспірім балалар колхоз жұмысына ерте араласып тылда жұмыс жасаған. Нағашым Кеңес Жантілеуұлы балалық шағын, он үш жасынан елде жұмыс істегенін баяндап берді. Жер жыртып, соңынан комбайында істеп, шөп машинасымен шөп шауып, көпене салып, ат тырнауышымен шөп жинап, шөп үйіп оны мая қылып үйгенде мені төбеге шығаратын еді деп еске алды. Комбайыннан өгізбен астық тасыған, бастан кешкен уақығаны айтып берген болатын. Пар өгізбен астық әкеле жатып, Алтай дөңіндегі зират бойымен келе жатқанда, арбаның алдыңғы дөңгелегі кәбірге түсіп кетіп, нағашымда бірге құлайды, зәресі ұшып қорыққан ағайым, арбаның дөңгелегінен ұстап әзер дегенде кәбірден шығады. Өгіздерді айдағанда арбаның белдігі үзіліп алдыңғы екі дөңгелекпен бір шақырым жердегі ауыл тоғына келеді. Ток басында жүрген бригадир Тәйкен нағашым іздеп шығады. Ағайымды тауып ес–түссіз талып жатқанын көріп ауылға алып келеді. Сол түнде Преснов ауданының орталық ауруханасында алты ай жатып, одан кейін Мәңгі сор көлінің балшығымен емделіп жазылғанға екен.

1954 жылы Қазақстан жерінде тың жерді тыңайтып игеру мақсатымен комсомол жастар ұйымы құрылып Ресей елінен, ірі қалалардан жастар ағылып келіп жатты. Бике елі таза қазақ халқы, шаштылармен араласып бүгінгі күнге дейін елімізде өмір сүруде. 1956–1957 жылы ауылды басқарған Болатбаев Нил Ағдамұлы Қарағанды облысы Егіндібұлақ ауданында туған. Білімі жоғары. Еңбек жолын 1940 жылы бастағап ҰОС соғысына қатысқан. Өмірінің соңына дейін елге сыйлы болып, құрметке бөленген. Биік лауазымда қызмет атқарған адамгершілігі мол, ағайымыз

басқарған жылы ауылға свет тартқан. 1957 жылы мектебіміз 8 жылдық болып мектеп директоры болған Басыбаев Мағел ағайдың жылы мейірін көргенімді «Ұстаз бакыты» атты кітабымда толық жазғам. Еліме еңбегі сіңген, талай шәкіртке жол көрсетіп қанат қақтырған аяулы ұстаздарым туралы еске алған сағыныш тебренісімді де осы кітаптан табасыздар. Нил ағамыз басқарған жылы ауыл адамдарында жаңа серпіліс болып, жаңа үйлер салынып, ауыл өмірі көркейе бастайды. Шаруашылық өркендеп бір жыл ішінде колхозымыз миллионер атанады. 1957 жылы ағамыздың еңбегі бағаланып облысқа қызметі іріленіп қалаға көшеді. Ауылға әр уақытта көмегін беріп, ауыл үлкендерімен хабарласып тұрады. Бұл кісінің еңбегі бағаланып есімі қала көшесінің біріне берілді.

1960–1961 жылы мектеп табалдырығын аттадым. Алғаш қолыма қалам ұстатып әріп танытқан ұстазым Ақжігітов Көшербай, үшінші–төртінші сыныпта Тасболатов Әбдреш ағайым берген. Әбдреш ағайым математика сабағында балалар күндердің күнінде ақша деген болмайды, дүкенге кіресінде шығасың, алатын затынды қарап шығасың дейтін. Осы күнде ойласам ағайым көріпкелдігі болып тұр ғой. Мектепте тәлім-тәрбие берген ұстаздар әлі күнге дейін жадымда сақталған. Мен сол алғашқы салынған ағаш үй мектепте білім алдым. Төрт бөлмелі мектеп, таңғысын бестен тұрып от жағып жылытатын апайларым Қалима Тайкенова, Нағима Төлепованы жиі есіме аламын. Движок тоқтап қалғанда күн жарықтанғанша ауызша сабақ тарих Жұсұпов Сабит, әдебиет пен қазақ тілінен Сейтжанова Майра, биология, еңбек сабағынан Қазиев Қайырбек ағайларымның сабақтары болатын. Жарықтанған соң алгебрадан Сейтжанов Есім, орыс тілі Тырқаева Зайра, Қоқақова Гаухар жазба сабақтарын өтетінбіз. Қайырбек ағайымның еңбекке үйреткенінің арқасында бар қыйыншылықты жеңіп, құрметке бөленіп жүрген жанмын. Май шаммен, ай жарығымен сабақ оқыдық. Осының бәрі бүгінгі күнде ертегі сияқты. Немерелеріме айтсам шын солай болды ма? – дейді. Тарихты білген дұрыс.

1965 жылы Миролюбовь совхозын Бабақов Қайыржан басқарады.

1957 жылы Ленин колхозы Миролюбовь совхозына қарасты орталық Кладбинка болып 1969 жылға дейін совхозды басқарған Бабкин Кузьма Алексейович. 1967 жылы Миролюбовь совхозы Ауылшаруашылық министр бұйрығы, Қаз ССР бұйрығымен 20 ақпан 1969 жылы Мамлют ауданына қарап, 50 жылдық Қазақстан совхозы құрылды. Құрамына (Октябрь) Көгі-Сау, Қызыләскер, Дачный ауылдары кірді. Аудан орталығы Мамлют қаласы болады. Мамлют қонысының негізін қалаған 1814 жылы Мамлютов болған. Сол кісінің есімі берілген. 1920 жылдары Қазақ автономиясы құрылып, жоғарғы басшы Москвадан болып берілген тапсырманы орындаумен келдік. 1966–1980 жылдары елді Қасмақасов Хали ағамыз басқарған кезде елдің жаңару дәуірі басталады. Елдің гүлденіп өркендеуіне жасаған еңбегі орасан. Совхозда 1969 жылы 1 наурыздан бастап жұмыс жасаған Митронин В. А., хатшысы Гүлмайдан женешем, партком хатшы В.Ледяев ауылдық советтің төрағасы болып Макентаев Салық Мәкентайұлы тағайындалды.

1970 жылы Бике мешіті ашылды. 1971 жылы ауылдағы 8 жылдық мектеп Ленин орта мектебіне айналды. Осы мектепте қызмет істеп, 1997 жылы Қызылжар қаласына балаларымның келешегі үшін қоныс аудардым. Жылда ауылға барам. Кезінде еңбек сабағында аяулы ұстазым Қазиев Қайырбек ағаймен өзім еккен талдар, бұл күнде ну орман болған. Өзім жұмыс жасаған кабинетімді көріп шәкірттерімді есіме алып ой толғанам. Марқұм болған ұстаздарымды есіме алып қорымға барып, дұғамды қайырып қайтам. Аяулы ұстаздарым әр уақыт есімде. Совхозға жан-жақтан шаштылар көшіп келді. 1978 жылы үш қабатты аралас мектеп салынды. 1974 жылы ауылдық сельсовет төрағасы болып Оспанов Кенжетай ауылдың біраз жастарының неке қағазының куәгері болды. Менінде некемді қыйды. Таза қазақ ауылы шаштылармен дос болып, елім көркейе бастады. Митронин В. А. төраға болып тұрғанда совхоздың экономикасын көтеруге

көп еңбек етті, МТМ, гараж, мойша, мәдениет үйі, екі қабатты басқару мекеме үйі, почта, дүкен, мал бордақылайтын орын, жем үгетін шағын цех ашылып онда әкем Жанмурзин Аскер бакыйлық болғанша қызмет етіп 58 жасында ауырып қайтыс болды. Әкем жастайынан жетім қалғандықтан, еңбекке ерте араласып, сауаттандыру кезінде механизатор болып, ел өркендеуінде аянбай еңбек еткен жанның бірегейі. Анам екеуі жоқтан бар жасап, ел қатарлы өмір сүріп, колхоз, совхоз болуына көп еңбек жасаған адамдар. Әке–шешемнің адалдығын, еңбекқорлығын мақтан етем. 1960–1980 жылдары ауылымыздың өрлеу жылы қарқынмен дамыды. Алтын дән қамбаға құйылып, орталық қамбаға түскен дән есебінің бастығы болып Сауытбаев Батыржан, жары Зәйни МТМ қоймасын басқарған. Батыржан кейін зейнетке шыққанша Мәмбетов и К қожалығында бас агроном болып қызмет жасаған. Асыл ел азаматы Батыржан Сұрағанұлы кітабымды аяқтағанша дүниеден озды. Елін, жерін, халқын сүйген біртуар азамат еді. Амал нешік... Ақырғы өзінді көргенім облытық ауруханада еді, халінді сұрағанымда мендеген ауруын жаныңа батып тұрсада, шүкірмін деген даусың құлағымның ұшында қалды. Жеке номеріме шығып хал-жағдайымды біліп, жазып жатқан кітабыңыз ұрпаққа қалатын мұра-ғой, қаржылай көмек берейін айтыңыз дегенінің өзі жүрегінің жомарттығы. Жомарт жүректі адамның өмірден ерте кеткені өкінішті. Бике елі тобында отырмын, ел амандығын естіп, қуанып отырам, қайғыларына ортақтасып, кейіп қалатын күндерде болады. Бұл өмір-ғой ақ пен қара бірге жүретін. Немересі Айтолқын Нұрланқызының атасы туралы толғауын жазуды жөн көрдім.

Батыржан Сұрағанұлы ардақты әке, сүйікті ата, аяулы жар, біреуге адал дос, туыстас, жезде, жерлес, көршілес болған. Атамыз атына заты сай Батыр ата болған. Сырқатқа шалдықса да батылдық танытып, жақындарына еш ауыр салмақ түсірмеді, көңілдерін босатпады, қабақтарына кірбің түсірмеді. Өміріндегі ең жылы жүзді, пейілі ақ, жүрегі кең адал адам кім деп сұрса, мүлтіксіз Біздің аташка деп жауап беретін едім. Көңіліндегі шексіз

мейірімі мен ықласы жақын жандарына ғана емес, көрші-қолаңға да, жерлестеріне де әрқашан белгілі болатын. Отбасының дана тірегі, ақылшысы мен қамқоршысына айналған Батыржан ағамыз әрқайсымызға да тәрбие беретін ұстаз болды, бізге күш-қуат дәрмен берер тірек болды. Өзінің 69 жылдық ғұмырында ағамыз ешкімнің ала жібін аттаған емес, сондай бекзат болмыспен ұрпақтарына үлгі болып қалды. Ненің ақ, ненің қара екенін балалры мен немерелеріне көрсетті, үйретті, барын аямады. Адамгершілік қасиет, салмақты мінезінен, дауысы мен жылы жүзді келбетінен-ақ танылатын. Сары қызым, қара қызым деп әр немерелерін еркелетіп, бөліп-жармайтын.

Алла тағала ағамызды қасиетті жұма күні өзінің қамқорлығына алды, бізді аташқамыздан айырды. Адам баласы жақын адамын қаншалықты қыйғысы келмесе де, тағдыр тәлкегіне көнуге тура келеді. Біз артынан қалған ұрпақтары Батыржан Сұрағанұлының ардақты атына кір келтірмей тек ізгі дұғада ғана бола аламыз. Алла ағамыздың тәнін рахатта, жанын жанатта етсін. Айтолқындай ұрпақ тәрбиелеп артына өшпестей із қалдырған асыл азаматым жаның жанаттың төрінен табылсын. Ер адамды өрге көтеретін адам, оның жан жолдасы. Осындай аяулы ел келіні Зәйни, бала-немере қызығын көріп көп жаса айналайын. Айтолқынның атасына арнаған толғауы өсіп келе жатқан ұрпаққа үлгі болсын деп кітап бетіне костым. Бике мешіті ашылып имам Кенжетай ағамыз, орынбасары Әубәкір ағамыз, тәрбие ісін Бүркен ағай басқарды. Есмағзи ағай қырманға түскен астықты басқарып, кейін жолдасы Фаузия апай айналысты. Жағыпар ағам механика бригадирі, екі ел есебін жүргізген Сейілбек ағай, орман шаруашылығын Абу ағай, электр тоғын Тілеген, Байғоныс ағай және Аленов Қадір басқарды. Бұл жылдары Үш ел Ленин, Дачный, Октябрь ауылы жоғары деңгейге көтеріліп, елді басқарды Сүнекаев Рашид Абдуллаұлы, кейін інісі Хасан, одан кейін Сматаев Ғабит Қойшыбайұлы, соңғы басшы Дәулетов Жомарт. Менде ұстаздықпен бірге қоғам жұмысына белсене араласып 1977–1978 жылы аудандық советке депутат болып Бике елінің өркендеуіне ат салысқан жандардың

бірімін. 1991 жылы Тәуелсіз ел болып бар қазақ елі қыйындық көрдік. Мыңғыраған малдар сойылып, мал қорасы қаңғырап бос қалды. Байлық тістегеннің аузында, қалталының қалтасына түсті. Жұмыс орны азайып елде жұмыссыздық жайлады. 2000 жылы ТОО құрылды елде жекешелену басталды. Бике елінің өрлеу тарихын осылай жаздым. Айналайын ұрпақтарым қалып қойған аталарың болса реніш болмасын, шамам келгенше өзім көрген ел азаматтарын түгел жазуға тырыстым.

Бике елінен Ұлы Отан Соғысынан аман есен келгендер

Баймұқанов Бүркен (1922–2002)
 Башпаев Дәулетбай (1924–1989)
 Бегенов Рахым (1904–1989)
 Бегенов Устемир (1893–1973)
 Буксиков Абу–Шакман (1907–1974)
 Галямов Хайбул (1906–1971)
 Даняров Қабдолбари (1910–1994)
 Даулетов Садуақас (1914–1986)
 Дәулетов Жауда (1912–1976)
 Елеусизов Райымбек (1923–1985)
 Жайсаңов Нұрмағанбет (1906–1999)
 Жиенбаев Жалмукан (1918–1998)
 Жортанов Қазанбай (1925–2003)
 Жунусов Есмағзи (1919–2009)
 Ибраев Әрін (1895–1971)
 Ибраев Нұрғали (1905–1976)
 Кокаков Нурахмет (1901–1990)
 Кусайынов Саку (1905–1991)
 Кусайынов Сыздық (1921–1980)
 Қасмақасов Жағыпар (1921–1977)
 Қасмақасов Хали (1926–2003)
 Макентаев Сұлтан (1923–1995)
 Муканов Шайкен (1921–2000)

Нурғалиев Мукужан (1905–1980)
Нуртаев Сайт (1907–1979)
Нуртазин Қабдол (1910–1997)
Омаров Бірімжан (1907–1978)
Омаров Есенғали (1922–1999)
Оспанов Бейсенбай (1903–1983)
Оспанов Кенжетай (1926–2003)
Пшенбаев Оқас (1904–1992)
Сактубаев Қабдрахман (1921–1982)
Саликов Тінібек (1914–1986)
Сибанов Ақжігіт (1900–1976)
Такбаянов Қайырбек (1922–1990)
Темирбеков Уразкен (1917–1986)
Тулепов Ақпан (1926–1964)
Уақпаев Бірімжан (1896–1983)
Умирбеков Ускенбай (1914–1995)
Умирбеков Устемир (1909–1985)
Хамзин Зинатулла (1904–1989)
Шаймұқанов Аубакир (1913–2000)

Міне осы кісілердің ерен еңбектерін айтпай кетуге болмас. Өзіммен бірге жұмыс жасап, үзеңгілес болған ағайларым Дәулетбай мектепте шаруашылық басшысы, Есенғали-есепші, Мұқыжан-дүкенші, Шәйкен-малшы, Нұрмағамбет-жылқышы, Жалмұқан-егіс бригадирі, Хали, Бейсенбай ел басқарған, Жағыпар-бригадир, Есмағзи астық қамбасын басқарған. Қайролла ағай екі елдің есеп қыйсабын жүргізген. Менің бала кезім Оқас ағамыз арасы жеті шақырым жерден флягімен білем сүт тасиды, біздің үйге келіп шай ішіп жылынады да еліне ат жегілген шанасымен кететіні есіме түсіп отыр. Атам Өскенбай Бике еліне ел болу үшін жалғыз қолымен жасаған ерен еңбегін бүгінгі жастар біліп жүру керек. Сұм соғыста сол қолынан айрылып, елге келіп мүгедекпін деп отырмай еңбекке араласуы ерлік қой. Атамды мақтанышпен еске аламын.

Туған жерге жете алмаған боздақтар

Айғожин Қамас
Айғожин Сағымбай
Айғожин Саду
Акпейілов Қабдол Қауменұлы
Аленов Қабдол
Алпысов Сәйпен
Аманжолов Шаймолда
Арынов Ескендір
Ахметов Болат
Баймұқанов Нұрахмет
Баймұқанов Оқан Наурызбайұлы
Байсүгіров Айтжан Қабдоллаұлы
Бакеев Акмади
Барамов Темен
Бейісов Мұсатай
Бейісов Шәріп
Бейсенбаев Мендібай
Бейсенбин Мұхамеджан
Бейсенов Нұрғали
Бейсетаев Жалмағамбет
Бейсетаев Нұрмағамбет
Бидалин Қабиден
Дәулетбаев Төлеміс
Дәулетов Тілеген
Ділдебаев Сағындық
Дюсенбеков Қалабай
Елеманов Қабдол
Есенбеков Базарбай
Еспаев Жәңке
Әтекбаев Мырзағали
Жақыпаев Тілеужан
Жанғожин Едіге
Жансүгіров Бүркіт

Жекев Дюсентай Жаманұлы
Желбатыров Қази
Жиенғалиев Бірімжан
Жумин Қосмали
Жұмабаев Ербатыр танкист
Жылкелдин Жандос
Кармандаев Байжан
Кенжегалин Оразымбет
Кішкентаев А.
Көкиев Ран
Көшебин Айткен
Кушебин Айткен
Күлшаев Балтабай
Қапысов С.
Қаржаубаев Жұмағали
Қасенов Ісжан
Қожахметов Бақтыбай
Қоқақов Нұрмолда
Махметов Айтжан
Мейманов Жексенбай
Мұсайыпов Айғожа
Мұсайыпов Ережеп
Мұсатаев Махмет
Мырзакаев Ережеп
Мырзахметов Қабдол
Найманов Мұқамбет
Нәкеев Тәліп
Ноғайбаев Қ
Нүрпейсов Жұмағали
Нүрпейсов Молдаш
Нүрпейсов Түлеген
Нүрсейтов Нұрахмет
Нұғманов Мейрам
Нұртазин Бәйкен
Нұртазин Молдаш

Нұртазин Нұрмолда
Оспанов Мағзұм
Пшенбаев Көканай Әубәкірұлы
Рамазанов Айп
Саликов Жәнібек
Саликов Мейрам
Сауытбаев Нұрғали
Сүтеров Шеген
Сыздықов Садуақас
Темірбеков Баймолда
Темірбеков Нұрмолда
Шалқаров Ш.
Шәйкенов Ыбырай
Шорин Бәйкен
Шынтеміров Бөкей
Шынтеміров Рамазан

Ұлы Отан соғысына біздің Бике елінен 120 адам кеткен. Елге аман есен 45 майдангер келген. Елімізден 85 адам майдан даласында шейт болған. Бүгінгі таңда жастарымыз өз аталарын іздестіру арқылы тауып ерліктерін мақтан етуде.

Елдің совхоз болып қалыптасуына еңбек жасаған азаматтар

Совхоз болған жылдары елдің гүлденуіне аянбай еңбек еткен ағалардың еңбегі жайлы жазу керек деп, өзім білетін адамдарды тізіп шықтым. Кейінгі ұрпақ аталарының кім болғанын біліп жүрсін деген ниет. 1966–1980 жылға дейін елді Қасмақасов Хали ағай басқарған жылдары қой фермасы, сиыр, жылқы, егін, жүгері,

қызылша шаруашылығы жақсы дамып, еңбегімен көзге түскен жандар, жездем Бегалин Жалмұқан есепші, Қасмақасов Жағыпар егіс бригадирі, Бегенов Қайыркен мал дәрігері, Сайтов Сәбит мал фермасын басқарды. Малдыбаев Сибан 40 жылдан астам уақыт ауыл фельдшері болып, талай адамның өміріне араша болған. Ауылда 1993 жылдары фельдшер болған сіңлім Әубәкірқызы Слушаштың мені бір ажалдан алып қалған жағдаят есіме түсіп отыр. Балаларым ер жеткен қалада оқуда. Кенже қызым Айгерімім екеуміз тұрамыз. Мал жайлап үйге кіргем сол жағым ауырлап, тілім күрмеле бастады, төсекке құладым. Қызым дәрілерімді білетін әкеп берді. Слушаштың біліктігінің арқасында аман қалдым. Сізді қозғауға бомайды деп өзі жанымда болып, үш күн өткенде ес жинадым. Артынан қалаға келіп ем алғанда сізде жүрек талмасы, орныңыздан қозғамай ұстағаны дұрыс болғандеді. Шүкіршілік етем осы күнге жеткізген Аллаға мың алғыс деп отырам. Көшімбаев Ережеп хат тасушы. Ленин туы деген газетпен хат жолданған үйге келіп қуанып тастаушы еді. Біз ол кісіні жаңалық жаршысы ретінде қуанып қарсы алушы едік. Ағамыздың сөмкесі мен жарқын бейнесі көңілде қалды. Артында қалған ұрпағы Майра, Күлмайра, Дәмелі, Ұмсындық, Сейтжан, Серікжан, Сейфулла, Мерболат, Бақытжан, Болат әр қайсысы үй болып әулеттерін жалғастырып отыр. Ақыш анамыз бұзау күтуші болып совхоз болуға еңбек жасаған. Көгі-Сау жерінде клуб меңгерушісі болып Балтабаева Роза одан кейін 1966–1974 жылдары Хамзин Ғалиолла қызмет жасады. Сол жылдары ауылды жерлерде қазақ театр ұжымын құрып сахналық қойылым қою жарысы болып, таңдаулы ұжым маңайдағы ауылдарға концерт апаратынбыз. Қаратай сен жалғыз емессің деген сахналық қойылым қойып басты рольді сомдаған болатынмын. Артынан Знамя труда газетіне де шығып, халықтың батасын алған болатынбыз. Накеева Майжамал 1964–1967 жылы кітапханашы қызметін атқарды. Сырнай тартуда Ғалиолла, Боранбаева Райхан, Жаманов Жұмағали, Жумин Ғалым алдына жан салмайтын. Накеев Рашид ағай мандаллинде ойнайтын.

Елім өркендеп жаңару жылы басталды. Гүлденген елімде жұмысшы қолы жетпеді. 1980–1981 жылдары мектеп бітірген жастар Комсомол жастар бригадасын 8 адамнан құрып, ел өркендеуіне өз үлестерін қосып еңбек еткен шәкірттерім деседі болады, 1970 жылы мемлекеттік практикалық жұмыста бір ай сабақ берген болатынмын. Көргенде әрқайсысын ерекше жақсы көрем. Сынып жетекшісі ағайым Бейсенбаев Ақатай берген сабағымды ерекше бағалағаны есіме түсіп отыр. Төлепова Ләззәт, Омарова Қаншайым сауыншы, марқұм Қасмақасов Досан мал күтуші, Байбазарова Гүлайым, Жанмурзина Тоғжан бұзау күтуші, марқұм Молдашев Сатыбай, Төлегнов Сабыржан жұмыс жасаған. Бір жыл жұмыс жасап, үлгілі тәртібі мен еңбекқорлығын көрген совхоз директоры Сюникаев Р. А. оларды әр сала бойынша Макушинге оқуға жібереді. Тоғжан, Нүрия, Гүлайым оқу ғимараты ұнамады деп, Қызылжарға кеп техникум бітіріп, әрі қарай өз жолдарын тауып бақытты ата-ана, әже болып ғұмыр кешуде. Тоғжан Алматыда, Қаншайым Трудовой ауылында, Гүлайым, Нүрия қалада, Ләззәт Чимкентте. Қырық тоғыз жасында жолдасынан айрылып, қанаты қайрылған шақтада мойымаған сіңлім бес баласын жеткізіп немере, шөбере көріп отырған жан. Алпыс жасқа толған тойын сыныптастарымен бірге тойлап, елге деген сағынышын сездіре білді.

Аға буын өкілдерінің қолдауын әрі қарай жалғастырған келесі буын 1985–1986 жылы желтоқсан айында тағыда жастар елге көмек қол ұшын беруге екпінді комсомол бригадасында Бейсенбаева Анар, Жанмурзина Бактыгүл, Қойтанова Бибігүл, Аманжолова Айдын сауыншылар жетпеген уақытта, бір базды толығымен алып, елге жақсылық жасаған. Тазалық күні болғанда, қыстың суығына қарамай, сиыр қорасын әктеп, тап-таза етіп қоятынбыз, сол жылы ең үлкен жалақы 460 сом алғам, Қали ағай бөлімше басшысы, совхоз директоры Сюникаев Р. А. риза болушы еді–деп Анар сіңлім толғаныспен есіне алады. Мал күтуші Нұртазин Биташ, марқұм Жанат Бүкетаев, бригадир Сәбит Есенғалиұлы, Амандық Мұқанұлы, жастар ұйым басшысы Асылбеков Өміртай

жастармен тыным таппай жұмыс жасаған. Гаухар Қайыржан бөлемнің өкілқызы топ бригадирі болатын. Жұмыс аяқталған соң сүтпен кою шай ішіп, совхозды әрі қарай жаңарту керек мәселелерін бірігіп шешетін, керемет ұйымшыл ұжым болған. Бүгінгі таңда ір қалада тұрсада бір-бірімен хабарласып тұрады. Бақтыгүл мен Бибігүл ел Ордасы Астанада, Айдын Пресновкада, Анар Талдықорғанда әке жолымен ұстаздықты тандап, бастауыш сынып мұғалімі. Жоғары санатты ұстаз. Барлығы немере сүйіп тыныш елде бақытты ғұмыр кешуде.

Елдің өркендеуіне үлес қосқан тағы бір топ жастар 1989 жылы жас мханизаторлар бригадасын құрды. Ауылда механизаторлар жетіспегендіктен, оқуларын аяқтаған соң, совхоздың хал-ахуалын жақсартуға көмектесіп қол ұшын берген жастар:

Боранбаев Қапанай
 Буксикoa Әли
 Буксиков Ринат
 Елеусизов Асхат
 Жандосов Асқар
 Жылкелдин Аманжол
 Омаров Асхат
 Сыздықов Орал
 Хаймолдин Қанат

Алып тракторды бағындырған

Амрин Әбдіреш
 Жұсыпов Болат
 Қасмақасов Жанжігіт
 Омаров Сәбит
 Өстеміров Қабиден
 Тайкенов Екпін
 Темірбеков Қайыркелді
 Төлегенов Кенжебай

Механизаторлар

Абилгазин Еслям
Абилгазин Жеткіншек
Айтмағанбетов Қалиаскер
Аманжолов Нұрақан
Байбазаров Берік
Байбазаров Құсан
Баймұканов Сағындық
Бегалин Жамбыл
Ділдебаев Әлімжан
Еділбаев Серік
Елеусізов Әкіжан
Жанмурзин Аскер
Жәнібеков Аманжол
Жолаушин Айтжан
Жолауштің Сұраған
Жумин Мәлкен
Жүзенов Ермек
Жүсүпов Төлепберген
Жылкелдин Қайролла
Ибраев Байғуаныш
Кармаңдаев Жамбыл
Кусайынов Сайдалы
Қалдаманов Қанатпай
Қамыспаев Мырзан
Қасмақасов Амангелді
Қойтанов Еслям
Макентаев Мұрат
Молдашев Қажығали
Нұрмолдин Зайкөн
Өстеміров Қабденай
Рахметов Доскен
Рахметов Жәку

Сембаев Қожаки
Сыздықов Төлеген
Тайкенов Амангелді
Темірбеков Сайран
Төлегенов Кенжебай
Уақпаев Болат
Хаймолдин Нұрақан
Шарипов Өмірсерік
Шінтеміров Қабдолла
Шорин Бағыт

Жүргізушілер

Айтмағамбетов Аманғали
Аленов Қадреш
Ахметов Серәлі
Байбазаров Серік
Баймұқанов Сәбит (Совет)
Бегенов Сайран
Бегенов Талғат
Бегенов Шөкен
Бейсенбаев Мырзағали
Галямов Завит
Ділдебаев Барақпай
Ділдебаев Мереке
Елеусизов Бексұлтан
Елеусизов Сәтбек
Жайсаңов Сабыр
Жанбулов Кәрібай
Жиенбаев Жанкелді
Жүсүпов Қәдіржан
Жүсүпов Талғат
Жұсыпов Әлім
Қоқақов Ақпан

Макентаев Дулат
Мукажанов Владимир
Мухамбетов Ермұқан
Мұқажанов Есмағұл
Мұқалиев Бектас
Мұқалиев Серікпай
Мұқалиев Шернияз
Мұстафин Бағыт
Нұрғалиев Сейілжан
Нұрмолдин Еркебұлан
Нұрмолдин Қозыбай
Омаров Қалау
Омаров Марат
Оспанов Қуанышбек
Сайтов Тоқтар
Самуратов Жәрдем
Сейітов Бағытжан
Сейтжанов Серік
Такбаянов Қанат
Такбаянов Серән
Темірбеков Асқар
Темірбеков Бәкібай
Темірбеков Әмірхан
Тоғанбаев Ербол

Озат комбайнерлер

Аленов Қаббас
Еділбаев Серік
Жолаушин Айтжан
Жумин Баян
Ибраев Жаңаберген
Қалдаманов Қанатпай
Қамыспаев Мырзан

Қойтанов Еслям
Накиев Рашид
Нұрмолдин Зайкон
Пшенбаев Серікпай
Такбаянов Мейрам
Уакбаев Біржан
Шынтеміров Қабдолла

Диханишылар (диханишы еңбегі сеялка)

Бегенов Қайырбай
Молдашев Салғара
Мұқанов Әлімжан
Өстеміров Кәпкен

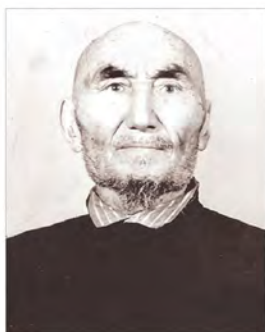
Сауыншылар

Акжігітова Зура
Аманжолова Балкен
Байбазарова Сәуле
Бегенова Күлзипа
Ділдабаева Күлбаршын
Ділдебаева Алтынке
Еркебаева Гүлзайраш
Жүзенова Ақаш
Жүсүпова Зейнеп
Жылкелдина Мағайша
Қойтанова Көкенай
Молдашева Күлжан
Нұрмолдина Сәуле
Оспанова Гаухар
Уакбаева Күнсұлу
Устемирова Дикаш

Қысы жазы совхозда еңбек еткен

Ақпейілов Абай
Ақпейілов Шаймолда
Ақпейілова Марияш
Аленов Нұрбай
Алпысова Мәуия
Амрин Сәрсекей
Асылбекова Рақила
Бабасова Галя
Бабасова Коля
Байбазарова Тыйыштық
Байжұманов Самархан
Байзаков Талғат
Байзаков Төкін
Баймұқанов Әлібек
Байуақова Гүлзира
Бегалина Жібек
Бегенов Есім
Бейсенбаева Дариха
Бейсенбаева Зейнеп (Зинка)
Боранбаева Тәттіқыз
Буксикова Мәлике
Бегенов Нияз
Галямов Мансұр
Данияров Қайыр
Дәулетов Жәудә
Дәулетов Совет
Дәулетова Нұрила
Ділдебаев Амантай
Ділдебаева Әсия
Елеусизов Қайырғали
Елеусизова Күлай
Ережепов Еслямбек
Еркебаев Амангелді
Еспембетов Кеңес
Жайсаңов Қаликен

Жайсаңова Тұрсын
Жаманова Раушан
Жанбулов Қайролла
Жандосов Тілеген
Жанмурзина Бақтыгүл
Жанмурзина Көпжасар
Жанмурзина Орынбасар
Жолаушин Жақсылық
Жолаушина Зада
Жортанов Қазамбай
Жумин Кәбек
Жумина Назира
Жусупов Ғалымжан
Жұмабаева Ақбөпе
Жұмабаева Күляш
Жылқыбаев Серікпай
Закериянов Базарбай
Закерянова Тойжан
Калиев Қосман
Калиева Ботакөз
Калиева Лидия
Кенебаева Дәмелі
Кенжеғалина Ману
Кожекеев Дастан
Көшімбаева Ақыш
Кулакбаев Телман
Қазиев Мейрам Қайырбекұлы
Қазиева Гүлжан
Қамыспаев Сәрсенбай
Қамыспаева Ботагөз
Қаратаев Есім
Қаржаубаев Аманай
Қасмақасова Мүслима
Қасмақасова Сәкен
Қашқынбаев Алпысбай
Қожахметов Нұрманғали

Қойшыбаев Ержан
Қусайынов Виктор
Құсайынова Ғалия
Мақанов Абай
Мақышева Рақыш
Модлыбаева Маруар
Молдашев Бексұлтан
Мухамбетова Алма
Мұқалиева Алтын
Мұқанов Қайролла
Мырзахметов Аманбай
Нұрмағамбетов Мейрам
Нұрмолдин Еркін
Нұрмолдин Ерсайын
Нұртазин Ахметжан
Нұртазина Мәржәпия
Омаров Қуандық
Омарова Алма
Оспанов Амандық
Өмірбеков Өскенбай
Өмірбеков Өстемір
Өмірбекова Ақыш
Өмірбекова Нұрия
Пшенбаев Оқас
Пшенбаева Айтжан
Пішенбаев Қайыржан
Рамазанов Байгоныс
Рамазанова Ажар
Рахимжанов Серік
Рахимжанов Шортанбай
Рахметов Доскен
Рахметов Жәку
Рахметова Жұпар
Рахметова Сара
Уакбаев Ғалым
Сайтов Сәбит

Сайтова Дәметкен
Самуратова Зоя
Сауытбаев Батыржан
Сауытбаев Өміржан
Сауытбаева Айман
Сауытбаева Зәйни
Сейітов Бағыт
Сейітов Қабдолла
Сейітов Қайыржан
Сейітова Жібек
Сейітова Ләззәт
Сембаева Ғалия
Сембаев Болатбек
Сембаев Мағзұм
Сембаева Катя
Тайкенова Қалима
Такбаянова Құсни
Темірбеков Нұрғали
Темірбеков Төлеген
Темірбекова Күлпан
Тілегенов Найман
Тілегенова Ботакөз
Тоғанбаев Дәулетбек
Төлепова Нағима
Уакбаев Аманғали
Уакбаев Болатбек
Устемиров Абай
Хамзина Дилара
Хамзина София
Холкин Генади
Шериев Серік
Шериева Сабира
Шәйкенова Торғай
Шынтемірова Айгүл
Шынтеміров Мағжан

Ішкі-істер қызметін атқарғандар

Боранбаев Жиенбай Қосманұлы
Дәулетбаев Дүйсенбі Дәулетбайұлы
Дәулетбаев Төлеген Молдахметұлы
Дәулетов Аманжол Жәудаұлы
Жолаушин Бәйкен Әшімұлы
Жолаушин Ерік Сапарғалиұлы
Жолаушин Әбілсейіт Сапарғалиұлы
Жолаушин Жанат Сұрағанұлы
Жолаушин Серік Сұрағанұлы
Жортанов Қуанышпай Қазамбайұлы
Жүнұсов Ақылбай Есмағзиұлы
Жұсыпов Рамазан Досымұлы
Көшімбаев Сейтжан Ережепұлы
Малдыбаев Ғалым
Омаров Кәкім Есенғалиұлы
Рянов Жеңіс
Темірбеков Аманғали Нұрғалиұлы
Тұралин Нұрлан Қуандықұлы
Хамзин Зәкәрия Зинатұлы

Көгі-Сау елінде жұмыс жасағандар

Өзім еңбек жолымды Көгі-Сау елінен бастадым, әрі осы ауылдың өркендеуіне аудандық депутат болып тұрғанда аянбай еңбек етіп, бірге үзеңгілес жұмыс жасаған жаны жайсаң жандарды да жазуды жөн көрдім.

Механизатор

Абилмажинов Мұқан
Аленов Нұрлан
Алпысов Аманжол
Асылбеков Әлібек
Аубакиров Ануарбек
Ахметов Байғуаныш
Ахметов Жамбыл
Ахметов Жанболат
Бакеев Болат
Боранбаев Қосман
Жәнібеков Аманжол
Жумин Бағыт
Жумин Баян
Жумин Әділжан
Жумин Қайыр
Жумин Сайран
Кенжеғалин Секен
Мусин Темірғали
Накеев Рашид
Өмірбеков Бауыржан
Өмірбеков Бәкібай
Өмірбеков Мұхтар
Пшенбаев Батыр
Сенбаев Кенжоболат

Сәрсенбаев Нұрмағамбет
Такбаянов Қайырбек
Такбаянов Мейрам
Темірбеков Алғали
Темірбеков Қайыркелді
Темірбеков Нұрғали
Хамзин Нығметулла
Шәйкенов Мейрам

Жүргізушілер

Алпысов Естай
Дәулетов Нұрмолда
Дәулетов Оразай
Дәулетов Оразымбет
Жаманов Жұмағали
Жаманов Серікпай
Жамболов Кәрібай
Калиев Сапарбек
Өмірбеков Амангелді
Рамазанов Қайрат
Рамазанов Тұрсынбай
Сәрсенбаев Шаяхмет
Темірбеков Ғали
Темірбеков Нұрақай
Чистобаев Мырзахмет

Сауыншылар

Алпысова Мәуия
Аленова Науша
Аубакирова Ұмсынтай
Ахметова Рабиға
Бакева Мариям

Дәулетова Көпей
Ережепова Дәмелі
Жумина Назира
Ибраева Қайни
Накеева Майжамал
Темірбекова Күлпан
Хамзина София

Мектепке басылық жасаған азаматтар

Тарихта мектеп ашылып елімізде болған бірінші ұстаз.

Жуков Нұрмұхамбет
Қазиев Қайырбек Қазіұлы
Басубаев Мағел Басыбайұлы
Сейтжанов Есім Сейтжанұлы
Жахин Шәкен Жахинұлы
Меллехин Юрий Василевич
Кудинов Николай Николаевич
Қайыржанов Совет Қайыржанұлы
Жұсұпов Досым Жұсыпұлы
Бакеев Серік Болатұлы
Сейтжанов Дулат Есімұлы
Жиенбаева Күміс Жалмұқанқызы
Жұнысова Асыл Есмағзиқызы
Накеев Талғат Рашидұлы
Мұқыжанова Айнаш Болатқызы
Абдрахманова Маржан Сұлтанбекқызы
Нұртаев Дархан Малгаждарұлы

Көгі-Сау ауылында мектеп директоры болған азаматтар

Байзақов Еркін Рақымжанұлы
Галямов Рашид Хайбулұлы
Жұсұпов Сәбит Жүсіпұлы
Макентаев Салық Макентайұлы
Мақышев Ақпан Мақышұлы

Мырзақаев Есім Мырзақайұлы
Өмірбекова Кенже Жалмұқанқызы.
Тайкенов Қабиден Тайкенұлы
Тырқаева Зайра Тырқайқызы

Ағарту ісінде еңбек жасағандар

Ақжігітов Көшербай Ақжігітұлы
Баймұқанов Бүркен Баймұқанұлы
Баймұқанова Ләйла Бүркенқызы
Баймұқанова Торғын Бүркенқызы
Бегенова Гүлия Қосманқызы
Бегенова Нағима Кәрімқызы
Бейсенбаев Ақатай Бейсенбайұлы
Бейсенбаева Зураш Мырзағалиқызы
Галямова Гүлнәр Зәуитқызы
Даниярова Қайыржамал Сыздыққызы
Жазылбаев Кәрібай Жазылбайұлы
Жиенбаева Алтын Жалмұқанқызы
Жиенбаева Жібек Жалмұқанқызы
Жиенбаева Күміс Жалмұқанқызы
Жүзенова Шынар Ермекқызы
Жұнұсов Ақылбек Есмағзиұлы
Жұнұсова Асыл Есмағзиқызы
Жұсұпов Досым Жұсыпұлы.
Жұсұпов Сәбит Жүсіпұлы
Жұсұпова Клара Жұнұсқызы.
Калмединов Серік Қожантайұлы
Кармандаев Жаңаберген Сүлейменұлы
Кожекева Зураш Мұсайыпқызы
Қазиев Қайырбек Қазіұлы
Қазиева Ботакөз Қайырбекқызы
Қазиева Мәржама Тілегенқызы
Қазиева Нұржамал Сәкейқызы
Қойшыбаева Бибігүл Нұғұбекқызы
Қоқақова Гаухар Нұрахметқызы
Қоқақова Сабира Нұржанқызы

Мақышев Ақпан Мақышұлы
 Мақышева Шынар Ақмағанбетқызы
 Малаева Райса Ескенқызы
 Мұқажанов Юри Смағұлұлы
 Мұқанов Теміртас Қайроллаұлы
 Мұқанова Мәймұна Қайроллақызы
 Мұстафина Сайран Бекенқызы
 Нұрмолдин Сейілбек Аяпбергенұлы.
 Нұрмолдина Ғалия Абайқызы
 Омарова Зейнегүл Өскенбайқызы
 Омарова Роза Бірімжанқызы
 Өмірбекова Ғалия Аскерқызы
 Өмірбекова Кенже Жалмұқанқызы
 Өстемирова Роза Баракпайқызы
 Рақымжанова Толқын Жалмұқанқызы
 Сейітов Сапарғали Әбутәліпұлы
 Сейтжанов Есім Сейтжанұлы
 Сейтжанова Майра Оразакқызы
 Сибанова Торғын Бейсенбайқызы
 Тасболатов Әбдіреш Омарұлы
 Темірбекова Салтанат Жетпіспайқызы
 Төлепова Алтын Ақпанқызы
 Уақпаева Ұлбосын Өстемирқызы
 Шынтеміров Самат Қабдолұлы
 Шынтемірова Үмітжан Шәкенқызы

Көгі-Сау ауылында еңбек жасағандар

Байзаков Еркін Рақымжанұлы
 Дәулетбаева Ботакөз Молдақметқызы
 Макентаев Салық Мәкентайұлы
 Макентаев Сұлтан Мәкентайұлы
 Макентаева Ғалия Өскенбайқызы
 Макентев Марат Салықұлы
 Мақанова Күлай Сәрсенқызы
 Мұқанова Маймұна Қайроллақызы
 Өмірбеков Жасұлан Өскенбайұлы

Өмірбекова Ғалия Аскерқызы
 Өмірбекова Ғалия Нәсиқызы
 Өмірбекова Кенже Жалмұқанқызы.
 Такбаянова Гүлбарам Қайырбекқызы
 Уақбаева Ұлбосын
 Чистобаева Рита Мырзахметқызы

Еңбегі еселі азамат

Асылбеков Темірболат мал дәрігері, Боранбаев Тілеген бөлімше бастығы, Почталион Калиев Айтжан ағайым аудан орталығынан екі елдің газет-журналдарын күн-түн демей таситын. Ағайымнан көрген жақсылығымды жазуды жөн көрдім. 1969–1970 жыл Целиноград қаласында оқыймын, қыстың қақаған аязды күні. Сенжаркадан көлік

тосып тұрғам, жүк машинасы тоқтап, кузовына міндім. Почташы ағайым отыр. Тісім-тісіме тимей тоңған, сол кезде аяғындағы пимасын шешіп, өзі аяғын тонға орап алды. Қолындағы қолқапты маған беріп, өзі қолына менің етігімді киіп алды, қызым-ау үсіп

калуың мүмкін екен деп жұбатып жатыр. Жүргізуші Кладбиннен білмейді екем. Әйтеуір үйге аман есен жеттім. Сенжаркадан әжептәуір жер. Артынан қыздарым оқуға түскенде де жол азабын көп көрдім. Кезінде басталып аяқсыз қалған он бес шақырым төте жолды жөндеуге ат салысайық, мен бір айлық еңбек ақы құнын беремін қалай қарайсыздар дегенде, елден жә деген кісі болмады. Жол азабын жүрген біледі дегендейін, мен ғана емес елдің біраз азаматтары көрген болар.

Өмірбеков Өскенбай Өмірбекұлы

Өмірбеков Өскенбай 1914 жылы Меңгесер маңындағы Октябрь жерінде дүниеге келген. Ауылдың колхоз болып қалыптасуына 1929 жылы 15 жасында 4 кластық біліммен ат салысады. 1938 жылы әскер борышын Хасан көлінде атқарған. Әскери борышын өтеп келген соң Преснов ауданында паспорт бөлімінің бастығы болып қызмет атқарған. 1942 жылы Ұлы Отан соғысына аттанып, Сталинград майданының 66 жаяу теңіз әскери бригадасы, Сталинградты фашистерден азат етіп, Калининград майданын құру мақсатымен 11 теңіз гвардия бригадасы құрылады. Гвардияның 10-шы екпінді армиясы болған. Калининді азат еткеннен кейін 2-ші Прибалтика майданында сол қолынан жараланып 1944 жылы наурыздың 14-і күні госпитальға ауыр жарақатпен түседі. Өзім қызмет жасаған Октябрь 8 жылдық мектебінде, жеңіс күнін атап өту үшін майдангер аталармен кездесіп, олардың ерліктерін жас-өспірімдерге үлгі етіп, патриоттық тәрбие сағаттарын жиі өткізетінмін. Сол жас ұрпақ бүгінгі күні алпысты алқымдаған ағалар. Сондай кештердің бірінде атам және Хамзин Зинат атайдың айтқанын баяндап берейін. Соғыста басынан кешкен оқыйғаларды әсерлі айтып берген болатын. Зинат атайдың бойы өте ұзын, өзі арықтау, жауырынды мықты кісі еді. Мен соғыста тіл әкелуші болып қызмет жасадым. Немістерді бір періп, есін жиғанша қолтығыма қысып алып, штабка жеткізіп, фашистердің маңызды жоспарларын іске асыртпай, шабуыл

жасап, армияларын жойып, жіберіп отырдық,—дегені есімде қалды. Ал атам қызу майданда снаряд жарылып қолын қалай жұлып әкеткенін баяндаған. Оқ боратып, қар жауғандай, снаряд жарылысы... Алға – деп тұра жүгіргенде оққа ұштым. Алаңда қансырап жаттым, оң иықтан жұлынған қол екі метр жерде билеп тұрғандай көрінді. Денемді қан жуып кетті. Медбике мені көрді де, өлді деп ойлаған болар, теріс бұрылып кетуге ыңғайланды, сол кезде оң қолыммен мылтықты ұстап, құтқаруын сұрадым. Өрі қарай білмеймін, оянсам госпитальда екенмін. Алла сендерге ол заманды көрсетпесін-деп отырушы еді. 1945 жылы 9-шы мамырда елге оралып, анам Шаямен отбасын құрып, бақытты, тату-тәтті жанұя, жарасымды жұп болды. Атам айтқаны бірінші Алла, екінші абыз Жәнібек атамыздың аруағы қолдаған болар. Абыз атамыз оқымысты, бойында қасиеті бар адам болған екен. Міне сол кісінің қасиеті болар тірі қалғаным-деп отыратын. Анамыз Шая Қожахметқызы жанұя ұйтқысы, адал жар, ел құрметтеген асыл ана еді. Той домалақта ол кісінің әнін тындамай тойшылар тарқамайтын. Тұңғыш немересі Айдынгүл мен жиен немересі Нәзгүлге деген сүйіспеншілігі ерекше болатын. Анашыммен келіндей емес, құрдастай болдық. Бірден ұғып түсінетін едік. Аманым кенеттен қайтыс болғанда жиырма төртте ғана мені, өз қыздарындай көрді. Төрт жыл бірге тұрып, қыздарымды орыс класына берейін-деп туған ауылға көштім. Мақсат орыс мектебін бітірсе адам болады, себебі жоғарғы оқу орындары орысша, қазақ мектебін жауып жатты. Қыздарым білімі жоғары финан-аудит маманы. Қызметте жанұясымен бақытты ғұмыр кешуде. Абысынды болғанша әр жексенбіде ата-енеме барып хал-жағдайларын біліп, үйлерін жинап тұрдым. Анамның немерелеріне деген сезімі шексіз. Өкініштісі сол немере қызығын көрер шақта өмірден озғаны. Өмірбековтар әулетінде үш Ғалия болдық. Қыз Ғалия, Жасланның келіншегінің есімі де Ғалия. Атам қыз Ғалия, келін Ғалия ал мені Галәшкөм дейтін. Түсінбедім неге солай атағанын, өзім еркелеткені деп түсіндім. Елге оралған атам жалғыз қолымен 1950-1951 жылдары Преснов ауданы,

Миролубов совхозы болуына, кейін 1969 жылы 50 жылдық Қазақстан совхозында зейнетке шыққанша ауылдың беделді қызметкері болып 1995 жылы 81 жасында дүниеден озды. Ұлы жеңістің 35, 50 жылдығын тойлауда Сталинградты азат еткені, Калининді азат етуде көрсеткен ерлігі үшін медалымен, еңбегі еленіп Еңбек Ардагері төс белгісімен марапатталды. Елге оралған аталар еңбекте де адалдықтарын көрсете білді. Атамыз мүмкіндігі шектеулі болсада, елге жасаған жақсылығын кейінгі ұрпақ білуі керек. Ел ұрпақтан тарайды деген дана халқымыз. Өз ұрпағын көре алмай майданда шейт болған азаматымыз каншама десеңші. Атамның төрт ұл, үш қызынан жиырма немере, отыз сегіз шөбере, жеті немене жалғасуда. Бұл бір ғана майдангерден тараған ұрпақ, ал майданда шейт болған аталарымыздан канша ұрпақ жалғасар еді. Атамның ұрпақтары елде, қалада, Астана, Алматыда тұрып жатыр.

*Жанмурзин Аскер
Жанмырзаұлы*

Әкем Жанмурзин Аскер ерте жетім калып, Өмір тауқыметін көрседе, мойымай, өзін-өзі жетелеп өмір кешкен. Әжем Орынбасар

Елеманқызы екі ұл, екі қызбен жастай жесір калып, балаларын мәпелеп колхоз, совхоз кезінде еңбек еткен. Айша әпкем жастай қайтыс болады. Сұраған ағатайым әскерден келген соң, Ебейге астық тасу кезінде екі көлік арасына қысылып, кенеттен жан тапсырады. Қайғы жұтқан әжемнің бар үміті әкем және Қымбат әпкем. Әкем жүрегі кең, көңілі дархан жан еді. Анам Орынбасар Зікірия қызымен қосылып, жоқтан бар жасап, еңбеккорлықтарының арқасында ел қатарлы өмір сүріп алтауымызды ер жеткізді. Бәрімізді де оқытып енді қызық көретін шағында бауыр ауруынан әкем қайтыс болды. Екі бауырым Жұмағали сегіз жасында, Жанғали сегіз айында тіл тиіп қайтыс болды. Бірақ ел аузында көзі көрген кісілер әкемнің көпшілдігін айтып жүргенін талай естймін. Таңғысын шайын ішпестен Қыдыр көшесін аралап амандықтарын біліп, үйге шақырып келеді. Үй базға жақын болды. Көшеде базға өтіп бара жатқан кісіні, шақырып алып Орынбасар әлгі тәтті айранынды әкел деп отырушы еді. Ол кезде қазіргідей тоңазытқыш болмаған, бүлінетін тамақты погребке сактайды. Биіктігі екі метр болатын погребтен саты арқылы түсіп анамның айранын ішкенін, ел адамдары әлі күнге дейін айтып жүр. Ел азаматтарының берген батасы болар бауырларымның аман-есен жүргені. Ата-анамыз колхоз ұйымдастыру кезінде елге еңбегі сіңген абзал жандар. Әкемнің өзін-өзі жетілдіріп еңбек пен білім алып жасған қызметі жоғарыда айтылды. 1987 жылы 58 жасында дүниеден озғаны өкінішті.

Аяулы анамыздың орны ерекше. Колхоз кезінде қойшы болып еңбек жасаса, совхоз кезінде бұзаушы болып алдыңғы қатардан көрініп, Еңбек екпіндісі атағы берілген. Талай мәрте мақтау қағазы және ауылдық советке депутат болған. Адал еңбек жасады. Анамның ерекше қасиеті жұмысына деген жауапкершілігі, бір бұзауы ауырып қалса тамақ ішпей уайымдап отырғанын көруші едік. Еңбекқорлығы соншалық бұзау бағып жүріп, қолынан тоқып жүрген заты түспейтін. Үйге келіп дем алып жатып, көзі жұмулы шәлі тоқыйтын. Ел шәлі тоқуға кезекке тұратын. Үш күнде шәліні тоқып бітіруші еді. Мені төрт жыл шәлі тоқып оқытты. Талай жас келіндерге шәлі тоқудың қыр-сырын үйретті. Анашым көктемде мұздаққа құлап жамбасы сынды. Ауруынан айыға алмай 73 жасында өмірден озды. Міне осындай отбасы тәрбиесін көрген біз, әр қалада тұрсақта тату-тәтті сыйласып ғұмыр кешудеміз. Бауырларым білімі бар мамандық иелері. Нұржамила, Тоғжан зейнетте. Ұлжаным, Бақтыгүл, Көпжасарым елге қызмет етуде. Көпжасарымның есімін Бейсенбай бабам қойған. Бабамдай намысты, еңбекқор, Аллаһ тек өмірін ғұмырлы еткей. Бауырларым құда көркі, балаларының жан ашыры, сүйікті немерелерімен бірге бақытты өмір кешуде. Балаларым, бауыр, немерелерім өмірімнің мәні мен сәні, бар байлығым.

Боранбаев Тілеген Рамазанұлы

Елімнің совхоз болуына еңбек еткен азаматтың бірі Боранбаев Тілеген Рамазанұлы Көгі-Сау ауылында 1930 жылы 20 шілдеде дүниеге келген. ҰОС кезінде колхозда еңбек еткен. 1947-1951 жылдары есепші болып жұмыс

атқарған. 1951–1954 жылдың желтоқсан айына дейін Германияда әскери борышын өтеген. 1955–1957 жылдары Петропавл қаласының агрономдық техникумын бітіріп агроном мамандығын тәмәмдайды.

1957–1959 жылы Пренов ауданы Мирольбов совхозы Октябрь ауылында агроном, бригадир жұмысын атқарған. 1969 жылы қаңтар айында Целиноград ауылшаруашылық институты башылардың квалификация жоғарлату курсына тәлім алады.

1969–1981 жылы Мамлют ауданы 50 жылдық Қазақстан совхозы Октябрь ауыл бақармасы міндетін атқарған. 1981 жылы жазда Кладбинге көшеді.

1981–1987 жылы Преснов ауданы Миролбовь совхозында сатып алу директорының орынбасары қызметін атқарып, бірнеше мәрте депутат болып, съездерге қатысқан. Ерен еңбегі үшін орден, медальдар, құрмет мактау мадақтамасымен марапатталған.

Жұбайы Шалағай Қалиқызымен 41 жыл елге сыйлы, үлгілі отбасы бола білді. Өзім келін болып түскенде осындай абзал жанды адамдарға қарап бой, ой түзедім. Апамыз жүрегі кең, дархан жан үйіне келген адамды дәм-тат деп төріне шығаратын.

Тәтті шайын ішкен жандардың бірегейімін. Қазаннан асы, дастарханынан майы, бауырсағы кетпейтін. Ата-ене бағып, совхоз жұмысына да үлгеретін, еңбекқор жан болатын. Өте қонақжай апамыз нағыз қызық көретін шағы 59 жасында 1987 жылы дүниеден өтті. Дүниеге 10 сәби әкелген Алтын жұлдызды Батыр ананың өнегелі істері ауыз толтырып айтарлық. Апамыз қайтыс болғаннан кейін жан, тән жарасы мендей бастап, ағамыздың денсаулығы нашарлап 1997 жылы дүниеден озды. Мүрделері Көгі-Сау қорымында.

Ағамыздың тұяғы Қайреттен, Қатыран, Қосман туралы да ой қозғадым. Әке жолын әрі қарай жалғастырып жүрген жерінде құрметке ие болған жандардың еңбегі мен жүрген жолы ұрпаққа үлгі болар.

Боранбаев Қайреттен Тілегенұлы

Мамлют ауданы Октябрь (Көгі-Сау) ауылында 1958 жылы 3 қыркүйекте дүниеге келді. 1976–1978 жылдары Германияда әскери борышын өтеп 1978–1980 жылдары Солтүтік Қазақстан Облысы Покровка ауылшаруашылық техникумының зоотехник мамандығын тамамдайды. 1980–1982 жылдары совхозда зоотехник болып қызмет еткен. 1982–1997 жылдары Преснов ауданы Миролубов совхозында мамандығы бойынша қызмет атқарып, 1984–1990 жылы Астана ауылшаруашылық институтынан мамандығы бойынша жоғарғы білімді сырттай бітіріп, 1998–2011 жылға дейін Жамбыл ауданы Кладбинка ауылдық аймақ әкімі, 2011–2018 жылдары Жамбыл ауданы Тройцк ауылдық аймақ әкімі, 2018–2019 жылдары Мамлют аудандық ауылшаруашылық әкімдікке депутат болып сайланған. Елге қосқан зор үлесі үшін Құрмет, мақтау қағаздарымен марапатталған. 2021 жылы зейнетке шығып, енді қызық көріп дем алам деген шағында 64 жасында дүниеден озды. Жұмыс бабымен жүріп кеш үйленіп, артына Қайнар атты ұрпағын қалдырды.

Ұрпағы ұлы Тілеген Қайнар Қайреттенұлы жұбайы Анаргүл Тынымбекқызы қалада тұрады.

Боранбаев Қатыран Тілегенұлы

Боранбаев Қатыран Тілегенұлы 1956 жылы 4 қаңтарда Көгі-Сау ауылында дүниеге келген. Жұбайы Тәттіқыз Тұяққызы екеуі бала тәрбиелеп, оқытып, ұлын ұяға, қызын қыяға қондырып немере сүйіп отырған еліміздің өркендеуіне ат салысқан жандар. 1973 жылы (Бике) Ленин орта мектебін бітіріп 1974–1976

жылы Қызылорда облысы (Ленинск) Байқоңыр қаласында әскери міндетін атқарған.

1976–1979 жылдары Мамлют аудандық ішкі істер ісінде жұмыс атқарған ол, 1980–1994 жылы елде трактор–жер бригадасының бригадирі болады.

1984–1987 жылдары СҚО Шағлы ауылшаруашылық техникумының агроном мамандығы бойынша сырттай тәлім алып, 1994–1996 жылы совхоз бөлімшесінде басқарма міндетін атқарған.

1996–2004 жылы Боранбай шаруашылық қожалығы басшысы. 2004–2018 жылы Дәулетті ел жауапкершілігі шаруашылық директоры болып, 2019 жылы зейнетке шықты. Елге қосқан ерен еңбегі үшін құрмет, мақтау қағаздармен марапатталған.

Боранбаев Қосман Тілегенұлы

Боранбаев Қосман Тілегенұлы (1948–2011) жылы 8 қазанда Көгі-Сау жерінде дүниеге келген. Преснов ауданы Кладбинка орта мектебін бітіріп, сол жылы еңбек жолын бастайды.

1969 жылы аудан Мамлют болып, 50 жылдық Қазақстан совхозы өз елінде шопаншы болып жұмыс атқарып, еңбегі бағаланып комсомолдық жолдамамен Алматыда жастар слетіне қатысады. Механизаторлық оқуды бітіріп К-700 тракторын бағындырады.

Білім қуып Мәкешін ауылшаруашылық техникумының зоотехник мамандығын сырттай бітіріп, ауылында зоотехник, басқарма міндетін атқарған.

2000 жылдары совхоз жұмыстарына белсенді үлесін қосқан жан. Бірнеше мақтау қағаздарымен марапатталған. Жұбайы Зейнеп Қуатқызымен (1953–2013) бас қосып бес бала тәрбиелеп, үлгілі отбасы бола білді.

Молдахмет қыстауынан шыққан тұлғалар

Көгі-Сау жерінде Бике Мадияр, Самай, Балта, Тезағай рулары тұрған екен. Екі ел бірігіп Бике елі деп аталған деседі. Молдахмет атамыз Керей Самайдан тараған, Бике елі Көгі-Сау жеріне қарасты, өздерінің қыстауы болған. Сол қыстау орны Қызыләскерге баратын тас жолдың сол жағында орналақан. Осы елге келін болып түскенімде, қыстау орны, жидек теруге барғанда төмпешік болып тұратын. Бүгінгі күні жермен бірдей болған шығар.

Міне осы қыстауда Молдахмет атамыз әулетімен өмір кешкен. Өмірдің не бір қыйындығын көрсе де қыздары Бағизат, Перизат ұлдары Сәйпен, Зияда, Мәлік, Зейнолланы тәрбиелеп, бауырларымен бірге артына айшықты із қалдырған. Қолынан іс келетін, айтқанын екі етпей орындап, кішкентайынан мінезі ашық, қағлез, жүрегі кең атамыз жары Көпеймен балаларын еңбек етуге үйреткен. Қайсар мінезді атамыз 17 жасында ауыл басшысы болып, ауыл адамдарынан ақыл-кеңесін аямаған. Ауыл малмен күндерін көрген. Ұй шаруасына ерте араластырып, балаларын еңбекқорлық пен тыянақтылыққа, тату-тәттілікке тәрбиелеген. Жан-жары Көпей әжеміз хас шебер, ісіне жауапты дана келін болған. Тарихтан білеміз Совет заманын орнатамыз деп Ленин, Марксизм ілімін оқып өстік. Қызылдар Совет одағын құрамыз десе, екінші күні ақтар ауыл малын, керегін тартып алатын, аумалы-төкпелі заман болған. Не істерін білмеген ауыл адамдары жұртын тастап, тыныш жер іздеп елден көшкен. Мұндай әділетсіздікке шыдай алмаған атамыз әулетімен Түмен, Омск, Новосибирскте өмір сүріп, ұрпағын елге жеткізу мақсатымен 1940 жылы Булаев ауданы Чапаев колхозы Солтүстік Қазақстан облысына тұрақтайды. Молдахмет атамыз бен баласы Сәйпенді халық жауы деген жала атпен қамауға алып, Сәйпен Коми АССР-іне шахтаға жер аударылады. 1942 жылы Молдахмет атамыздың жолдасы Көпей өмірден озады. 1944 жылы 8 жыл айдауды өтеп Сәйпен елге оралады. Молдахмет атамыздың үлкен ұлы Сәйпен айтқанын орындайтын, сөзінде тұратын адал азамат болған.

Сәйпеннің бірінші әйелі Кәйкеннен Сайран, Мейрам, Ерсайын, Қатыран, Қайролла туған. Кәйкен қайтқаннан кейін бауырлары Зияда Қатыранды, Мәлік Еренғайыпты бауырларына алады. Сәйпен атаның екінші әйелі Жамал жаны таза, мейірімге толы жан, бәрімізге қамқоршы болып еді- деп Зейнолла ағай есіне алып отырады. Сәйпен атаның үлкен ұлы Сайран 1926 жылы туған жастайынан еңбекке араласып жары Күлтай екеуі алты балаға жаксы тәрбие берген. Сайран есепші мамандықты бітіріп, өмірінің аяғына дейін есепші болған. Бұл әулеттің балалары орысша білім алып, ер жетіп қазақ елінің бір туар азаматы болып, елге қызмет жасауда. Атамыздың үлкен ұлдары Сәйпен мен Зияда өзінен кейінгі інілері Мәлік пен Зейнуллаға үлгі бола білді. Қыйындықты жеңе біліп, бүгінгі күні ұрпақтары Қарағанды, Қызылжар қаласында өмір кешуде.

Молдахмет ұлы Зияда 1944 жылы ҰОС-ынан жараланып келіп, жеті жылдық біліммен лауазымды қызмет атқарған. Зияда атамыз тумасынан талап пен таланттылық бойына дарыған, еңбекқор, шығармашыл, басшылық қасиеті бар, атамыз Күлбарам апамен 50 жылдан аса бірге өмір сүріп төрт ұл, төрт қыз дүниеге әкеп, бәріне білім, тәлім-тәрбие берген дана қарияларды көрдім. Жандары жайсаң ел құрметіне бөленген қонақ жай, айтар сөзі, өмірден ойып алған өз орны бар абыз жандар еді. Барлық бауырларын саясына алып, ақыл-кеңесін аямай дұрыс жол көрсетіп отырған. Ағасы Сәйпен екеуінің татулығы, балаларын қыйындықтан алып шыққан. Ағайын тату болса ас көп деген осы болар. Тұңғыш ұлы Халел Қарағанды педагогикалық институтын бітіріп, білім ағарту жұмыстарында қызмет атқарған. Өмірінің соңғы жылдарында Қазақстан-Ресей университетінде ректордың көмекшісі, доцент, жоғары санатты ұстаз, жұбайы Жібекпен бес бала тәрбиелеп өсірген. Петропавл қаласы Қазақстан-Ресей университетінің филиалына елу жасымда түсіп, елу үш жасымда сырттай оқып жоғары білім алдым.

Екінші ұлы Қабиден аға жолын жалғастырып, мектепті бітірген соң, Қарағанды жоғарғы білім ордасында оқып, физика

пәні мұғалім мамандығы бойынша ұстаздықтан бастау алып, білімі мен біліктілігінің арқасында Новомихайловкада мектеп директоры болып қызмет істеді. Екі жоғарғы біліммен, еңбек етуден жалықпай бүгінгі таңда Қарағанды қаласында Орталық ғылым Академиясында директор қызметін атқаруда. 2009-2012 жылы ректор болып қызмет жасаған. Еңбегі бағаланып алғыс хат, медальмен марапатталған. Жары құдашам Дарихамен екі ұл тәрбиелеп, бақытын еңбектен тапқан асыл жандар. Құдашам ата-енесін бағып ақ батасын алған аяулы жан. Үлкен ұлы Арғын Астана қаласында дәрі-дәрмек экспертиза бөлімінде құқық бөлімін басқарады. Аңсар, Ерасыл атты ұлы өсіп келеді. Екінші ұлы Ғабит Астана қаласы авто орталығы Майкар бөлім бастығы. Айғаным атты ару қызы өсіп келеді.

Үшінші ұлы марқұм Қаббас Қарағанды политехникалық институтын тәмәмдап, Петропавл қаласы Ленин атындағы заводта технолог мастері болған. Екі ұрпағы бар.

Төртінші ұлы марқұм Сапарғалида ұстаздықты таңдаған. Коледжде директор қызметін атқарған.

Молдахмет атамyzдың үшінші ұлы Мәлік өзгелерден ерекше өзінің қалыптасқан қағидасы, өзіне деген жауапкершілігі мол, тәртіпке қатал болған. ҰОС-ына қатысқан. Булаев ауданы Чистов ауылында жұмыс атқарды. Жолдасы Кәкіжанмен бес бала тәрбилеген. Баласы Жаксылық 1954 жылы туған. Кандидат химия ғылымы атағынан кейін өмірін ғылым біліміне арнап, металлургия Академик атағын алған. Сабыры 1956 жылы туған. Политехникалық институтты бітіріп, темір жол жүк тасу саласында қызметте.

Молдахмет атамyzдың төртінші ұлы Зейнулла Бике жерінен шыққан биік тұлға өмір жолында тек алға деген ұстаныммен, биіктен көрінген тұлға. Тоғыз жасынан еңбекке араласып әкесінен үлгі өнеге алған. Чистов ауылында мектеп орысша болғандықтан Еренғайып екеуі бастаушты орысша оқыды. Аналары Көпей, Кәйкен өмірден ерте кетіп, жетімдік көрген. Аналары қыйындыққа мойымайтын салт-дәстүрді сақтай отырып

адалдық пен еңбеккорлыққа тәрбиеледі. Молдахмет қарындасы Ұлыш апа қызылша ауру салдарынан, көзінен айрылған хәріп ана тоқсан жас өмір сүрген. Ағасын әр уақыт қолдап жанынан табылған, өмірінің соңына дейін Сәйпеннің жанында болып, Зияда, Мәлік басқада туыстарымен хабарласып тұратын бауырмал дана ана келіндеріненде көмегін аямаған. Зейнолла әкесінің кенеттен мерт болғанын өз көзімен көріп, көпке дейін өз-өзіне келе алмаған. Темір жол бойы тұрған әкесін, вагон соңындағы шығып тұрған темірге легіп, поезд дөңгелегіне түсіп мерт болған Зейнолла әкешім деп жылағанда, әкесі бұғананда қатпады-ау деп көз жұмған. Бұл оқыйға Зейнолланы ерте есейтеді. Молдахмет атамыз 67 жасында дүниеден озған. Зейнолла атамыз Ұлыш апасынан бата алған. Апамыз атамыздың Зейнолла деген баласы кішкентай кезінде шетінеп кеткен. Сенің атыңды қойған себебі баласын еске алғысы келген болар, сенде екі кісінің жүгі мойнында, жолың ашық болсын деген екен. Зейнолла атамыздан Марат, Арыслан атты ұрпақ бар. Үлкен ұлы Марат 1957 жылы туған. Әке жолымен Марат Мәскеуде білім алып, 1986 жылға дейін, өзі оқыған оқу орнында кафедра Электр тоғын қолдану бөлімінде қызмет істейді. Осы бағытта аспирантураны аяқтап, диссертация қорғап, химия ғылымының доктор атағын 2014 жылы алды. Қазақстан Республикасы және Халықаралық Академия мүшесі. Бүгінгі таңда Астана қаласында жоғарғы лауазым қызметі білім ошағын басқарады. Кіші ұлы Арыслан 1966 жылы туған. 1988 жылы Мәскеуде оқып, заң қызметкері атанды. Заң орындарында қызметін абыроймен орындауда. 1997 жылы Парламент мәжілісінде халықаралық кеңесші. 2002 жылы Астана қаласы Қазақстан-Ресей университетінің ғылым орталығының проекторы.

Өзім білетін Бике жері Молдахмет қыстауынан шыққан Қазақстан еліне қызмет жасап жатқан азаматтарды тізіп шықтым. Бұл ағаларыңның бауырмалдығы бір-біріне деген туыстық көмегі бүгінгі жастарға үлгі-өнге болады деп сенем.

Шынтеміров Самат Қабдолұлы

Тірі жүрсе елімнің біртуар, елге жанашыр азаматы болатын еді. Мектепте бірге қызметтес болдық. Қолынан келгенін аямайтын, жүрегі дархан, ісіне адал азамат еді. 1997 жылы ойламаған жерден қалаға көшем дегенде қаражатым квартираға жетпей тұрғанда, өзінің қалаға көшуге жинаған ақшасын, қыйналып тұрсыз мен берейін деп алдыма қойғанда не дерімді білмей қалдым. Ел азаматының осындай қамқорлығын қалай жазбайын. Артынан айтқан уақытында ақшаны санап апарып бердім. Аналық ақ батамды беріп, ризашылығымды білдірдім. Артынан қалаға көшіп, акиматқа қызметке орналасты. Қазақ тіл қоғам ұжымының инспекторы болып, тіліміздің дамуына, көше атын өзгерту жұмысына белсене араласып, онамастикалық қолдау бойынша талай көше аты марқұм Саматтың бастамасымен, қазақ болып қалыптасуымызға еңбегі сіңген асыл азаматтарымыздың есімі берілді. Көше аралап тактайшадағы қате жазылған сілтемелерді тексеріп жүргенін көріп, еңбегің еселеніп биіктен көрін-деп марқайып отырушы едім. Өмірден ерте озғаның жанымды қатты кейітті. Тірі жүрсең алар асуың биіктей беретін еді. Өттең. . .

Еңбегі еленіп халқының сый құрметіне бөленіп жүрген азаматым Қасмақасов Досым Жағыпарұлы, Жұсыпов Төлеген

Сапарұлы, Ділдебаев Жаңғали Баракпайұлы, Қазиев Қуат Қайырбекұлы, Бейсенбаев ағайынды Әлім, Айдар Ақатайұлы, Нұрмағанбетов Сайлау осы аталған елімнің еңбегі еселі азаматтарына айтар алғысым шексіз. Ел көркеюіне жұмыла күш біріктіріп, болашақта елімнің жаңарып өркендеуіне үлестерін қосса нұр үстіне нұр болар еді

Еспембетов Кеңес Жәңгілеуұлы

Бескөл ауылында тұратын 89 жастағы нағашым өзінің айшықты өмір жолын баяндап берді. 1936 жылы 19 мамырда Мамлют ауданы Калугин селолық советінің Бесқамыс ауылында дүниеге келген. Туған әкесі Смағұл Әубәкірұлы анам Қорлығайын Аққұлқызымен дәм-тұздары жараспай 1945 жылы айрылысып, Жәңгілеу Еспембетұлына

тұрмысқа шығып, Ленин ауылына көшіп келдік. Қорлығайын апаны көрдім жақсы адам еді, мүрдесі қазіргі Астана қаласы Молодежный ауданы, қаланың ортасындағы үлкен қорымда. Нағашым балалық шағым өскен ауыл мен үшін жанға жайлы, көзге қуаныш берген абзал ел. Бала күндерім екінші әкем Жәңгілеудің ұясында өткендіктен туған ауылымдай болып ерекше жақсы көріп кеттім. Бала күннен болашақты зерлеп, ағайын-туғандай болып кеткен, замандастарды еске алам. Мен осы Ленин колхозында 13 жасымнан жұмыс істеп, колхоз болып қалыптасуына еңбек еткен жанмын. Лобагрейкада погонщик, ал соңынан комбайында істеп, шөп машинасымен шөп шаптық, көпене салдық, ат тырнауышымен шөп жинап, шөп үйдік. Лобагрейкада Қаликен Нұрмағанбетұлы отырып, ал маяның үстіне шөпті Нұрғали мен Нұрманғали екеуі әперетін, мені маяның төбесіне шығаратын еді, себебі жақсы ұштайтын едім, маяға жауын суы өтсе шөп шіріп кететін. Мені еңбекке баулып жақсы көретін, еркелетіп колдарынан келген

жақсылығын аямаған ағаларымның бірі жездем Аскер Жанмурзин. Жездем тракторист болып Униварсамда істеді, кәсібі шөп шабу, тырнауышпен кірелеу, трактор арбасы тіркеледі де, пішен өздігінен тиеледі, пішен сосын мая болып үйіледі. Комбайыннан өгізбен астық тасыдық. Нурила, Оркен атты қыздармен бірге, олар менен төрт-бес жас үлкен болатын. Оқу-білім бұлағы, білім өмір шырағы дегендейін еңбекпен араласып жүріп, 1953 жылы Ленин жеті жылдық, Баян орта мектебінде бірге оқыған Мырзан, Сайран, Сәкен, Күләш, Жібек кластастарды еске аламын, 9–10 сыныпты қаладағы Калинин атындағы орта мектебінен тәлім-тәрбие алып бітірдім. 1965–1967 жылы Петропавлдағы ауылшаруашылық техникумның бугалтер бөлімін аяқтадым. 1968–1997 жылдары Аманкелді, Заградов, Торанғұл, Ленин совхоздарында бас бугалтер болып қызмет атқардым. Осы жылдары білімді Целиноград қаласы ауылшаруашылық институтының экономика бөлімін тәмамдадым, Ұзақ жылдар бойы жасаған қызметім бағаланып, мақтау грамоталарымен, медалымен марапатталдым. ВДНХ СССР көрмесіне қатыстым.

1973 жылы Социалистік жарыс жеңімпазы.

1976 жылы Еңбек Ардагері.

1941–1945 жылы Жеңістің 60, 65, 70 жылдығы медалымен.

2012 жылы Құрмет белгісі.

Тәуелсіз елге 20 жыл.

Ауылшаруашылығы Ардагерлер ұйымының қоғам мүшесі.

2013 жылы Құрметті Ардагер.

Асыл жарым Жібек Құрманғалиқызымен 1958 жылы шаңырақ құрдық. Биязы да, байсалды, кішіпейіл қарапайым, істеген ісіне ұқыпты, тиянақты, орнықты мінезі, терең ойлы жарыммен 64 жыл тұрып, мезгілсіз келген ажалдан 2021 жылы 25 қарашада дүниеден өтті. Жібегім бала тәрбиесінде, ұрпақ ұлағатында алар орны, атқарар қызметі ерекше болатын. Жұрт қатарлы өмір сүріп 2 ұл, 2 қыз дүниеге әкеп жақсы тәрбиеледік. Үлкен ұлымыз Хасан көздігіп қайтыс болды. Ұлым Думан 1960 жылғы. Петропавл пединститутының филология бөлімін және Мәскеу қаласының

заң акедемиясын тамамдап, қазіргі Есіл, Шалақын, Қызылжар аудандрында прокурор болып қызмет атқарды. Бүгінгі таңда демалыста полковник юстиции. Зайыбы Ғалия Смағұлқызымен отбасын құрып, Раушан, Олжас атты балаларына жақсы тәрбие-білім беріп өсіріп ер жеткізген асыл жандар. Олардан бес немере сүйіп отыр. Қыздарым Айман, Шолпан қызметте, отбасы немерелерімен бақытты. Келініме ризамын бақытты кәрілік сыйлаған. Шөбере көрген нағашым балаларыма, немерелеріме ризамын деп сөзін аяқтады.

Мұқанов Берік Әлімжанұлы

Шәкіртім Беріктің кішкентайынан алғыр, оқуға зеректігін, өмірге деген көзқарасын ерекше бағалап байқаушы едім. Қателеспеппін ел қамын ойлаған азаматым, бүгінгі жастар тәрбиесіне аса назар аударып, білім мен ғылымды бірінші орынға қойыңдар деп уағыз айтып жүреді. Өзім соған риза боламын. Дініміз, салт-дәстүрімізді жоғалтпай сақтап біліммен қарулану керектігін

түсінікті етіп заманауи тақырыпта әңгімелеп жүрген имамдардың бірегейі. 2005 жылы намазға жығылып, Қызылжар мешітінде 3 ай имандылық сауатын ашып, білімі жоғары деңгейде бағаланып, мүфтияттан келген имам сараптамасынан үздік өтіп, Жамбыл ауданы Баян ауылында Абай заа мешітінде 15 жыл имам қызметін атқарып жүріп, Алматы қаласындағы Ислам университетін сырттай бітіріп, ислам хатип мамандығы дипломын алған. 2015 жылы муфтидің бұйрығымен Қызылжар ауданы Соколовка ауылы Рахман мешітінде имам болып 10 жыл еңбек жасауда. Әкесі Әлімжан ағайдан алған тәлім-тәрбие әсері болар, мұсылман жолына түскені. Білікті сауатты маман иесі. Жұбайы Сәулемен 3 қыз, 1 ұл тәрбиелеген ұлағатты отбасы. Үлкен қызы Ақнесіп жолдасы Русланмен бірге 3 бала, Замира мен Тұрғын 2 бала тәрбиелеп қалада тұрып жатыр. Ұлы Мақсат коледжді аяқтап, әскери борышын Қарағанды қаласында өтеуде. Жиен немерелері Ислам, Имран, Ибрагим, Бақдәулет. Олар қазақ Аль-Фараби мектебінің 4-3-1 сынып оқушылары. Үлгі алатын аға-жеңгем Теміртас пен Ләззәт Кондратовка мектебінде мұғалім. Ағам Бектас теміржолшы, жеңгем Әлия қазақ тілі мен әдебиет пән мұғалімі. Серік ағам, Теміртас інім қалада тұрып жатыр. Әулетімізбен тату-тәтті өмір сүріп жатқанымыз арамыздағы түсінік, сыйластық деп отырады. Ал өзім осындай ісіне адал иманды шәкіртке білім-тәрбие бергенімді мақтан етем. Артымда қалған ізім. Аман-есен жүрсін шәкірттерім

Оспанов Мағзұм Оспанұлы

Оспанов Мағзұм Бике елінің тумасы, Қыдырдан тараған ұрпақ. 1912 жылы Солтүстік Қазақстан Облысы Көтенбай қыстауында дүниеге келген. Еліміздің колхоз болып қалыптасуына 17 жасынан аянбай еңбек еткен. Ел басқарған ағасы Бейсенбайға көмектесіп көмегін аямаған. Ашаршылық кезінде ел ағалары Махамбет, Мырзағамел, Көшеғалин Аскермен бірге, бабамыздың басқаруымен, ішере асы болмаған отбасыларына көмектесіп,

елді ашаршылықтан аман алып қалған дегенін жоғарыда есімі аталған аталарымнан естіген болатынымын. Тарихтан білеміз коллективизация деп жасанды жолмен шаруаның малын тартып алып, сойып шаштылар өз елдерінде завод, фабрика салдырғанын. Міне осындай заманда ағаларымыз барымталап, олардың ауылдан алған малдарын, ізіне түсіп, жасырын барып сойып, етін мал терісіне орап, құдыққа салып кетіп, ел азаматтарына хабар берген, осындай жерде құдықтан алындар-деп. Осындай айла арқасында ел ашаршылықтан аман қалған. Аскер

Қызы Сара

ағамыздың марқұм баласы Мәлгаждармен бірге ойнап, сыныптас болдым. Ағамыз ұзын бойлы сабырлы кісі еді. Досына қарап жігітке баға бер деген халқымыздың дана сөзіне сүйенсек, Мағзұм ағамызда сондай жақсы адам болған ғой. Ағалардың ерлігін ұрпақ білу керек. Сүйген жары Ұмсынтай Ахметбайқызымен отбасын құрады. Бақытты күндері көп ұзамай 1943 жылы соғысқа аттанып, қан майданда жараланып елге оралып, ем-дом алып, жазылған соң 1945 жылы тағыда майдан шебіне шақыртылып соғысқа аттанады. Сол кеткеннен 1945 жылы Берлинге кірген, хабарсыз кеткендер тізімінде деген хат келеді. Асыл жанды атамыздың көз нұры Оспанова (Жантілесова) Сара Мағзұмқызы Ленин (Бике) ауылында 1945 жылы 17 қазанда дүниеге келген. Бүгінгі Мағжан Жұмабаев атындағы педогогикалық училишені аяқтап, 35 жыл шәкіртке білім мен тәрбие берген апамыз Петропавл қаласындағы 12 мектепте және Акқайың ауданы Иванов мектебінде қызмет жасаған Ардагер ұстаз. Менің кіші қызымның анасы, құдағиым Малгаждарова Мағрипа Хайдарқызы Сара Мағзұмқызынан білім алдым, керемет білім мен тәрбие берді деп мактанып отырады. Ұстазға осыдан артық бақ бар ма? Екі қыздың асыл анасы. Махабат

есімді қызы (Қызылжар) Петропавл қаласында тұрады. 1976 жылы 26 қазан айында туған. Лира Бахыт 1981 жылы 20 қарашада туған. Бүгінгі күні 2018 жылдың тамыз айынан бастап Алматы қаласында анасымен тұрып жатыр.

Отты жылдардан естеліктер

Біз соғыстың ауыр да азапты да айтып болмас қасіретті жылдарында дүниеге келіппіз. Өзім қырқыншы жылы туыппын. Ауылдың азаматтары майданға алынғанда еңбектеп жүрген бала екенбіз. Ауылдың алып азаматтары соғысқа кеткенде, аялы аналарымыз солардың орнын жоқтатпай бар ауыртпалықты мойымай мойындарына алыпты. Елдің еңіреп жүріп, бәрі де жеңіс үшін, майдан үшін, соғыста толарсақтай қан кешіп жүрген азаматтар үшін-деп күндіз күлкі, түнде ұйқы көрмей қатулы қабақтары егістікте болғанын ес білген кезде білдік. Әкесі соғыстан жаралы келіп, дүние салған ауылдас ағайынымыз, колхоздың өгізін бағып жүріп зарланып өлең шығарады екен.

Үш жетім артта қалдық балапандай
 Күніміз алдымызда әлде қандай
 Әлде кім шыбығынын астына алад
 Бір кезде өсіріп ед жел қакқызбай
 Қабдөштің ағасы Қайролла деген
 Бала күнімізде осы өлеңді айтатынбыз.
 Әскерге елден жеке бұрын бардық
 Жыл-жарым лейтинанттық білім алдық
 Қалмайтын жан-жолдасым

Көмусіз айдалада қайда қалдың - деп зарланса, қан
 кешігіп жүрген жолдасы

Қыйылып қасың, төгіліп шашың
 Отырса ойнап жан
 Жайнаған гүлдей, сәуелі күндей
 Ұмытар кім бар сені
 Қайтамын елге, іздеме сен де

Жеңіспен күте бер мені - деп аңсаған жүрек
 біріне-бірі тоқтау айтады. Елдің еңсесін езген бес жыл қанша
 шаңырақты шайқалтты. Қанша ер азамат майдан даласында
 қалмады ма. Таң сәріден тұрып егін даласы, көктемде
 дала қоласында шөп уақытында, мін орағында, күзде жас
 келіншектер еңбек етті ғой. Тоя жейтін нан аз, жылы киім
 жоқтың қасы. Ділдабаева Алтынке жуырда дүниеден өтті. Ерен
 еңбегі бағаланып стахановка деген медальмен марапатталған.
 Нұрмолдина Шарипа, Кенебева Орынбасар, Оспанова
 Разия апай, Жұсыпова Кәмел, Зәйни тәте, Устемирова Рәш,
 Қаржаубаева Жамал, Жиенбаева Нағи, Жұнұсова Фаузия,
 Жайсанова Шәрбан есімдері ел есінде. Осы адамдардың қазір
 ұрпақтары бар, өздерінің бірі жоқ, дүние салды. Өздері қажып
 жүрсе де әр түрлі оқыйға жағдаятына тап болады. Көкенайдың
 шешесі Жамал дегенің шалы Уткин деген жерге астық тасиды
 екен. Еңбек күнде алған бидайдың, бір пұтын бөлек қапқа салып
 ала кетіпті. Сатып жаңа фуфайка аламын дейді. Келетін күнінен
 кешіккен шалына көрші абысынына Жамал барып құмалақ

салғызады. Сонда абысыны міне ат басын тіреп келіп тұр жол түсіп-дейді. Сонда шешеміз Жамал анықтап қарашы жеңеше, үстіндегі ескі ме, әлде жаңа фуфайка ма-депті. Сонда әркім өзінің көмегімен астық таратады екен. Уткин дейтін жерге Шәрбан, Нәжім, Қастеу үшеуі биелерімен таңертең шыққаннан жаңбыр толастамай үшеуі малмандай су болыпты. Шәрбанның сол жақта таныс кемпірі бар екен. Астықтан құтылған соң, әлгі үйге келсе, кемпір дөңгелек шәңгідейді пісіріп тұр екен. Сонда Шәрбан апамыз шәңгінің біреуін ортаға бөліп жанындағы екеуіне береді де, біреуін өзі жеп алады. Пәуішке молодес-деп кемпірді арқаға қойып, прошлый год жирен бие-деп тағы біреуін өзі жеп, біреуін екеуіне бөліп береді екен. Сонда анау екеуі аллай білмейтіні жоқ орысшаға жетік майлы шекше айналдырды-ау кемпірді-дейді екен. Прошлый год жирен бие дегені, былтыр жирен биемен кемпір боқ төгіп алыпты. Аналарымыз далада, боранды күні аласа үйдің үстімен қар жүріп кетеді. Пар өгізбен колхоздың малына шөпке кетеді, сіреңке жоқ, от жаға алмай бүрісіп отырамыз-дейді Бейсенбаева Дариха. Мұржадан сөйлесіп көршілерден шала әлде шоқ әкеліп от жағамыз. Міне осылай от тұтатамыз, ауыртпалықты көп көрдік –дейтін марқұм. Өзім аттаған босағадан соғысқа төрт азамат аттанып, елге оралмаған. Айғожин Саду, Айғожин Қамас, Айғожин Сағынбай, Дилдабаев Сағындық. Алғашқы үшеуінің шешелері жалғыз қалып отыр ғой бір үйде. Кейін менің ата-енем қолдарына көшіріп алған. Саду деген үлкен ұлы жалғыз қалған анасына, ауыл-аймаққа өлең жолдапты.

Әуелі сансыз сәлем апа жаным
 Жаралды не қып менің жаным
 Жақсы жоқ жаман айтпай деген дейін
 Кешіре гөр ақ сүтінді тапсырғаным
 Жан анам жиі көрем түсімде
 Жүресің уайымдап бір пішінде
 Анашым жалғыз қалған еске түссе
 Аяқты баса алмаймын көп ішінде-деп қайғысын

айтады. Жалғыз соған түскен ауыртпашылық, сонда да әркімнің өз қайғысы бар ғой. Ұрпақсыз қалды олар. Бізді соғыс ерте есейтті. Балалық шағымнан шай құйып, бір тілім нан алып тырнауышпен шөпке бардым. Шалағай дегеннің соңында мен, Құсни дегеннің соңында Кәштай. Олар айырмен өгізге шөп артады, біз солардың артынан тырнауышпен жинаймыз. Екі бригада болып шөп үйеді. Бір маяшы Нұрманғали, біреуі Нұрғали. Бәріміз таңертең барамыз, кешке өгізбен үйге келеміз. Еркелетіп қойған аты Кәштай, әйтпесе ол да Күлбаршын. Жетінші класты бітірген соң, көктемде сеялкаға бидай апарамыз. Бричкамен екі өгіз, трактор қай жерде тоқтаса соған апарып салу біздің міндетіміз. Қазір бункермен салады ғой, ол кезде елу үшінші жылдары, біз егіс даласында тұқым тасығанбыз. Содан екі жыл колхоз, совхоздың қазанында бірге қайнадық. Сахманшы, одан кейін еңбек кітапшасы елу сегіз деп жазылды. Отыз екі жыл еңбек жасадық. Шешем Кәмел кішірек бір табананды бірдей етіп, Абай деген ініме, бір бөлігін Күлай деген апама, сосын маған. Мейлің бірақ же, мейлің ертең же келесі уақытқа дейін жеткіз-дейтін. Сонда біріміздікін, біріміз ұрлау дегенді білмейміз. Бір-бір жұмыртқа берсе жегеннен иіскегеніміз көп болатын. Қазір тәубә Аллаға шүкір, алты бала тірбиелеп өсірдім. Алды институт бітірді. Бәрінің қолында диплом, тек қана балалардың әкесі Барақпай орталарында жүре алмады. Оқыймын дегенді тоқтатпай тура жол сілтеп адам қатарына қосып еді. Өзім үш ұл, үш қыз тәрбиеледім-деп жазған марқұм Күлбаршын апатайымның газетке 2012 жылы шыққан мақаласын толықтай жаздым. Ортаның гүлі, той думанның сәнін келтіретін апатайым 2021 жылы 81 жасында дүниеден озды. Жаны жанатта болғай.

АЛТЫНШЫ БӨЛІМ

ҰРПАҚ ЕСТЕЛІГІ

Жанар Сейілбекқызының естелігі

Шежіре. Қазақ жолымен айтатын болсақ, әкеміз Сейілбектің руы Керей, кәзір әркім өз руларын мақтауға құштар, біз ондайдан аулақпыз. Тек қана Ұлы үйсін Төле бидің мына сөзін еске ала кетуге қақымыз бар деп ойлаймыз:

Асыл тусаң – Керей бол,
Үш қазаққа мерей бол,
Уақ болсаң – Шоға бол,
Айыр болсаң – Доға бол.
Арғын болсаң – Алтай бол,
Найман болсаң – Матай бол.
Байұлы болсаң – Адай бол,
Үйсін болсаң – Ботбай бол.
Бұл алтауы болмасаң –
Қалай болсаң – солай бол.

Төле бидің тек шындықты айтқан, әділетті адам екендігіне ешкімнің таласы жоқ. Оның Керейді ала бөтен мақтағанына карағанда, бұл ата ұрпағының адами қасиеттері, ел үшін жасаған өрелі істері мол болғанға ұқсайды.

Керейдің ішінде Бике, Бике әжеміздің аты, атамыздың аты Өлтезер. Өлтезердің Қадыр, Қыдыр, Кенже, Малай деген

ұлдары болған. Біздің атамыз Қадыр. Қадырдың Тумабек, Абілмәжін, Құдайберген, Ақмырза, Орман деген балалары болған. Біз Бике Ақмырза болып таныламыз. Ақмырзаның Манақа, Таймас, Жиде, Ақкөбек, Жанкөбек, Қорабай, Қойбағар, Көпей деген балалары болған. Біздің аталарымыз Көпей деген кісі болған. Көпейдің Мақат, Белгібай, Жиенбай, Елубай, Есенәлі, Есенбай деген балалары болған. Біз Елубайдан тарағанбыз. Елубайдың Мұқыш, Рамазан, Шамақ, Манақа деген балалар болған. Аталарымыз Шамақ деген кісі болған. Шамақтың Өске, Мұсабай, Салқабай, Алқабай, Жолан, Дамсабай деген балалары болған. Мұсабайдың төрт ұлы болған: Аяш, Аяпберген, Жақып, Жақия деген. Аяштың балалары – Сауытбай, Қаймолда, Сауытбайдың баласы Сұраған деген кісі болған. Сұрағаннан Әміржан және Батыржан деген екі ұл болған. Қаймолданың немересі Нұрақан. Жақыптан Шапен деген жалғыз ұл болған, Шапеннің де жалғыз ұлы болған, есімі Бәккен. Шын аты (Баймұхамбет), одан екі ұл: Кеңес, Өндіріс деген. Жақия деген атамызда ұл бала болмағандықтан Жолкен деген жиенін асырап алған.

Біздің атамыз Аяпберген деген кісі болған, Аяпбергеннің жалғыз баласы Нұрмолда, одан біздің әкеміз Сейілбек. Сейілбектен Серік, Бекболат.

Серіктен – Ерлан. Бекболаттан – Нұрболат, Нұрбай деген екі ұл. (Нұрмолдин Серік Сейілбекұлының жазып бергені)

Орта жүз. Керей (Абақ-Керей)

Керейден біздің жакта – Көшебе – Сибан, Балта, Еменәлі.

Еменәліден тараған – Алдай, Қантай, Дәулетімбет, Бике – Өлтізер.

Бике шешеміз, авторитетті кісі болған. Атамыз Өлтізер.

Өлтізерден тараған – Қадыр, Қыдыр, Кенже, Малай.

Қарақожадан тараған – Атанбай, Итжан.

Итжаннан тараған – Мәскеу, Тоғанбай.

Мәскеуден тараған – Беген, Садуақас, Қасмақас.

Қасмақастан тараған – ең үлкен баласы Жақсылық, сосын

менің анам Күлжәмила, Жағыпар нағашым, Қали нағашым, Бикен апатайым.

Малайдан тараған – Акмырза, Орман.

Акмырзадан тараған – Манака (батыр – мерген), Таймас батыр, Жиде, Аккөбек, Жанкөбек, Қорабай, Қойбағар, Көпей.

Манакадан тараған – Шамақ, Егіз, Байтелі, Жантелі, Күнжан батыр, Үміт.

Шамақтан тараған – Өске, Мұсабай, Салкабай, Алкабай, Жолан, Дамсабай.

Мұсабайдан біз тараймыз – Аяш, Аяпберген, Жакып, Жакия.

Аяштан тараған – Сауытбай, Қаймолда.

Сауытбайдан – Сұраған.

Сұрағаннан тараған – Өмір, Батыржан.

Аяпбергеннен – Нұрмолда бапам.

Нұрмолда бапамнан – Сейілбек бапам, менің Күлзипа апатайымды бауырына салған, фамилиясы Нұрмолдина болған.

Сейілбек бапамнан – Серік, Бекболат.

Серіктен – Ерлан.

Бекболаттан – Нұрболат, Нұрбай.

Жакыптан тараған – Ебінияман, менің атам Шәпен.

Ебінияманнан – Қаһарман (1949 жылы қайтыс болды)

Шәпен атамнан – әкем Бәжкен.

Бәжкеннен – Күлзипа апатайым (1953 жылы қайтыс болды), Сара, Кеңес, Күлкән, Өндіріс, Жеңіс, Қайрат, Кенжеболат.

Кеңестен – Бибигүл, Данияр, Жанбақыт, Мәдина.

Даниярдан – Алима, Арслан, Эльдар.

Өндірістен – Шыңғыс.

(Жакыпов Кеңес Бәжкенұлының жазып бергені. 22. 08. 2017 ж.)

Бәжкен тәтем мен Күлжамила апамызды бүкіл Ленин ауылы аяғынан тік тұрып сыйлап еді. Тәтем таң атпай ауылды бір аралап, әркімнің жағдайын біліп шығатын. Ол ақылымен бүкіл ауылды асырады десек артық айтқандық емес. Біздің үйге міндетті түрде күніне бір рет келуге ерінбейтін. Есіктен кіре өзінің кісіге тиісе сөйлейтін мінезіне салынып, ана қойларды неге

бос жібергенсіңдер, биенің тізгінін неге қысқа байлағансыңдар, жемнің қақпағын неге жаппағансыңдар, ларды неге алып кетпейсіңдер деген сияқты ескертулері таусылмайтын. Онын жүрген жерде бәрін бақылап, шатақ іздеген сияқты көрінетін өткір де шегір көздеріне тура қарай алмай, жұрттың бәрі жайдан – жай қыбыжықтап, өздерін кінәлі санап, тайсақтап тұратын еді. Қанша адуынды болса да Күлжамила апамыздың өзі тәтемнің жанында үні шықпайтын. Мыннан бір туатын ондай кісілер қазір жоқ қой. Жарықтықтардың жандары жанатта болсын деп тілейміз. Осы тәтем мен апамыздан Кеңес пен Өндіріс деген екі ұл қалды. Кеңес ағатайымыз Алматының өзінде тұрса, Өндіріс Алматыға жақын жердегі бір ауылда тұрады. Өмірлерінің соңғы күндерін Бәжкен тәтем мен Күлжамила апамыз Алматыда Кеңес ағатайымның қолында өткізді. Жаз болса бізге үнемі посылкамен жәшік – жәшік Алматының апортын салып тұратын. Оны мамам туыстардың бәріне ауыз тисін деп таратып, жеткізетін. Бала кезде жеген сол алманың дәмі әлі күнге дейін ауыздан кетпейді. Өздері қандай үлкен, тұрған жерін түгел алып кететін иісін айтсаңшы. Бәжкен тәтем мен Күлжамила апамызды Қаншайым жеңгеміз хан көтеріп, күтудей-ақ күтті. Қайтыс болған соң оларың екеуін де ақ киізге орап, арулап, ауылға әкеп қойды. Бертінге дейін бізді Алматыға оқуға жібергенде папамыз Кеңес ағатайымды арқаланып отырушы еді. Облыстық энциклопедияға шыққан Кеңес ағатайымыз туралы кітаптың 229-230 беттерінен алынған қысқаша мәлімет.

Кеңес ағатайым мамамыздың жылына келгенде математикадан түрлі жарыстарға қатысып, жүлделі орындар алып жүрген Нұрболат пен Нұрбайға естелікке осы кітабын қалдырып кетіпті. Былтыр оқу бітіргенде Нұрбайды осынша Алматыға оқуға шақырып еді, Бекболат алыс деп жібермей қойды. Нұрбай қазір өзіміздің қаладағы университетте информатика факультетінде, бірінші курста, грантта оқып жүр. Ал Нұрболат Қарағандының дәрігерлік университетінде үшінші курста, грантта оқиды

ДЖАКУПОВ Кенес Баксанович (р. 1942, с. Ленино ныне Жамбылского р-на Сев.-Каз. обл.) — ученый, д-р физико-матем. наук (1990), проф. (1991). Окончил Томский гос. ун-т (1966). В 1966–69 аспирант Вычислительного центра СО АН СССР,

с 1970 ассистент, преподаватель, доцент, проф. КазГТУ им. аль-Фараби. Осн. направление науч. деятельности — область механики жидкости и газа, вы-

К. Б. Джакупов

числительной математики. Автор 65 публикаций, в т.ч. 2 монографий.

Соч.: Численное моделирование аэродинамики и процессов горения в точных и технологических устройствах. А.-А., 1988 (соавт.).

...из главного казана страны из под критического удара: мой, всё по закону, а с другой - чтобы не обидеть и не запятнать достойную славу! Пару слов о необходимости вернуть

На всякого Стокса найдется Джакупов

Казакстанский ученый опроверг маститого британского коллег

Профессор кафедры механики КазГТУ 66-летний **Кенес ДЖАКУПОВ** (на снимке) назвал ошибкой в формулах, которыми пользуются ученые всего мира уже полтора века. Наш ученый доказал некорректность целого ряда теоретических положений механики сплошной среды - одного из важнейших направлений современной физики.

Не будем вдаваться в сложные научные подробности. Скажем лишь, что профессор доказал ошибочность знаменитых в математических кругах уравнений Навье - Стокса, опубликованных английским физиком Стоксом аж в 1845 году! Эти формулы были фундаментальными уравнениями гидродинамики, жидкостей и вязкоупругих газов. Международное научное сообщество обильно: оно готово выплатить миллион долларов тому математику, который найдет един-

ственно решение из множества, которое значительно проще и изящнее правых.

«Был бы стоишь стоишь лет в области внимания на эти уравнения и заметил, что они дадут то, - надрывшись, что ли, - рассказывает Кенес Джакупов. - В течение 30 лет я искал доказательства, рылся в литературе, обращался к мировым светилам, но так и не нашел ответа. А потом, внезапно, Бог ниспослал решение. Я стал глубже копаться и нашел ошибку уравнения в корне - в гипотезе. Оформил все в научный труд, стал выступать на семинарах, международных научных конференциях. Специалисты высказывали мне и... благодарность. Конечно, Стокс - великий ученый, но математика - упорная вещь, она опровергает фактами. А мои доказательства строгие.

Кстати, формулы Стокса применяются для решения многих прикладных задач в области горения, аэродинамики, добычи нефти и даже строительства ТЭЦ. Теперь ученым-физикам Джакупова будет забавнее заглядывать в компьютер, в которые расчеты станут более точными.

Виктор БУРАНИ,
Юлия Вильямовна
ТЮТЯКОВА, Алматы

РЕП-ИНСТИТУТ МАТЕМАТИКИ, ИНФОРМАТИКИ И МЕХАНИКИ
КОМПЕТ ПРО НАУКУ ПРИ МИНИСТЕРСТВЕ ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН

К.Б.Джакупов

КОРРЕКЦИИ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПАРАДОКСОВ МЕХАНИКИ СПЛОШНОЙ СРЕДЫ

Нурболат мн Нурбага
...ах ушарган и таска
...таска термин: Нурболат-баи
...сидит аялалар, басканды баи
...Сейсен-баи мн сизге зирек,
...уба ит баи баи дур,
...серик аялалар таска сандарик,
...таска таска дур, таска таска
...озерин баи-баи-баи-баи-баи-баи
...баи-баи-баи-баи-баи-баи-баи-баи
Атаскыс
12.03.2011

ЖАНАРҒА ЖАС ТОЛАДЫ

Құрметті редакция!

Мен 12 қаңтарда басылған «Сарғайған сағыныш» атты мақаланы оқып өте зор толғаныста болдым. Менің нағашым, шешемнің туған ағасы Шеген Сүтерұлы 1941-ші жылы майданда шәйіт болды. Ол кісі Ленин ауылында колхоздың басқармасы болып қызмет істеген.

«Солтүстік Қазақстан» газетінің әр санын асыға тосып отырамыз. Әсіресе «Сыр сандықты», өз өңіріміздегі батырлар, ақындар туралы әңгімелерді қызығып оқимыз. Менің Шеген нағашым да майданнан үш бұрышты хаттар жолдап, жүрегін жарып шыққан өлеңдерін жолдап тұрды.

Біз жас кезімізде сол өлеңдерді жаттап өстік, жиын кештерде айтып жүрдік, үлкендер көзінен жас сорғалап тыңдап отыратын. Сіздерге Шеген нағашымның бір өлеңін жіберіп отырмын. Әрине бүгінгі талаппен қарасаңыздар көркемдігі кенде болар. Бірақ, бұл жаңбырдай жауған оқ астында окопта жатқан жауынгердің елді сағынған көз жасы, туған жерге махаббаты емес пе?! Тетелес достарын, ауыл адамдарын, жаңадан көшіп келген неміс, ноғайларға дейін тізіп бақұлдасқандай болыпты. Қазірдің өзінде, қаншама жыл өткен соң, біз осы өлеңді жатқа айтсақ жанарымыз жасқа толып Шеген нағашымыздың дауысын естігендей боламыз.

Менің ойымша, бұл хаттар соғыс кезіндегі ерліктің бір белгісі болуы тиіс. Жаумен арпалысып жүріп, елін сағынған, сол сағыныштан қайрат-қуат алып, жауға қарсы құлшына ұмтылған ерлерім-ай десейші.

Ел сағынып ұйықтамаған аландығым,
Ойласам ол да менің надандығым.
Құрметтеп, қошеметтеп аттандырған,
Жер-сумен елге жазған амандығым.

Жасымнан туып өскен ел аман ба?
Өтетін нелер асқар бел аман ба?
Жайылған колхоз малы су ішетін,
Құрғақ көл Суат көлдей көл аман ба?

Өсірген тәрбиелеп ел аман ба?
Жасы үлкен аға-жеңге бәрі аман ба?
Кейінгі інілер мен қарындастар,
Қария жасы жеткен кәрі аман ба?

Егін егіп өнім алған дала аман ба?
Колхозшы мен колхоздың малы аман ба?
Ауру-сырқау өлімнен жаман аттан,
Тік басқан аяғынан жан аман ба?

Сахара кең далада болған едім,
Байлық пен мәдениетке толған елім.
Ақсатпа шамаң келсе науқыныңды,
Кешегі қызығыңда болған едім.

Баскарып байлығыңды жүрген елім,
Қызығын мәдениеттің көрген елім.
Екпіндеп, көктем егіс дайындығын,
Еңбекке тәртіппенен өрген елім.

Артында ел қалды деп сенген елім,
Бақытты шат тұрмысқа енген едім.
Колхозды гүлдендіріп көтере бер,
Партия тура жолды берген елім.

Байлықты еңбекпенен тапқан елім,
Шалқытып сахарада жатқан елім.
Болғанда бірің әсем, бірің шешен.
Бәріне өз балаңдай жаққан елім.

Әуелі туып-өскен жерді айтам,
Өсірген тәрбиелеп елді айтам.
Бауырлар, бәрінді сағынамын,
Аттарыңды атап бас-басына сәлем айтам.

Сәлемде Қыздар, Әшім, Мәкентайға,
Сүлеймен, Нұрахмет, Бейсенбайға.
Бірімжан, Байжұман, Қазі, Шери,
Бәріңе дұғай сәлем Балтабайға.

Сәлемде Жантілеу, Жансейіт, Нұрмолдаға,
Жетен, Шәпен, Көшебе, Мұздыбайға.
Әрін, Қокаш, Мұхамеджан, Төлеппенен,
Сәлем жаздым бәріңе, Жакып аға.

Сәлем де Маяк пенен Молдабайға,
Әбдірахмен, Есімғали, Қаратайға.
Аюкігіт, Қапан, Рамазан, Шәріппенен,
Тәйкен мен Әбілғазы, Ділдебайға.

Сәлем де Әбіл, Саукым, Омар, Нұртазаға,
Баймұқан, Көшімбай мен Әміре аға.
Молдахмет, Молдаш, Тәжібай, Сенбайменен,
Сізге сәлем Сәку мен Бейсен аға.

Сәлем де Құсайын, Тілеуімбет, Баймолдаға,
Айтмағанбет, Бірім, Қабдіраш, Шапак, Шаймолдаға.
Мұхамеджан, Қабдол, Бимұқан, Қайырменен,
Сәлем жаздым бәріңе Бимолдаға.

Сәлем де Мұса, Тайжан, Қожахмет, Бөлекеме,
Нұртаза, Исағұл мен Көсекеме,
Нұрахмет, Қасым, Сәрсенбай, Раймыбек,
Сәлем жаздым бәрің Өсекеме.

Сәлем де Маханбет пен Жанкелжанға,
Байкенже, Уәли, Бәтес, Серғалиға.
Кәбес, Кәкен, Нұрғамыс, Қаймолдамен,
Сәлем жаздым бәріңе баршаңызға.

Сәлем де Жағыпар, Бүркен, Сағымбай қос Сыздыққа,
Жәкен, Сұлтан, жастықпен бізді ұмытпа.
Жанмұқан, Тұрғын, Біржан, Молдаш, Есімғали,
Түгел сәлем бәріңе Сағындыққа.

Сәлем жаздым жасы үлкен ағайынға,
Бәріңді қолдаушы едім маңайыңда.
Екі жыл дәмдес болған жаңа бауыр,
Сәлем де үй басыңа ноғайыма

(Ноғай, неміс жаңада көшіп келіп орналасқан жандар)
Бәрекелді 41 жасқа келісіме,
Әскерлік қатарына еңісіме.
Тастауым бөтенсініп, жарамайды,
Сәлем де үй басыма, немісіме.

Наданға жөн білмеген бағынбаймын,
Сүрініп сөйлер сөзден жаңылмадым.
Өлеңмен бес-алты ауыз сәлем жаздым,
Ел-жұртым, туған-жерді сағынғаным.

Әр уақыт столобойда құрасамыз,
Бөтен елді танымаған сұрасамыз.
Ылғи сарбаз, сапарда жүр алаңсыз,
Тауағаш жігіттері дін аманбыз.

Елден хат ала алмай болдым алаң,
Он екі жігіт атынан түгел сәлем.
Көргенше аман-есен қош болайық,
Аяғы осыменен болсын тәмам.

Менің естуімше, майданда жаралы болып госпитальға түскен Тауағаш жігіті Қозыбай деген азаматтың айтуынша Тула қаласында ауыр жаралы Шегенді көріпті, жанынан өтіп бара жатқанда «Менің халім өте ауыр, келіп, біліп тұрғайсын» деген екен. Шегеннен ұл бала жоқ, жалғыз қызы бар бір жаста қалған аты Бәтима. Жолдасы Рамазан Есмағанбетов. Алматыдан осы күз Астанаға көшіп келді. Мен жиенімін, атым Шәріп Тұрғынұлы Нұржанов. Мамлют қаласында Лагерный көшесі, 16 үйде тұрамын.

ӘКЕМІЗ СЕЙІЛБЕК НҰРМОЛДАҰЛЫ АЯПБЕРГЕН НЕМЕРЕСІ

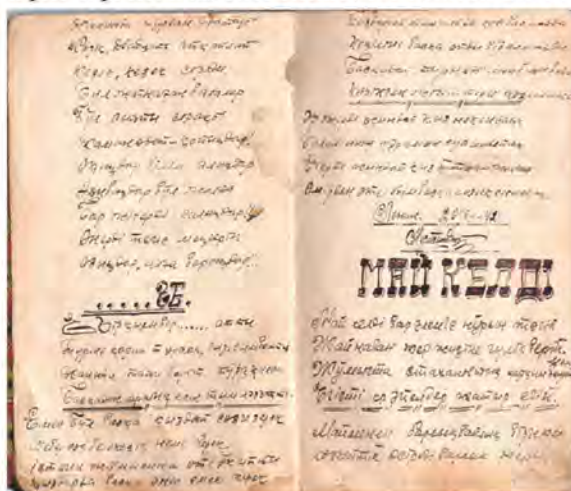
Әкеміз Сейілбек Нұрмолданың құдайдан да, адамнан да сұрап алған жан дегендегі жалғыз баласы болатын. Алдында туған сәбилер шетінеп кете берген соң 1926 жылы 20 желтоқсан айында дүниеге шыр етіп келген ұлының кіндігін Нұрмолда бапамыз балтамен кескізген екен. Бәс үшін жүз жұмыртқа жеген, мол денелі, көлеміне көңілі сай, кетпес дәулет пен кең пейілдің иесі Нұрмолданы ел болып аса құрметтеп, сыйлаған. Ашаршылық жылдары ауыл-ауылды аралап жүргендерге жұрт: «ана үйге барыңдар» – деп Нұрмолданың шаңырағына сілтеп жібереді екен. Ол кісі келгендерді түнетіп, барын беріп ренжітпей жөнелтеді екен. Бертінге дейін сол сорақы жылдарды басынан өткерген көне көз қариялар: «Нұрмолданың немересі ме едіңдер» – деп бастарын иіп, біздің қолымыздан сүйетін. Біз оған ыңғайсызданамыз, ал ол негізі бапамызға қылған құрметтің белгісі шығар. Жүсіпов Төлеген нағашымыздың бапамыз жайлы мына әңгімесін айта кетпеске болмайды: «Нұрмолда бапамыз мол денелі болғандықтан, тамаққа тәбеті де жақсы болатын. Бірде үлкен отырыстан кейін асқазаны ауырып, ауруханаға түсіп қалса керек. Емделіп шығып, үйге келген соң, халін сұрай келген көршісіне: Доктырлар маған бұдан былай су болсын, у болсын сұйықтан бір-ақ литр іш» – деді деп, бар денесімен селкілдеп күлген екен. Жақсыдан қалған

жалғыз тұяқ деп әкеміз Сейілбекті де ауылдастары «Секе, Секе» десе, апа, жөңгелері «Жантөрем» деп жан теңгермей төбелеріне көтеріп өтті. Кішкентайынан бетіне күн, маңдайына жел тигізбей аялап өсірген Бике руының ер мінезді Бәкіш атты анасына арнап:

Бәкішті мен сүйікті анам деуші ем,
Өлмейтін өмірдегі панам деуші ем,
Ер жетіп, өсіп, үлкен жігіт болсам,

Қолыңды жылы суға малам деуші ем... — деп шығарған өлеңіндегі арманына анасы дүниеден өтіп кеткен себепті, әкеміз жете алмады. Жалпы әкеміздің өмірдегі арманы көп еді ғой. Бәрінен де білімді жоғары қоятын оның қолынан кітап түспейтін. Ол өзі оқыған әдеби кітаптарының сүйікті кейіпкерлерімен бірге біресе мәңгілік мұз қабатын құрсаңған Антарктидада жүрсе, біресе жасыл желекті Жана Гвинея аралдарында, бірде аптап ыстықты Сахара шөлінде, бірде сонау қиял жетпес қияндағы «Андромеда тұмандығына» да асып кететін. Әсіресе Рио-де-Жанейро қаласында болып, атакты би маскарадына барып, бақыт базарының бел ортасында болуды армандайтын. Сол қалада болмаса да оның бар өмірі шарықтаған шаттық пен мерейлі мерекеге толы болды.

Әкеміздің жастайынан өлең жазатын өнері де бар болатын, күні бүгінге дейін оның өз қолымен жазылған өлеңдері бар

калың дәптер сарғыш беттерімен сандықта сақтаулы. Сол дәптердің бір бетінің көшірмесін ұсынып отырмыз.

Кей кезде кішкене біздерді жанына жинап алып, неше түрлі қиял ғажайып ертегілерді ойдан шығарып айтқанда, біз өзімізді мүлде

басқа әлемде жүргендей сезінетінбіз. Енді сол сәттерді сағына еске аламыз. Неше түрлі тарихи оқиғаларға байланысты суреттер салынған серенкелердің қораптарын жинайтын хоббиі болған. Өкінішке орай олар сақталмаған. Үздік оқуының арқасында әкеміз бір жылда екі класты оқып, 9-шы класты бітірген соң, 1942-ші соғыс жылдарында мұғалім жетіспеушілігінен өзімен шамалас 5-7 класс оқушыларына физика-математикадан сабақ берген. Еңбек жолын ұстаздықтан бастаған ол, есепке жүйріктігінің арқасында бухгалтерлік курсты бітіріп, бүкіл Ленин колхозының есеп – шотын бір өзі жүргізген. Көрген жұрт Секең шот қаққанда, қолына көз ілеспейтін деп айтатын. Оның жазуы да жеке бір сурет сияқты, әр әрпі ерекше бір көркемдігімен көз тартатын еді. Осы жерде әкеміздің өз қолымен жазған өмірбаянын ұсына кетуді жөн көрдік.

Кей кездері:

Басымдағы дәуренсің,
Жаман болсаң, әуремсің,
Жақсы болсаң, Сәулемсің

Сәулем, Сәулем, Сәулемсің, – деп өзі ұнатып айтатын әндегі сияқты Сәуле атты анамыздан екі ұл, сегіз қыз сүйген. Баланы баға жетпес байлық деп есептеген ол өзінің бар өмірін бізді өсіріп, ер жеткізуге жұмсады. Бәрімізді де Алматыға, Қарағандыға өзі апарып, жетектеп жүріп емтихандарымызды тапсыртқызып, жоғары оқу орындарына түсіріп, бітірулерімізге жағдай жасады.

АНАМЫЗ СӘУЛЕ ҚЫЗДАРҚЫЗЫ

Осы жерде 2014 жылы жарық көрген Кеңес Жантілеуұлының «Өшпес бейне» кітабына енгізілген нағашымыз Төлеген ағамыздың Қыздар (Бөкенбай) Жүсіпұлы, яғни нағашы атамыз жайлы жазған естелігінен үзінді келтіре кетуді жөн көрдік.

Ленин ауылы ақсақалдарының айтуы бойынша атам Қыздар көкірегі кенен, ойға бай, тілге шешен қарияның бірі екен. Кемел

шағында кенен ойдың шоғын, ел сөзін түгендеп отырған, сөзімен де, ісімен де бүтін әулетін, жекжат-жұрағатын, көрші-қолаңын айрандай ұйытып отырған абзал ата. Кез келген адаммен тіл табысып, әңгімесі жарасып, ағынан жарылатын дейді білетіндер. Ол атамның қолын алып, сөзін тыңдаған жанның бәрі де кісілік келбетіне, көпшіл мінезіне, адамдарды өзіне еріксіз баурап алатын шешендік қасиетіне еріксіз тәнті болады екен. Үлкен -кіші демей, қай жерде, қандай ортада болса да ақжарқын, ашық мінезімен, парасат-пайымымен көзге түседі екен. Асыл жанды атамның жүріп өткен жолы қызық пен қуанышқа, қиындық пен мұңға толы болған. Атамды жақсы білетін ақсақалдардың айтуынша Преснов аудандық үгіт-насихат бөлімінің меңгерушісі болып қызмет атқарған. 1937 жылдары Орталық ауылында, ал соңынан Ленин ауылында басқарма болып, халықтың болашағы деп түн ұйқысын төрт бөлген асыл атам десем, қателеспейтін шығармын. Себебі, өткенсіз бүгін болмайды. «Бұл қоғам-кешегі қоғамның баласы, ертеңгі қоғамның атасы», – деп Ахмет Байтұрсынұлы бекер айтпаса керек. Ендеше осындай елім деп еніреп, халқының тіршілігіне араласқанын естігенде, осы құдіреттің жүрек түкпірінен өшпегеніне куә болғандаймын. Атамыз көп әйел алған кісі. Соңғы әйелі Кәмел әжем 100 жастан асып, 2011 жылы 14 ақпанда дүниеден озды. Алыста жүріп келгенімде өзі жататын төсектің астынан тоқып қойған түбіт шұлықтарды алып, мынаны өзің ки, ал мынаны Сабыржанға бер дейтін. Ата-бабаларымыз «туып өскен жеріңе туыңды тік» деп айтқандай, біздің ержетіп, шаңырақ құрып, бала сүйіп, немере көріп жүргеніміз әке-шешеміздің арқасы. «Өткенін ұмытқанның болашағы бұлдыр болады» деген асыл қағида бар. Біздің әке-шешемізді ұмытуға хақымыз жоқ. – Ырыс, қайда барасың? – деп сұрапты баяғыда. – Ынтымағы мен бірлігі жарасқан елге барамын, – депті Ырыс. Міне, осындай ынтымағы жарасқан бір әулет әке-шешесінің шаңырақтың ұйтқысы, алтын қазығы бола білгендіктен балалары ұйымшыл, өте іскер болуы осыдан шығар деп ойлаймын, – деп Төлеген нағашымыз ойын аяқтаған екен.

Осы Қыздар деген кісінің қызы анамыз Сәуле 1931 жылы 16 қаңтар айында дүниеге келген. Бар білімі 4-ақ класс болса да, шешесінен ерте жетім қалғандықтан көргені көп, өте есті болып өсті. Өзі көрген тағдырдың тауқыметін балаларым көрмесінші деген ниетпен «сендердің табандарыңа кірген шөгір, менің маңдайыма кірсін» – деп қолынан келгенше бізді мәпелеп өсірді. «Үйренгендерің өздеріңе, істегендерің маған» – деп бәрімізді де жас кезімізден шаруаға жақын, еңбекқор етіп тәрбиеледі. Мамамыздың жақсы көріп жиі жатқа айтатын Шал ақынның мына өлең жолдарынан біз көп нәрсе үкқандай боламыз.

Жігіттер, мал мен басым көп деменіз,
Киім бүтін, тамағым тоқ деменіз,
Дәуіттің отыз ұлын бір күнде алған,
Біздерге жала-қаза жоқ деменіз.

Өлімнен құтылмассың қашсаң – дағы,
Атадан арыстан туып ассаң – дағы,
Алладан шыныменен жарлық келсе,
Жұлдыз да жерге түсер аспандағы...

Тетелес өсіп келе жатқан қыздарының алғашқылары Алма,
Өрік тұрмысқа шыққанда:

Қызым, қызым қыз кісі,
Қызыма келді жүз кісі,
Жүз кісіге бермеп ем,
Алып кетті бір кісі – деп мөлдіреген ақылды көздерін ыстық жасымен жуып-жуып алатын кездері де болды. Қыздарының бәріне: «Сабыр түбі сары алтын. Сабырлы жетер мұратқа, сабырсыз қалар ұятқа» деген мақалдарды көп айтатын. Өзі де табиғатынан төзімді, жокқа жасып, барға тасыған адам емес. Не нәрсеге шыдамды болды. Балалардың бәрін қатарынан қалдырмай өсірем деп сауыншы, мектепте еден жуушы,

от жағушы, тіпті күзетші болып та жұмыс істеді. Құрметті демалысына шыққаннан кейін де денсаулығының нашарлығына қарамай, «ендігі менің қолымнан келері балалардың амандығын тілеу» – деп жыл сайын ораза ұстады.

Үлкен отбасының берекесі мен ұйытқысы бола білген анамыз Елбасының жарлығымен 2010 жылы «Алтын алқа» иегері болды.

Анамыз: «Ата-ананың құшағында өскен бала бақытты, баланың қызығын көрген ата-ана бақытты» – дейтін.

Ең үлкен қыздары Алма 1945 жылы туған. Қарағандының кооперативный институтын бітірген. Шымкенттің Сауран деген жігітіне тұрмысқа шығып, Нұрқан, Ербұлан деген екі ұл мен Айзада, Роза, Майра, Қарлығаш деген төрт қыз туып, ұлын ұяға, қызын қияға қондырған ардақты ана. Қазір жолдасы қайтыс болып, өзі бала-немерелерінің ортасында Шымкент қаласындағы іргелі отбасылардың бірі болып тұрып жатыр.

Екінші қыздары Өрік 1951 жылғы. Алматының қыздар институтын қазақ тілі мен әдебиеті мамандығы бойынша бітірген. Қырық жылдан артық ұстаздық қызмет қылып, қазір құрметті демалысында, кенже ұлы Бауыржанның қолында Жамбыл ауданы Преснов ауылында тұрып жатыр. Үлкен ұлы Сайран Петропавл қаласында шаңырақ құрып отыр. Ортаншы ұлы Ринат пен жолдасы Борис Ерайұлы қайтыс болған.

Дәмелі 1953 жылы туған. Алматының С. М. Киров атындағы (қазіргі әл-Фараби) мемлекеттік университетінің математика факультетін бітірген соң, Нышанбай деген Шымкенттің жігітіне тұрмысқа шығып, Талғат деген бір ұл мен Ләззат, Гүлзат деген екі қызды тәрбиелеп өсірді. Жоғары санатты, қырық жылдан астам ұстаздық өтілі бар Дәмелі де мұғалімдік мамандығының зейнетін көруде. Жолдасы Нышанды жер қойнына тапсырғанына бныл бір жыл болды. Қазір асыл әже атанып, ұлы Талғатпен шаңырақты ұстап отыр.

Мейіз 1956 жылы дүниеге келген. Қарағандының кооперативный институтын бітіріп, Темирязов аудан орталығының Қайырбек атты жігітіне тұрмысқа шығып, Сұлушаш, Динара, Дәмелі атты үш қызды тәрбиелеп өсірген үлгілі отбасы. Мейіз құрметті демалысына шығып, қазір немерелерінің ортасында ақылшы болып, Алматыда тұрып жатыр.

Ұлы Серік 1958 жылы туған. Алматының мал дәрігерлік институтын бітіріп, ел жаққа келіп, үйлі болып, зайыбы Айман екеуі Ерлан атты ұл мен Дамира, Гүлмира деген қыздарды өсіріп жеткізген үлгілі отбасы. Серік қазіргі кезде Мамлют ауданының Покровка ауылдық әкімі болып қызмет істейді. Халықтың тұрмысының жақсы болуына аянбай ат салысып жүрген аяулы азаматтардың бірі.

Гүлнар 1962 жылы туған. Алматының С. М. Киров атындағы (қазіргі әл-Фараби) мемлекеттік университетінің физика факультетін бітірген. 1986 жылғы «Желтоқсан оқиғасының» куәгерлерінің бірі. (Сіндісі Ардақ пен Ділдебаева Қайша Әлімжанқызы да бірге болған). Қазіргі кезде Жамбыл ауданындағы Айымжан ауылында жолдасы Араб екеуі Нұрлыбай деген ұл мен Нұрлыгүл, Ақбілек, Баян, Айжан атты қыздар тәрбиелеп отырған отбасы. Осы ауылдың білім ошағында жолдасы Араб пен қызмет істегендеріне отыз жылдай болды.

Гүлжан 1964 жылы туған. Шымкенттің тігін техникумын бітіріп, қазір он саусағынан өнер тамған, шебер тігін иесі. Мамлют ауданы Покровка ауылында жолдасы Қозыбай екеуі Азат атты ұл мен Шынар атты қыз тәрбиелеп отырған ынтымақты отбасы.

Ардақ 1966 жылы дүниеге келген. Петропавл қаласының кооперативный техникумын бітірген. Қазіргі кезде Алматы қаласында дәрігерлік қызметтегі Нұрболат деген жолдасы екеуі Арыстанбек атты ұл мен Диана атты қыз тәрбиелеп отырған үлгілі отбасы. Ардақтың өзі жеке кәсіпкерлікпен айналысады.

Жанар 1970 жылы туған. Көкшетаудың дәрігерлік училищесінің фармакология факультетін бітірген. Есіл ауданы Тауағаш ауылының тумасы Марат деген жігітке тұрмысқа шығып, қазіргі кезде Манас, Мағжан атты екі ұл мен Аружан атты қыз тәрбиелеп отырған, нағыз қазақтың салт-дәстүрін сақтаған отбасылардың бірі.

Папамыз бен мамамыздың 1960 жылғы Жанболат пен 1968 жылғы Берік атты ұлдары сәби кездерінде шетінеп кеткен екен.

Ардақты әкеміз бен аяулы анамыздың көздерінің қарашығындай көрген кенжелері Бекболат өмірге 1972 жылы келген. Ол Целиноградтың ауыл шаруашылық институтын бітірген соң, ауылға келіп, үлкен шаңырақтың иесі болып қалды. Жан жары Акмарал екеуі Нұрболат пен Нұрбай атты ұлдарды дүниеге әкеліп, ата-әжелерін үлкен қуанышқа кенелтті. Покровка ауылында тұратын қариялар жаз болса демалысқа келген бала, немерелерінің ортасында таңның қалай атып, қалай батқанын да байқамайтын. Немере – шөберелерінің саны жүздің жартысына жетіп қалды.

Алтын той дегенек алдан шығар,
Бұл да бәлкім біреуге арман шығар!
Өстік, өндік, көркейдік ел қатарлы,
Бақыт шамы осылай жанған шығар.

Той жасауда біздерге бала-шаға,
Құрметінен солардың жан аса ма,
Алтын тойдың жайылды дастарханы,

Ағайын, дос, туыстар тамашала! – деп әкеміз бен анамыздың алтын тойлары да атап өтілді.

Әкеміз бен анамыз сексеннің сеңгіріне келген шақтарында балаларының алдында бақилық болды. Оларды келіндері Ақмарал ақ төсекте, өмірлерінің соңғы сағатына дейін қабак шытпай, кішкене баладай – ақ мәпелеп күтті. Бекболат жеке кәсіпкерлікпен айналысып, жас та болса бас болып, ендігі жерде Нұрмолда әулетінің тізгінін ұстап отырған отағасы.

Кіндік қандары тамған туған жерлері Мамлют ауданы, Ленин ауылына апарып жерленген қариялардың зиратының басына қойылған ақ мәрмәр тастар, мәңгілік махаббаттың белгісі қос аққудың бейнесі тәрізді, сонадайдан көзге түседі.

Бұл дүниеде жұптары жазылмаған қариялардың ол дүниеде де жандары жұмақта бірге болсын.

Рысты (Ырысты) Сүлейменқызының естелігі

ӨНЕГЕЛІ ӨМІР

Әр адамның жүрек түкпірінде ата-анаға деген аяулы сезімі, ұлы сағынышы жатады. Дүниенің ағы мен қарасын ештеңе болмағандай қабылдаған кейіп таныту – өзінше бір ерлік десек, артық айтпағандығымыз.

Қазақ тарихында ата-бабаларымыз, ата-әжелеріміз небір қиындықтарды бастан өткерді. Өз кезегінде орын алған ашаршылық, одан қалды зұламатты соғыс жылдары, тіптен берідегі тоқсаныншы жылдардағы тоқыраудың өзі кімге болсын оңай түспегені анық. Бүгін балаларының тұлға болып қалыптасуы жолында аянбай еңбек еткен ел ардақтылары Кирмандаев Сүлеймен Тілеумбетұлы мен Кирмандаева Ажар Тұрмыханқызы жайында және сол әулеттің ұлағатты үлкендері туралы сөз болмақ. Сүлеймен Тілеумбетұлы 1914 жылы Солтүстік Қазақстан облсына қарасты қазіргі Мамлют ауданының Ленин ауылында дүниеге келген. Ата-бабаларының мекен еткен жері Қарабалақ қыстауы екен. Жоғарыда атап өткеніміздей кейіпкеріміз зұламатты соғыстың зардабын тартқан жанұядан. Өзі соғысқа бармаса да тыл майданында болып, ел ішіндегі қиын қыстауды, неше түрлі жайсыз жағдайларды бастан кешірген. Соғысқа кеткен үш бауырын сағынышпен күткен екен, екі бауыры аман келіп, Байжан атты бауырының артынан «қара қағаз» алып, бауырының соғыс майданында көз жұмғанын естіп үлкен бір әулет қара

жамылғанын айтып ренжитын еді. Өкініштісі ауылымызда өрімдей жап жас көптеген азаматтарымыз соғыс даласынан келмей калып, елімізге үлкен қайғы қасырет әкелгені әлі ұмытыла қойған жоқ. Ұмытылмайды да. Осы әулеттің бүгінгі жастары Байжан ағаларының сұрапыл соғыстың қай даласында мерт болғанын, қай жерде денесінің жерленгенін іздеп тауып, кіші сержант Кармандаев Байжан есімі жазылған Латвия Республикасындағы Вайне ауылында бауырлас соғыс мемориалындағы құлыптасқа есімін жазып мәңгілік етуге өз үлестерін косты. Соғыстан оралмаған ағаларымыздың жатқан жерлері жайлы, жандары жанатта болсын! Сөйтіп, атамыз Тілеумбет пен әжеміз Әзікудың жанұясы да үлкен қасыретке тап болған екен. Табиғатында қазақ даласына сай ер мінезді, қайратты, ұстамды ата-әжеміз тағдырдың басқа салған бұл сынағына да қасқайып қарсы тұра білді. Өздерінің кісілік келбеті мен азаматтық қасиеттерін жоғалтпай, адамгершілік пен мейрімділік танытып ағайынға қамқор болды. Елімізде қадірлі азаматтардың бірі – Қайырбек Қазиев ағайдың айтыуынша атамыз бен әжеміз бір жанұяның ата – анасы емес, еліміздің ата – анасы болған екен. Талайларды қан қақстатқан қатыгез майданнан қайтпаған ауылдастарының, ағайынның артында қалғандарға қолдарынан келгенше көмек қолын созып, барымен бөлісіп, Байжырық көліне барып балық аулап әкеліп, әр үйде қанша адам болса сонша балық беріп асыраған дейді. Сондықтан да жеңгелері атамыздың атын атамай «балықшы қайныға» деп атаған екен. Оны Сибан ағаның анасының аузынан да талай рет естігенбіз. Әжеміздің де қолында барын бөліп беріп, ауылдастарына моншасын жағып шақыратынын, сүйтіп тазалық жолында, деннің саулығына да көп көңіл бөлетін де ауылдастары тілге тиек ететін. Қазақ әйелдерінің жан сыры бөлек. Ер азаматтары түзге кеткенімен ұрпақ тәрбиелеп күту, ұрпағын жалғастыру жолында қолдан келген бар амалды жасай білді. Мүмкін тектіліктің сыры да сонда шығар. Бұл дәуреннің Сүлеймен Тілеумбетұлына де оңай болмағаны ақиқат. Қиын кезде оқи алмай 4-ақ класстық білім алып қалғанын айтып

қынжылатын еді. Жұбайы Ажар Тұрмұқанқызымен екеуі бас қосып, балалы-шағалы болып, тату тәтті өмір сүрді. 6 ұл, 6 қыздың ата-анасы атанды. Өздерінің тәрбиелі сөзімен, тәлімді ісімен олардың өмір жолында шамшырақ бола білді. Бала бойындағы жақсылы-жаманды қасиеттерін байқаса, қазақ оны ең бірінші әке мен ата тәрбиесінен көреді, тегіне тартқан дейді. Әкесі сондай адам еді, атасы жақсы адам еді, көрегенді бала деп ер адамның тәрбиесін сөз етеді. Өйткені әкесінің баласына қалдырған ең үлкен мұрасы – ол оның жақсы тәрбиесі. Сүлеймен Тілеумбетұлы кең пейілді, ақжарқын, мейірімді, өткір, еңбекқор, ауылдастары мен ағайын арасында сыйлы азамат еді. Балаларына ерекше бір мейіріммен қарап, кішкентай болса да жетістіктеріне қуанып, марқайып жас балаша қуанатын еді. Балаларын білімге де, еңбекке де, өмірге де дайындаған өзі болатын. Әке деген ардақты атты жоғары ұстаған асыл азамат 1978 жылы сәуір айында келместің кемесімен өмірден кетіп қалды. Жұбайы Ажар табиғатында сабырлы, мейірімді, сыпайы, балаларына үлкен махаббатын сыйлаған Асыл ана. «Батыр ана» төс белгісінің иегері. Тағдырдың жазуымен, қабырғалары қатпаған бұлдіршін балаларымен ерінен жесір қалып, бір жаратқаннан жәрдем тілеп, балаларының аман-есен ер жетіп азамат болуына дұға етті. Үйдің үлкендері деп қызы Рысты мен ұлы Жабайға үлкен үміт артты. Өмір өте келе ұлдарын ұяға, қыздарын қияға қондырып, Алланың берген балаларының бакытын көріді. 2001 жылы 75-ке аяқ басқан шақта өмірден өтті. Бүгінде бұл кейіпкерлеріміздің соңынан ерген ұрпақтары ынтымағы жарасқан, азаматтық қасиетті қадірлейтін, үлкен әулеттің дәрежесін жоғары ұстай білетін, еліміздің өсіп өркендеуіне өз үлестерін қосып әр салада қызмет етіп жүрген азаматтар.

Осы жанұяның үлкені Рысты Сүлейменқызы 1952 жылы туған. Жамбыл орта мектебін 1969 жылы бітіріп, Өзбек ССР Ташкент қаласында Ташкент темір жол көлігі инженерлері институтында оқып, экономист мамандығын иеленді. Еңбек жолын Алматы темір жол вокзалынан бастап, сол бағытта теміржолмен жолаушылар

тасымалдауды ұйымдастыру саласының басшылығында 2012-ші жылға дейін, соңынан екі жыл Жолаушыларды темір жолмен тасымалдау және агенттігінің «ПАРАСАТ» атты қауымдастығының президенті болып қызмет атқарды. Рысты Сүлейменқызы өз есімімен ел ішіне етене араласып, қызметімен ерекше танылған жан. «Асыл міндет – адалдық, асыл қасиет – адамдық» деген даналардың сөзіне адамгершілік қасиетімен, іскерлігімен, іздемпаздық – жаңашылдығымен жауап берген және ұжым мен әріптестері арасында зор абыройға ие болған азамат. Ол заман талабына сай игілікті бастамалар мен өзгерістер енгізу ісіне, сондай-ақ жолаушылардың халықаралық қатынастығы кең көлемде өріс алуына да ерекше үлес қосты. Қазақ Республикасының Көлік және коммуникация министрлігінің жарлығымен Темір жол көлігіндегі көп жылғы адал еңбегі, саланың дамуына қосқан жеке үлесі үшін «Құрметті темір жолшы» атағы беріліп, төс белгісімен марапатталды. Бүгінгі таңда Рысты Сүлейменқызы құрметті демалыста, зейнеткер, еңбек ардагері. Қызы екі жоғары білім орнында білім алған, халықаралық қатынастар маманы және де заңгер. Өмірлік жолдасы, Ішкі істер министрлігінің полковнигі.

Ұлдың үлкені Жабай Сүлейменұлы 1954 жылы туған. Отан алдындағы борышын өтеп келеннен кейін Солтүстік Қазақстан облсының Ленин атындағы малдәрігерлік техникумын бітіріп, малдәрігері мамандығының иесі болды. «Дәрігер адамды, ветеринария малды емдейді» дейді Совет физиологы, академик Иван Павлов. Еліміздің ветеринария саласының дамуы жолында үлкен еңбек еткен білікті маман, құрмет тұтуға лайықты тұлға болған Жабай Сүлейменұлы. Мал шаруашылығы ел экономикасының құрылымды күші болса, ол соның дамуы жолында еңбек етіп, білімі мен білгенін, мол тәжірибесін, бар өмірін, 35 жылдан аса уақытын, ветеринарияға арнап келген. Ол білікті басшы, өзі ісінің маманы, жүрген ортаның, ұжымның ыстық ықыласына, сый құрметіне ие болған абыройлы азамат, от басында аяулы жар, асқар тау әке. Өмірлік жары Сабира екеуі ұл мен қыз өсірген, оқытқан бақытты жандар. Ұлы – Жеңіс жоғары білімді,

кажыгер, Қазақстан Ұлттық банкінің департамент басшысы, қызы – Гүлсара медицина қызметкері. Екеуі де жанұяларымен Астана қаласында тұрады. Жабай Сүлейменұлы 2014 жылы өмірден өтті.

Лятипа Сүлейменқызы 1957 жылы туған. Ленин атындағы орта мектепті бітіргеннен кейін Алматы қаласындағы бухгалтерлер дайындайтын оқу орынын бітіріп бухгалтер мамандығын алды. Көп жылдар теміржол саласында қызмет етті. Қазіргі уақытта құрметті демалыста, зейнеткер. Игілігі мен жасаған жақсылығы өзіне береке болып, жұмыста табысқа қол жеткізген азамат. Өмірлік серігі Құмар Бойтақұлымен от басын құрып, екі ұл бір қыздың ата-анасы болды. Өмірлік жолдасы Құмар 2000 жылы өмірден өтті, Лятипа әке орнына әке, ана орнына ана болып өмірде кездестін қиындықтарға мойымай, балаларын жоғары оқу орындарында оқытты. Бүгінде ұлдары Бауыржан мен Ерлан бизнеспен айналысады, қызы Раушан банк қызметкері. Үшеуі де жанұяларымен Алматы қаласында тұрады. Лятипа балалары мен немерелерінің ортасында Алматы қаласында тұрып жатыр.

Абай Сүлейменұлы 1958 жылы туған. Ленин орта мектебін бітіріп, Отан алдындағы әскери борышын өтеп келгеннен кейін С. Сейфуллин атындағы Ақмола ауылшаруашылық институтының агрономия факультетінде оқыды. Еңбек жолын өзі туған ауылда бастады, кәсіпшілікпен айналысты. Абай Сүлейменұлы жаратылысында адамгершілігі мол, аккөңіл, мейірімді, достары мен ауылдастарына ерекше сый құрметпен қарайтын жан еді. Туған еліне деген махаббатын, елдің келешегіне деген көзқарасын ісімен көрсете білген азаматтардың бірегейі. Халкын қолдап, елін мақтап, намысты қолдан бермейтін азаматтардың ортасынан ойып алар орыны бар – ел азаматы. Ауылдың ескі атын өзгертіп Бике әжеміздің атына ауыстыру жөнінде өткізілген талай іс-шараларға ат салысып, әжеміздің ескеркішін, ауыл азматтарымен бірге, жасатып оны ауылдың кіре беріс жолына орнатып, жүрек жарды өлең жолдарын ескерткішке жазып қалдырған есті азамат. Абай Сүлейменұлы 2022 жылы 19 маусымда өмірден өтті. Өзі кетсе де еліне жасаған еңбектері, ағайын арасындағы сый-құрметі, кісілік келбеті, адамгершілік қасиеті ел есінде мәңгі сақталмақ.

Абылай Сүлейменұлы 1960 жылы туған. Ленин орта мектебін бітірді. Отан алдындағы әскери борышын өтеп келгеннен кейін Солтүстік Қазақстан облсындағы агрономиялық техникумды қызыл дипломға бітіріп Мамлют ауданында біраз жыл қызмет атқарды. 1999 жылдан бері Алматы қаласында қызметте болды. Қазіргі таңда Алматы жылу желілері жауапкершілігі шектеулі серікетестігінің басшылығында қызмет атқаруда. Сол мекемеден құрметті еңбек демалысына шықты. Көптің көңілінен шығып, аброй беделі ескеріліп ұжым арасында үлкен сый құрметке ие болды. Зейнеткерлік жаста болса да әлі қызмет атқарып жүр. Өмірлік серігі Сәулемен үш қыз бір ұл тәрбиелеп өсіріп, олардан немерелер сүйіп отырған бақытты ата-ана. Самал, Әсел және Әсем атты қыздары мен ұлы Бақытжан жоғары оқу орындарын бітіріп әр салада қызмет атқаруда. Білікті мамандар ел экономикасы мен хал ауқатының жақсаруына өз үлестерін қосуда.

Ақылтай Сүлейменұлы 1961 жылы туған. Ауылда орта мектепті бітіріп Отан алдындағы әскери борышын өтеп келгеннен кейін ауылда жұмыс істеді. 2024 жылы құрметті демалысқа шыққан зейнеткер. Жұбайы Айсұлу екеуі Бактыгүл мен Мадина есімді екі қызды тәрбиелеп, оқытты. Балалары өмірден өз орындарын тапты. Бактыгүл Корея халық республикасында тұрады. Мадина биыл Бике орта мектебін үздік бітіріп, Петропавл қаласындағы жоғары оқу орнына түсті, 1-ші курс студенті. Ақылтай ауылда Сүлеймен ата мен Ажар апамыздың киелі шаңырағының иесі, еліміздің әр қиырында жүрген бауырларының алтын ұясының түтінін түзу шығарып отырған қадірлі бауыры.

Мариям Сүлейменқызы 1963 туған. Ленин орта мектебін бітіріп Алматы қаласындағы Алматы темір жол инженерлері институтын оқып бітірді. Еңбек жолын Алматы темір жол станциясының 2-ші Алматы вокзал басшысының кезекші көмекшісі болып бастап 40 жылдан астам уақыт қызмет істеді, қазір құрметті демалыста – зейнеткер. Өмірге келген адамның өзіндік мақсаты мен өмірден алар орыны болады. Мариям да осы салада аянбай еңбек етіп талай биіктерді бағындырды. Мариямның ұзақ жылғы адал еңбегі

басшылық тарапынан жоғары бағаланып талай марапаттарға ие болды. Өмірлік серігі Қанат екеуі Айнұр және Әйгерім атты екі қыздың арқа сүйер әкесі мен аяулы анасы. Қыздары жоғары білімді мамандар. Жанұяларымен Алматы қаласында тұрады.

Жанаберген Сүлейменұлы 1965 жылы туып, 2017 жылы өмірден өтті. Өмір жолы мен елге сіңірген еңбегі, адами қасиеттері мен жеткен жетістіктері Бике елінен шыққан еңсесі биік тұлғалар бөлімінде жазылған.

Галия Сүлейменқызы 1966 жылы туған. Орта мектепті Ленин ауылында бітірді, Аскер атты азаматпен тұрмыс құрып үйлі – күйлі болды. Гүлнар, Гүлназ, Ақтолқын атты қыздары бар. Қыздары өмірде өз орындарын тапқан. Әр қайсысы әр салада қызметте. Галия бүгінде немерелерінің әжесі атанып, ұрпақтарының арасында бақытты өмір кешуде. Өзі темір жолмен жолаушыларға қызмет көрсету саласында еңбек етуде. Өзінің ақжарқын да мейірімді қасиетімен өзі жүрген ортада үлкен сый құрметке ие.

Жания Сүлейменқызы 1968 жылы туып, 2000 жылы дүние салды. Жасынан елгезек, мейірімді, еңбекқор, бауырмал болды.

Марал Сүлейменқызы 1970 жылы туған. Ленин орта мектебін бітіріп, Алматы қаласында Қазақстан көлік университетінде оқып, тасымалдау ережелерін ұйымдастыру мамандығын алды. Марал Сүлейменқызы 35 жылға жуық өмірін темір жол саласында қызмет етуге арнады. Қазір ол Астана қаласында «Жолаушылар тасымалы» АҚ Сату және тұтынушыларға қызмет көрсету департаментінде қызметте, кәсіби маман, адал еңбегінің жемісін жеп, ел игілігі үшін аянбай еңбек етуде. Темір жол саласында қызмет ету оның бала кезіндегі арманы болатын, себебі бұл салада қызмет етудің қаншалықты қызықты да жауапты екенін үлкен әпкелерінен еститін. Бәрінен бұрын ел игілігі үшін жасалған еңбек үлкен бақытқа жеткізері сөзсіз. Сондықтан болар осы жанұяның үлкенінен бастып кішісіне дейін темір жол саласында түрлі қызметтерін меңгерген азаматтар.

Қайрат Сүлейменұлы 1972 жылы туған. Еңбегі және жеке өмірі туралы мәліметтер Бике елінен шыққан еңсесі биік тұлғалар бөлімінде жазылған.

Асыл Есмағзиқызының естелігі

ЖҮНІСОВ ЕСМАҒЗИ ЖҮНІСҰЛЫНЫҢ ӘУЛЕТІ

Әкеміз Есмағзи Жүнісұлы 1919 жылы бұрынғы Қозығұл әулетінің қыстауында (қазіргі Бике ауылдық округі аймағы) дүниеге келеді. Кейін, көрші Орталық ауылында ашылған жетіжылдық мектепті бітіріп, Қызылжар қаласындағы

педагогикалық училищеде мұғалімдік мамандықты игере бастайды. Аталған оқу орынында бір жыл оқығаннан кейін ол Кеңес Армиясы қатарына алынады. Әскери борышын Ленинград әскери округіндегі (қазіргі Пушкин қаласы) 214-ші әуе-десант бригадасында атқарады. Әскер қатарында әкеміз әуе-десант взводы командирінің орынбасары болып, аға сержант атағын алған.

1939–1940 жылдардағы кеңес-фин әскери қақтығыстарында Есмағзи Жүнісұлы барлау взводының құрамында соғысты. Кеңес-фин соғысы аяқталысымен аталған әуе-десант бригадасы Белоруссияның Польшамен шекаралас аймағына аударылып, 1941 жылдың 22 маусымында неміс-фашист басқыншыларымен айқасқа кірісті. Осы ұрыстардың нәтижесінде 8000 әскері бар

бригададан 30 шақты адам аман қалып қоршауды бұзып шыққан. НКВД талаптарына сәйкес тексерістен соң, олар жау тылында

әрекет ететін Смоленск аймағында партизан бригадасының диверсиялық топтарына енеді. 7-айлық соғыс қимылдарынан соң партизан бригадасы қоршауда қалып, немістер оны жойып жіберді. Ол уақытта неміс командованиесі вермахтың Түркістан дивизиясын жасақтау үшін Орта Азия мен Қазақстаннан түскен соғыс тұтқындарымен жабдықтап отырды. Алайда, олардың тобы бұл дивизиядан Франция аймағына қашып шығып, генерал Де Гольдің 2-ші азат етуші армиясының құрамына кіреді. Осы армияның құрамындағы «Қызыл мактар» – маккизарлар деп аталатын француз партизандарының қатарында соғысып әкеміз де Жеңісті жақындатты. Соғыс аяқталысымен, әкеміз Кузбасс шахталарында кенші болып істеп, анамыз Фаузия Мұсақызымен отбасын құрды. Кейін – 1953 жылы, отбасымен еліне оралды.

Әкемізден қанша рет неге жетіжылдық мектеп, одан педагогикалық училищенің бір курсын бітірсең де, білімінді 4-класстық қана етіп көрсетесің деген талай сұрағымыздың бәрі де жауапсыз қалып отырды. Осы күндері ойлап отырсақ, соның бәрі де империалық саясаттың (патшалық Россия болсын, Кеңес үкметі болсын) зардабы ма екен? Кезінде Алаш зиялылары, одан басқа білімді, сыйлы, ел сыйлаған қайраткерлер атылып, айдалып, олар жойылып жатқанда, сол сұрақтарымыздың жауапсыз қалуына енді үлкен түсіністікпен қараймыз.

Әкеміз Есмағзи Жүнісұлын бұл соғыс елінен 14 жылға, яғни 1939 жылдан 1953 жылға дейін, жырақтатып жіберді. Елге оралған соң әкеміз Ленин атындағы колхоз, совхоз жұмысына белсене араласып, зейнет жасына дейін қырман шаруашылығының меңгерушісі болды. Оның еңбек кітапшасында екі-ақ жазу бар: Кузбастың «Кагановичуголь» шахтасының кеншісі және Ленин атындағы колхоздың, кейіннен «Миролюбов» кеңшарының негізінде құрылған «Қазақстанның 50 жылдығы» кеңшарының қырман меңгерушісі.

Есмағзи Жүнісұлы 12 үкіметтік марапаттың иегері, оның ішінде Еңбек Қызыл Ту ордені, 1-ші және 2-ші дәрежелі Отан соғысы ордендері, «Еңбек даңқы үшін» «Тың және тыңайған жерлерді игергені үшін» медалдері және т. б.

Анамыз Фаузия Мұсақызы екеуі 8 бала: төрт ұл, төрт қыз өсіріп тәрбиеледі. Ол «Алтын алқа», 2-ші дәрежелі «Ана даңқы» орденінің, соғыс жылдарындағы «Тылдағы ерен еңбегі үшін», «Тың және тыңайған жерлерді игерудің 50 жылдығы» медальдарының иегері. 1992 жылы 63 жасында зейнетке шықты. Небары 20 жасында қазақ еліне келін болып түскен татар қызы діні бір болғанымен, өңі басқа, тілі өзге елде өзінің ақыл-парасаттылығы арқасында тек қайын жұртына емес, бүкіл ауыл халқы арасында үлкен абырой мен құрметке ие болып, «ауыл анасы» атанды.

Жүнісовтар әулетінен зоотехния, ветеринария, білім беру, қаржы, экономика, сауда жасау, мұнай, статистика, туризм, тағам өндеу, IT салаларының, ішкі істер органдарының білімді де, білікті де мамандары шығып, ел экономикасын дамытуға өз үлестерін қосуда.

Үлкен ұлы Жүнісов Ақан Есмағзиұлы Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университетінің оқытушысы, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, Қазақстан Республикасы ауыл шаруашылығының үздігі, Қазақстанның құс шаруашылығының құрметті қызметкері. Екінші ұлы Ақылтай Есмағзиұлы Жүнісов Целиноград ауыл шаруашылығы институтының ветеринария факультетін бітірген, еңбек жолын Мамлют ауданының «Қызыләскер» кеңшарында бастап, кейін ұзақ жылдар осы облыстағы Тимирязев ауданының шаруашылықтарында еңбек етті. Ол ветеринария мамандығының, оның шаруашылықтарда қолдану әдістерін, оның ішінде емдік және оталық жолдарын жете меңгерген облыстағы білікті мамандардың бірі болды. Кіші ұлдары Ақылбай Есмағзиұлы көп жылдар ішкі істер органдарында қызмет істеп, ал Ақылбек Есмағзиұлы ұстаздықтан зейнетке шықты. Ал қыздарының үлкені Қарлығаш Есмағзиқызы қаладағы үлкен бір құрылыс компаниясының бас бухгалтері болса, Бибігүл Есмағзиқызы облыстық монополияға қарсы комитеттің бөлім

менгерушісі, Зайра Есмағзиқызы сауда саласында еңбек етсе, ең кенжесі Асыл Есмағзиқызы партиялық қызметте.

Немере-жиендері де түрлі кәсіпті меңгеріп, ата-әжесінің абыройын түсірмей елімізде, шетелде еңбек етуде. Шөберелерінің де алдыңғы қатары жоғары оқу орындарында мамандық игеруде. Олардың да Жүнісовтер әулетінің атына нұқсан келтірмей еліміздің абыройлы азаматтары болуына тілектеспіз.

Әскер Сәбитұлының естелігі

Жүсіпов Сәбит Нұрмағанбетұлы 1935 жылы Солтүстік Қазақстан облысы, Мамлют ауданы, Ленин ауылында (қазіргі Бике) туған. Әкесі Нұрмағанбет 1918 жылы «Вазифа» медресесін бітірген, ал 1938 жылы бастауыш мектептің мұғалімі деген аттестат берілген. Аттестат Ленин орта мектебінің мұражайына тапсырылған. Орталық ауылындағы Орман мектебінде мұғалім болған. Нұрмағанбет (Нүкі) атамыз Солтүстік Қазақстан облысындағы ең алғашқы мұғалімдердің бірі болған. Анасы – Ақық, Қанапияқызы, Малдыбай қажының немересі. Әкеміз Сәбит ағай да әке жолын

куып 1951 – 55 жылдары Петропавл педучилищесін бітіреді. Содан кейін Петропавл пединститутында оқып, тарих пәнінің мұғалімі маманы болады. Еңбек жолын Октябрь мектебінде бастап, Ленин орта мектебінде жалғастырады. Сонымен қатар, музыкадан талабы болғасын ән – күйден сабақ беріп, домбыра үйірмесін құрады. Балаларды домбырамен күй тартуға үйретіп, ән айтқызып, мейрамдарда сахнаға дайындады және теледидарға шығарады. Мектепте партия ұйымдастырушы болды. Жұбайы Такбаянова Қайыржамалмен 3 ұл, 1 қыз тәрбиелеп жеткізді. Үлкені Ғалия 1959 жылы туған. 1978 жылы Петропавл қаласында есептік – экономикалық техникумын бітіріп, совхозда 20 жыл бухгалтер болып жұмыс істеді. Екінші баласы Қайыржан 1960 жылы туған. Целиноград ауыл шаруашылығы институтын қызыл дипломмен бітірді. Аспирантурада оқып, техника ғылымының кандидаты атағын алады. Содан кейін институтта мұғалім болып жұмыс істеді. Қазір зейнеткер. Үшінші баласы Ғалымжан – 1964 жылы туған. Щадринск спорт техникумын бітірді. Грек – рим күресі бойынша СССР спорт шебері деген атағы бар. Төртінші баласы мен Әскер – 1972 жылы тудым. 1994 жылы Целиноградтың инженерлік – құрылыс институтын қызыл дипломға бітірдім. Содан кейін аграрлық университетте мұғалім болып істедім. 1995 жылы Уакбаева Әсеммен шаңырақ құрдым. 2006 жылы Астана қаласында компьютер саласы бойынша «F1» фирмасын ашып, қызметімізді әлі күнге дейін жалғастырудамыз және мамандарды жұмыс орнымен қамтамасыз етіп отырмыз. Жұбайым Әсем екеуміз 2 ұл тәрбиелеп өсірдік. Үлкенім Саят үйленген. Саят Астана қаласындағы Сәкен Сейфуллин атындағы Аграрлық университетті үздік бітіріп, қызыл диплом алып шықты. Кіші ұлым Санжар 11 сыныпта оқып жүр. Бике елі мектебінде қызмет жасап талай шәкіртті елін, жерін сүйеге баулыған ұлағатты ұстазым Сәбит ағайдан тәлім-тәрбие алдым. Тарихтан берген сабағын ыждахатпен тындап, мектеп қабырғасынан тарихқа қызығушылығым артты деп еске алады шәкірті Ардагер ұстаз Ғалия Аскерқызы.

24. 02. 2025 жыл.

Қабиден Зиядаұлының естелігі

ҒИБРАТТЫ ҒҰМЫР

Жаксының аты өшпейді дегендейін, көргені мен көкрегіне түйгені көп, шежіреге толы, тарихи деректерді тереңнен толғайтын, ақылдың дариясы, халқының қариясы болған әкем Зияда Молдахметұлы 1901 жылдың мамыр айында Бике елі (Көгі-Сау) жерінің Молдахмет қыстауында дүниеге келген. 1942 жылдың мамыр айында Преснов аудандық әскери комиссариатынан Қызыл армияның қатарына

шақырылған. 1942 жылдан бастап 1944 жылға дейін Калинин және Ленинград майданында неміс-фашист басқыншыларына қарсы кескілескен соғысқа қатысқан. Соғыста 43-ші армияның құрамындағы 935 атқыштар полкінің бірінші батальонында бірінші рота сапында рота старшинасы болып Иванов облысының Михайловка ауылының маңында алғаш рет ұрысқа қатысып осы жерде басына жанай тиген жарақатпен жараланады. Бұдан кейін қатарынан екі рет жараланып, Калинин және Ленинград қалаларының әскери госпиталында емделген. Ұжымды ұйымдастырушылық қабілеті бар әкем емделіп жүріп жаралылар арасында саяси жұмыстар жүргізіп, жауынгер рухын көтерген. Емделіп шыққаннан кейін Ленинград қаласын қалпына келтіру жұмыстарына қатысқан. Ұлы Отан соғысында көрсеткен ерлігі

үшін 1 дәрежелі Отан соғысы Қызыл Жұлдыз орденімен, Ерлігі үшін 1941–1945 жыл, Ұлы Отан соғысында Германияны жеңгені үшін 1941–1945 жыл, Ұлы Отан соғысы кезіндегі қажырлы еңбегі үшін медалымен марапатталған. 1945 жылы 1 мамырында науқасына байланысты майданнан үйге оралады.

Соғыс аяқталғаннан кейін Солтүстік Қазақстан облысының Конюхов аудандық атқару комитетінің төрағасының орынбасары, Булаев ауданы Чистовски ауылында жұмысшылар комитетінің төрағасы болып жиырма жыл қызмет атқарды. Тың игеру кезінде белсенділік танытқан. Досыңа достық парызың, дұшпаныңа әділ бол деген қағиданы ұстап, кеңшар жұмысшылар комитетінің төрағасы бола жүріп, жұмысшылар мүдесін қорғай біліп, халықтың лайықты құрметіне бөленді. Әкеміздің тумасынан Молдахмет атамыздан алған тәлім-тәрбиесі әділдігі, халыққа жақындығы, көпшілдігі ауыл адамдарына үлгі болды. Әкеміздің көзін көрген облысқа танымал болған прокурор марқұм Сапар Дүйсенов оның адамдарға көп жақсылық жасағанын, өмірде көңіліне түйіп, білгенін әрдайым жастарға үйретуден жалықпағанын, өз атына кір келтірмей өмір сүргенін айтып, бізді бір маркайтып тастаушы еді. Ұйымдастырушылық қабілеті жоғары, білікті қолбасшы болған әкеміз біз үшін үлгі. Солтүстік Қазақстан облысы ауылшаруашылығы саласында ұзақ жылдар бойы жемісті еңбек еткені үшін медалымен марапатталып, СРО-ның Бүкілодақтық ауылшаруашылық көрмесіне қатысып, Бүкілодақтық Кәсіподақ конференциясының делегаты болып сайланды. Әкем жақсы әкеден туған жақсы ұл ретінде әкелер дәстүрін жалғастырып, сонымен қатар бізге өнегелі тәрбие беріп, інілері үшін тағлымы мол аға бола білді. Бауырларын оқытып жоғары білім алуына ықпал етті. Соңына ерген бауыры Зейнолла мен Еренғайыптың Мәскеу қаласында білім алуына септігін тигізді. Аға үмітін ақтаған інілері бүгінде Республикаға ғана емес ТМД мен шетелге де ғалым ретінде танылды. Қазақстан Республикасы Ғылым Академиясының академиктері дәрежесіне жетті.

Әкеміздің өмірлік жары болған, құдай қосқан қосағы анамыз Күлбрам екеуі бір шаңырақ астында елу үш жыл ғұмыр кешіп, ұлдарын ұяға, қыздарын қыяға қондырды. Анам жақсы азаматтың адал жары, жанашыр досы бола білді. Салиқалы да, салауатты ғұмыр кешкен әкеміз Зияда, анамыз Күлбарам өз бауырынан өрбіген 29 немересі мен 5 шөбересін сүйіп бақытты ата мен әже болды. Тумасынан сөзге шешен жыр тербеген әкем өз көңілін толқытқан сиқырлы сөздерді, өлең етіп өре білген еді. Ұлы Отан соғысының қан майданында жүрсе де, соғыстың қиын-қыстау сәттерін бейнелейтін өлең жолдарын жыр дәптеріне түсіріп, еліне, туған туыстарына өлеңмен үзбей хат жазып тұрған. Әкеміздің өмір туралы толғаныстары мен дүниедегі жақсы-жаманға берген бағаларын байқататын күнделіктері мен қолжазбалары, әр кез жазылған өлеңдері ұрпағында сақтаулы. Әкем 1999 жылы 98 жасында Қарағанды қаласында дүниеден озды. Әкеміздің асыл бейнесін жүрегімізде сақтай отырып, оның рухы алдында басымызды иеміз. Асыл азаматтың жүрегін тербеген жыр жолдарына көз салған сайын Асыл әке бейнесі биіктей түспек. Жаксының аты өлмейді деген осы болар.

Ләйлә Бүркенқызының естелігі

Жауынгер, ұстаз, ардагер
Асқар таудай ардақты әкем.
Қанша жолдарды басып өттіңдер,
Қанша жолдарды жасыл өттіңдер,
Әкелер-ай!
Сіздерсіздер Берлинге де барған да,
Сіздерсіңдер Рейхстагты алған да.
Оралдыңдар туған елге құс болып,
Бау-бақшалар гүл жарғанда.

Ұлы жеңіс күні баршаның көкірегіне айрықша қуаныш нұрын түсіретін мерейлі мереке. Әсіресе, осыдан көп жыл бұрын халық

назарлығын кеудеге толтырып, қанды шайқасқа кірген кешегі бозбала жауынгер үшін, сол сойқаннан аман оралып, дүние салған менін жауынгер, ұстаз, ардагер және асқар таудай ардақты әкем үшін аса қымбат күн болған еді.

Менің әкем Баймұқанов Бүркен Баймұқанұлы 1942 жылдың қаһарлы қаңтарында әскер қатарына шақырылып, Пресновкада аудандық комиссиядан өтіп, соғысқа аттанды. Соғыс әдістеріне үйреніп, біраз дайындықтан өткеннен кейін, сол 1942 жылдың жазында Солтүстік Батыс Майданда, Бірінші Екпінді Армия құрамында шайқасқа кірісті. Батальон командирінің көмекшісі болды. Қиын да қатерлі шақ еді. Неміс басқыншылары жойқын шабуылмен сол кездегі алып еліміздің батыс беткейін түгел опырып – жапырып жібергендей болды. Совет халқының ашу-ызасын келтіріп, бәрін жұмырған жұдырықтай топтастырды. Әкем сол сұрапыл соғыс күндерін еске алып отырып, былай деуші еді: «Бұл немістердің екпіні әлі бәсеңсімей, мандайы таска тимей тұрған тұсы емес пе?! Шабуыл басылар емес. Аспанда қаракұстай қаптап шүйілген неміс самолеттері бомбылаудан тыным таппайды, жер мен көк тұтасқан қара түтін, қызыл жалын өрт, айнала бораған оқ, шалқалап құлап-сұлап жатқан неміс жендеттері. Бізден де шығын жетерлік. «Отан үшін! Сталин үшін!» – деп атойлап ұран салып, табан тіреп тайсалмай тістесе шайқастық қой! Сұрапыл сойқан шайқастан кейін, тыным тапқан бір сәттерде жерлес жігіттер окопта дамылдап жатқанда туған ауылды, ағайын-туғандарды ойлаушы едік. «Жауды жайратып, жеңіс туын желбіретіп елге жетсек» – деп арман ететінбіз», – деп күрсінуді еді. 1942 жылы 27 тамызда ұзаққа созылған қанды шайқаста жараланып, госпитальға түсті. Одан біраз емделіп, тыңайып, күш жинап алған соң тағы да өзі сұранып майданға аттанды. Қайтадан Солтүстік Батыс майдан шебіне жібереді. 27 карашада екінші рет ауыр жараланып, тағы да госпитальға түсті. Ұзақ емделіп, аяқты ептеп басып, жылжып жүруге жарағаннан кейін 1943 жылы мамырда екінші топтағы мүгедек болып ауылға оралды.

Сол кезде ашқұрсақ ауыр тұрмыс елді де қалжыратқан еді. Қариялар, әйелдер, балалар өгіз, сиыр жегіп, соқамен жер жыртып, егін сеуіп, көрмешіні көріп жатты. Әкем де мектебіне оралып, жаралы аяқты сүйретіп жүріп мұғалімдік қызметін жалғастырды. Жауынгерлік наградалары да баршылық. Екінші дәрежелі Ұлы Отан Соғасы орденімен, көптеген медальдармен марапатталды. Соғыс салған жаралар сыздап, жыл өткен сайын сырқырай түсті. Құлағы мүкістеніп, жүруден де қалды. Ауру қаншама жанына батып қажыса да «Ел көркейсін, ел тыныштығы шайқалмасын», – деп ақ тілеу айтып отыратын.

Әкем шешем Нұрғиза Ақжігітқызымен 61 жыл тату-тәтті өмір сүріп, сегіз бала тәрбиелеп өсірген абзал жандар. Тұңғышы Дәмелі Бүркенқызы сексен жастан асты. Немере, шөберелерінің қуанышына тоймай жүріп жатқан жайы бар. Үлкен ағам марқұм Қайырбек Бүркенұлы Алматыда Қаз МУ журналист факультетін бітіріп, көп жылдар бойы облыстық «Солтүстік Қазақстан» газетінде бөлім басқарып жұмыс жасады. Екінші ағам марқұм Әлібек Бүркенұлы ауылда көп жылдар мал дәрігері және бас мал дәрігері болып жұмыс атқарды. марқұм Торғын Бүркенқызы әкесінің жолын қуып, ұстаздық жолында қызмет етті. Марқұм Балтабек Бүркенұлы ағасы Әлібекпен бірге ауылда мал дәрігері болып еңбек атқарды. Раушан Бүркенқызы тігінші мамандығын таңдап, облыс орталығындағы тігін фабрикасында тігінші болып, зейнетке шыққан. Өзім Ленин Бике елінде мамандығым бойынша бастауыш сынып мұғалімі болып, зейнетте болсам да бүгінгі таңда қызмет атқарып жүрмін. Анамның сүт кенжесі Мереке Бүркенұлы аудандық әскери бөлімді басқарып, зейнетке шығып, қазіргі кезде облыстық мұрағатта еңбегін жалғастырып жүр.

Балаларының бәрі өмірде өз орнын тауып, үлкендеріміз сексеннен асып, кішіміз алпысқа келіп, ақыл тоқтатар кез келсе де, әкеміздің ақылы, өсиеті, кеңесі бізге жетпей тұрғандай.

Аңсадым жылы сөзінді,
Ақылшым болған кезінді.
Есімде, әке, сақтаймын,
Асқар деп биік өзінді.

Гүлнәр Ақмағанбетқызының естелігі

Мақышев Ақмағанбет Мақышұлы 1929 жылы 1 мамыр айында Солтүстік Қазақстан облысы, Мамлют ауданы, Бике ауылында дүниеге келді. Ауылдағы орта мектепті бітіріп, облыс орталығы Петропавл қаласындағы педагогикалық училищеде

білім алды. Жоғары білімін Қарағанды мемлекеттік педагогикалық институтына 1966 жылы түсіп, 1971 жылы қазақ тілі мен әдебиет бөлімінің мамандығы бойынша жоғарғы білімді тамамдап шықты. Еңбек жолын совхоздың бөлімшесі Октябрь мектебінде мұғалім болып бастады, осы мектепте директорлық қызмет атқарды. Зейнеткерлікке шыққанға дейін өзі оқыған Ленин орта мектебінде қазақ тілі мен әдебиет пәнінің мұғалімі болып талай жылдар бойы еңбек етті. Зейнетке шыкса да жұмысын жалғастырып шәкірт тәрбиеледі. Саналы ғұмырын бала оқытып тәрбиелеуге арнаған ұстаз адал еңбегінің нәтижесінде «Құрмет белгісі» орденімен,

«Аға мұғалім», «Ұзақ және адал еңбегі үшін», «Ұлы Отан соғысы жеңісінің 50 жылдығы» медальдарымен және құрмет грамоталарымен марапатталды.

Анамыз Рақыш Қалиқызы 1937 жылдың 1 қаңтарында Солтүстік Қазақстан облысы, Жамбыл ауданы, Айтуар селосында дүниеге келген. Әкемізбен бірге 2 ұл, 4 қызды саналы тәрбиелеп оқытқан. Руы Керей, Таз табы, Ханкелді. Еңбек жолын туған жері Айтуар селосында мектепте тазалықшы болып бастады. Ленин аулына көшіп келгеннен кейін мектеп-интернатында тәрбиеші көмекшісі және мектепте бірнеше жылдар бойы тазалықшы болып жұмыс атқарды. 2013 жылдың шілде айында 76 жасқа қараған шағында дүниеден өтті.

Бауырым марқұм Мұхтар Ақмағамбетұлы 1965 жылдың 16 қаңтарында дүниеге келді. 1972 жылы алғаш Ленин орта мектебінің 1 сыныбына барып, 1982 жылы аяқтады. Оқуды аяқтағаннан кейін совхозда жұмыс жасап, 1983 жылы әскери борышын өтеуге Ресей жеріне аттанды. Бір жылдан соң денсаулығына байланысты әскерден босатылып, елге оралды. Кейін Петропавл қаласындағы есеп-экономика техникумына оқуға түсіп, денсаулығына байланысты оқуын аяқтай алмады. 1986–2009 жылдар аралығында совхозда құрылыс саласында жұмыс жасады. 2018 жылы Атырау қаласына келді, сол кездері денсаулығына байланысты 3 топтағы мүгедек статусын алып, жеңіл-желпі жұмыстар жасады. Үйленбеді. 2024 жылдың 12 майында 59 жасында дүниеден озды. Кіші інім Мұрат 1973 жылы 3 қаңтарда дүниеге келді. 1980 жылы ең алғаш мектеп табалдырығын аттап, 1990 жылы аяқтады. 1991 жылы Беларусь жері Минск қаласына әскери борышын өтеуге аттанды. 1993 жылы Петропавл қаласындағы механикалық техникумында оқып, аталған оқу орнын аяқтап, совхозда жұмыс жасады. Үйленіп ұлы Илан, Амир және қыздары Гүлсара, Айданың қызығын көруде. Бүгінгі таңда Атырау қаласында тұрады, мұнай саласында еңбек етуде.

Өзім Гүлнар 1979 жылы Ленин атындағы орта мектепті аяқтап, Петропавл қаласындағы медициналық училищенің медбике ісі бойынша бөімшесіне оқуға түсіп, 1981 жылы аяқтап,

аудандық орталық ауруханада медбике болып жұмыс жасадым. 1983 жылы Қарағанды мемлекеттік медицина институтының «Гигиена, санитария және эпидемиология» факультетіне түсіп, 1989 жылы аталмыш институтты тәмәмдап, санитар, гигиенист және эпидемиолог дәрігер деген мамандыққа ие болдым. 1989 жылы Гурьев қаласына жолдама алып, эпидемиолог дәрігер ретінде облыстық санитарлық-эпидемиологиялық станцияның аса-қауіпті инфекциялар бөлімінде интернатура өттім. 1990 жылы жаңа құрылып жатқан облыстық ЖИТС (жұқтырылған иммуно-тапшылық синдромы) орталығына жолданып, бірнеше жылдар бойы эпидемиология бөлімі меңгерушісі қызметін, директордың орынбасары қызметін атқарып келдім. Бүгінгі таңда зейнеткерлікке шықсам да, орталықтың директорының орынбасары және аудит қызметін қоса атқарып қызмет атқарамын.

Денсаулық Сақтау саласының үздігі. Денсаулық саласында ұзақ жылдар адал жемісті еңбектері үшін бірнеше марапатқа ие болдым:

1). 2017 жыл. ҚР халқының өмірі мен денсаулығын сақтауға сіңірген абыройлы еңбегі үшін «Алтын дәрігер» төс белгісі;

2). 2019 жыл. ҚР ДСМ «Денсаулық сақтау ісіне қосқан үлесі үшін» төсбелгісі;

3). 2019 жыл. «Атырау облыстық ЖИТС орталығына 30 жыл» төсбелгісі;

4). «SENIM» Денсаулық сақтау жүйесі жұмыскерлерінің салалық кәсіптік одағы» Республикалық қоғамдық бірлестігінің ҮЗДІГІ» төсбелгісі;

5). 2022 жыл. Қазақстан Медицина Қызметкерлері Қоғамының шешімімен Денсаулық сақтау саласына қосқан елеулі үлесі үшін «Денсаулық сақтау ісінің үздігі» Орденімен марапатталдым.

6). Сонымен қатар Денсаулық Сақтау Министрлігінің, Республикалық ЖИТС орталығының, облыс әкімінің және т. б. құзырлы органдардан бірнеше құрмет грамоталары мен алғыс хаттарға иелендім.

Отбасы, ұл мен қыз тәрбиелеп, 1 немере, 3 жиен сүйіп отырған бақытты ана, асыл жар, аяулы әже.

Шынар 1980 жылы Ленин орта мектебінің 10 сыныбын аяқтағаннан кейін Петропавл педагогикалық училищесіне оқуға түсті. Училищеден кейін Ленин аулында балабақшада тәрбиеші, методист болып жұмыс атқарды. Әрі қарай, 2003–2007 жылдар аралығында Солтүстік Қазақстан мемлекеттік университетінде оқып, аталған университетті үздік аяқтап шықты. Ауылда тәлімгер әлеуметтік педагог қызметінде жұмыс жасап, кейін Астана қаласына көшіп кетіп, Астана қаласының №15 мектеп лицейінде әлеуметтік педагог мамандығы бойынша жұмыс жасап, зейнет жасына келгеннен кейін зейнеткерлікке шықты. Ұзақ жылдар адал жемісті еңбектері үшін Республика, облыс көлемінде құрмет грамоталары мен алғыс хаттарға ие болды. 2 ұл, 1 қыз тәрбиелеп, 4 немере сүйіп отыр.

Жанар 1966 жылдың 19 қазан айында дүниеге келді. Ленин орта мектебін бітіріп, Қостанай қаласындағы культпросвет училищесіне оқуға түсті. Ресей азаматына тұрмысқа шығып, 2 ұл, 1 қыз тәрбиелеп, 1 жиен сүйіп отыр. Қазіргі уақытта РФ Тюмень қаласында тұрып жатыр. Қолынан бал тамған аспаз, өз ісінің маманы.

Айнагүл 1969 жылы 14 қаңтарда дүниеге келді. Ленин аулындағы орта мектепті 1986 жылы аяқтап, 1 жыл Октябрь ауылындағы мектепте математика пәнінің мұғалімі болып жұмыс жасады. 1987 жылы Қазақ мемлекеттік қыздар педагогикалық институтының мектепке дейінгі дайындық факультетіне оқуға түсіп, 1991 жылы аяқтап шықты. Оқуды аяқтағаннан кейін Алматы облыстық Ішкі Істер басқармасына қарасты күзет басқармасында материалды-техникалық бөлім инженер қызметін атқарды. Кейін Алматы Қазақ Түрік лицейінді әкімшілікте, сонымен қатар «Достық» мәдени оқу орталығы әкімшілігінде жұмыс жасады. Бүгінгі таңда Алматы қаласында тұрады, 2 ұл, 1 қыз тәрбиелеп, 1 немере сүйіп отыр.

Жиендері – Айтмағанбетов Айдар Аманғалиұлы 1985 жылы

Бике ауылында туылды. Ленин орта мектебін бітіріп, 2002–2007 жылдары Солтүстік Қазақстан мемлекеттің университетінде жоғары білім алды.

Айтмағанбетов Жаслан Аманғалиұлы Целиноград облысы, Сілеті ауданы Черняховка ауылында 1986 жылы дүниеге келді. Ленин орта мектебін бітірді, Алматы қаласындағы Орта Азиялық университетінде жоғары білім алды.

Қайыркелді Мырзанұлының естелігі

Біз Жәнібек абыздың ұрпағы боламыз. Жәнібек Бұхараның медресесінде 5 жыл оқыған. Кісілерді емдеп, оларға көп жақсылық жасағаны үшін халық Жәнібек абыз деп атап кетіпті. Руы Мадияр. Жерленген жері Бике ауылымен Орталық

ауылының ортасындағы Мадияр қыстауының маңындағы егістік алқаптың ортасында. Жәнібектен 2 ұл, Елжас және Есмағанбет. Елжастан тарайтын ұрпақтар Құрсабаевтар, Зікіриндер Шал ақын ауданындағы Пірішім ауылында тұрады. Есмағанбеттен Қамысбай, Қамысбайдан Көшебе, Сыздық. Сыздықтан менің әкем Мырзағали (Мырзан) туып отыр.

Атамыз Көшебе көзі ашық, арабша хат танитын, елде көп жыл молла болды. Ауылдастарының тапсырыстары бойынша Атбасар, Қоянды жәрменкелеріне дейін барып, үйге керек-жарақтарын әкеліп тұрған. Бес уақыт намазын қаза қылмаған. Таңғы намазын оқи сала, ауылды аралап, амандығын біліп қайтатын. Содан кейін ғана шәйға отыратын. Ара-тұра елде болып тұратын келіспеушіліктерді оңтайлы шешетін. Әрқашан елдің амандығын, бірлігін ойлап отырушы еді. 1972 жылы 83 қараған шағында дүние салды. Көшебеден Нұрғали, Айткен, Жетпіс. Нұрғали Сарман, Майбалық ауылдарында мұғалім болған. Жіңішке аурудан қайтып, Майбалық зиратында жерленген. Артында ұрпақ қалмады. Айткен (Көшебин) ағамыз Ұлы Отан соғысына қатысқан, 1945 жылы сәуір айында Берлинге кірейін деп тұрмыз деген соңғы хаты келген. Содан бері хабар-ошарсыз кетті. Бұл ағамыздың да артынан ұрпақ

қалмады. Жетпіс ағамыз Түмен қаласында тұрады, Азамат деген баласы бар.

Сыздық бапамыз 1908 жылы туған. 34 жасында 1942 жылы соғысқа аттанып, Ресейдің Иванов облысында жасақталған 306 атқыштар дивизиясының 935-ші полкының 1-ші ротасында атқыш ретінде соғысқа қатысқан. 306-шы атқыштар дивизиясының командирі Кеңес Одағының Батыры полковник Черняктың 1942 жылдың 21-ші желтоқсанындағы № 4 бұйрығымен шайқаста көрсеткен ерлігі үшін: «қызыл әскер Қамысбаев Сыздық 1942 жылдың 19 қарашасы мен 18-ші желтоқсаны аралығында мергендік мылтығымен 34 неміс солдаты мен офицерін жойғаны үшін «Қызыл Жұлдыз» орденімен марапатталды. Осы дивизияның құрамында Смоленск, Вязьма, Прибалтика, Белоруссия, Польша, Шығыс Пруссияны жаудан азат етуге қатысты. Бірнеше рет жаралануына қарамастан елге аман-есен оралып, еңбек майданына кірісіп кетті. Облысымыздың Жамбыл ауданындағы Тегісшіл колхозында басқарма, Кладбин ауылдық советінің төрағасы, Бике ауылында бригадир қызметтерін абыроймен атқарды. Алайда, соғыста алған жарақатынан толықтай айыға алмай, 57 жасында 1965 жылдың сәуір айында дүниеден өтті.

Сыздықтан әкеміз, Қамысбаев Мырзағали Сыздықұлы (елде Мырзан деп кеткен), 15 мамыр 1935 жылы Қорған облысы Чистоозер ауданы Чистое ауылында дүниеге келген. Бірақ та бүкіл ғұмыры Мамлют ауданы Бике ауылында өтті. Осы жерде бастауыш мектепте оқыды, артынан Баян ауылында жалғастырды, әскерге барды.

1958 жылы өмірлік жанжары анамыз осы елдің тумасы Күлбаршын Ақжігітқызымен шаңырақ көтеріп, бірге 60 жылдай тату тәтті өмір сүрді. Біздің жан анамыз өмірге 7 бала әкелген. Ата анамыз Ырысты, Сәрсенбай, Қайыркелді, Бибігүл, Ботакөз, Бақтыгүл, Қайрат балаларын және бауырына басқан Жетпіс ағамызды бағып қағып, өсіріп ер жеткізді. Әкеміз әр баласына жеке-жеке көмек жасап, өз еншілерін берді. Жұрт қатарлы тіршілік

жасады. Сынаптай сырғыған уақыт қадіріне жетеміз бе екен, құдайды ойлаған сайын әкеміз еске түседі, өйткені тәңірдің бізге берген парактарында алтын мен жазылған ардақты есім әкеміз Мырзағалидыкі.

Уақыт өте келе әкемізді еске алып отырғанда ол кісі біз үшін бұрынғыдан да асқақтай, бұрынғыдан да мәртебелі бола түскендей көрінеді. Ол жүріп өткен ұлағатты жолында, перзенттері мен жақындары үшін әрдайым да тәрбие мектебі болып қала береді. Оның өнегелі істерінен жарқын сәуле, әкелік жүрегінен жылы мейірім сезініп ер жеттік.

Асқар тау әкеміздің еңбек жолына келетін болсақ, отан алдындағы борышын орындап келгеннен кейін «50 жылдық Қазақстан» атындағы совхозда ұзақ жылдары тапжылмай механизатор-комбайнер болып еңбек етті, зейнет демалысына шыққанға дейін 15 жылдай дәнекерлеуші қызметін атқарды.

Үкіметтің алға қойған ауыл шаруашылық бағдарламалары мен жоспарларын жүзеге асырып, даланың суығына да, ыстығына да төзіп маңдай терін төкті. Бике ауылының дамуына өзінің сүбелі үлесін қосты.

Еңбегі де еленбей қалмады, Мәскеу қаласындағы халық шаруашылығының бүкілодақтық жетістігі көрмесіне де қатысты, көптеген мақтау қағаздарымен де, көптеген медальдармен қатар, Құрмет Белгісі орденімен де марапатталды.

Қарапайым, көп сөйлемейтін, темірден де, ағаштан да түйін түйетін шебер, елге сыйлы кісі болды. Әкеміз абыройлы, адал да әділетті ғұмыр кешті. Тағдырдың жазғанына шара бар ма. Өкінішке орай, 2014 жылы, 80-ге қараған шағында дүниеден озды. Алланың берген ғұмыры осы болды. . .

Мырзағалиұлы Сәрсенбайдан – Данияр, Бакытжан, Дәулет;

Қайыркелдіден – Дәурен, Мәдинә, Бибігүлден – Дана, Асылжан, Ботакөзден – Самал, Алтынай; Бактыгүлден – Балым, Алтыншаш, Рахат, Қайраттан – Марал, Аружан, Дархан.

Ағамыз, Сәрсенбай Мырзағалиұлы, 16 қаңтар 1962 жылы Бике ауылында дүниеге келді. Бике мектебінің 8-ші сыныбып

бітіргеннен кейін, Қорған облысы Макушино техникумына түсіп, ветеринар-мал дәрігері мамандығын алып шықты. Отан алдындағы борышын сонау қиыр Шығыста Қытай шекарасында атқарып келгеннен кейін, туған ауылы Бикедегі «50 жылдық Қазақстан» атындағы кеңшардың мал шаруашылығын дамытуға мол үлесін қосып, мал дәрігері, бригадир, бөлімше меңгеруші қызметтерін абыроймен атқарды. Бертін шаруа қожалығын құрып, егін өсірумен айналысты. Ауызын ашса, жүрегі көрінетін аккөңіл, жолдастарының арасында сыйлы болды. Бірақ денсаулығы сыр беріп, 53 жасында дүниемен қош айтысты. Егер де тірі болғанда, биыл 2025 жылы пайғамбар жасына жетіп, зейнетке шығу тойын тойлап жатар едік...

Тума са да, туғандай болып кеткен, Данияр ұлын фельдшер мамандығына оқытты, кәзір Астана қаласында алған мамандығы бойынша қызмет етіп жатыр. Отбасын құрып, 1-2 баласын өсіруде. Қызы Бақытжан тұрмыста. Асылхан екеуінің кішкентайлары бар. Астана қаласында тұрады. Таңдап алған мұғалімдік мамандығы бойынша, балаларға тәлім-тәрбие беруде. Көпейі Дәулет темір жол колледжін бітіргеннен кейін, жоғарғы оқу орнында инженерлік мамандықты таңдап, 3 курсінде оқып жатыр. Әкесі көрмей кеткен қызықты балалары, немерелері көрсін деген тілектеміз. Жатқан жері жәйлі, топырағы торқа болғай. Періштелер артында қалған ұрпақтарын, туған-туысқандарын әрдайым желеп-жебеп жүргейсін.

Қарындасым Ботакөз Мырзағалиқызы 7 шілде 1970 жылы Бике ауылында дүниеге келді. Елде мектепті бітіргеннен кейін, бухгалтер мамандығын алып, ауылда қойма меңгерушісі қызметін атқарды. Еліміз нарыққа көшкеннен кейін, ауылда дүкен ашып, саудамен айналысты.

Ботакөздің кара тұнық көздерінде бар әлемнің әсемдігі, сұлулығы сақталғандай. Қайда болса да күлкісінің нұрымен айналасын жарқыратып жүретін адам еді. Табиғат аясында жеміс-жидек, саңырауқұлақ тере отырып ерекше бір сырласатын, табиғаттан қуат алатын. Кітапты көп

оқығандықтан, тілінің де, ойының да байлығы таңғаларлықтай еді. Қолынан қандай іс бастамаса да бәрі келетін. Өте пысық болатын. Екі қызына бар тәрбиесін беріп, мейірімін, махаббатын төгіп өсірді. Досына адал, туысқандарына қамқор, барша жұртқа жанашыр еді.

Алдына қойған арман-мақсаттары көп еді. Бірақ та Алланың берген ғұмыры қысқа болды, небәрі 42 жасында дүние салды. Маңдайға сыймай кеткен жарық жұлдызымыз-ай...

Артында еңіреп, 2 қызы Самал, Алтынай қалды.

Самал да, Алтынай да сабақты жақсы оқыды. Самал қазақ-түрік лицейін үздік аттестатпен бітірді. Артынан Астанадағы Гумилев атындағы университетті, магистратураны грандка оқып шет тілі мамандығы бойынша үздік бітірді. Алтынайымыз да Манаш Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университетін, магистратураны грандка қазақ тілі мамандығына оқып бітірді.

Тәубә, жандарына Абзал, Жоламан сынды жақсы жолдас кездесіп, екеуі де тату-тәтті тұрмыс құруда. Бір-екі көбелектері өсіп келеді.

Алла соларға ұзақ ғұмыр берсін.

Анасының көрмеген қызығын балалары, немерелері көретін болсын деп тілеудеміз.

Елімізге амандық, жұртымызға тыныштық тілеймін.

Және де бір айта кететіні Жәнібек абыздың Есмағанбет атты баласынан Көгі-Сау ауылындағы Ықын, Өстемір, Өскенбай, Молдахмет, Жұма, Сенбі, Дәулет, Ережеп ұрпақтары тарап отыр.

ЖЕТІНШІ БӨЛІМ

БИКЕ ЕЛІНЕН ШЫҚҚАН ЕҢСЕСІ БИІК ТҰЛҒАЛАР

Биік тұлғалар деп еліне қызмет жасап, халықтың қамын ойлаған азаматтарды айтар едім. Әрине елімде ондай азаматтар болды. Сондай аталары мен ағалары кейінгі ұрпаққа үлгі болса екен. Бүгінгі өмір басқаша, білім-ілім қуған заман. Білімнің мен адамгершілігің, ар-ұят, обал, сауап деген ұғымды аттамай адал еңбек етіп елге лайықты азаматтарым көп болуды Алла нәсіп етпей. Өзім білетін еңселі мақтан етер елімнің зиялы қауымын тізіп шығуды азаматтық парызым деп білдім.

Жамбулов Абушахман – саяси қуғын-сүргін құрбаны.

Жақыпов Кеңес – доцент, профессор.

Шайхутдинов Еренғайып Мәлікұлы – академик-ғалым.

Молдахметов Зейнолла Молдахметұлы – ғалым.

Жолаушин Бәйкен Әшімұлы.

Тайкенов Қабиден – ұстаз, журналист, Жоғары ауылшаруашылық бөлім басшысы.

Қазиев Абай – журналист.

Баймұқанов Қайырбек – журналист.

Жолаушин Сапарғали – Ардагер ұстаз. Шежіреші.

Омаров Сәбит Есенғалиұлы – ауыл азаматы.

Жамбулов Диас – ғалым.

Жүнүсов Ақан – ғалым.

Шынтеміров Самат – 1999 жылы облыстық ауыл шаруашылықтың бас маманы, 2005–2007 жылы тіл дамыту инспекторы.

Баймұқанов Мереке – облыстық архив бөлім бастығы.

Кармандаев Жаңаберген – Қазақ еліне еркін күреске еңбегі сіңген спорт шебері.

Кармандаев Қайрат – экономист, заңгер.

Құсайынов Серәлі – еркін күрестен Қазақ еліне еңбегі сіңген жаттықтырушы.

Қасмақасов Досым – ЖЖС-кәсіпкер.

Жұсұпов Төлеген – ЖЖС «Ақан» – кәсіпкер.

Ділдебаев Жанғали – ЖЖС «Диханшы» – кәсіпкер.

Қазиев Қуат – ЖЖС «Дәулетті ел» – кәсіпкер.

Нұрмағанбетов Сайлау Қаликенұлы – жеке шаруашылық.

Бейсенбаев Әлім – жеке шаруашылық.

Бейсенбаев Айдар – кәсіпкер. Қостанайда он жыл, Отандық шикізат қолданып, аққайыңнан жасалған зат жасайды.

Жамбулов Абушахман

Бике елінің калыптасуына ерен еңбек жасаған Жанбулов Абушахман атамyzдың баласы туралы естелікті ағайын інісі Астанада тұратын Жамбулов Жұмабай Арыстанұлынан алдым. Иіс апа айтқан болатын Абушахман деген кісі басқарған, бірақ ол туралы мәлімет білмедім деген соң, атамyz туралы сұрастыра бастадым.

Жанбулов Абушахман атамyz 1899 жылы Бике елі, Көгі-Сау жерінде кедей шаруаның жанұясында дүниеге келген. Қызылэскер ел орталығы болып Абушахман атамyz 28 жасында елді басқарады. Бұл 1927–29 жыл. Еңбекқор, оқуға құмар атамyz білім іздеп қалаға келеді. Енді білім қуған атамyz Москвадағы жоғарғы оқуды бітіріп, 1934 жылға дейін Оренбург рабфак газетінде қызмет атқарады. Осы жылдары Рабиға Наурызбайқызымен танысып, отау құрады. Рабиға анамыз Қостанай облысы, Қарабалық ауданы

11 ауылда 1911 жылы дүниеге келген. Рабиға анамыздың ағасы Ерғали Алданғарұлы республикалық Лениншіл жас газетінің редакторы болған. Қайнағасының көмегі ықпал еткен болар. 1934 жылы қалаға келіп горком хатшысы болып тағайындалады. Партия мүшесі болып 1937 жылға дейін облыс көлемінде ірі қызмет атқарады. Саяси танымы бар сауатты, тәртіпті қызметкерлердің бірі болады. Александр Затаевич, Ахмет Жұбановпен достасып 100 қазақ әндері, Замана бұлбұлдары кітабын шығаруға көмектеседі. Қоғамға қазақ музыкасын танытқандардың бірегейі атамызды 1937 жылғы ақпан – наурызда шыққан Сталин бұйрығы бойынша 09. 09. 1937 жылы Халық жауы деген жаламен түрмеге қамайды. Әйелі Рабиғаны да қамауға алады. 3 күннен кейін анамызды босатып, шарт қояды, тегінді өзгерт, квартираны босат дейді. Қызы Лиза, емшектегі баласы Диаспен далада қалады. Оны халық жауының әйелі деп, үйлеріне кіргізбейді. Құдайға қараған бір әйел өзінің жертөлесін баспаналауға береді. Тегінді өзгерт деп ақша ұсынғанға карамай, балаларымен ел қатарлы күнін көріп жүрген анамызды Алжир түрмесіне тоғытады 1938 жылы. Балаларын Ақмола облысы Сандықтау жетімханасына тапсырады. Бір жасқа толмаған Диасты, сол жерден Кеңес деген атпен Жаңажол ауылында тұратын Альжанов асырап алады. Рабиға анамыз күйеуінің ақтығын айтумен жүріп өзі де босатылып шығады да, қаладағы тері зауытына жұмысқа орналасады. Қызы Луйзаны жетімханадан алып шығады, бірақ Диасты таба алмайды. Оған зауыт директоры Шакиров көмектеседі. Диасты табуға көмектесіп бір ай демалыс береді. Балтабай деген кісі Тайынша базарында әскерде бірге болған досы Жәкулемен кездеседі. Хал-жағдай сұрасқаннан кейін Альжанов бала асырап алғанын айтады. Мұны естіген Рабиға анамыз бару керек деген шешім қабылдайды. Альжанов Балтабайдың құрдасы болып, ол бармай анамыз жалғыз барады. Аналық жүрегі сезген Рабиға бес жастағы балаға бірден қарайды. Мына бала менің Диасым десе, бұл менің Кеңесім деп асырап алған әкесі бой бермейді. Ерекше белгісін айт дейді. Ойланып тұрып иек астындағы тыртық шрам көрсетеді. Сол кезде қолына пышағын алып, баланы да, өзімдіде өлтірем, бермеймін

деп тұрып алады. Ақыры көндіріп анамыз Диасын құшағына алып, қалада өмір сүреді. Анамызға көп көмегін берген адам ол тері зауытының директоры Шакиров еді. Жамбулов Абушахман атамыз 09. 03. 1938 жылы сотталып СССР заманының саяси құрбаны ретінде 06. 07. 1957 жылы ақталады.

Жамбулова Рабиға Наурызбайқызы 22. 05. 1938 жылы сотталып, 07. 10. 1996 жылы Жоғары сот Р. К. заңымен ақталады.

1993 жылы Абушахман атамыздың тұяғы Диас пединститутты бітіріп еңбек жолын Бескөл ауданы, Бостандық мектебінен бастайды. Аспирантураны бітіріп диссертация Теория научного коммунизма қорғап, философия ғылымының кандидаты лауазымына ие болады. Алматы қаласындағы Политехникалық институттың кафедра меңгерушісі болып қызмет атқарады. Қызы Луизада Алматыда тұрады. Диастың Данияр, Димаш, Айдар, Ержан деген балалары бар. Міне Бике елі Көгі-Сау тұрғындары мақтан ететін атасы мен әжесінің болғанын, Диастай ағаларының еңбектерінен сыр шерттім.

Жакупов Кеңес Бекежанұлы

Жакупов Кеңес 1942 жыды Бике ауылында дүниеге келген. Өкесі Бекежан, анасы Күлжамила қарапайым халық жайын ойлаған адамдар еді. Атай санамда қалмапты, ал Күлжамила апай есіме түссе, ол жіберген Алматыдан жіберген апорт алмасын талай жегем. Дәмелі Сейілбекқызымен бір сыныпта оқыдым. Сабакты бірге оқып, ойнадық. Үйіне барғанда Сәуле анамыза апорт же деп беретін. Сол кездегі апорт алманың иісін айтсаңшы. . . Кеңес ағамыздың жарқын болашағын сезе білген ата – анасы білім алуына ерекше жағдай жасайды. Білім-ілім іздеп жалықпаған, ойы ұшқыр ағамыз 52 жасында профессор атағын алады. 1991–1996 жылы Томск университетін бітіреді. 1966–1969 жылы аспирантураны тәмамдайды. 1970 жылдан бастап ғылыми жұмыспен айналысып, Әл-Фараби атындағы ҚазМУ-де математикаға зерек ағамыз тыным таппай көптеген ғылыми еңбекерін жазады. 90-нан астам ғылыми еңбек, 3 монография 8

окулықтары жарық көреді. Бұл кісі Солтүстік Қазақстан облысы энциклопедиясына енген. Мәліметті кітаптың 229–230 бетінен оқуға болады. Бүгінгі таңда 84 жасқа келген аталарың Қаншайым апаймен Алматыда тұрып жатыр.

Міне Бикеден шыққан ғалым ағамыздың өмір жолы бүгінгі ұрпаққа өнеге.

Шайхутдинов Еренғайып Мәлікұлы

Еренғайып Мәлікұлы 1933 жылы 10 майда Көгі-Сау елінде Преснов ауданында дүниеге келген. Еренғайып атамыз колхоз кезінде елге еңбегі сіңген азаматтың бірегейі. Еңбекті сүйген атамыз, оқу білім алудан жалықпай көштің алдыңғы қатарында жүрген ізі бүгінгі ұрпаққа үлгі. Адалдығы, тәртібі, мәдениеттілігі, химия ғылымына ашқан жаңалығы, мемлекет өркендеуіне қосқан үлесі, талантты көшбасшы екенін еңбек жолынан аңғарамыз. Зейнулламен ағалы-інілі болып кішкентайларынан тату өскен. Бір-біріне қамқоршы болып, биік лауазымды қызмет атқарды. Молдахмет атасы айтқандай көз қорқақ, қол батыр деп еңбектенген еңбегі бағаланып, ел құрметіне бөленген академик атамыздың өмір жолы, іздегені білім мен ғылым болған. Мектепті алтын медальмен аяқтап, Мәскеудегі М. В. Ломоносовтың атындағы институттың химия технология факультетін 1956 жылы аяқтап Қарағанды заводында еңбек жолын бастайды. Москвада аспирант білім алып 1963 жылы аспирант атағын алады. С. М. Киров атындағы Каз ГУКаз ПТИ институтында 50 жыл ұстаздықтан, ректорлыққа дейін қызмет жасаған

Академик-ғалым Еренғайып Мәлікұлы Шайхутдинов Қазақ Республикасына еңбегі сіңген азамат.

Химия технология іліміне аянбай еңбек жасаған ғалым.

Қоғам қайраткері.

Мәслихат депутаты. Алматы қаласын көркейтуге қосқан үлесі зор.

Профессор. Газ-мұнай саласын зерттеген.

Әл-Фараби атындағы қазақ ұлттық университетінде де қызмет жасаған.

Халықаралық академия мүшесі вице-президенті.

Алматы қаласы Ардагерлер ұжымын басқарған.

Өмірден 2022 жылы 89 жасында озды. Мүрдесі Алматы қаласында жерленді.

Молдахметов Зейнолла
Молдахметұлы

Молдахметов Зейнолла ағай 1933 жылы Көгі-Сау Молдахмет қыстауында дүниеге келген. Әкесі Молдахмет жүрегі кең, ашық айтқанын екі етпейтін парасатты адам болған. Зейнолла көпей перзенті. Жастайынан әкесінің еңбекқорлығын көріп өскен ағайдың да, өзі тандап алған сара жолы көпке үлгі. Ерінбей жасаған еңбегі бағаланып, халық көңілінен шыққан, өте бауырмал жан. Бауырларын бөліп-жармай бәріне қол үшін беріп, көмегін аямаған. Қазақстан Республикасының іскер азаматы.

1952 жылы мектепті аяқтап Абай атындағы Алматы педагогикалық институттың физика-математика факультативін бітірді.

Аспирантураны Мәскеуде 1959 жылы тамамдаған.

1963 жылы кандидат физика-математика ғалымы атағын алды.

1963–1965 жылдары Қазақ мемлекеттік С.Киров атындағы университетте ұстаздық етіп, Целиноград пединститутында проектор қызметін атқарған.

1965–1974 жылдары Е.Букетов атындағы химия металлургия институтында ғылым қызметкері.

1974–1975 жылы профессор Қарағанды университетінде қызмет жасаған.

1975 жылы Шымкент қаласы Қаз ХТИ ректоры болған.

1980–1988 жылдары Ауылшаруашылық комитетінде қызмет жасаған.

1988 жылы Қарағандыда Ресей-Қазақстан университетінің ректоры болған.

Алған марапаты.

Медаль.

Еңбек ардагері.

Ерен еңбегі үшін.

Қазақ Республика ғылымына еңбегі сіңген.

Білімге еңбегі сіңгені үшін.

Парасат. Егеменді елге 15 жыл.

Достық. 2013 жылы 80 жылдық мерей тойында.

Бірнеше алғыс хаттармен марапатқа ие болған, академик, ҚР-ының ғылым-біліміне еңбек еткен, химия білімінің докторы, халықаралық білім академигі, Қарағанды қаласының Құрметті азаматы.

Бүгінгі таңда 92 жасты алқымдаған аталарыңның айтары бар, үлгі тұтар ісі бар абзал жан.

Жолаушин Бәйкен Әшімұлы

Бәйкен Әшімұлы 1926 жылы 16 шілдеде Преснов ауданы Орман ауылдық советі Ленин (Бике) ауылында дүниеге келген. Әскери борышын өтеуге 12. 02. 1945 жылы 8-ші сыныпта оқып жүргенде алынған. Кезекті әскери 375 бөлімінде болған. Оқуға зерек ағамыз Андижан әскери училищені 6 айда бітіріп, Әуе іскери бөлімінде қызмет жасап, бұрынғы демократиялық елдерде Югославияда – 3 ай, Қытайда – 9 ай, Болгарияда, Чехияда елшілік қызмет атқарған. Елге 1950 жылы оралып, Преснов комитетінде өзінің үлгілі тәртібі, биязы мінезімен

көзге түседі. 1951 жылдан бастап қызметі өрлеп, облыстың ішкі істер қызметіне ауысып, зейнетке шыққанша, ісіне адал ағамызды Министерстваға шақырылса да, ата-анасы, жанұясын ойлап бармаған. Ағамыздың анасы Ақмади қайтыс болып, Әшім атамыз Жәміш апамызға үйленген болатын. Жәміш апайдан туған бауырлары кішкентай болған соң, оларды өсіруге көмектесті. 1960 жылы облыстық МВД-да адал қызмет етті. Сол кездегі ішкі істер бастығы Морозов жағдайы өте ауыр тұрған бөлімшеге бастық етіп жіберген. Қызметпен, білімді бірге алып жүріп, пединститут және жоғарғы партиялық мектебінде білім алған ағамызда 3 диплом болған. Білім алудан жалықпай үнемі ізденіспен Москва, Ленинград, Рязанның жоғары әскери оқу орындарын тәмәмдаған. Қаладағы балалар колониясының басшысы, түрме бастығының орынбасары, облыс орталығының қауіпті іс жүргізу мамандығы бөлімінде қызмет жасаған. Қызметіне адал, әділдікті жаны қалайтын ағам жұмыс, білім деп жүріп, өзінің науқас екенін сезбеген. 1977 жылы сәуір айында жоғары басшылықтан комиссия келіп қызметкерлердің денсаулығын тексерген уақытта кінәраты табылған. Ауруы асқынып 1984 жылы 15 майда Өлтізер Бике анамыздың ұрпағы 58 жасында дүниеден өтті. Жұбайы жеңешем Зиянша Молдахметқызы 5 баламен жесір қалса да, балаларын ешкімнен кем қылмай тәрбиелеп ер жеткізді. 32 жыл Киров заводында еңбек етіп, зейнетке шықты. Жеңгеміз көңілі дархан, текті жердің қызы. Ағасы заманында 40 шақты ақындармен айтысып, алдына ақын түсірмеген атақты Орынбай ақын Бертаға баласы Байқожаұлы. Заманында отыз үйлі қасқа атанған ұрпақ болыпты. Туыстарым үйленбей тұрып, соғысқа қатысып, артында жалғастырар ұрпақ қалмады деп налып отырушы еді жарықтық. Бәрі де сал-серілеу жүйрік ат ұстаған, сәнді тұрмыс құрғанын марқұм жеңешем көзі тірісінде айтып берген болатын. Балаларының бәрі де әке жолын қумады. Өз таңдаған мамандығы бойынша қызметте. Жеңешем адал жар, асыл ана, ардақты әже болып өмірден өтті. Ағамыздың көп жылғы еңбегі бағаланып алған марапаты.

Медаль:

Еңбек Ардагері.

Адал еңбегі үшін.

Тын жерді игеру.

Жеңістің 20 жылдығы.

Совет Армиясына 30 жыл.

Ішкі істерге 50 жыл.

Ерен еңбегі үшін.

Ішкі істер қызметі Ардагерлер есімі жазылған меморальдық белгіде есімі жазылған.

Тайкенов Қабиден Тәйкенұлы

Бұл кісі менің туған нағашым. 1933 жылы 22 шілдеде Бике (Ленин) ауылында дүниеге келді, әкесі Тәйкен кезінде ел басшы болған, анасы Ақыш Шегелбайқызы Бірлік ауылының тумасы. Бірақ анасы дүниеден ерте өтеді. Жетімдікті бастан кешкен нағашым, оқуда алғыр, еңбекқор, үлкенді сыйлап, кішіге қамқор болады. Ауылда жеті жылдық мектепті бітірген соң Көгі-Сау (Октябрь) ауылында бастауыш сынып мұғалімі болып 1947 жылы мектепте қызмет атқарады. Үнемі білім-ілім іздеп, өзін-өзі дамытып отырады. Нағашымды сегіз қырлы, қолынан бәрі келетін жан деседі болады. Қолы шебер іс тігудіңде қыр-сырын меңгерген. Анасы нағашы әжем шебер ауыл тұрғындарына киім тігіп беріп отырған, ажарқын адам болған. Нағашымның іс тігу өнері анасынан. Мен колледжде оқыған кезде маған нағашым сәнді көйлек тігіп берген болатын. Сырттай Қазақ мемлекеттік университетінің филология факультетіне, оның ішінде журналистика бөліміне түсіп, ойдағыдай аяқтап, Ақмола қазіргі Астана қаласында Коммунизм нұры газетінде

журналист болып қызмет атқарды. Ісіне жауаппен қарайтын, адалдық асыл қасиеттерімен достарының алды болып, үлкен белестерден көрініп жүрді. Өткір мінезді, айтқанынан қайтпайтын бір беткей қайсар мінезді болатын. Осы мінезіне құрметпен қарайтын жолдастары, Алматыға жоғары партия мектебіне баруға ұсынады. Бұл оқуды да бітіріп шыққан соң Қазақстан кәсіптік партия орталығына қызметке алады. Нағашым ниеті дұрыс, жарқын мінезімен кез келген адам жанын баурап алатын. Әрбір сөзін салмақтап, пікірін түсінікті етіп түсіндіретін. Комунизм нұры газетінің тілші журналисі болып жүріп, өмірінің ең биік шыңы Алматы қаласындағы жоғарғы партия мектебін бітіріп, журналистиканың егжей-тегжейін жақсы меңгерген нағашымды жоғарлатып Ауылшаруашылық журналының жауапты хатшысы етіп 1975 жылы Қазақстан Республикасы өкілінің шешімімен тағайындайды. Ешкімнен қорқпайтын, әділ, айтқанынан қайтпайтын, қара қылды қақ жарып айтатын өз ісіне адал жанды Жоғары лауазым бөлім комиссия мүшесі болып Шығыс Қазақстан облысы Семей, Өскемен аумағын іс сапармен тексеруге барғанда, орда алар шағында небәрі 43 жасында дүниеден өтті. Бірақ өте әділ, айтқанынан қайтпайтын мінезі үшін жанын пиде еттіме деген ой мені әлі күнге дейін мазалайды. Өлімі жұмбақ күйі жабулы қалды. Мүрдесі Алматыда атақты зиялы қауым қойылған Кеңсай қорымында. Нағашыма үлкен үміт артушы едім, елді көтеретін азамат деп. Абайсызда қаламы қолынан түсіп кеткен асыл нағашымды жоғалту мен үшін өте ауыр соққы болды. Өттен ...Амал нешік...

Артында қалған ұлдары Жеңіс, Жомарт қыздары Гүлнәр, Алма, Бибігүл отбасымен бақытты ғұмыр кешуде.

Аз ғұмыры көпке үлгі болатын нағашымды мақтан етем. Жаны жанатта, тәні рхатта болып, иман байлығын берсін.

Нағашым Қабиденнен қалған бауырларыммен хабарласып тұрам. Жеңіс Қабиденұлы Атбасарда жары Дарихамен ғұмыр кешуде. Ұл-қыздары отау иесі. Немре сүйіп, орта көркі болып жүр. Жомарт Қабиденұлы Алматы қаласында келінім Мәрияшпен

бірге тынымсыз еңбек етуде. Әкесінен жеті жаста жетім қалып, өмірдің не бір қыйындығын көрсе де мойымаған, бүгінгі күні өз ортасынан ойып алған орны бар. Ұлы Батырханға үлгі бола біліп, әлі күнге дейін еңбектеніп жүрген бауырымды көріп марқайып қалам. Келінім Марияш Тілеужамал құдағиымның жан-дегенде жалғыз қызы. Жолдасынан ерте айрылып қалса да, әкесін жоқтатпай, қызынан барын аямаған асыл жан. Жиен немерелері Батырхан мен Әминадан шөбере көрген қария. Жомарт пен Марияш ұл-қызына жақсы тәрбие беріп, ата-әже қызығын көрруде. Әминасы Астанада қызметте. Отбасымен бақытты. Батырхан еңбекқор тәрбиелі, ісіне адал өз кәсібін дөңгелетіп отыр. Жаңарған Қазақстан еліне өз үлесін косуда. Анасы Ұрқия балаларын жеткізіп, қызығын көреалмағаны өкінішті-ақ. Нағашымның өзі өмірден кетсе де, артында қалған тұяғы Жомартым бар. Батырханым жары Дана, қызы Ләйсәнмен Астанада тұрады.

Жолаушин Сапарғали Уәлиұлы

Атамбай Жолаушы тегі Уәлиұлы Сапарғали 1943 жылы 6 ақпанда Бике елінде дүниеге келген. Уәли атам 1894–1982 жылы 88 жасында дүниеден озды. Атамыз өте еңбекқор. Елдің ел болып қалыптасуына еңбек жасаған жан. Анасы Мәней 1905–1985 жыл 77 жыл өмір сүрді. Ағамның бойындағы жақсы қасиет нағашы жұртынан дарыған ба деп ойлаймын. Мәней әжеміздің ағасы Сапар қазақ тіл–атасы Ахмет Байтұрсыновпен бірге жүрген. Әжейдің әкесі Сәду атақты сөзге шешен дарынды бай болған деседі. Сапарғали ағамның еңбекқорлығы әкеден, даналығы нағашыдан...

Жалғыз ұлдарын мәпелеп өсіріп, үлкен адам болғанын көру ата-анасы үшін зор қуаныш еді. Баян 10 жылдық мектебін бітірген соң,

Қызылжар қаласының био-химия мұғалімдік институтын бітіріп, еңбек жолын Дачный 8 жылдық мектебінен бастайды. Орталық 11 жылдық, Ленин 10 жылдық мектебінде қызмет атқарып 1967 жылы 21 шілдеде Гүлмайдан Бәшеннің Зикәнқызымен отбасылық өмірін бастады. Жеңеміз совхоз құруда Митронинмен бірге хатшысы болып қызмет атқарған. Артынан өз мамандығы бойынша сауда қызметіне ауысқан.

Ағамыздың іскерлігін көрген аудан оқу бөлім бастығы Симаки ауыл мектебіне директор етіп тағайындайды. Бірақ ата-анасын қартайған шағында жалғызсыратпайын деп 1972 жылы Ленинге көшіп келеді. Ата-анасын мәңгілік сапарға шығарып, Мамлютке көшіп райкомда, кейін Соколовкада әкімдік қызмет атқарады. 2010 жылы зейнетке шығып, шығармашылықпен айналысады. Қаламынан шыққан туындылары:

Бике елі және оның шежіресі. 2011 жыл.

Даналар қалдырған асыл мұра. 2013 жыл. 2 том

Орталық ауылы. 2014 жыл.

Жеңешеммен қос аккумуля жақсы ғұмыр кешіп, өмірге ұл-қыз әкеліп жақсы тәрбие берген.

Ерігі МВД жоғарғы оқу орнын бітіріп, қалада Бескөл, Астанада заңгер болған. Орда төріне жетемін дегенде кенеттен сұм ажал өмірден ерте алып кетті. Артында қалған тұяғы Әсем, Бекежан, Олжас.

Әбілсейт МВД. бітірген. Заңгер, майор облыстық ГАИ де қызмет атқарған. Бүгінгі таңда зейнетте. Қызы Диана студент.

Самал 17 мектепте қазақ тілі пәнінің маманы.

Ардақ – заңгер. Қалалық, облыстық сотта қызметте. Қызы Даяна студент.

Міне осындай үлгілі отбасы, тәрбиелі ұл-қыз өсіріп, артына айшықты іс қалдырған ағам 1917 жылы тамыздың 14 күні дүниеден озды. Мүрдесі Бескөл қорымында баласы Ерікпен бірге. Ағамның жасаған ісін ел азаматтары ұмытпауы керек. Көпке үлгі болған жан ағам иманыңыз саламат болсын.

Мәлімет жұбайы Гүлмайдан Зикәнқызынан алынды.

САПАРҒАЛИ УӘЛИҰЛЫ ЖОЛАУШЫ ТЕГІ

Асыл ағамыздың қайтыс болғанына 40 күн.
Аға десем аңкылдаған ағам еске түседі
Аға десем мейірімді ағам еске түседі
Бып-биязы, саликалы, сабырлы
Болмысы оның сал-серідей кісі еді
Жаны таза, жақсылыққа жақын да
Білуші еді ғұмырының паркын да
Саралайтын асыл сөздің бағасын
Толғанатын ана тілі халқында
Ата-баба шежіресін таратқан.
Ұрпағына ой салдырып қаратқан
Өткені мен бүгінгісін жұртының
Барша елдің керегіне жаратқан
Құштар еді өмірге де, өнерге
Жоқ дегенге көңіл шіркін сенер ме
Күмбірлетіп домбыраның қос шегін
Отырғанын енді жеңгем көрер ме
Тәнті кылған қоңыр сазды әнімен
Жұртты өзіне қаратушы еді жанымен
Отырыстың кіргізетін ажарын
Думандатып, дуылдатып сөзімен
Ғашық еді жеңгемізге Қозыдай
Жүрді бірге құшақтары жазылмай
Алла берген ұл-қыздарын өсіріп
Ғұмыр кешті тарықпай да тарылмай
Тусадағы ата-анадан жалғыз ұл
Есті болды жаны таза жанашыр
Ағайынға сыйлы болды сүйкімді
Достары көп сыры да бір, жыры да бір
Естігенде өмірден ол озды деп
Атпай таңы, батпай күні қалды деп
Қанша жанның қабырғасы қайысып

Қанша халық қайғы жұтып келді елеп
Азды-көпті артына із қалдырған
Жаксы істері табылсын тек сауаптан
Жатқан жері жарық болып ағамның
Жаратушы орын берсін жанаттан

Оспанова Марал Зейнелгабиқызы.

Ақын

22.09.2017 жыл.

АҒАМ САПАРҒАЛИҒА АРНАУ

Бикеден шыққан тұлға едің
Маңдайға біткен жарқырап
Әкетті аты жаман ауруың
Келмейтұғын өмірге
Ұстаздық жолда ерінбей
Еңбек еттің ағатай
Артта қалған шәкіртің
Еске алады аңсаумен
Қалам алып қолыңа
Шежіресін Бикенің
Жинақтаумен түн қаттың
Қалдырып артта игі істі
Марқаюшы ем бір жасап
Арқа тұтып өзіңді
Амал нешік жаратқаның ісіне
Кете бардың қарайламай артыңа
Асыл жанды ағатайым
Ақыл сөзің есімде
Жалғастырам ісінді
Алла қалап аман болсам
Жатқан жерің жайлы болып
Берсін иман байлығын

Ұмытпаспын ағатайым өзінді
Тұрса жаным кеудемде
Ағалар ізін таңдаған
Ел азаматы көп болсын
Деп тілеген тілекті
Алла өзі қолдасын.

Қарындасы Ғалия Аскерқызы

Жамбулов Диас Абушахманұлы

Туған әкесінен ерте айрылып, қуғын-сүргін азабын көрген Диас қыйындыққа мойымай ел қатарлы адам болу мақсатымен білім алып, еңбектеніп ұстаздық жолын таңдап аянбай еңбек етіп, ғалым атағына ие болды. Философия ғылым кандидаты атағымен Алматы қаласында жоғарғы білім ордасында сабақ береді.

Жүнісов Ақан Есмағзиұлы

25.12.1950 жыл

Білімі жоғары:

Алматы малшаруашылық институты
мамандығы: зоотехник

дәрежесі: ғалым-зоотехник

Бітірген жылы: 1972

Қызмет жолы: 1972 жылдан 1978
жылдың шілдесіне дейін Солтүстік
мал шаруашылығы ғылыми-зерттеу

институтының ауыл шаруашылығы малдарын азықтандыру, қой шаруашылығы және мал азығын дайындау бөлімдерінің кіші ғылыми қызметкері қызметін атқарды. 1978–1981 жылдары осы облыстың Тимирязев ауданына қарасты «Мичурин» кеңшарының бас зоотехнигіне тағайындалды. 1982–1985 жылдары Торғай облыстық мал тұқымын асылдандыру станциясында, 1985–

1991 жылдары осы облыстың Есіл ауданындағы «Дальний» кеңшарында, 1991–1999 жылдары Солтүстік Қазақстан облысының Преснов ауданындағы Ленин атындағы колхозда, 1999–2011 жылдары «Бескөл құс фабрикасы» ЖШС-інде бас зоотехник болып, 2011–2013 жылдары зейнетке шыққанға дейін Солтүстік Қазақстан мал шаруашылығы және ветеринария ғылыми-зерттеу институтында аға ғылыми қызметкер болды. 2014 жылдың ақпанынан осы уақытқа дейін М. Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университетіндегі «Азық-түлік» қауіпсіздігі кафедрасының аға оқытушысы болып еңбек етуде.

Ғылыми дәрежесі:

Ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты

Ғылыми атағы:

Доцент, Солтүстік Қазақстан мал шаруашылығы және ветеринария ғылым-зерттеу институтының профессоры.

Мамандығы, шифр:

06. 02. 02. Ауыл шаруашылығы малдарын азықтандыру және азықтар технологиясы

Алматы, Қазақ Ұлттық Аграрлық университеті

Кандидаттық диссертацияның тақырыбы:

Шектеулі азықтандыру мен «Тополин» фитопрепаратының Солтүстік Қазақстан жағдайында жұмыртқа бағытындағы жас тауықтар мен мекендердің өнімділігіне әсері

Қазіргі уақыттағы жүргізіліп отырған ғылыми ізденістерінің бағыты:

Құс шаруашылығы, құс өнімдерін өндіру технологиясы, сұрыптау және тұқым асылдандыру жұмыстары, ауыл шаруашылығы құстарын азықтандыруда дәстүрлі емес биологиялық және азықтық қоспаларды қолдану, Мамлют ауданындағы «Арқалық» ШҚ-ғы мен «Мамбетов» КЖ-ғында азық өндірісін дамыту бойынша 2021–2025 жылдарға кешенді бағдарламасын жасау жұмыстары, «СК-Протеин» ЖШС-інде жүргізіліп отырған «Солтүстік Қазақстанда ірі қара мал мен жылқы терілері шикізаттарынан белоктық азық ұнтағын дайындау технологиясы» жобасының жетекшісі.

Басылымдардың жалпы саны – 73, оның ішінде жоғары оқу орындарының зоотехния және ветеринария мамандықтарына арналған қазақ тіліндегі үш томдық «Ауыл шаруашылығы жануарларын азықтандыру» оқулығы, бес ауыл шаруашылық малдарының технологиясы, селекциясы, өрбітуі, азықтарды зоотехникалық талдау бойынша әдістемелер, «Солтүстік Қазақстандағы құс шаруашылығында зерттеу мен ізденістер және оның проблемалары» монографиясы.

Ғылыми жобалар, бағдармалар, гранттар және басқаларына қатысу

1. Отандық «Бескөл түрлі түсті үйректері» тұқымын шығару жобасы.

2. Екі тізбекті «Қызылжар» ақ үйректерінің кроссын шығару жобасы.

3. Қазіргі уақытта осы Отандық жетістіктерді одан әрі дамытып, олардың өнімділіктерін одан әрі арттыру жөніндегі жобалардың жолдарын іздеу үстінде. Міне Бике елінен шыққан ғалым ағамыздың шығармашыл, іздемпаздық еңбегі болашақ жастарға үлгі. Ойлаған мақсатқа жету үшін тынымсыз еңбек ету керектігін жастарымыз ұқса екен. . .

Осы көрсетілген сұрыптау жетістіктерінің, яғни «Бескөл түрлі түсті үйректері» тұқымының және екі тізбекті «Қызылжар» ақ үйректері кроссының авторларының бірі болып табылады.

4. «СҚ-Протеин» ЖШС-нің «Солтүстік Қазақстанда тері шикізаттарынан азықтық белок ұнтағын өндіру технологиясын жасау» Жобасының ғылыми жетекшісі.

Жетістіктері, марапаттары:

2008 жылы Солтүстік Қазақстан облысы Әкімінің Құрмет грамотасы.

2011 жылы Қазақстан Құс өсірушілер Одағының Құрмет грамотасы.

2011 жылы Қазақстан Құс өсірушілер Одағының төс белгісі және «Қазақстан Республикасы құс шаруашылығының құрметті қызметкері» атағы берілді.

2016 жылы — Солтүстік Қазақстан облысы Әкімінің Алғыс хаты.

2017 жылы – ҚР ҒБМ-нің Құрмет Грамотасы.

2019 жылы – Солтүстік Қазақстан облысы Әкімінің Алғыс хаты.

2019 жылы – Қазақстан «Ауыл шаруашылығы ардагерлер ұйымы» қоғамдық бірлестігінің төс белгісі және «Ауыл шаруашылығының құрметті ардагері» атағы берілді.

2020 жылы – «М.Қозыбаев атындағы Солтүстік Қазақстан университеті» коммерциялық емес акционерлік қоғамы Басқармасының Құрмет Мадақтамасы.

2021 жылы – Қазақстан «Ауыл шаруашылығы ардагерлер ұйымы» қоғамдық бірлестігінің мерейтойлық медалі.

2021 жылы – Қазақстан Ауыл шаруашылығы Министрлігінің төс белгісі «Ауыл шаруашылығы саласының үздігі» атағы берілді.

Отбасылық жағдайы: ұлы Алтай полиция подполковнигі, зейнетте, қызы Әлия биолог-химик мамандығы бойынша зертханада қызмет етеді, кіші қызы Әлфия сауда саласында істейді. Төрт немересі бар: Әлихан, Аделина, Әбілмансұр, Сафина.

Кармандаев Жаңаберген

Кармандаев Жаңаберген Сулейменұлы Солтүстік Қазақстан облысы Мамлют ауданының Ленин (қазіргі Бике) ауылында 1965 жылдың 1-ші қаңтарында дүниеге келді.

Осы аталған ауылда 1972 жылы орта мектепке барып 1982 жылы бітіріп, содан соң Отан алдындағы азаматтық борышын өтеп әскер қатарында болды.

Дене шынықтыру мұғалімі және жаттықтырушы мамандығы бойынша Солтүстік Қазақстан университетін бітірді.

1988–2000 жылдар аралығында туған ауылында, соңынан

Арқалық және Петропавл қаласында жаттықтырушы – ұстаз болып қызмет жасады.

2002 жылдан Алматы қаласындағы Республикалық спорт колледжінде спорт жетекшісі болды.

Одан кейін Қазақстан Республикасы Ұлттық құрамасының Мемлекеттік жаттықтырушысы болды.

2010 жылдан бастап Республикалық Күрес федерациясының бас хатшысы қызметінде жұмыс атқарды. Талай спорт тарландарының жолын ашып, ақыл кеңесін аямады.

Жаңаберген Сүлейменұлы мектеп қабырғасында жүрген кезден-ақ спортқа әуес болды және тамаша нәтижелерге қол жеткізді.

Ол өзінің орасан еңбекқорлығымен, жоғары адамгершілік және интеллектуалдық қасиетімен ерекшеленді.

Қазақстанның халықаралық деңгейдегі жеңістерін шын жүректен қолдаған азамат және патриот болды.

Отандық спорт мектепке көптеген жаңалықтар енгізді және күрестің барлық түрлерін дамытуға көп еңбек сіңірді.

Қызметтестері ортасында беделі биік, сөзімен де ісімен де сыйлы бола білген Жаңаберген Сүлейменұлы еліміздің спорттық өміріне белсене араласып өзінің ағалық ақылы мен даналыққа толы кеңесін жас спортшыларға көрсете білді.

Ол дарынды спортшы және жаттықтырушы болып қана қоймай, шәкірт тәрбиелеу ісіне де үлкен үлес қосты. Тәрбиелеп шығарған шәкірттерінің арасында грек-рим күресінен жасөспірімдер арасындағы Әлем чемпионның күміс жүлдегері Асхат Құдайбергенов, грек-рим күресінен жасөспірімдер арасындағы Азия чемпионы Нұрдаулет Есмұратов, Республиканың еңбек сіңірген жаттықтырушысы Серәлі Құсайынов және басқа да жүлдегерлер мен түрлі жарыстың жеңімпаздары, чемпиондары бар.

Елімізге еңбек сіңірген спорт қайраткері, Күрес федерацияның бас хатшысы Жаңаберген Сүлейменұлы күрестің барлық түрлерін дамытуға өлшеусіз үлес қосты.

Өз мамандығының нағыз майталманы ғана болып қоймай, өз ортасының қалаулысы болып жүрген азаматтың адал еңбегі еленіп, өз кезегінде мақтау-мадактарға ие болды. Атап айтар болсақ Туризм және спорт министрлігінің «Құрмет» грамотасымен, Бірінғай күрес стильді халықаралық Федерациясының жоғарғы наградасы «FILA» алтын орденімен марапатталды (бұл халықаралық алтын ордені Қазақстан Республикасында екі азаматқа ғана берілген)

2021 жылдан бастап жыл сайын Петропавл қаласында Қазақстан Республикасының еңбек сіңірген жаттықтырушысы Кармандаев Жаңаберген Сулейменұлын еске алуға арналған грек-рим күресінің облыстық турниры өткізілуде.

Биыл 2024 жылы 20 қазанда Қазақстан Республикасы Спортшылар Аллеясы Петропавл қаласы Борки ықшам ауданында Қазақстанның белгілі спортшыларының бюсттері орнатылған алаң бар. Солардың арасында Жаңаберген Сулейменұлының ерен еңбегі еленіп бюст қою рәсіміне қатыстым. Келген қауымның қарасы көп болды. Бауырлары, бірге жұмыс жасаған әріптестері, өзі тәрбиелеген шәкірттері жйынға қатысып, еске алу гүл шоғын қойып, аруағына тағзым еттік. Іс шара А.

Виникуров спорт кешенінде Қазақстан Республикасының Еңбек сіңірген жаттықтырушысы Ж. С. Кармандаевты еске алуға арналған ересектер арасында грек-рим күресінен республикалық

турнирмен жалғасты. Бұл турнир төртінші рет ұйымдастырылып отыр. Бике елінің атын танымал еткен Жаңаберген жүрген жолы бүгінгі ұрпаққа үлгі. Қазақ елінің мақтанышы. Бике елі мектебінде Жаңабергенге арналған еске алу тақтасы бар. Бұл дегенің болашақ ұрпақ рухын көтеретін тағлым тәрбие.

Жаңаберген Сүлейменұлы 2017 жылы 52 жасында кенеттен қайтыс болды. Өмірдің баспалдағынан сүрінбей өтіп, енді міне биік шыңға көтерілем дегенде, жалт еткен бір бейнедей өмірден озды. Өкініштісі сол ансаған арманына жете алмай кеткені. . .

Жаңаберген Сүлейменұлының артында өшпестей қалған ізі деп Бауыржан Момышұлы атамыздың «Адам болу – қасиет, Азамат болу – міндет, патриот болу – парыз» деген алтын сөздерін негізге ала отырып баптап тәрбиелеген, бүгінгі таңда еліміздің намысын қорғап жүрген жоғары дәрежедегі шәкірттері деп білеміз.

Жемісті еңбек еткен ел азаматы қызмет жолынан бөлек бір отбасының арқа сүйер азаматы, балаларының асқар тау әкесі еді. Өмірлік жары Гүлшара Сатайбекқызы соңынан ерген ұлдары – Кармандаев Азамат Қарағанды облсында кірістер департаментінің төрағасының орынбасары қызметінде; Кармандаев Жәнібек – «Астана Моторс» компаниясында қызмет етуде. Әрқайсысы бір бір үйдің отағасы. Жаңабергеннің тегінде немерелері де бар.

Құсайынов Серәлі Викторұлы

Қазақстан бойынша екі дүркін чемпион, спорт шебері. Қазақстан Республикасына еңбегі сіңген бапкер. Жаңаберген Сүлейменұлының шәкірті. Құсайынов Серәлі Бике елінің мақтанышы 1984 жылы 27 қазанда дүниеге келді. Әкесі Виктор агроном, бригадир болып совхоз болуға еңбек еткен. Совхоз ыдырап тарағаннан кейін шаруа қожалығын құрып, ел камын ойлаған әкесі ауылда дүкен ашып, халықты

керек тауарлармен қамтамасыз еткен. Анасы Ғалия совхозда 1976 жылдан бастап есепші қызметін атқарған. Серәлінің бүлдіршін кезінен бастап, спортқа деген қызығушылығын байқаған әкесі, баласына толыққанды жағдай жасайды. 1991 жылы мектеп табалдырығын аттаған күннен, еркін күрестерге қатысып, алғыс, мадақтама алады. 1997 жылы 6-шы сыныпты тәмәмдаған Серәлі Қызылжар қаласындағы спортқа бейімделген арнайы мектеп-интернатының директоры, бүгінгі күні қаламыздың құрметті азаматы Тасеменов Жамбыл ағаймен жолығып осы мектепте оқуға өтініш тастайды. Ата-анасы жасөспірім баласының бойынан спорт шебері болатынын болжаған. Оның өте еңбекқорлығын көрген ұстазы бапкер Жаңаберген Сүлейменұлы да шәкіртімен тер төгіп жұмыс жасаған. Бірталай күрестерге қатысып, көптеген марапат иесі болды. 1999 жылы шақырту билеті бойынша, ел басымен кездесуде болып, ел басының қолынан диплом алған.

2002 жылы Манап Қозыбаев атындағы университетке түсіп, спорт саласы бойынша 2006 жылы қызыл дипломмен бітіріп, еңбек жолын бастады.

Алған марапаты.

1998 жылы 7–8 қазан. Спортқ еңбегі сіңген бапкер А.Қазымбетовты еске алу 2-ші орын.

1998 жылы 15–17 қазан Қалалық байқау мектеп интернат атынан 1-ші орын 32кг салмақ.

2000 жылы 10–12 қаңтар Гаваз Қайменовты еске алу 2-ші орын. Салмағы 36 кг.

2000 жылы 4–7 мамыр Талғар қаласы Республикалық турнирде 250 спортсмен ішінде еркін күресте көзге түсті. 1-ші орын. Салмағы 35 кг. Бапкері Жаңаберген Сүлейменұлы.

2001 жылы облыстық спорт өміріне белсенді қатысқаны және дене мәдениетінің дамуына қосқан үлесі үшін Құрмет грамотасын облыстық денешынықтыру басқармасы А. Дайыров қолынан алған.

2002 жылы 15 сәуір. Ұшқыш космонавт күні. Әскери-спорт жеңімпазы.

2003 жылы 1-орын университетте еркін күрестен. 50 кг салмақпен. Спорт клуб басшысы Е. Исатаев табыс етті.

2003 жылы 3 орын. Акбидай жазғы спорт бойынша 7 облыс еркін күреске қатысқан.

2003 жылы М. Жұмабаев 110 жылдық еске алу 3 орын. Оргкомитеттен.

2003 жылы 3-ші орын 12–14 желтоқсан. Семей қаласы. Болат Тұрлыхановты еске алу Республикалық жарыс. Қазақстанға еңбегі сіңген жаттықтырушы бапкер Дәулет Тұрлыханов қолынан алған.

2016 жылы Қазақстан Республикасына еңбегі сіңген жаттықтырушы атағы берілді.

Осы жеңістің бәрі ізденіс пен шаршамай жасаған еңбек нәтижесі. Елімізден шыққан биік тұлға Жаңаберген Сүлейменұлынан алған тәлім-тәрбиесі. Бүгінгі таңда өзі түлеп ұшқан мектеп-интернатта бапкер. Талай шәкірттері биіктен көрінері сөзсіз. Отбасы бар, ұлы Нұрлан, қызы Нүрия. Үлгілі әке, асыл жар Қызылжар қаласында тұрады. Осындай ағаларың сияқты ел атын жарқыратып шығаратын ұрпақтарым көп болса екен.

Кармандаев Қайрат

Елінің ертеңін ойлаған азамат тарихын түгендеп, өткенін өшірмей, барын бағалай білетін, қазақтың қанатты сөзі «Ел қорғаны – ер аманаты» деген асыл сөзге лайық болып жүрген азаматтың бірі Кармандаев Қайрат Сүлейменұлы.

Қайрат Сүлейменұлы 1972 жылы сәуір айының 18-ші жұлдызында Солтүстік Қазақстан облысы Мамлют ауданына қарасты Ленин (қазіргі Бике) ауылында дүниеге келді. Балалық шағын аталмыш ауылда өткізіп, Ленин орта мектебінде білім алды. Мектепті 1990 жылы бітірді.

1994 жылы В. И. Ленин атындағы Қазақ политехникалық институтын бітірді. Мамандығы «Тау кен инженері».

1998 жылы Абай атындағы Алматы мемлекеттік университетін тамамдап шықты. Мамандығы «Экономист, қаржы және несие».

2020 жылы Д. Қонаев атындағы Еуразиялық заң академиясын бітірген. Мамандығы «Құқықтану», құқық бакалавры.

Есеп қисап қай жерде болмасын маңыздылыққа ие қызметтің бірі. Бұл тұрғыдан келгенде Қайрат Сүлейменұлы өз қызметін жаңылмай тапқан жандардың қатарында деп ойлаймыз.

Қызметтік жолы 1994 жылы Алматы қаласы Мәскеу ауданы әкімі аппаратының бас маманынан басталды.

Одан соң 1994 жылы Алматы қаласы Мәскеу ауданы бойынша Салық комитетінің маманы болып тағайындалды. Содан 20 жылдан артық Алматы қаласы, Қапшағай қаласы, Алматы облысының Талғар, Қарасай, Іле аудандарында салық саласында әр түрлі лауазымды қызметтер атқарды.

2017–2019 жылдар аралығында Алматы облысы бойынша ҚР Мемлекеттік кірістер комитетінің Мемлекеттік кірістер департаменті басшысының орынбасары қызметінде болды.

2020–2023 жылдар аралығында ҚР Мемлекеттік кірістер комитетінің Жамбыл облысы бойынша Мемлекеттік кірістер департаментінің басшысы қызметінде істеді.

Қазіргі кезде Алматы қаласы Мемлекеттік мүлік және жекешелендіру Департаментінде қызмет атқаруда.

Қайрат Сүлейменұлы біршама іске бас болып, көптің көңілінен шыға білген маман, жұмыс барысында салық заңнамасына сәйкес төлем көздерінен жиналатын салықтарды есептеу, ұстау, аудару міндеттерін жіті назарда ұстап, нәтижелі түрде атқара білді.

Қайрат Сүлейменұлы өзінің іскерлігімен, табандылығымен, адамгершілігімен, кішіпейілдігімен халық арасында және өзі қызмет еткен ортада алдыңғы қатарда.

Өз қызметіне үлкен жауапкершілік танытып, әрдайым мемлекет мүддесін алдыңғы орынға қоятын азаматтардың қатарынан орын алды. Көпті ісіне деген жауапкершілігімен, тиянақтылығымен тәтті ететін ел жақсысы кейінгі шәкірттеріне де үлгі.

Ұстанымы мықты маманның бойында жұмысты ілгерлетіп, ұжым мүшелерінің ауызбіршілігін сақтап, дамуға жетелейтін тұлғалық қасиеттер де табылады. Соның арқасында ол жұмыс

істеген ұжымдар үлкен жетістіктерге жетіп, ол басқарған мекемелердің жұмыс нәтижелері жоғары дәреже көрсетуде. Жасаған еңбегі жоғары басшылық тарапынан жақсы бағаланып келесідей жоғары дәрежедегі марапаттарға: «Салық қызметінің үздігі».

«Қаржы қызметінің үздігі».

«Қазақстан Республикасының Қаржы министрлігіне 100 жыл» естелік төс белгісі.

Қазақстан Республикасы Президентінің «Құрмет» ордені. «Жамбыл облысына еңбек сіңірген азамат» деген құрметті атқа, ие болды.

Бүгінде ел ардақтысы өз отбасының арқа сүйер азаматы, балаларының тірегі, ардақты әке, аяулы жар. Өмірлік серігі Айгүл Жолдыбекқызымен отбасын құрып, бүгінде 5 баланың ата-анасы болып отыр. Балаларының үлкені Айгерім бүгінде банк қызметкері. Айым университетте 2 курста, Асылбек 11 класта, Айдана 4 класта мектепте оқиды, Алихан 4 жаста, балабақшаға барады. Балалары ата-анасының үмітін ақтап үздік оқушылар санатында мектеп және жоғары білім ордаларының мақтанышы бола білді. Әр түрлі Олимпиадалар мен Республикалық және Халықаралық деңгейдегі сайыстарда бой көрсетіп, жеңімпаз атанып жүр.

Бейсенбаев Айдар Ақатайұлы

Бейсенбаев Айдар Қазақстанның ел болып қалыптасуына зор үлесін қосып жүрген биік тұлға. Оспанов Бейсенбай атамыздың немересі. Еңбегімен еленіп Қазақстан Республикасы, шетелге танымал болған елімнің мақтанышы. Атасына тартқан басшылық қабілетін, нақты айқындап еңбектеніп жүрген азамат.

1970 жылы 23 наурызда Ленин (Бике) ауылында дүниеге келген. Атасы мен әжесі Рәзия әжемiздiң аялы алақанын сезiп өскен. 1977 жылы Ленин орта мектебiнiң 1-шi сынып табалдырығын аттап, мойнына қызыл галустiк такқан бауырым, топ басшысы, кейiн комсомол қатарында да комсорог болды. Оқуға зерек, өзiне талап пен мақсат қоя бiлген. 1985–1988 жылдары РСШИ (Республикалық мамандандырылу мектеп интернатында) оқыған. 1988–1990 жылы әскери борышын өтеп, келген соң жоғары бiлiмдi, Петропавл қаласының денешынықтыру бөлiмiн тәмәмдап еңбек жолын бастайды. Жастайынан тынымсыз еңбек етiп, ата-әке қасында жүрiп тәрбиесiн көрiп, ұға бiлген. Атасы қолөнер шеберлiгiн меңгерген дарын иесi, етiк тiгу, ат-әбзелдерiн жасаудың қас шеберi. Ол кiсiнiң жасаған етiгi, мәсiсiн ауыл адамдары киген. Әкесi ағам Ақатай Бейсенбайұлы ағаштан түйiн түйген шебер болған. Астау, бесiк, күбi, шана, жазғы арба жасап тыным таппаған. Менiң жатқан бесiгiмдi жасаған. Сол бесiктен бауырларымызбен бiрге тербелiп ер жеттiк. Баласына кiшкентай кезiнен қайың ағаштан жасалған зат мықты болады, ал бесiктiң негiзгi бөлiгi тал ағашынан жасауға ыңғайлы деп, қайың ағашынан жасалған затта тамақ тез суымайды, жылуын сақтап тұрады – деп өнердiң қыр – сырын түсiндiрген. Арба, шана, күбi жасап ел адамдарын қуантып отырған. Бос уақытында қолөнер шеберлiгiмен айналысса, мектепте шәкiрт тәрбиелеп, бастауыш-бастама бiлiмiн меңгерткен шәкiрттерi, бүгiнгi күнi өмiрден өз орнын тауып, оларда немере тәрбиелеп ақыл-кеңестерiн айтып жүрген қариялар. Ардагер ұстаз, менiң тәлiмгерiм. Ұстаздықтың дара жолын ақыл-кеңесiмен үйреттi. Екiншi тәлiмгер ұстазым Еркiн Рахымжанұлы Байзақов. Осындай Ардагер ұстаздармен бiрге қызметтес болғанымды еске алып отырам. 1990 жылы Айдар отбасымен Қостанай қаласына көшедi. Елден жырақ жүрiп, не iстесем екен деген ой мазалайды. Ол жылдары ел адамдарының көбi жұмыссыз, қалаға көшу болғанын бiлемiз. Өзiне талап, мақсат, мiндет қойған Айдар атасы мен әкесiнiң iсiн жалғастыруға бел буады. Қолөнер шеберлiгiмен айналысам

– деп, көп оқып білімін жаңа қырынан дамытады. 2017 жылы Рухани жаңғыру бағдарламасының іске қосылуына байланысты, 1918 жылы Қолөнер шебрі (Бес қару) жобасын жасап жобаға өтініш береді. Ұсынылған жоба жауапсыз қалады. Қайтсемде мақсатыма жетем деген үмітпен, күн-түн ізденіп 2018 жылы (Ұлттық өнім) көрмесіне қатысып, 1-ші орын сертификатымен марапатталды. 1994–1996 жылы жеке шаруашылық құрып, 2005 жылы ТОО КБҚ (Бас) Групп Керей, Бике, Қыдыр шаруашылық қоғамдық (Қолөнер шебер) ұжымын ашты. Бүгінгі таңда кәсібін дөңгелетіп, Республика көлемінен басқа, шетелдерге де танымал. Салт-дәстүрімізді нық ұстаған азаматым, ағаштан, темірден киіз үй жасап, жылына 50 киіз үй жасайды. Ағаштан жасау қымбат, оның уық, шаңырақ, есігі, керегесін жасау сапалы ағаштан, сондықтан темірден жасалған киіз үйге сұраныс көп түседі – дейді. Темірден түйін түйетін Айдар мастерді өзі оқытып, үйреткен жұмысшыларына 300000 еңбек ақы төлейді. Өзі темір-ұсташы, дәнекерші, цехы бар. Еңбек десе шаршамайтын, шығармашыл. Өзінің жұмыс орнында шағын музей ашып атасының қолымен

ұстаған балғасы, аяғына киген етігі, жасаған ат-әбзелі, әкесінің қолтаңбасы қалған ағаш жонатын үстірігі, анасы Дариха аптайымның қымыз ашытқан күбісі тұр. Сол күбіден талай қымыз ішкен. Отбасында ісін жалғастыра ұлы Ақылбек сатып-алу, сату ісімен айналысып, шетелдерге барып, киіз үйді құрып береді. Қызы да әкесінің ісіне көмектесіп, ою-өрнектердің әсемдігін қадағалап отырады. Қытай елінде білім алып, төрт тілді меңгерген, қазақша, орысша, ағылшынша, қытайша еркін сөйлейді. Талаптыға нұр жауар, жас келсе іске деген осы болар.

СЕГІЗІНШІ БӨЛІМ

БҮГІНГІ ЕЛ ТІРШІЛІГІ

Кезінде көркейіп, жаңарған елім, жеке шаруашылық құрып 1997 жылы Бике жерінде 87 жеке шаруашылық болған. Мен білетіндер Бейсенбаев Әлім, Яровой, Слепченко, Анопко, Айтмағанбетов Қалиәскер, Боранбаев Қатыран. Саны көп, нәтижелі іс болмағандықтан жетекші жауапкерші орталық құрылып Ділдебаев Жаңғали 2004 жылы (Диханшы) жеке серіктестік құрады, оған дейін «Жәнібек» шаруашылығы болған 1996 жылы. Бұрынғы совхоз жерін жекешелеп бөліп алған адамдардың хал жағдайы жақсарып хал-ахуалдары жақсара бастады. Ауыл адамдары совхоздан тиген жер телімін өздері

калаған шаруашылық иесіне беріп, жер телім пайызымен күндерін көрді. Мен өз жанұяма тиісті жер телімін қырық тоғыз жылға актілеп «Диханшы» серіктестік ұжымға бердім. Жыл сайын жер телімімнен шыққан шығынына байланысты он пайызын беріп тұрады. Бүгінгі таңда ЖЖО «Дәулетті ел» Қазиев Қуат, Слепченко, Нұрмағанбетов Сайлау, Бейсенбаев Әлім, Ділдабаев Жаңғали елдің шаңырағын ұстап отырған азаматтарыма айтар алғысым шексіз. Мектеп бар, бірақ бала саны азайып барады деп ауыл адамдары кынжылады. Жастардың көбі қалада. Ауыл тұрғындарының көбі суды құбыр арқылы үйлеріне кіргізіп алған. Ауыл тұрғындарының қалада тұрғандай көңілдері көтеріңкі. Қызыләскерге баратын жолдан, елге дейін биыл асфальт салынған. Қалаға көшкен азаматтардың үйін шет елден келген қандастарымызға беріп, ауылда 4 көше, 93 үй, 313 тұрғын бар екен. Бике елі деп аталатын округті басқарып отырған ауылдық әкім Бакеева Анаргүл Нұрғалиқызы елімнің көркеюіне ат салысып жүрген жандардың бірі. Елім көркейіп, жұмыс орындары ашылса, ел тынысы жақсаратын күн алда деп сенейік. Мәдениет үйін басқарушы Айгүл Макентаева. Мектеп үш қабатты, бірінші қабатта бала бақша дайындық тобы орналасқан. Топ меңгерушісі Аққу Сенбаева. Дәрігерлік бөлім, оның меңгерушісі Жиенбаева Гүлнәр. Бүгінгі таңда мешітті басқарып отырған Сәбит Омаров. Сәбит ағамыз көп балалы жанұя ортасынан шыққан. Жастайынан еңбекке араласып, жанұясына көмектесті. Мінезі аңқылдаған жүрегі таза, ниеті дұрыс жақсы адам. Совхоз дамуында механизатор, бригадир болып қызмет жасаған, ауылдың еңселі азаматы, сүйген жары Зейнегүл екеуі немере, шөбере көріп бақытты ғұмыр кешуде. Немересі Самат атасы мен әжесінің қол-қанаты. Мектепте оқып жүрген талантты жастардың бірі. Аудандық, облыстық жарыстарға қатысып жүлделі орын алып жүрген талант иесі. Сәбит ағаның қызметі мешітті жұма күні ашып, намаз оқытып, жастарға ақыл кеңес беру. Бірақ ешкім келмейді деп налиды. Ауылда дана қария үлкені Қайыркен ағайым, сосын ақ жаулықты аналарым Ақылима, Кәйкен, Зейнегүл, Мүслимә, Дикаш, Барқыт, Күлай. Аллаға алғысымды айтып,

шүкіршілік етем. Елім орнында. Ел азаматтарына айтар алғысым шексіз. Ел тіршілігін жандандыру, халық қамын ойлап, жұмыс орнын ашу, келешек ұрпақ еншілігінде. Азаматтық борышым деп түсінген Нияз бауырым ел адамдарының қамын ойлап, өз көлігімен қалаға кісілерді тасиды.

Ел азаматтарының рухын көтеріп, игілікті іс жасап, жол ашып көрсетіп кеткен марқұм Абай Кармандаев бауырымның жаны жанатта болсын. 2018 жылы елімнің 90 жылдығын тойлауға үлес қосқан ауыл азаматтары, зейнеткер Омаров Сәбит, марқұм Абайдың бастауымен болған, ерен еңбектері бағаланып (Бике елі) атанып, Бике анамызға ескерткіш орнатылды. Міне мен білетін елге еңбек жасап жүрген бүгінгі азаматтарымның арқасында өткен дүбірлі той есте қалды. Жақсы ұйымдастырылған, Қазақ ойындары көрермен ойынан шығып, ас беріліп бабаларға дұға оқылып, алыста тұратын бауырларды көріп қуанып қалып едік. Сол жолы Ақтаудан келген бауырымыз Бауыржан Жансейітұлын көріп едім, өкініштісі сол биыл дүниеден озған, бірақ ұрпағына жазған сағыныш өлеңін жазып қалдырған.

ЕЛІМЕ СӘЛЕМ

Сағынған Бике елім
Жусаны жұпар
Аңқыған белім
Шаттықтан күйі
Шалқыған төрім
Көркіннен сұлу
Айналдым елім
Желегін жасыл
Жайнаған гүлдерін
Қайдасың қайда
Сайран күндерім
Сағындым сені елім
Бабадан қалған
Бағзым мекенім

Өзіңе мәңгі
Тағзым етемін
Шуағындай көркем
Шашқан таңдарын
Елжіреп жүрегің
Еске алсам бәрінді
Жастық шағымды
Сағындырған ауылым
Туған өскен жерім
Мәңгілік жасай бер Бике елім

Руы Керей

Ақмырза

Мустафин Бауыржан Жәнсейітұлы

21.11.1958–18.08.2024 жыл.

Елдің атауын өзгертуде тартыс болып, жоғарыда көрсетілген ауыл көсемі Шеген атамыздың атын беру керек, еңбегі ерен деп қызы Бәтима апай өтініш тастайды. Мәселе аяқсыз қалып, еліме «Бике ауылы» деген ат ресми түрде 2020 жылы желтоқсан айында онамастикадан өтіп берілді. Қалада тұрған Абай бауырым мерей той және ескерткіш орнатуда күн-түн демей еңбек етті. Тәте былай істесек қалай болады деп, ақыл-кеңес сұрап талай ой бөлісіп едік. Марқұм бауырым ауыр науқастан ерте өмірден озды. Артында ұрпағы қалмаса да, өнегелі ісі мен қаламының ұшы қалды. Елім, жерім деп елжіреген жүрегі бір сәтте үзілді. Бауырлары мақтан етсе еткендей. Өзі ақынжанды, кішіпейіл, ақжарқын жүрегі таза інімізді ауыл болып мақтан етуіміз керек. Бике анамыздың ескерткішіне қалдырған өлең жолы.

Бұл жерден шығып еді талай тарлан
Ел болған өз тұсында Ақмырза, Орман
Баласы Жаңбыршының Жаназар би
Құтқарған талай ерді құрған тордан
Кәдір, Қыдыр Батырқожа, Жүсіп атан
Ержүрек болған екен бәрі де арлан

Тар жолда тайғақ кешкен сол заманда
Елі үшін аттан түспей белін буған
Дәрежесі Бике анамның биік болған
Ру жалғасы Бике, Керей депте аталған
Аға сұлтан Шыңғыс төре жол-жөнекей
Аттың басын сол елге жиі бұрған

Абай Кармаңдаев

ТОҒЫЗЫНШЫ БӨЛІМ

АВТОР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТ. АУЫЛЫМ АЛТЫН БЕСІГІМ

*Жанмурзина (Өмірбекова)
Ғалия Аскерқызы.*

1953 жылы 13 ақпанда Бике елі (Ленин) ауылында дүниеге келген.

1972 жылы Целиноград педагогикалық коледжін аяқтаған.

2005 жылы жоғары білімді сырттай Қазақстан-Ресей университетінің (Қазақ тілі мен әдебиет мамандығын) тамамдаған.

Марапаты.

Медаль: Социалитік жарыс жеңімпазы 1978 жыл. Орталық министірлік комитетінен.

Қазақстанның (Алтын кітабы және энциклопедияға) енгені үшін (2023 жыл).

Ардагер ұстаз.

Құрмет грамотасы – 9.

Алғыс хат – 17.

Қызылжар өңірінің зиялы қауымы 5-ші том кітабына 2015 жылы енген.

«Ұстаз бақыты» атты кітап авторы 2020 жыл.

Оқу тәрбие барысында қосымша авторлық бағдарлама жазған.

Қазақстан Республикасы оқу-ағарту министірлігінен Алғыс хат. 2023 жыл.

Республикалық кеңесшілер қазақ аналары «Дәстүрге жол» қоғам ұйым мүшесі.

Қызылжар қазақ аналары «Дәстүрге жол» қоғам мүшесі – бас кеңесші.

Өлкетанушы.

Тіл жанашыры.

Қызылжар (Петропавл) қаласында тұрады.

Өзінің дара жолын бүлдіршін күнінен таңдап, еліне, халқына белсенді әрі беделді қызмет еткен Ардагер ұстаз Ғалия Аскерқызы 40 жыл бала оқытып, тәлім-тәрбие берген жандардың бірегейі. (Ленин) Бике ауылының тумасы, Октябрь (Көгі-Сау) ауылының ардақты келіні. Бастауыш буыннан 300-ге тарта шәкіртті қанатын қатайтып қыяға ұшырған ұлағатты ұстаз. Ұл-қыз тәрбиелеп, бұл күнде немерелерін құшағына алып, әріптестері мен ауылдастарының, құдаларының арасында құрметке бөленіп жүрген бақытты жан. Еліміз тәуелсіздік алған жылдары, тіл жанашыры ретінде жасаған ісі мен іс тәжірибесінен жазған әдістемелік нұсқау кітапшаларын облыс көлемінде әріптестері қолданады. Ғалия Аскерқызы туралы мәліметті «Қызылжар өңірінің зиялы қауымы» 5-том кітабынан, «Өмір белестері» Нұр - Сұлтан қаласындағы гуманитарлық колледждің 70 жылдық тойына арналған 2014 жыл және «ZIAT» Республикалық журнал 2016 жылы қазан айында, 2023 жылы баспадан шыққан «Қазақстанның Алтын кітабы», құндылықтарды жиған басылым. Қазақ елінің дамуына септігін тигізіп, қазақ халқымен бірге өсіп келе жатқан өр рухты қайраткерлер топтастырылған, жаны нұрға тұнған жақсы адамдар жазылған кітап бетінен мәлімет бойынша алуға болады. Ауылдан қалаға көшіп келіп, Сафуан Шаймерденов атындағы қалалық классикалық гимназияда 14

жылдан аса қызмет жасап зейнеткерлікке шықты. Жеке қасиеті иманды, кең жүректі, әр ісіне жауапты, дүние танымы жан-жақты, қоғам жұмысына белсенді, адамгершілігі жоғары, қызын қыяға, ұлын ұясына қондырған бақытты ана. Әлі күнге дейін ұстаз атын ардақтап жеке бала оқытумен бірге шығармашылығын артырып, бүгінгі жаһан оқудың қыр-сырын меңгеруде. 2020 жылы өзінің өмір айнасы «Ұстаз бақыты» атты кітабы Нұр-Сұлтан қаласы БМ баспадан шықты. Кітаптың тұсау кесер рәсімі облыстық Сәбит Мұқанов атындағы кітапханада өтті. Л.Толстой «Ұстаздың терең білімі және жомарт жүрегі болу керек» деген екен. Ұстаз бақыты атты кітабы балаларына, шәкірттеріне жақсы адамның тұлғасын танытатын ұрпаққа үлгі боларлықтай мол сүбелі еңбек. Сапалы біліммен, саналы тәрбие алған шәкірттерім өз ісіне адал, іскер белсенді тұлға болуын көру мен үшін зор бақыт деп шәкірттерін мақтан етеді.

Бұл мақала Асыл мұра қоғам ұйымының өтініші бойынша 2020 жылы жазылған еді. Әлі күнге дейін шығара алмай жатыр. Облыс өлкетану мүшесімін. Облыс көлемінде ауыл тарихын, осы тақырып бойынша жазуға тапсырма берілген болатын. Мәлімет жиналмай жатыр білем. Кітап шығуы белгісіз, сондықтан өз кітабыма қосуды жөн көрдім.

Ауылым – алтын бесігім

Рухани жаңғыру жылы деп 2019 жылды ел басымыз айқындап және оның жеті қырын көрсетіп берді. Бұл бүгінгі ұрпаққа туған жерге деген сүйіспеншілігін оятып, ой санасына жүгіртіп келешек ұрпаққа мұра қалдыру дегенді ұғыну. Адамзатпен бірге арғыдан келе жатқан айтулы атаудан ақпарат бар. Оны оқый, тегін тани білу өреміздің еншісінде. Ұлы оқыйғалардың бәрі өтеді кетеді. Ал олар жайлы сөйлейтін қағаз бетіне қалған атаулы атаулар мәңгілік қалады. Әр уақыттың сәні мен мәні болады. Алдыңғы ұрпақтың қатесін шығаратын кейінгі жас ұрпақ. Ал ұрпаққа баға беретін

ұлағатты ұстаз тарих демекші, шүкіршілік еліміз Егемендік алғалы жоғалтып алған арыстарымызды танып, олар қалдырған рухани мұра ел жұртымызға қауышуда. Өткеннен ұлағат ала отырып, бүгінгі өскелең ұрпақтың да бойына рухани нәр сіңіруде үлкен септігін тигізуде. Қазіргі кезде жастардың көбі өз елінің, ауылының тарихын білмейді десем артық айтқандық емес. Себебі кеңес дәуірі жетпіс жыл бойы қазақ халқын тұқыртып, сендер киіз үйде өмір сүріп, мал баққансындар деп кемсітумен келді. Осындай кемсіту талай намысыма тигенін басымнан өткіздім. Қазір тарихымызды білу мәдениетімізді игеру, келешек ұрпаққа білім беру мен тәрбиелеуде олардың өздерін толыққанды тұлға ретінде сезінуіне, белсенді өмір сүруіне жол ашылды. Тек дұрыс жолды көрсететін білім мен ой екенін ұрпағымыз түсініп, жеріміз үшін адал еңбек жасау керек екенін түсінсе екен деп тілеймін. Әулие бабаларымыз Атадан балаға не мирас дегені, ол атадан балаға асыл сөз ғана мұра бола алады дегені. Ұрпаққа қалдырар мұрамыздың бірі ел мен ауыл тарихы. Адамның заңды меншігі көп, бірақ нағыз өзіне тән тиелісі, ешкім қол сұға алмайтын меншігі ойы мен сөзі. Адам өз дәме дәйегімен жүреді, өмір өз дегенімен жүреді деген даналы сөз бар. Осы сөзді ойыма ала отырып түп қазығым Ленин ауылы туралы жазып, келешек ұрпаққа мұра етуді жөн көрдім. Ел тарихына тоқталар болсам Керей Ашамайлы Танаш бидің он тоғыз баласының бірі Тарышының жеті баласынан тараған дерекке сүйенсек (Бұл дерек Алматы қаласында тұратын ғалым, тарих ғылымдарының кандидаты, профессор Өскенбай Қанат Зұлқарышұлынан алынды) Құлсары бабамыздан тараған Алдай, Жабай, Жәдік, Тоқсан би бабамыздан тараған ұрпақпыз. Бағлан би осы күнгі Солтүстік өңірдегі көп керейдің түп атасы. Жанай Бағлан би Бопай есімді әйелінен Архад Фархад, Сарымұрат туады. Фархад батырдың Гүлэндам есімді әйелінен Танаш, Аббас, Манас туады. Манас майданда қаза болады да, оның келіншегі Сәлиманды Танаш бидің бәйбішесі Айшаның рұқсатымен өзі алады. Сәлиманнан Тарышы туған. Тарышының Ақсары, Құлсары, Еменәлі, Шимойын, Есемжияр,

Есмағұл, Жалбырдан тараған Ашамайлы керей ұрпағына жатамыз. Құлсарыдан тарайтын ұрпақтар Омбы, Ақмола облысының тумалары. Тарышының ұрпағы Ысмайылдан бес бала Матақай, Тезағай. Есенбақты, Нұрымбет, Көшебе, Әлменбет аталары негізінен Қостанай облысында тұрады. Тезағайдан тарайтын ұрпақтар Самай, Қапсыт, Шағалақтар, Еменәлі керей, Сибан, Балта Көшебелермен бірге Солтүстік Қазақстан облысы аумағында тұрып жатыр. Еменәлінің 6 баласы болған. Өлтізер, Ырыс, Қантай, Дәулетімбет, Деріпсалды, Құдияр. Осы бабаларымыздан тараған Қыдыр тайпасы Меңгесердің маңынан орын тепкен. Орналасқан жері айнала ақ қайыңды орман, балығы мол Байжырық, Суаткөл, Құрғақкөл, Көтенбай, Сарыбалық, Тетер, Тоғызбөліс көлінің маңында топырағы торқалы қасиетті жердің бірінде ауыл-ауыл болып әр қыстауда өмір кешіп, мал шаруашылығымен айналысқан. Тарышының 7 баласының бірі Өлтізер ағамыздың алғашқы төрт баласы Қадір, Қыдыр, Кенже, Малай бәйбішесі Бике ағамыздан туған. Тоқалы Бибәй ападан Мадияр туады. Бике ауылы аталуының тарихы, ағамыз жуас адам болған. Бәйбішесі болса көрікті, көркіне ақылы сай, сөзі уәлі қамқоршыл адам ағамыздың ақылына ақыл қосып пікірлесіп отырған. Сол себепті ағамыз көлеңкеде қалып, Бике ауылы атанды – деп айтып отырғанын бала кезімде естіп өстім.

Әр қыстауда тайпа болып өмір сүрген аталарымыз совет үкіметі орнағаннан кейін бірігіп көл маңында шағын ауыл болып өмір сүріп күндерін көріп, мал шаруашылығымен айналысқанын дәлелдейтіні жайлы елімнің үлкені Бегенов Қайыркен Рақымұлы Тұрымтай өте бай болғанын, оның жылқылары Көтенбай мен Байжырық көліне дейін жайылып жатқанын естігені бойынша айтып берді. Ауылым 1920 жылы Совет ауылы болып жарияланады. Хатшысы болып Оспанов Бейсенбай ағамыз сайланады. 1926 жылы кедейлердің комитеті құрылып жаңа заман дәуірі басталады. Шашыраған ауыл арасы жакындап, малдары араласып, араласқан мал мен бірге ауыл жандары да араласып ақыры мен тұрған ауыл Ленин ауылы маңына 1928 жылы шоғырланады. Біздің жастық шақ Ленин,

Марксизм ойларын оқумен, оның ісін жобаға асырумен өтті. Социализм дәуірінің негізін қалаушы Владимир Ильич Ульянов (Ленин) құрметіне ауылымның аты қойылған.

1930 жылы Көтенбай көлінің жанында Сталин атындағы колхоз құрылып құрамына мына ауылдар кіреді Қозығұл, Қыдыр, Мұсабай, Өскен, Көтенбай. Колхозды Қойбағаров Шери басқарған. Суаткөл көлінің жанынан Калинин колхозы ашылып құрамына Бекшебай, Есіл, Алтай, Ниязбек ауылы кіріп, басқарушы болып Нүркейев Құрман сайланады. Байжырық көлінің маңынан Ленин колхозы ашылып құрамына Орман, Бейсек, Қартқожа ауылы кіріп, басқармасы болып Бекмурзин Тұралы сайланады. Сарыбалық көлінің жанынан Көг-Сау колхозы ашылып елді Сәліков Жәнібек басқарады. Колхоз құрып әр жерде отырған тайпа ауылы, Ленин ауылына біріктіріліп басшылықты Оспанов Бейсенбай қолына алады. Коллективизация кезеңінде шаруалар мал мүліктерін ортаға салып, кедейлердің үйінде ішерге тамақ, жегерге көлік болмайды. Бейсенбай атамыздың іскерлігінің арқасында қыйындықтан елді аман алып қалған ақылды адам атамызды көзім көріп тілдесіп өстім. Бұл күнде 84 жасқа келген Кеңес Смағұлұлы 13 жасында колхозды ұйымдастыру жұмысына белсене араласып көпене салып, ат тырнауышпен шөп маялап үйгенін қызықты етіп әңгімелеп берді. Мая үйгенде мені мая үстіне шығаратын, маяның үстіне шөпті Нұрғали мен Нұрманғали екеуі әперетін. Себебі кара күштің алыбы, екеуін ел іші қос күрең деп атап кетті. Алғаш ерінбей еңбек етуге үйреткен ағаларымды жиі еске аламын. Таңның атқанынан күннің батқанына қарамай дамылсыз колхозда достарым Қамыспаев Мырзан, Шынтеміров Қайролла балалық шақтың не екенін білмей өстік. Өгіз айдап, жер жырттық егін сеуіп оны ордық, шөп шауып оны үйдік, егістен масақ жинадық деп басынан кешкен уақыйғаны баяндап берді. Жасым 13–14 шамасы пар өгізбен астық әкеле жатып түнде Алтай дөңінде зират болатын арбамның алдыңғы дөңгелегі кәбірге түсіп кетіп, менде құлаппын зәрем ұшып, әйтеуір астық тасыйтын бричка дейтін дөңгелегі қолыма ілегіп, әзер дегенде

кәбірден шықтым, өгіздерді айдағанда арбаның белдігі үзіліп, өгіздер алдыңғы дөңгелегімен ауылдағы бір шақырым жердегі тоққа барады. Тоқ басындағы бригадир Тайкен іздеп шығып естүссіз жатқан мені тауып елге әкеледі. Бұғанам қатпай әбден әлсіреген мені Пресновқа апарып, 6 ай емделіп, үйге келген соң өкіл әкем Жантілеу киелі Меңкесер тұзды көліне апарып ем – дом жасап тәуір болдым. Сол тұзды көл әлі күнге дейін бар деп әңгімесін айтқан болатын. Ауыл адамдары буын ауруына жақсы деп отырады. 1935 жылдан бастап колхозға бірнеше тракторлар келіп, механизаторлар техника тізгінін иеленді. Бірдеңеге қол жеткізем десең ұйықтар алдында арманда, ал ояу кезінде еңбектен көз ашпа деген қағиданы мақсат еткен Шеген Сүтерұлы 1938 жылы ерен еңбегі бағаланып ауылдастары колхоз басқармасы етіп сайлайды. Кедей шаруа отбасында туған, ұйымдастыру жылдарына дейін кісі қолында жалшылықта жүрген. Білімі сегіз кластық санасы ояу, көкірегі ашық Шеген атамыз ауылды дамыту жолында өз күшін аямаған. Мұрағат құжаттарында ол басшылық еткен жылдарда ауыл тұрмысы жақсарып, мемлекеттік жоспарды 108 пайызға орындағаны туралы мәліметтер бар. Мал шаруашылығына қосқан үлесі де аз емес. Шеген Сүтерұлы 14 желтоқсанда 1941 жылы әскерге шақырылып қан майданда 1942 жылы 11 қыркүйекте Тула қаласында қайтыс болып, мәйіті Взятский моласына қойылған. Боздақтар кітәбінің 633 бетінде бұл кісі туралы дерек бар. Қан майданда жазған өлең жолдарын ауыл тұрғыны Ділдебаева Күлбаршын апамыздан жиындарда талай естігем. Колхоз басқармасы болған ағамыз жырында ауылдың бетке ұстар азаматтарын тізіп шығып сәлем жолдайды. Елге оралмайтынын білгендей. 1935–38 жылдары сауатсыздықты жою курстары ашылып оны тәмамдаған ауылымның тұңғыш механизаторлары Нұрмолдина Шәрипа, Кенебаева Орынбасар әжелеріміздің әңгімесін талай тыңдадым. 1935 жылдан бастап ауылымызда егіншілік, мал шаруашылығы қарқынды дамиды. Үш мал және құс фермасы ашылады. Бұл жылдары егін жақсы өсіп, жинаған астықты Петухово элеваторына тапсырып отырған. 1936 жылы колхозда 1300 гектар жерге дәнді дақылдар себіліп, оның әр

гектарынан 11 центнер өнім алынған. МК 1100 молатилкасының тілін тек Уәли атамыз ғана білген. Бұл жылдары колхозда мал шаруашылығының саны 130 қара мал, 43 жылқы 150 қой болса 1937 жылдары 800-ге жеткен. Ауылдың бірінші жылқышысы Сыздықов Сәдуке, Жайсаңов Нұрмағамбет, сатушы Нұрмолдин Оразай, Нұрғалиев Мұқажан, шөпші Бейсенбаева Зәйни, бұзаушы Мұқанова Бәтима еліме аянбай еңбек жасаған алғашқы адамдар. Ұлы Отан сғысына екі елден 129 жауынгер аттанды. Сұм соғыста 84 жауынгер қанды майданда шейт болды. Елге оралған 45-і совхоз құру кезінде ерен еңбектерімен елімді көркейтуге ат салысқан жандарды жазар болсам Омаров Есенғали, Жиенбаев Жалмұқн, Оспанов Бейсенбай, Кенжетай, Жұнұсов Есмағзи, Бегенов Рахым, Өмірбеков Өстемір, Өскенбай, Баймұқанов Бүркен, Мұқанов Қайролла, Қасмақасов Жағыпар, Дәулетов Жәудә, Совет, Нұртазин Қабдол, Қоқақов Нұрахмет, Буксиков Әбу, Нұрғалиев Мұқажан, Құсайынов Саку, Жайсаңов Нұрмағамбет, Такбаянов Қайырбек, Башпаев Дәулетпай, Галямов Ғайбул, Хамзин Зинат осы аталардың адал еңбектерін көріп тәнті болдым. Соғыстан кейін колхоздарды ірілендіріп, әр ауылды өз алдына заңды тұлға қылмай біріктіреді де Орман ауылдық советі ашылып, Орталық ауылына көшіріледі. Төңкеріс ауданынан кейінірек, ауылым Преснов ауданының қарамағына көшеді. Осы кезеңде Қыздар атамыз ауыл ақсақалдарының айтуынша ақылды, адамгершілігі мол іскерлігінің аркасында ауылдың жағдайын көтеріп, елге шын жаны ашыған адам еді, сол үшін өзінің жеке басына зиян келіп жатса да көнетін нағыз ер мінезді азамат дегенді көршіміз Уәли атадан естігенім бар. 1946–48 жылдары Баян ауылының тумасы Сәрсекейев Әушәріп колхозды басқарады. Ол кісі бойы ұзын алып кісі болған екен. 1948–50 жылдарда қайтадан колхозды басқаруға Бейсенбай атамыз сайланады. 1950 жылдары колхозды ірілендіріп Октябрь ауылын Ленин ауылына қосып, басқарма болып Шәйкенов Өмкен 1950 жылдары басқарма болып сайланады. Есепші Мұқанов Қайролла ағаймен бірге қызметтес болады. Одан кейін басқарма болған Айымжан ауылының азаматы Мақышев Ғалымжан соғыс жылдары Украинаның, Польшаның жерін неміс

фашистерінен азат етуге қатысып, ерлікпен шайқасқаны үшін 1 және 2 дәрежелі Отан соғысы ордендерімен және бірнеше медальдармен марапатталған, сонымен қатар ауыл шаруашылығы саласында өте іскерлігімен көзге түскен Мақышев Ғалымжан басқарма болып сайланады. Ауыл адамдары бұл азаматты да өте қажырлы, қайратты, білімді, ақылды ауылды көтеруге көп еңбек сіңірген – дейді.

Өмір төріне тек өжеттер ғана шыға алады дегендейін ауылымның ауыл болып қалыптасуына еңбегі сіңген жанның бірегейі Болатбаев Ніл Әдғамұлы. Тура тіліп айтып, аққан жұлдыздай артында айшықты із қалдырған атамыздың игілікті істерін ауыл адамдарының әңгімелерінен естідім. Преснов аудандық партия комитетінің екінші хатшысы болып, сол жерде бес жыл іс тәжірибе жинайды. 1955 жылы мамыр айында Преснов ауданы Ленин атындағы колхозға, яғни ауылыма басқарма болып сайланады. Бес жыл аудан басшысы болып, шаруашылықтың жайын меңгерген азамат, колхозды көтеруге бар білгенін, ақыл ойын, іс тәжірибесін жұмсайды. Екі жыл ішінде ауылдың шаруашылығын көтеріп халықтың батасын алады. Ауыл адамдарында жаңа серпін, жаңа өмірге деген ұмтылыс пайда болып, жұрт бірінен бірі қалыспай ағаш үй салуға кірісті. Көше түзеліп Қыдыр, Алтай, Акмырза көшесі пайда болды. Колхоз движок сатып алып, оны орнатып қойған күні халықтың қуанышында шек болмағанын анам айтып отыратын. Әр үйге радио сымы тартылып сөйлеп жатты. Басшы атамыз халықтың сөзін сөйлеу үшін әуелі ауыл ақ сақалдары Төлеп, Бейсенбай, Нұрмолда, Мәкентай, Қазі, Көшебе, Жетен, Сәку, Рақым, Сәйт, Мұқажан, Бірімжан, Уәли сияқты ауылымыздың беделді кісілерімен ақыл кеңес бөлісіп отырған. 1957 жылы Ніл атамыз көшерде халық қыймай қоштасып қала береді. Шешілмеген шаруа болса хабарласуын өтініп Қызылжар қаласына ірі қызметке ауысып, ел мәселесін шешуге әр уақытта көмегін беріп тұрады. Осы жылы Ленин колхозы Мироллюбов совхозының бөлімшесі болып елді Бабақов Қайыржан 1965 жылға дейін басқарады. 1966–1980 жылдары Қасмақасов Қали (Хали) басқарма болып

тағайындалады. Қали ағамыздың ауылды басқаруда білікті маман екенін көрсете білуіне өзім талай рет риза болдым. Ауыл шаруашылығы егінді алқап, мал шаруашылығы жақсарып ауыл адамдарының хал-ахуалы жақсара бастады. 1969 жылдың 26 наурызында (50 жылдық Қазақстан)совхозы болып құрамына Дачное, Ленин, Октябрь ауылдары кіреді. Жоба бойынша үлкен жолға жақын Октябрь ауылы орталық болу керектігі сөз болады. Естіген ауылдың екі үш ақсақалдары Ніл атамызға барып, ақыры жолдары болып Ленин ауылы орталық болып жарияланады. Ауыл азаматтары жатқан жерің торқа, алдың жарық иманың жолдас болсын, халқыңа сіңген еңбегің зор, елің сені ұмытпайды, әрқашан естерінен шығармайды деп отыратын. Еліме мол сүбелі еңбек қосқан ҰОС-на қатысқан Кенжетай Оспанов 1944 жылы 24 қарашада әскерге аттанып Батыс майданның 89 атқыштар полкінде және бірінші Беларус майданында болып 18 жасында жаумен шайқасып, өзі сияқты замандастарының өмірі қыйылғанын көзбен көріп, әскери борышын өтеп 1949 жылы елге оралады. Елге келген соң егіс бригадасының басшысы, кейін есепші, зейнетке шыққанға дейін ауылдық советтің хатшысы болып қызмет атқарады. Зейнетке шыққаннан кейін бар ғұмырын дінімізді, салт-дәстүрімізді жаңғыртуға жасаған еңбегі ауыз толтырып айтарлық. Бике мешіті ашылып, жұма намазы оқылды. Алғашқы жұма намазы оқылғаннан кейін ақсақалдар ақылдасып ағамызды имам етіп тағайындады. Тумасынан білімдар, өмірден көрген түйгені мол ағамыз, белсенділігі, табандылығы, әділділігі арқасында аймақта зор беделге ие болды. Имамның шаруашылық ұйымдастыру жұмысы жөніндегі орынбасары болып Әубәкір Шәріпұлы, қаражат жөніндегі орынбасары болып Есенғали Омарұлы, діни тәрбие және насихат жөніндегі орынбасары болып Бүркен Баймұқанұлы сайланды. Осы кісілердің ықпалымен ауылдастар, кейінгі жастар дінге ден қойып, Аллаға құлшылық ете бастады. Бике ауылынан тараған туыстарымыз Преснов ауданының орталығында, Железное, Кладбинка ауылында, Қорған облысының Чистоозерье ауданында тұрады. Олардың көбі қайтыс болған туыстарын елге әкеп үлкен қорымға қояды. Кенжетай

ағамыз бастаған игі істі бұл күнде жалғастырып жүрген Омаров Сәбит Есенғалиұлына айтар алғысымыз шексіз. Бике мешітінің шаңырағын кұлатпай, жастарға үлгі болып отыр. Иманнан айрылып бара жатқан кейбіреулерді дұрыс жолға адамгершілік, мейірімділік бағытында тәрбиелеп баулуға мешіттің ықпал етуі сөзсіз. Елімнің өркендеуіне атына заты сай жасаған еңбек жолы кейінгі ұрпаққа үлгі болар ағаларым көп. Совхоз құру жылдары өзім білетін еңбек еткен ауыл азаматтарын тізіп жазуды жөн көрдім. Жұнұсов Есмағзи бірнеше жыл тоқты басқарған артынан Фаузия апайымыз жолдасының ісін жалғастырған. Қасмақасов Жағыпар егін шаруашылығының бригадирі, озат комбайнерлер Қамыспаев Мырзан, Қалдаманов Қанатпай, Жұсұпов Болат, Шынтеміров Қабдош, Қойтанов Еслям. Тракторшылар Ділдабаев Әлімжан, Байбазаров Құсан менің әкем Жанмурзин Аскер, Қасмақасов Жанжігіт, Омаров Сәбит, Төлегенов Кенжебай, Нұрмолдин Зәйкөн, Хаймолдин Нұрақан, Жолаушин Сұраған, Айтжан, Еділбаев Серік, Шорин Бағыт, Жылкелдин Қайролла, Жайсаңов Қаликен, Молдашев Салғара, Жүзенов Ермек, Өстеміров Кәпкен, Шәріпов Оразай сыныптасым Кірмәндаев Жамбыл ауыл шаруашылығында еңбектенгенін кейінгі ұрпақ білуі керек. Октябрь ауылының азаматтарын да жазуды жөн көрдім. Себебі осы ауылдың келінімін. Тілеген Боранбаев ауылды басқарып тұрған кезде мен жас маман болып мектепке орналасқан кез болатын. Ауыл азаматтары Аманжол Жәнібеков, Жумин Қайыр, Сенбаев Кенжеболат, Хамзин Нығмет, Накиев Рашид, Боранбаев Қосман Алпысов Аманжол, Әубәкіров Әнуарбек, Кенжеғалин Секен ДТ-54 тракторымен жер жыртып егін сепкен абзал жандар. Екі ауылдың егінін тасыған жүргізушілер Мұқалиев Шернияз, Серікпай, Чистобаев Мырзахмет, Дәулетов Нұрмолда, Естай Алпысов, Бейсенбаев Мырзағали, Ділдебаев Барақпай. Орман шаруашылығын Буксиков Абу ағамыз, мал шаруашылығын Асылбеков Темірболат, екі елдің есеп шотын Нұрмолдин Сейілбек жүргізген. Ленин, Дачный, Октябрь ауылдарын тоқ көзімен қамтыған энергетик маманы Жандосов Тілеген, Рамазанов

Байғоныс. Ауылға хабар таратушы почталион Калиев Айтжан. Мәдениет үйін басқарушы Хамзин Халиолла еліне еңбегі сіңген азаматтар. Артына айшықты із қалдырған Жолаушин Сапарғали Уәлиұлының еңбегін ерекше жазғым келеді. Жеті атасын білмеген жетесіз адам болып, бұл өмірден мәңгірт болып өтеді деген халық даналығы. Осы сөздің мағынасын ұққан дана ағамыз Бике елі және оның шежіресін құрастырып артына өлместей із қалдырған, Қыдыр тумасы ағамды мақтан етіп айтып жүрем. Қаламмен жазылған сөз ғана жылдар өте еске түсіп, өз орнын таба алары белгілі. Елімнің ел болып қалыптасуына ат салысқан ағалардың бәрін тізіп қағаз бетіне түсіру мүмкін емес. Кейінгі ұрпаққа жеткізіп айту бүгінгі ұрпақ міндеті деп санадым. Бүгінгі ұрпақ біреудің немересі, енді біреудің шөбере, неменесі, туажаты болар. Арғы аталарының кім болғанын білсін деген ниетпен әрқайсысын, өзім білетін, естіген, оқығанымды қағаз бетіне түсірдім. Совхоздың тұңғыш директоры Владимир Александрович Митронин елімнің экономикасын көтеруге жан аямай күш жігерін салды. Табысы мол мәдениетті кеңшар болып, алдыңғы қатардағы ауыл болдық. Мәдениет үйі, балабақша, үш қабатты аралас он жылдық мектеп, медпункт, екі қабатты кеңсе, мәдениет үйі, монша, мал бордақылайтын қоралар мен әкем Жанмурзин Аскер басқарған жем цехы, МТМ автогараж ауылдың сәнін келтірді. Көшелер асфальталынып, еңбеккерлердің жалақысы өсіп ауыл тұрғындарының тұрмысы жақсарды. Мен оқыған екі бөлмелі ағаш мектептің орнына жаңа зәулім үш қабатты мектеп салынып оқушы саны көбейді. Ауылға басқа ұлт өкілдері көшіп келіп тату-тәтті өмір сүруде. Бір кезде біз еккен екпе ағаш жайқалып өсіп тұр. 1969–1990 жылдары үш ауылдың жақсы көтерілгенін бұл күнде жиі есіме аламын. 1972 жылы оқуымды бітіріп, бастауыш сыныптың мұғалімі мамандығын алып, Октябрь ауылында еңбек жолымды бастадым. Рашид Абдуллаұлы Сюникаев басқарған жылы менде ауылдың көркеюіне ат салыстым. Сол жылдары ауылдық аудандық советке депутат болып, еліме қыйындық туған жағдаяттарды совхоз директорымен

бірге шештік. Өзім орналасқан мектеп төрт бөлмелі аусымды оқыйтын аралас сынып болатын. Аудандық депутат болғанда бір қабатты бөлмелері кең, жарық мектеп салуға азаматтық үлесімді костым. Мектеп директоры болып Макентаев Салық ағай тағайындалды. Ауыл адамдарының қуанышында шек болмады, себебі оқушылар Ленин ауылына барып оқыйтын. Салық ағайдың біліктілігінің арқасында облыс көлемінде алдыңғы қатардағы мектептің бірі болдық. Кейін шаруашылықты басқарған Хасан Абдуллаұлы Сюникаев, Хабит Қойшыбайұлы Сматаев, Дәулетов Жомарт Советұлы елімнің өркендеуіне өз қолтаңбасын қалдырды. Қазақстан елі 1991 жылы тәуелсіздігін алып, елді қайтадан жаңғырту басталды. Мыңғыраған қора-қора малдар сойылып қалаға ет комбинатына жөнелтілді. Ауыл байлығы тістегеннің тісінде, қалталының қалтасында кеткен заман болды. Ауылымның астан-кестені шығып, жұмыссыздықтар көбейді. Ауылымның хәлін көріп жүрегім қатты ауыратын болды. Амал нешік? Сол жылдары барлық ауылдар қыйындық көріп, не бір жағдайлар өтіп жатты ғой. Ауылда тұрып менде қыйындықты бастан өткіздім. Тұрмысы жақсы отбасылар аудан, облыс орталығына қоныс аудара бастады. Амалсыздан 1997 жылы қалаға көшіп келдім. Бұл жылдары қалада да өмір сүрудің өз қыйындығы болды. Қарап отырсам 27 жыл өтіпті. Жыл сайын ауылыма барып тұрам, ата анамның бейітіне барып, дұға оқып тұру басты міндетім. Ауылымның қазіргі хал-ахуалына тоқталар болсам, ауылым орнында, тек қара шаңырығымның орны ғана қарайып тұрғаны жүрегімді сыздатады. Өткен балалық шағымнан қалған естен кетпес күндер көз алдымда елес болып, сағымдай еске түседі. Мәдениет орталығы, мектеп сақталып қазақша-орысша сыныптар білім алуда. Негізгі шаруашылығы егінді алқап. Серіктестік жауапкершілік одағы құрылып ауылды ұстап тұрған ел азаматы Ділдебаев Жанғали Баракпайұлы, Бейсенбаев Әлім Ақатайұлына айтар алғысым мол. Егінін сеуіп кәсібін дөңгелетіп отыр. Біздің елден сондай атақты зиялы қауымды ес білгелі көрмедім. Ауыл үлкендерінен сұрағанда ол кісілерде жарытып ештеңе айта

алмады. Өзімнің оқығаным бойынша 18 ғасырда өмір сүрген батыр жырау Қожаберген Толыбайұлы бабамыздың аяқ ізі қалған аймақ екенін мақтан етем. Журналистиканың қыр-сырын менгерген Қазиев Абай, Баймұқанов Қайырбек, Тайкенов Қабиден ағайларыма үлкен үмітпен қараушы едім, өмірден ерте озды. Жоғарыда еліме еңбегі сіңген азаматтар туралы ақпаратты марқұм Жолаушин Сапарғали ағайымның жазып кеткен Бике елі және оның шежіресі атты 2011 жылы шыққан кітәбінан және Оспанов Кенжетай, Омаров Есенғалидың кезінде жазған естелік дәптерінен алынды. Ел аузынан естігенімді жазар болсам біздің өңірде қайын жұртымда арғы аталарымыз абыз Жәнібек болған – деп Қызылжар тұрғыны Сембаев Кенжеболат ағайдың айтқаны. Дұғамен аспандағы ұшып бара жатқан құсты алақанына қондырып, ұшырып жіберген – деп, көңілі көтеріліп арғы аталарын мақтан етеді. Ауылымның өркендеуінде ерен еңбегімен көзге түскен қайын атам Өмірбеков Өскенбай 1914 жылы Октябрь ауылында дүниеге келген. 1929 жылы 15 жасында 4 кластық біліммен ауылды дамытуға ат салысты. 1938 жылы әскери борышын Хасан көлінде атқарады. Әскери борышын өтеп келген соң, Преснов ауданында паспорт бөлімінің бастығы болып қызмет атқарған. 1942 жылы ҰОС-на алынып Сталинград майданының 66 жаяу теңіз әскери бригадасы Сталинградты азат етіп, Калининград майданын құру мақсатымен 11-ші теңіз гвардия бригадасы құрылады. Гвардия 10-шы екпінді армия болған. Калининді азат еткеннен кейін 2-ші Прибалтика майданында сол қолынан жараланады. Жеңіске 30 жыл тәрбие сағатында ерлігін айтып берген болатын, естігенімді жазуды жөн көрдім. Прибалтика майданында қатты ұрыс жүріп жатты. Снаряд жарылысы құлақ тұндырады, төбеңнен зуылдап ұшқан оқ бас көтеруге мұрша бермейді. Дегенмен фашистің бетін қайтарып, жерді қорғау әр жауынгердің міндеті. Алға деп көтеріліп жүгіре басып қозғала бергенімде, снаряд дәл жанымнан жарылып сол қолымды жұлып әкетті, бүгінгідей көз алдымда қолым секіріп жер бетінде жүргендей, денемді қан жуып кетті, өмір мен өлім әлсіретіп, есім

кіріп-шығып жатыр, медбике қарады да бәрібір өлесің дегендей кетпекші болды, сол кезде мылтығымды кезеп көмектес дедім. Оянсам госпитальда екенмін бұл 1944 жыл 14 науырыз. Аргы аталарымның қасиетінің күштілігі ме? Алла жар болды ма бүгінгі күнге ризамын. Сендерге ондайды көрсетпесін – деп отырушы еді жарықтық. Сталинградтты жаудан қорғағаны үшін медалымен марапатталған. Ұлы жеңіске 50 жылдық қарсаңында да сыйлық алған. Сұм соғыстан аман келіп совхоздың беделді қызметін атқарып 81 жасында дүниеден өтті. Бұл кісі жайлы мәлімет Боздақтар кітабінің 114 бетінде 2010 жылғы басылымында жазылған. Ұлы Отан майданына елімнен 129-жауынгер атанған. Октябрь ауылынан-46, Дачныйдан-15, Бике елінен-51 жауынгер майданға аттаныпты. Аман-есен оралғаны-45, оралмағаны-84. Тағы бір атамыз Хамзин Зинат оқушыларыммен әсерлі әңгімесімен бөліскен. Ол кісі тіл әкелуші болып, кезіккен неміс солдатын күре тамырдан бір періп, иығына асып алып штабқа әкеп олардың жоспарын күл талқан еткен. Олар ауылдың дамуына көмектесіп еңбекке араласып өз елінде бақыйлық болды. Ұлы Отан соғысының жеңіске жеткен 73 жылын атап өткенде, Украина жерінен еліміздің азаматы Рамазанов Айптың ел топырағы бұйыруы бір ғажап уақығға. Хабарсыз кеткен жалғызын әкешешесі келеді деп күте-күте шаршап, Орталықта тұратын қызының қолында дүниеден өтеді. 1987 жылы Сочи, Кара теңізде, Украинада болғанымда төбешік болған жерлер мен соғыс жүріп өткен жерлерді өз көзіммен көрген болатынымын. Міне сондай жерлерден із кесушілер бір жерден екі мәйіт сүйегін табады. Мәйіт сүйегінің жанынан басына киген сауыты, қолына ұстаған құтысы болған. Құтының ішін ашқанда атамыздың өз қолымен аты жөні, туған жылы тұрағы жазылған шеті сарғайған қағаз шығады. Осы ақпарат арқылы біздің Қазақстан елшісіне хабарласып 2018 жылы қара күз айында облыс, аудан көлемінде іс шара өткізілді. Қорғасын жәшігіне салынған сүйегін Нұр - Сұлтан қаласынан, Ақтау қаласында тұратын ағайын ұрпағы Бауыржан Жансейітұлы әкеліп, туыстары жиылып ауылдағы

үлкен қорымға, құран бағышталып туған жерінің қойнауына табыс етілді. Ата-анасының киелі көз жасының күдіреті болар. Ауылдың мәдениет үйінде жиналыс болып, слайт арқылы экраннан қалай табылғаны, заты көрсетіліп, атамыз туралы ақпарат берілді. Оқ касканы тесіп өтіп, басынан жарақаттанған екен. Жер қойнауына тапсырарда духовой оркестр ойнап, салют берілді. Бұл жөніндегі ақпаратты Қазақстан каналының теле арна архивінен алуға болады. Табылған заттар, жазылған қағаз шеті жырымдалып сарғайған қалпы Ленин мектебінің мұражайында тұр. Сол жылы басына құлыптас қойылып қатым дұғасы оқылып ас берілді. Мәліметті Қызылжар тұрғыны, туысы Ақжанаш Жансейтқызынан алынды. Аталар ерлігі мына бейбіт заманды көрсеткенін ұмытпайық. Ел ұрпақтан тарайды деген халқым. Өз ұрпағын көре алмай майданда шейт болған аталарымыздан біршама ұрпақ тараған болар еді ғой. Елімде өмір жолын мақтан етіп айтарлық азамат Дәулетбаев Дүйсенбі Дәулетбайұлы. Бала кезінен армандаған оқуына түсіп, ішкі істер қызметінде адал еңбек етіп, ауылымыздың атын көтеріп, елімізден бірінші полковник лауазымына дейін көтерілген. Еңбек жолын Мамлют РОВД-дан бастап, 1984 жылы Қарағанды институтын, 2001 жылы Москвада халықаралық заң бөлімі университетін бітіріп ел игілігі мен халқына жасаған адал қызметі үшін:

2001 жылы ІІМ мемлекетінің Еңбек сіңірген қызметкері.

2018 жылы ІІМ мемлекетінің Құрметті Ардагері.

Орал қаласының Құрметті азаматы.

Тағыда бір талай еңбектері бағаланып мақтау қағаздарын иеленген азамат жолын ауыл жастары үлгі тұтып мақтан етерлік. Зейнеткер Орал қаласында сүйген жары Айна Тағаллемқызымен немере сүйіп бақытын тапқан. Өкініштісі сол сүйген жарының өмірден ерте озғаны. Шет жерде жүрседе ауылын ұмытпай Октябрь ауылына өз қаражатынан ҰОС-ына қатысқан азаматтарды еске алу алаңын ашып, ескерткіш орнатты. Бұл күнде сол ескерткішке барып гүл шоғын қою дәстүрге айналған. Мұндай ізгілікті іс екінің бірінің қолынан келмейді.

Мінезі биязы, босқа мақтануды жаратпайтын айтар зілін әзілмен жеткізіп, кез келген адаммен тіл табыса біліп ұйымдастырушылық қабілеті мол адамның жоғары көтерілуі сөзсіз. Жерлесім көзі ашық, білім мен біліктілікті меңгерген Нұртаев Аманжол Сәйтұлы Целиноград ауылшаруашылық институтын бітірген. Мамандығы эконоамист. Әскери борышын өтеген уақыттан бастап, ұйымдастырушылық қабілетін шындай білген ағамыздың еңбек жолы бағаланып халыққа сыйлы болған. Ауылға тіршілік нәрі су құбырын тартуға көмектесіп бірталай шаруашылық мәселесін шешкен. Есепшіден директор, аудандық әкім орынбасары, мәслихат кеңесіне дейін көтерілген. Еңбегі бағаланып:

Ерен еңбегі үшін медәлімен.

Президенттің алғыс хаты.

Облыс әкімінің Құрмет грамотасымен.

ҚР-ның алғыс хаттарымен марапатталған.

Мамлют ауданының Құрметті Ардагер азаматы. 2017 жыл.

2010 жылдан бастап зейнеткер. Облыстың Ардагерлер кеңесінің мүшесі, әліде болса қоғам жұмысна тікелей өз ойын қосып отырады. Халықтың қамын ойлап отыратын ағамыз беделді ел азаматы. Жолдасы Шәрбән Зиядақызымен екі қыз, бақыйлық болған ағасынан қалған іні-қарындастарын тәрбиелеп жеткізіп бақытты ғұмыр кешуде. Ауылымда мына заманда білімі бар оқыған азамат пен азаматшалар жетерлік. Кейінгі ұрпаққа үлгі болып, олар өткен жол сабақ болсын деген ниетпен бірегейлерін ғана жазып отырмын. Алматыда тұратын Жақыпов Кеңес Бәжікенұлы доцен Қазақ мемлекеттік университеттінің механика математикалық бөлімінде профессор. 90-нан астам ғылыми еңбегі, 3 монаграфия, 8 оқулықтары жарияланып игілік іске қолданылуда. Ғалым ағамызды мақтан етіп, үлгі тұтамыз.

Өмір жолы үлгі боларлық ел азаматы Тайкенов Қабиден Тәйкенұлы 1933 жылы 22 шілдеде дүниеге келген, ауылда жеті жылдық мектепті бітірген соң Октябрь ауылында бастауыш сыныпта мұғалім болады. Сырттай Қазақ мемлекеттік университетінің филология бөлімін, оның ішінде журналистиканы

ойдағыдай аяқтап, Ақмола қаласында Комунизм нұры газетінде журналист болып қызмет атқарды. Нағашымды Алматыға жоғарғы партия мектебіне жіберіп, бітіріп шыққан соң Қазақстан КПОК аппаратына қызметке алады. Өзінің ет тірлігі арқасында қол жеткен жетістіктері журналист қызметінің егжей-тегжейін жақсы меңгерген нағашымды жоғарылатып Ауыл шаруашылық журналының жауапты хатшысы етіп 1975 жылы Республика өкілінің шешімімен тағайындалады. Ешкімнен қорықпайтын, айтқанынан қайтпайтын, қара қылды қақ жарып айтатын, өз ісіне адал жан болғанын білгендіктен жазып отырмын. Талант табиғаттан, мінез өзінен демекші табиғатынан талантты болып, өмірге деген көз қарасын шындай білген. Өр мінезі өмір жолында тек алға деп тұрды. Жоғары лауазым бөлімінің комиссия мүшесі болып, Шығыс Қазақстан облысына Семей, Өскемен аумағын тексеруге барған іс сапарда, орда алар шағы 43 жасында жүрек талмасынан қайтыс болды. Мүрдесі Алматыдағы зиялы қауым Кеңсай қорымында, мазарына барып дұға қайырып тұрам. Елім деп еңсесі көтерілген шақта өмірмен қош айтысқаны өкінішті ақ... Өз принципі, алға қойған мақсаты биіктен көріну еді...

Ауылым алтын бесігім елдің қалыптасуына қызмет жасаған ел азаматтары мен азаматшалары туралы білетінімді естігенімді қағаз бетіне түсірдім. Ауылымның әліде болса көркейіп, гүлденгенін көргім келеді. Ауыл көркі болашақ ұрпақ қолында. Бүгінгі жастар түп тамыр ауылда екенін түсіну мақсатымен 2018 жылы ауылымыздың 90 жылдығын тойладық. Той қамын басшылыққа алып, ұйымдастырған ел азаматы Кармандаев Абай Сүлейменұлына, елдің бетке ұстар азаматы Сәбит Есенғалиұлына және елімнің бас көтерер азаматтарына мың алғыс. Алла разы болсын. Өр қыстауда отырған бабаларымыз 1918 жылы шілде айында Бике ауылы болып бір жерге шоғырланып, ресми түрде 1928 жылы Ленин ауылы болып жарияланғанын дәлелдейтін тағы бір дерек Суаткөл маңындағы ескі қорымда 1929 жылғы қойылған құлыптасты өзім көріп бабалар рухына тағзым еттім. Марқұм әкем айт күні сол жерге барып, Тұрымтай бабамның басына дұға оқып

келдім дегенді естіп өстім. 2018 жылы шілде айында шет жерде жүрген ел азаматтары елге барып, ата бабаларымыздың басына дұғамызды оқып, аудан көлемінде жарыстар өткізіп, жылқы сойып мектепте ас бердік. Елде тұратын адамдар ризашылығын білдіріп алғыстарын айтып тарастық. Еліме деген сағынышымды жүрегімнен шыққан жырыммен аяқтаймын.

Жанарымда шуақ нұр боп тұрасың
Туған жерім, ескен қоңыр желім.
Неткен байтақ, сұлу едің туған жер
Гүлдене бер көркейе бер туған жер.
Туған елім әнімде сен, сәнімде сен
Орманың, жайлауың мен көлдерің.
Жазамын мен жыр қылып жүрегіммен
Есіме алып қуанғаннан туған жерді.
Елімдеп жылына аңсап барғанымда
Елес болып кешегідей басқан іздер.
Бал-дәурен балалықты еске аламын
Маңындағы мектептің талға қарап.
Туған елім алыста жүріп сағынамын
Ата-ана қоныс басқан жерімді.
Болашағын көргім келед елімнің
Биік шыңның төрінен.

Бауырларым, ел азаматтары тамырың тарихта болғанымен, тағдырың болашақта. Әр уақыттың өз сәні мен әні болады, сәні сағымға айналса әні сағынышқа айналатыны бар. Өмір төріне тек өжеттер ғана шыға алады. Болашақта ауылымның өжет, намысты, қайратты жастары көп болғай. Ауылымызды сақтап мақтан етейік, барды бағалайық.

Өмірбекова Ғалия Аскерқызы,

(Ленин) Бике ауылының тумасы.

Петропавл тұрғыны.

2020 жыл.

ОНЫНШЫ БӨЛІМ

ӨЛКЕ ШӘЖІРЕСІНІҢ САРҚЫЛМАС КЕНІ

Өлке шежіресін таныстыру мақсатымен Солтүстік Қазақстан газет баспасында жарияланған, Солтүстік Қазақстан мемлекеттік архивінің директоры Сәуле Мәлікованың мақаласын кітабыма қосуды жөн деп санадым. Себебі көп мәліметтерді архивтен алдым.

Өткен тарихымызды зерделеп, қоғамдық өмірде тасқа басылып қалған айтулы оқыйғаларды зерттеуде баға жетпес мән-маңызға ие архивтік құжаттарды ел шежіресі деуге болады. Солардың алдыңғы қатарында алғашқы қызметі 1923 жылдан басталатын Солтүстік Қазақстан мемлекеттік архивінің аталары даусыз.

Қазақ автономиялы Кеңестік Республикасы губерниялық архив бюролары туралы 1923 жылғы 26 сәуірдегі ережеге сәйкес, Ақмола губерниялық атқару комитетінің 1923 жылдың 18 қазанындағы қаулысы бойынша Петропавл қаласында Ақмола облыстық архив бюросы құрылды. Оған мекемелерде, ұйымдар мен кәсіпорындарда шаң басып, қозғаусыз жатқан құжаттарды жинап, сақтап, тарихи – ғылыми айналымға кіргізу, үгіт-насихат және анықтама мақсаттарында пайдалану міндеті жүктеледі. Ол жылдары елдегі жағдай аса күрделі болатын. Қағаздың жеткіліксіздігінен көптеген құнды құжаттардың жоғалып кету фактілері тіркелді. Актар мен

қызылдардың шайқасы азамат соғысына ұласып, халық не істерін білмей, сендей соғылысты. Осындай қысылтаяң шақта губерния билігі архив жұмысын жолға қоюға бағытталған бірқатар маңызды шаралар қабылдады. Олар – Петропавл қаласындағы мемлекеттік және кооперативтік ұйымдардың архивтерін ретке келтіріп, губерниялық архив бюросына тапсыру, Ақмола губерниясы аумағында 1918 жылға дейін болған зауыт-фабрикалардың кеншілердің, банктер мен басқа да кәсіпорындардың материалдарын есепке алу, Петропавл қаласының шаруашылық жағдайы туралы материалдарды іріктеп, шолу жасау сияқты нұсқаулықтар. Сөйтіп Мир труда газеті редакциясында арнайы жинақтар басылып шықты. 1917–1921 жылдардың архив материалдарын губерниялық архивке өткізу туралы және Тарихи-төңкерістік маңызы бар негативтер мен фотосуреттерді есепке алу туралы қбылданған қаулыларға байланысты материалдар архивке жүйелі түрде түсе бастады. Петропавл, Ақмола, Атбасар, Көкшетау қалаларында сараптау комиссиялары құрылып, архив қызметкерлері көптеген құжаттық материалды жинап, жүйелеп қалпына келтірді

1926 жылы Ақмола губерниясына қатысты Омбыда сақталған құжаттар қайтарыла бастады. Бұл жөнінде РФСР орталық архивіне хат жазылып, деректер сұратылады. Мәселе толық шешілгенше 1913–1919 жылдар аралығын қамтитын 19 құжат уақытша пайдалануға алынды. 1928 жылы Петропавл округі құрылып, округтік архив бюросы ұйымдастырылды. Қазақстанның дамуы мен төңкеріс қозғалысын зерттеудің маңыздылығы және жергілікті архив мекемелерінің материалдық-техникалық базасының нашарлығы қойма ғимараттарының қолайсыздығы, ғылым қажетіне пайдаланудың жетімсіздігі, арнайы мамандардың аздығы, ҚАССР ОАК төралқасы Қазақстанның бірнеше қаласында архив басқармасының бөлімшелерін ашу жөнінде шешім қабылдады. Бұл бөлімшелер Қазақстанның тарихын, шаруашылығы мен тұрмысын бейнелейтін жазба деректерді, картографиялық,

иллюстрациялық және басқа да архив құжаттарын жинап, пайдалануға жүктелді. Петропавл бөлімшесіне Ақмола және Қостанай округінің архивтері жинақталған барлық материал берілді. 1932 жылы Қарағанды облысы құрылып, орталығы Петропавл қаласы болып белгіленген соң, орталық архивтің Қарағанды облыстық бөлімшесі бой көтерді. Облыс аумағында кен орындары туралы мағлұматтар іздестіріліп, Қазақстанның архив байлығы анықтамалығына енгізілді. КСРО Ғылым академиясының тапсырмасы бойынша Кеңес үкіметінің алғашқы қадамдары деген жинаққа 214 құжаттың көшірмесі жіберілді. 1938 жылы Қазақстандағы архив жүйесі түгелдей Ішкі істер Халкомына кешірілуіне байланысты архив жүйесі қайта қаралып, Солтүстік Қазақстан облысы мемлекетті архиві құрылды. Қазақ КСР-ның құрылуы және қазақтардың 1916 жылғы көтерілісі тақырыбына құжаттар іріктеліп, Қазақ КСР ПМ архив басқармасы шығарған жинаққа енгізілді.

Ұлы отан соғысы кезінде Үкімет арнайы қаулы қабылдап, орталық аймақтардағы архив қорлары Қазақстанға көшіріле бастады. Біздің облысқа Ресейден 15 мекеменің архиві жеткізілді. 1945 жылы облыстық архивтің 983 қорында 68465 іс сақталды, 347 қордың тізбесі жасалды. 1946 жылы қордың саны 11259-ға, істер 77329-ға жетті. 1956 жылдан бастап облыстық гзеттердің редакцияларынан фотоқұжаттар жинау басталды. Елдегі архив жүйесінің ғылыми – зерттеу мекемелер санатына жатқызылуы архившілердің дәрежесін көтеріп, жауапкершілігін арттырды. Осыған орай ғылыми – зерттеу орындарына айналдыру жөнінде көп іс тындырылды. 1917–1940 жылдар аралығындағы Қазақстанның солтүстігіндегі су шаруашылығы және Солтүтік Қазақстанда мал шаруашылығын өркендету деген тақырыпта 21 қор тексеріліп, 118 карточка толтырылды. 1960 жылғы 17 маусымда облыстық ішкі істер басқармасының архив бөлімі облыстық атқару комитеті жанындағы архив бөлімі болып қайта құрылды. 1966 жылдан бастап, жеке тұлғалардың архивтері қабылдана бастады.

Алғашқылардың бірі болып 1919 жылы Петропавлда жастардың астыртын ұйымын құрған А.К.Бочаговтың жеке қоры құрылды. Облыстық мемлекеттік архиві қорларын толықтыруға 8 адамнан құралған шаруашылық есептегі топтар бірқатар көмек берді. 1966 жылдың өзінде 8980 іс өңделіп, 5780 іс облыстық мемлекеттік архивке тұрақты актауға тапсырылды. Өңірде жасақталған 314-ші атқыштар дивизиясы соғысқан жерлерден фотосуреттер мен дыбыс жазбалары әкелінді. Солардың негізінде Отанға адалдық атты альбом басылып шықты. Бұл альбом оқу орындарына тратылып жастарды отан үйгіштікке тәрбиелеу құралына айналды. Сондай-ақ архив қызметкерлері КСРО Қорғаныс министірлігінің Подольск қаласындағы архивінде болып, 314-ші атқыштар дивизиясының тарихын Свирьден Эльбаға дейін деген атпен кітапша етіп шығарды.

Кеңес өкіметі күйреп, Қазақстан тәуелсіздік алуына орай архив саласы мен оның құрылымында бірқатар өзгерістер орын алды. Облыстық партия комитетінің архиві мемлекеттік архив жүйесіне қосылды. Президенттің Қазақстан Республикасының әкімшілік-аумақтық құрылымын одан әрі жетілдіру туралы 1997 жылы 3 мамырдағы жарлығы бойынша және Көкшетау облысының тарауына байланысты таратылған облыстың барлық архив мекемелері Солтүстік Қазақстан облысының құрамында еді. 1999 жылғы 11 қарашада архив бөлімі мен облыстық архив біріктіріліп, облыстық архиві мемлекеттік мекемесі болды. 2002 жылдың 1 қаңтарында архивтер және құжаттамалар бөлімі құрылып, оған мониторинг, үйлестіру, құжат айналымы мен мемлекеттік саясатты жүргізу құзіреті берілді.

Бүгінде облыстық архив жүйесінің құрамында архивтер және құжаттамалар бөлімі, мемлекеттік архив, қалалық және 13 аудандық архив бар. Бұлардан бөлек 923 ведомстволық мұрағат жұмыс істейді. Оларда 1855 жылдан бастап бүгінгі кезеңге дейін қамтитын 4719 қорға біріккен 1440679 бірлік іс сақтаулы. Архив құжаттары негізінде Солтүстік Қазақстан

облысы мен аудандарының бірінші басшылары, Ғ.Мүсірепов. Данадан қалған рухани дүние, Солтүстік қазақстандық Еңбек Ерлері, тағы басқа жинақтар әзірленді. Жыл сайын айтулы және ескерілетін күндердің тізбесі шығып тұрады. Бұл басылымдарда еліміздің және өлкеміздің тарихында із қалдырған елеулі оқыйғалар атақты адамдарды еске алу күндері туралы ғылыми-танымдық мағлұматтар беріледі. Жеке адамдардың сұрауы бойынша анықтамалар да дайындалады.

Облыс архившілері Отан тарихының қазынасы, өлке шежіресінің сарқылмас кені болып табылатын, өткен шактан қалған қымбат мұраны көздің қарашығындай сақтап, реттеп, зерттеп, келесі ұрпаққа жеткізетін өздерінің қиын да қызықты қызметін мақтан етеді.

Сәуле Мәлікова,

*Солтүстік Қазақстан
мемлекеттік архив директоры*

ОН БІРІНШІ БӨЛІМ

БИКЕ ЕЛІНЕН ТАРАЙТЫН ҰРПАҚТАР

Тарышыдан тараған ел ұрпағы

Бүгінгі бала әкесін, атасын біледі әрі қарай өз ата, арғы ата, ұлы ата, түп ата, тек аталарын білу үшін ағайым Кенжетай, Есенғали қолжазбасымен, 87 жасқа келген қария Әлімжан Қайроллаұлы Мұқановтың айтуы бойынша ой қозғап жазылды. Баба ата Танаш, тек ата Бағлан би, түп атамыз Тарышы. Тарышы баласы Ысмайыл – Ақсары – Еменәлі – Өлтізер Бике

Құлсары – Тезағай – Самай. Осы екі атамыздан тараған ұрпақ Бике, Көгі-Сау жерінен орын тепкен.

Жеті атасын білмеген жетесіз

Тегін білмеген тексіз деп дана халқымыз айтқандайын, тегінді біліп, өзінді қалыптастыр айналайын деп айтар едім бүгінгі жастарға.

Өлтізер.

Бике анамыздан тараған ұрпақтар

Бұл деректі Кенжетай ағайдың қолжазба дәптерінен алдым. Ағайым ұлы аталарды былай деп жіктеген.

Кәдір	Қыдыр	Кенже	Малай	Мадияр
Таласпай Жақсыбай Жұрым Бекшебай Есіл Алтай Ниязбек Ақкошкар	Тұрымтай, Әйтілеу Шота Атамбай Уақбай Жолаушы Өтетілеу Итжан – Мәскеу Бегенов Рақым Бейсетай Қасмакас Бодық Күлшай Шәжік Қозыбағар Рамазан Оспан Мырзагамел Бірімжан Біржан Әрін	Жайықбай Тумабек Әбілмәжүн Қудайберген Пысырман Бекшебай Бәйтілеу Алан батыр Сеңкібай Ыбырай Адырай Бейіс	Ақмырза Орман Қожамсейт Батырқожа Қойбағар Ақкөбік Манака батыр Шамақ егіз Бәкім Кәкім Байсүгір Жансүгір Ақмырза Жетен Орман Жалмұқан Төлеп Баймұқан Нұрмолда Бәжікен	Есіркеп Жәнібек абыз Қожас Қаратока Шіңке Мырзан Сапар Қыздар Көшебе Сыздық Елтай

Кенже. Жайықпай ауылы.

Малай. Ақмырза, Орман, Қожамсейіт.

Мадияр Есіркеп, Қожас, Қаратоқа Шінке.

Есіркептен Мадияр Жәнібек абыз, Есмағамбеттен – Төрежан, Қойлыбай, Бейсетай.

Қожастан – Еспембет, Жәңгілеу, Әшербек, Досан. Қаратоқадан – Тәйкен. Тұралы, басшы Байбазар.

Шінкеден – Көшек – Дөкетбай, Болат, Сүтер – Шеген, Жүсіп, Қыздар.

Есмағанбеттен – Төрежан, Қойлыбай, Бейсетай.

Олжабайдан – Мұстафа – Қазыкен, Мырзақай – Бәйдәуле. Дәулетбайдан – Молдахмет.

Құлжатайдан – Құлатай, Елеусіз, Есентемір, Қабдол, Баймолда, Жақсылық.

Сембайдан – Жұма, Дүйсенбек, Өмірбек, Байзақ, Жігіт.

Жұмадан – Қайыр, Кәбек, Кенжеболат.

Өмірбектен – Өстемір – Мұхтар – Серік.

Өскенбайдан – Аманкелді, Бәкібай – Аманкелді, Ағыбай. Бауыржаннан – Айбат.

Байзақтан – Рақымжан, Еркін – Алмаз, Манас.

Қойлыбайдан – Байшуак, Дәулет, Жәудә, Совет, Нұрмолда, Екпін

Бейсетайдан – Әбілмәжүн – Мұқан

Малайдан – Ақмырза жеті бала.

Қойбағар, Қорабай, Манақа, Таймас, Ақкөбек, Жантеке, Байкөбек.

Қойбағардан – Жүзен, Молдахмет, Ермек, Тоқжан, Қожахмет.

Қорабайдан – Бектау, Елеман, Кенжеболат, Шәрке, Нүрпейіс, Қалкаман.

Манақадан – Шамақ, Егіз, Байтелі, Жантелі, Күнжан, Үміт, Жұмабай.

Шамақтан – Бейсен, Өске, Мұсатай, Егіз, Салқбай, Майсабай, Дәметай.

Өскеден – Қыйсық, Нүрпейіс, Нұртаза.

Салқабайдан – Өмірке, Шоқат, Шаяхмет, Сүлеймен, Шаймолда, Есімсейт, Нүрсейт, Оразымбет.

Жоланнан – Қонқабай, Нұрқан, Қабдол, Кәкім, Тәкім, Ережеп.

Кәкімнен – Байсүгір, Жансүгір, Бүркіт, Мейрам.

Байсүгірден – Қабдолла, Баймолда.

Қабдолладан – Айтжан.

Баймолдадан – Назар, Елтай.

Назардан – Қайыркен, Марат, Нағашыбай – Арман, Кәрібай – Аманкелді.

Елтайдан – Төлеген, Өлібек, Жанатай, Ерсай – Ерлан. Елеман.

Мейрамнан – Марат, Булат, Қайрат, Жанат.

Жанаттан – Хатжар, Жаслан, Ерболат.

Ерболаттан – Амир, Бектас.

Бектастан – Бексұлтан, Жансұлтан.

Кәкімнен тараған ұрпақтарды сұрастыра отырып Қойбағаров Шери ұрпақтарын осылай таркаттым. Өлтізер – Кәдір – Нүркей – Шери – Жақсымбет – Мұрат деп айтты. Ауылда Шериев Серік Жақсымбетұлынан тірі кезінде сұрамағаныма өкінем.

Қапсыттан – Байжан, Дүйсен, Ыбырай, Елеусіз.

Ыбырайдан – Нұрмолда.

Елеусізден – Қуаныш, Амандық, Райымбек, Аманжол.

Райымбектен – Бексұлтан, Еркін

Аманжолдан – Жолауке, Әкіжан.

Әкіжаннан – Сәтбек, Болатбек.

Бексұлтаннан – Асқар, Мирас, Диас, Абзал.

Абзалдан – Ильяс

Матақайдан – Қарауыл, Еділбай, Омар, Өмірсерік.

Өмірсеріктен Әділет, Сырым.

Байкуат, Жанкуат, Сәрсенбай, Жылкелді.

Байқуаттан – Мақан, Қабдол, Махамбет.

Маканнан – Абай – Мұрат – Дәурен.

Сәрсенбайдан – Есмағзұм.

Жылкелдіден – Исағұл, Жандос, Тілеген, Қаратай.

Исағұлдан – Қайролла – Жоламан – Арман, Аманкелді, Серік.

Еламаннан – Олжас.

Тілегеннен – Қанат, Жанат, Асқар, Асхат, Болат, Жанкелді, Дулат, Қозыбай.

Біздің елде туып өскен кіші жүз Шектібай, Көшен, Мырза, Мамай – Жоқат – Айтмағамбет – Қалиаскер – Аманғали, Жеңіс, Бауыржан, Болат, Мереке, Амангелді, Самат.

*Мына бір мәліметті Омаров Есенғали
ағайымның қойын дәптерінен алдым.*

Кәдір. Ниязбек ауылы. Шери Қойбағаров ұрпағы.

Аққошқар ауылы Темірбеков, Боранбаевтар әулеті.

Қыдыр – Қароқожа – Тұрымтай – Бодық, Күлшай, Шәжік, Бәшпай.

Шота – Әйтілеу, Өтетілеу, Бәйтілеу.

Шотадан – Атамбай, Уақпай, Жолаушин.

Бәйтілеу Алан батыр, Сеңкібай, Ыбырай, Адырай Бейісовтар.

Әйтілеу, Шәжік.

Самайдан – Әубәкір, Тана, Орынтай.

Өтетілеуден – Итжан, Мәскеу, Тоғамбай, Бейсетай.

Кенже – Тумабек, Әбілмәжін, Құдайберген, Пысырман, Бекшебай. Жаңбырбай ауылы.

Малай – Ақмырза Орман батыр.

Ақмырзадан – Қойбағар, Таймас батыр, Қорабай, Ақкөбік.

Ыбырайдан – Баймолда, Ербатырдан – Бірімжан, Құрман.

Манака батыр – Шамақ, Егіз, Бейсенбі, Оңайбай екі аяғы жок әулие.

- Қазиевтар – Қайырбек – Балға, Қуат.
Абадан – Жәдігер
Ақкөбіктер – Жиенбаевтар, Тасболатовтар.
Батырқожа ауылы Кармандаевтар, Ережеповтар
Аяпберген – Нұрмолдин Сейілбек.
Жақыядан – Молдашевтар.
Жұмабайдан – Малдыбаев Сибан, Ділдәбаевтар
Қозығұл ауылы. Тұяқ – Жұнысовтар, Нұрмолдиндер.
Мадияр – Есірнеп Жәнібек абыз
Қожас – Қошқарбай. Деріпсалды . Қаратоқа басшы Байбазар
– Тәйкен – Еренғайып, Қабиден, Екпін.
Еренғайыптан – Өндіріс, Еркін, Серік, Жеңіс.
Қабиденнен – Жеңіс, Жомарт.
Екпіннен – Амангелді
Көшек – Дөкетбай, Жүсіп, Сүтер.
Жүсіп – Қыздар, Әушәмә.
Қыздардан – Сапар, Жабай, Төлеген.
Дөкетбайдан – Болат, Ерсін, Ертай, Ербол, Ақпан, Марат
Әушамадан – Елтай, Қайрат, Алтай.
Қамыспайдан – Көшебе, Нұрғали, Айткен, Сыздық.
Сыздықтан – Мырзан – Қайыркелді, Сәрсенбай.
Төрежаннан – Олжабай – Мырзақай, Дәулетбай, Ережеп.
Дәулетбайдан – Молдахмет – Қажмұрат, Қажияпкер, Төлеген.
Қоңқабайдан – Байшуақ, Дәулет, Жәудә, Садуақас.
Нұрмолда – Екпін, Мұқан.
Жәудадан – Сайлау – Арман, Нұрлан
Аманжолдан – Самат – Азамат, Алмаз.
Амандықтан – Нұрсұлтан.
Құсайыннан – Төрехан. Нұрмолдадан – Жабай
Екпіннен – Орал, Талғат
Мұқаннан – Абай, Нағашыбай, Егібай, Сағымбай.
Садуақастан – Марат, Аскер, Оразай, Оразымбет, Жомарт.

Мараттан –

Аскерден – Орынбай, Аманкелді, Думан, Дәурен, Дәуренбек.

Оразайдан – Жорабек, Ержан.

Оразымбеттен – Мақамбет

Асқардан – Ансар.

Самай – Тезағайдан Әйтеке, Дүйсенбі, Айтбай, Тәттәбай,
Құлантай, Құлақбай, Смайыл, Байбатыр, Телман – Еркебұлан.

Керей Балтадан – Бекбау, Кали, Қалиман, Хамза, Оразбай,
Нығман, Бейсенбай.

Калиден – Қанапия – Айтжан – Сапарбек. Сабыр, Асылхан.

Сапарбектен – Серік – Әрсен, Ерасыл.

Сабырдан – Азамат, Нұржас.

Асылханнан – Әділхан.

Байзақтан – Рахымжан, Төкін, Еркін

Төкіннен – Талғат, Талап.

Еркіннен – Алмас, Манас.

*Мәлімет Ресейде тұратын
Жанболат ұрпағымыздан алынды*

Аштық жылдары жан-сауғалап, Бике елінің көптеген азаматтары Ресейге кеткен. Ондағы қалың орман алқабын паналап, бүгінгі күні сол жерлердің бірінде өмір сүріп жатыр. Бірақ қайтқан туыстарын елдегі үлкен қорымға әкеп қояды.

Қыдырдан тараған Қарақожа, Бодық, Тутайдан тараған ұрпақ өз аталарын былай тарақтаған.

Қарақожадан – Тұрымтай.

Тұрымтайдан – Шота, Бәйтілеу.

Шотадан – Атамбай.

Атамбайдан – Жолдыбай.

Жолдыбайдан – Оспан, Бейсенбай, Кенжетай, Мағзұм.

Бәйтілеуден – Бейіс.

Бейістен – Бекетбай, Дөкетбай, Ажар, Бәлген, Ақбәтес.

Бекетбайдан – Серікбай, Серғазы, Жамал, Күлзипа, Тііштық.
Дөкетбайдан – Көкіш, Шақан, Пешен, Бақыт, Жібек.

Бәкібайдан – Шаймұрат, Самрат, Жамболат, Сания, Сара,
Ұмсынтай.

Серікбайдан – Сапар, Жағыпар, Жәнібек, Жұпар, Тамара, Баян.
Көкіштен – Қайырбай, Қайролла, Қабі, Майра, Зайра.

Шақаннан – Аскер, Асет, Ашу, Света.

Пешеннен – Оразай, Алма, Сәуле.

Бақыттан – Алибек, Жібек, Қарлығаш, Сәуле, Алия, Назым,
Орынтай.

Шаймұраттан – Гүлнәр, Раушан.

Самраттан – Қуаныш, Гүлдарай, Алия.

Жанболаттан – Азамат, Қалиаскер, Зәйни.

Бике елінен кеткен Бейіс пен әжесі Несіптен тараған атамыз Бекетбай ұяң, жуас болған, әйелі Слушаш. Дөкетбай атамыз пысық айтқанын орындайтын өжет болған. Бұл кісіні көрдім, бала кезім, біздің үйге келіп төрде отырғаны есімде қалды. Әкем бұл кісі іштегі атаң дейтін. Бәкібайдан тараған ұрпақ Шаймұрат ағам туралы хабардармын. Оқыған ағамыз туралы толық мәлімет алатын ұрпағын кеш таптым. Шаймұрат ағамыздың көзі ашық оқыған, Алматы қаласында тұратынын Қаратаева Ұмсынтайдан естігем. Осы аты аталған ұрпақтар Қорған, Петуховада тұрады.

Бике елі тарихын жазуда Көгі-Сау ауылының тумаларын жіктеп берген Мұқанов Қайролла ағайдың үлкен ұлы Әлімжан, баласы шәкіртім Беріктің айтуы бойынша бұл елде Бикелер, Балта және Тезағай – Самай Бәйтеке ұрпақтары өмір сүрген. Әлімжан ағамыз 1937 жылы Көгі-Сау елінде туып өскен, көпті көрген, дана ойына түйгені бар, қария көп мәліметтерді шәкіртім Берікке айтқан. Елде жүз жасаған молда Ахмет атамыздың шәкірті болып, атамыздан бата алған ағайым дүниеден озды, мұрдесі Көгі-Сау еліндегі қорымға қойылды. Шәкіртім де жаны таза имам болып халқына қызмет атқаруда. Бүгінгі жастар

тәрбиесіне ат салысып ар, ұят, сауапты іс жасауға үйретіп жүр. Бике жерінде 19 ғ. басында шағын 7 ауыл қазіргі Көгі-Сау жерінде орналасқан.

Молдахмет қыстауы

Молдахметов Зияда зейнетке шыққаннан кейін Қарағанды қаласында тұрып, сол жерде қайтыс болған. Осы кісінің аталары, бауырлары осы қыстауда мекендеген. Бұл кісіні, жарын көрдім, балаларымен қатынасып тұрам. Осы қыстауда Пшенбаев әулеттері де тұрған. Қыстау тұрған жер орман бауырында қорым ба, әлде үй орны ма білмедім. Жидек теруге барғанда томпиған жерлерді көрген болатынымын.

Сембай қыстауы

Сембай қыстауында Бике Мадияр Дәулетбай, Дәулет, Боранбай, Темірбеков Оразкен, Нұрғали, Нұрақай, Шәймерден, Сәрсенбай, Өмірбектер тұрған.

Естек қыстауы

Естек қыстауы елдің оң түстік жағында Бұркылдақ томары, Чапай орманы маңында Бектасов, Акпейілов, Смайыловтар мекендеген.

Байбол қыстауы

Байбол қыстауында Жанболов, Ибраев, Бәкеев, Шәйкеновтар тұрған.

Олжабай қыстауы

Олжабай қыстауы Асылбеков, Мәмбетов Еркебұлан бүгінгі таңда кәсіпкер, сенат депутаты Олжабаевтар Қабыл – Оразбай, Қуанышпай – Рүстем, Алинұр ұрпағының мекені болған.

Найман қыстауы

Найман қыстауы Жәнібеков, Аленов, Амрин, Жортанов Қазамбай, Шорин Қанапия ұрпағының мекені болған.

Байсақал қыстауы

Байсақал қыстауы Мұқан, Балтабай, Байжұман.
Балта Кали, Бағанаты, Пшенбай.

Міне осы жеті қыстау бірігіп 1928 жылы елді Шәйкенов Өмкен басқарған. Бұл елге зейнетке шыққанша еңбек еткен, елдің ел болып қалыптасуына еңбек еткен Қайролла ағай мен атам Өскенбайдың еңбегі зор.

Мадияр	Балта	Тезағай – Самай
Сембай Өмірбек Жұма Дүйсенбек Байзак Төрежан Дәулет Темірбек Сәрсенбай Шәймерден	Кали – Айтжан Бағанаты Пшенбай Әубәкір Әбілмажін Қайыржан Әнуарбек	Балтабай Байсақал Байжұман Нұрсейт Нұрғожа Қалау Қама Мырзағали Ақпейіл Шайкен Жанбул Ибрай Дәулетбай Асылбек Мәмбет Жәнібек Ален Амрин

СОҢЫ

Қымбатты да, Ардақты жаны жайсаң Бике елінің асыл жандары. Тарихты, ел тарихын жазу оңай емес. Мен тарихшы, жазушы емеспін. Бабалар өмірін естігенім, көргенім, ұрпақтарының айтуы бойынша тарихты оқый отырып жаздым. Ал совхозға адал, еңбек еткен абзал ағаларымды шамам келгенше толық жазуға тырыстым. Егер жазылмай қалған аяулы жандар болса кешіргейсіңдер. Өмірдің бастан кешкен не бір қыйындығынан апаларыңның есіне түспей калуы да мүмкін.

Жеті атасын білген ұл
Жеті жұрттың қамын жер
Өзін ғана білген ұл

Құлағы мен жағын жер – деген халық макалы тегін айтылмаған. Ел тарихы түсінікті болу үшін, жалпы қазақ елінің тарихынан азырақ мәлімет бердім. Өз еліміздің тарихына көбірек тоқтадым. Ондағы мақсат бүгінгі ұрпақ тегінің кім екенін білсін деген ниет. Аталарының кім болғанын біліп, кейінгі ұрпағына мұра ету. Тұқиян атадан бастап, бүгінгі аталарының жетінші атасы Тарышы ұрпағынан таралғаны туралы толық мәлімет беруге тырыстым. Әрі қарай өз аталарын таратып, түсіндіру, аға-буын өкілдерінің еншісінде. Осы кітабыма көп көмегі тиген ағаларым Омаров Есенғали, Оспанов Кенжетайдың қалам ұшы қалған қолжазбалары және тоқсанды алқымдаған қария даналарым Қайыркен, Әлімжан ағай, Иіс, Рысты, Гүлбаршын апайларыма алғысым шексіз.

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	3
----------------------	----------

БІРІНШІ БӨЛІМ.

ЖАЛПЫ ҚАЗАҚ ЕЛІ, ЖЕРІ ТУРАЛЫ

ҚЫСҚАША МӘЛІМЕТ	5
------------------------------	----------

<i>Арғы тегіміз</i>	<i>5</i>
---------------------------	----------

<i>Керей тайпасының қазақ даласына келуі.....</i>	<i>6</i>
---	----------

<i>Керейден шыққан тұлғалар</i>	<i>9</i>
---------------------------------------	----------

<i>Біз қандай едік?</i>	<i>10</i>
-------------------------------	-----------

<i>Қазақстан мемлекеті дамуына керегі 9 тірек</i>	<i>11</i>
---	-----------

<i>Есте сақтап тарихты біл.....</i>	<i>12</i>
-------------------------------------	-----------

ЕКІНШІ БӨЛІМ.

КЕРЕЙ АШАМАЙЛЫ ШЕЖІРЕСІ	14
--------------------------------------	-----------

<i>Керей шежіресінің 17–18 ғ. қалыптасуы</i>	<i>14</i>
--	-----------

<i>Танаш ұрпағы-мекені.....</i>	<i>16</i>
---------------------------------	-----------

<i>Балтадан тараған ұрпақтар</i>	<i>16</i>
--	-----------

<i>Көшебедеп тараған ұрпақтар</i>	16
<i>Тарышыдан тараған ұрпақтар</i>	17

ҮШІНШІ БӨЛІМ.

НЕГЕ БИКЕ ЕЛІ ДЕП АТАЛҒАН	19
--	----

<i>Көл жағалай қоныстанған ауыл</i>	19
<i>Қозығұл қыстауы</i>	24
<i>Ниязбек қыстауы</i>	24
<i>Көтенбай қыстауы</i>	24
<i>Қыдыр қыстауы</i>	25
<i>Өскен қыстауы</i>	25

ТӨРТІНШІ БӨЛІМ.

АУЫЛ БОЛЫП ҚАЛЫПТАСУЫНА

ЕҢБЕК ЖАСАҒАН КӨСЕМДЕР	26
-------------------------------------	----

<i>Оспанов Бейсенбай</i>	26
<i>Қойбағаров Шери</i>	28
<i>Нүркеев Құрман</i>	28
<i>Бекмурзин Тұралы</i>	29
<i>Сәліков Жәнібек</i>	30
<i>Шеген Сүтерұлы</i>	33
<i>Шәйкенов Өмкен</i>	38

БЕСІНШІ БӨЛІМ.

БИКЕ (ЛЕНИН) АУЫЛЫНЫҢ ӨРЛЕУІ..... 40

<i>Бике (Ленин) ауылының өрлеу жылдары.....</i>	<i>40</i>
<i>Миролюбово деп аталуы.....</i>	<i>41</i>
<i>Бике елінен ҰОС-нан аман есен келгендер.....</i>	<i>49</i>
<i>Туған жерге жете алмаған боздақтар.....</i>	<i>53</i>
<i>Елдің совхоз болып қалыптасуына еңбек жасағандар.....</i>	<i>56</i>
<i>Алып тракторды бағындырғандар.....</i>	<i>59</i>
<i>Механизаторлар.....</i>	<i>60</i>
<i>Жүргізушілер.....</i>	<i>61</i>
<i>Озат комбайнерлер.....</i>	<i>62</i>
<i>Диханишылар.....</i>	<i>63</i>
<i>Сауыншылар.....</i>	<i>63</i>
<i>Қысы жазы еңбек еткендер.....</i>	<i>77</i>
<i>Ішкі істер қызмет жасағандар.....</i>	<i>87</i>
<i>Көгі-Сау елінде жұмыс жасағандар.....</i>	<i>88</i>
<i>Мектепке басшылық жасаған азаматтар.....</i>	<i>90</i>
<i>Көгі-Сау ауылында мектеп директоры болған азаматтар.....</i>	<i>90</i>
<i>Ағарту ісіне қызмет жасағандар.....</i>	<i>91</i>
<i>Еңбегі еселі-азаматтар.....</i>	<i>98</i>

АЛТЫНШЫ БӨЛІМ.

ҰРПАҚ ЕСТЕЛІГІ..... 122

Жанар Сейілбекқызының естелігі..... 122

Рысты Сүлейменқызының естелігі 141

Асыл Есмағзиқызының естелігі..... 148

Әскер Сәбитұлының естелігі 151

Қабиден Зиядаұлының естелігі 153

Ләйлә Бүркенқызының естелігі..... 155

Гүлнәр Ақмағанбетқызының естелігі..... 158

Қайыркелді Мырзанұлының естелігі..... 163

ЖЕТІНШІ БӨЛІМ.

БИКЕ ЕЛІНЕН ШЫҚҚАН

ЕҢСЕСІ БИІК ТҰЛҒАЛАР 168

Жанбулов Абушахман Жанбұлұлы 169

Жакунов Кеңес Бекежанұлы 171

Шайхутдинов Еренғайыт Мәлікұлы 172

Молдахметов Зейнулла Молдахметұлы..... 173

Жолаушин Бәйкен Әшімұлы..... 174

Тайкенов Қабиден Тәйкенұлы..... 176

Жолаушин Сапарғали Уәлиұлы..... 178

<i>Жамбулов Диас Абушахманұлы</i>	182
<i>Жүнісов Ақан Есмағзұлы</i>	182
<i>Кармаңдаев Жаңаберген Сүлейменұлы</i>	185
<i>Құсайынов Серәлі Викторұлы</i>	188
<i>Кармаңдаев Қайрат Сүлейменұлы</i>	190
<i>Бейсенбаев Айдар Ақатайұлы</i>	192

СЕГІЗІНШІ БӨЛІМ.

БҮГІНГІ ЕЛ ТІРШІЛІГІ	195
-----------------------------------	-----

ТОҒЫЗЫНШЫ БӨЛІМ.

АВТОР ТУРАЛЫ МӘЛІМЕТ.

АУЫЛЫМ АЛТЫН БЕСІГІМ	200
-----------------------------------	-----

ОНЫНШЫ БӨЛІМ.

ӨЛКЕ ШӘЖІРЕСІНІҢ САРҚЫЛМАС КЕНІ	219
--	-----

ОН БІРІНШІ БӨЛІМ.

БИКЕ ЕЛІНЕН ТАРАЙТЫН ҰРПАҚТАР	224
--	-----

Соңы	234
-------------------	-----

**Ғалия Аскерқызы
ӨМІРБЕКОВА**

БИКЕ ЕЛІНІҢ ТАРИХЫ

тарихи шежіре

Редакторы Қанат ӨСКЕНБАЙ
Көркемдеуші редактор Нұрселді СЕРҒОЖАҰЛЫ

Басуға 20.05.2025 қол қойылды.
Пішімі 60х90 $\frac{1}{16}$. Қаріп түрі «Times New Roman».
Көлемі 15 баспа табақ.
Таралымы 350 дана.
Тапсырыс №7105.

Тапсырыс берушінің файлдарынан
Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі
«Атамұра корпорациясы» ЖШС-нің Полиграфкомбинатында басылды
050002, Алматы қаласы. Мақатаев көшесі, 41.

Тапсырыстың мазмұнына баспахана жауап бермейді.
